

בעזהשי"ת

ספר

כל הלומד

בו יתבאר כמה ענינים השייכים להאי כללא שכללו רז"ל
שכל הלומד בתורת הקרבנות כאילו הקריב קרבן (מנחות
ק"י) ומסתעף גם למצוות אחרות

פה ברוקלין נוא יארק יצ"ו

מהדורא מתוקנת

שנת תשע"ד לפ"ק

להשיג אצל:
ישראל משה הערצאג
1957 53rd St.
Brooklyn NY 11204

סידור העמודים ע"י א. ראלניצקי
(347) 546 1178

הסכמות

RABBI I. T. WEISS

CHIEF RABBI

OF JERUSALEM

RECHOV GIVAT MOSHE 2

JERUSALEM, E. ISRAEL

יצחק טובי' ווייס

רב ואב"ד

לכל מקהלות האשכנזים

פעיה"ק ירושלם תובב"א

302

[illegible]

הסכמות

הרב אלי' דוב וואכטפויגל
RABBI ELI DOV WACHTFOGEL
 4 Yeshiva Lane
 Fallsburg, N.Y. 12733
 914-434-2093

ॐ श्रीगणेशाय नमः

[illegible]

הסכמות

בן ציון הכהן שטראססער

אב"ד דק"ק נייטרא ב.פ.

הן הראני כבוד ידידי הרבני הנכבד אוצר כלי חמדה ה"ה מו"ה ישראל משה הערצאג נ"י ספרו אשר בשם "כל הלומד" יכונה, אשר בו מלקט ומברר ומבאר היטב מה שהשרישו לנו חז"ל בכמה מקומות שכל העוסק בתורת איזה מצוה נחשב לו כאילו עשה. ענין זה שרשו פתוח עלי רחבי הש"ס ומדרשים שונים, וגדולי הדורות עסקו בזה בכמה מספריהם, וכבוד ידידי הנ"ל הלך לרעות בגנים וללקוט שושנים לקבץ לפנדק אחד כל מה שנאמר ונשנה בזה, וכדרכה של תורה מותיב ומפרק, האיר והעיר מדעתי דיליה חידושים נכונים ומועילים, בתבונה והשכל, הן בפלפול והן בסברא, וגם לרבות בדרך אגדה ודרוש, עד שיוצאים הדברים שמחים ומאירים, וניכר מכל עבר ופינה עבודתו ויגיעתו לעשות לתורתנו הקדושה ציצים ופרחים להגדיל תורה ולהאדירה.

מדי דברו בו זכור אזכרנו עוד, הנה יסוד סגולה זו של העוסק בתורת אחת מן המצוות כאילו קיימה, בנוי על חסד שעשה הקב"ה לעמו דכל שחישב לעשות מצוה, ויש לו רצון עז לקיימו, ונאנס, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אם לומד או עושה בכל כוחו ואונו המעט שיש בידו לעשות, ומה מאוד יגדל החסד הזה לתלמידי חכמים אשר מחמת צירדות הזמן, לחזור על המחצית ועל הכלכלה, ניתקו מלימודיהם שהיו אהובים אצלם מעת שישבו בשיבות וכוללים אשר אור התורה זורחת שם, על כגון דא נאמר דאם עדיין קובעים עתים הרבה לתורה, ומכריזים על התורה, אחזתיו ולא ארפנו עד שהבאתיו אל בית גנזי ואל חדר אוצרותי, מעלה עליו הכתוב כאילו עשה כן רוב היום, והיות שכבוד ידידי מחבר ספר הנעלה הזה נמנה עם הנ"ל על כן עלינו לשבח ולפארו, ויראו אחרים וילמדו כי גם אחר שיוצאים לעולם המסחר וטרודים במשא ומתן, לא יזניחו את דפי גמרא ותוספות המאירים, וסעיפי שולחן ערוך הבהורים, וספרי מוסר ויראת אלקים המטהרים, כי הם חיינו ואורך ימינו.

ובחתימה מעין הפתיחה, אני תפלה שחפץ השי"ת בידו יצליח, ויתקבלון מיליו בבי מדרשא, ושיברך על המוגמר מתוך נחת והרחבה וכל מידי דמיטב, ויראה בני ובני בני עוסקים בתורה ובמצוות על ישראל שלום. — וע"ז באה"ח לכבוד התורה ולומדיה היום יום א' לסדר ויקחו אליך שמן זית זך תשס"ה לפ"ק.

בן ציון הכהן שטראססער

הסכמות

הילל וויינבערגער

אבדק"ק סערדא העלי

דיין ומו"צ דק"ק נייטרא

מאונט קיסקא, נ.י. יע"א

בס"ד

ראה ראיתי זה חדש, קונטרס מלא חכמה בגודש, מכבוד אהובי ורב חביבי, המופלג החריץ ושנון, עמקן וריקן, מוה"ר ישראל משה הי"ו בן יקר לדידי' העוז המפורסם בשמו המובן הריבני המפואר מוה"ר שרגא פייש הערצאג הי"ו, מיוסד על מאמר חז"ל כל הלומד תורה וכו' (מנחות ק"ז.) עם חידושים רבים מי מנה, ברעף ובתבונה, בבקאות ובפולחן הכל מפורשה.

עברתי על רוב דבריו ונהניתי מאוד, וכדי להראות שערכים עלי דבריו הנחמדים, אבוא העיר"ה, הנה בהנהגות שמלה חדשה, על סדר הקרבות שמידד התבואות שור בסק"א שם, כתב דבספר חקי חיים הביא דבכל יום קודם שאומרים פרשת הקרבות, יש לומר פרשת מזבח אדמה וגו', שאם אין מזבח אין קרבן, והשם"ח השיג עליו ולא אתמר כל העוסק בתורת בנין כוונה דמי, ואפילו אי אשכחן בשום מדרש וכו' מ"מ אין צריך להזכין מזבח חדש בכל יום וכו' עכ"ל.

והנני להעיר רמפורש כן במדרש תנחומא דהקורא בתורה בענין ביהמ"ק וצורת הבית הי"ו הוא כאלו עוסק בבנינו, ח"ל התנחומא (צו י"ד) כשהקב"ה הראה ליחזקאל צורת הבית אמר יחזקאל לפני הקב"ה רבש"ע עד עכשיו אנו נתונים בגולה בארץ שונאנו ואתה אומר לי לילך ולהודיע לישראל צורת הבית וכתוב אותו לעיניהם וישמרו את כל צורותיו ואת כל חוקותיו וכי יוכלין הן לעשות הניח להם עד שיעלו מן הגולה ואח"כ אני הולך ואומר להם א"ל הקב"ה ליחזקאל ובשביב שבני נתונים בגולה יהא בנין ביתי במל א"ל הקב"ה גרול קרייתו בתורה בבנינה לך אמור להם ויתעסקו לקרות צורת הבית בתורה ובשכר קרייתו שיתעסקו לקרות בה אני מעלה עליהם כאלו הם עוסקין בבנין הבית, עכ"ל התנחומא.

וכן איתא ברבינו בחי' סוף פ' ויקהל (ל"ה ט') ח"ל ודע כי הספור בענין המשכן וכליו והקדשה בתכונת צורותיו ומובאיו ושעור ארכו ורחבו וקומתו אע"פ שאין בהמ"ק קיים מצוה גדולה היא עד שמים יגיע שכרה ותורה היא וללמוד אנו צריכין. וכן הזכירו ח"ל בענין הקרבות כי כל המתעסק בלמוד פרשיות וישא ויתן בלבו עניניהם כאלו הקריב הקרבן עצמו הוא שאמרו כל העוסק בפרשת עולה כאלו הקריב עולה בפרשת המאת כאלו הקריב המאת וכן כלם. הא למדת מזה על הספור בפיו בלבד שכרו אתו ופעולתו לפניו כאלו עשה המעשה והקריב קרבן על המזבח, וד"ה בספור עניני המשכן והמקדש שיש לנו זכות עצומה ועקב רב כאשר נהנה בהם ונשתדל להזכין פשוטם ונגליהם, עכ"ל הרבינו בחי'.

והנני להדגיש דחיבור זה יש לה חשיבות מיוחדת, דהיות שמחברו הי"ו מרוד בפרנסה להמציא מרף לביתו, ובכל זאת ע"י שנפשו חשקה בתורה עלה בידו להגיע עד כה, וע"י חיבור זה שוב נתאמתת משה"כ החכמת אדם בהתקדמה לספרו, דאף בע"ב המרדכים במלאכתם ועוסקים במסחרם מתחייבים בעתות הפנאי להנות בתורה ולעלות מעלה בקנין התורה"ק עד כדי לכרד ולחדש וגם לחבר ספרים, עיי"ש באריכות.

ידוע משה"כ האחרון"ק בספרו ראשון לציון (משל א') דהאלש"ך דק' כתב פירושו עה"ת בהיותו עסוק במסחר, וכן ראיתי בשו"ת רחש לבב (מתגר' חיים שמואל בירבוס ו"ל חתן דרעק"א ז"ע) ס' י"ב, שהביא ששמע בפחנא מה שהקשה בעל ענלה אחד לחזנות דעת ו"ל קושיא בהל' עדות בענין כיון שהגיד וכו'.

והנני בברכה מרובה שיזכה להנות בתורה"ק מתוך הרחבה ונחת מכל יו"ת, תורה וגדולה יתאחרו על שולחנו, מתוך שפע ברכה והצלחה עד ביאת בן דוד במהרה ודין אמן.

ח"י שבט תשס"ה לפ"ק

כתחירת הרושה"ט בלוג"ח

הילל וויינבערגער

הסכמות

כס"ד

JACOB M. YUROVITS
MEMBER OF THE RABBINICAL COURT
OF THE ORTHODOX JEWISH COMMUNITY
CONG "EDAH HACHAREDET"
RABBI OF BETH YISROEL AND VICINITY

41 REICHMAN ST. BETH YISROEL, JERUSALEM

יעקב מענדל יאראוויטש
חבר הבר"צ העדה החרדית
רב שכונת בית ישראל והסביבה
פעיד"ק ירושלים חובב"א

רח' רייכמן 41 תל. 02-5828232

בעדותי ש' מאז יום ד' לסדר א"ל אשר רוח קו גשם
פדית' ירושלים גרמא

הן הראה לפני יציבי לך הרה"ג המה"ר דחכמת הגור
ובינ"ש בל"ה מו"ה ישראל מלה הרב"צ שליט"א.
אם ספרו הנחמד המיוסד בדעת ובחכמה נכונה
המיוסד על האומץ בגורג הקדקנות כאילו הקריב קרבן.
לגמול יקב"ו. ספר"ל האומץ, אלא ככל המצוות האמיתיות
במק האומץ כאילו עשה מצוה המצוה, והי"ל אמרים (שם)
דמאובו צו"ל ב"מ אצ"מ, בהלכות וכוונות, לבין
ואלשיכ' דצו"ל כל המצוות הספורות. דסדרות ישנות
ומכיו אנכי מחבר את לך הדק המחקר שליט"א
ש"ג לו שכל הישר והבנה צחוקה. בדברי הפוסקים
ואכן גילה שחתי שקצ"ב ה"ן מוציא הדברים מכת אל הפועל
דספרו המלוך אשרי של ככה.
וה"ן מברק ומסכים אלא שיקראו דבריו הנציחיים
בדבר גורגו, ויצ"ה וה"מאמץ, ויצ"ה האה אהפ"ו
דבריו בנים צוסקים בגורג ומצוה דהה"בג הדעת
דקדושה, ע"י ככה אראו בק"ו וירושלים אצ"מ
אצ"ל הקדקנות והמצוות קפדני מאד אמן ס"ה
מכת לחץ כדור גורג ומוציא
ועקב מענדל יאראוויטש

מכתב הערות

מאחי הרה"ג ר' יוסף דוב שליט"א

בס"ד

לכבוד אחי היקר הרב ישראל משה נ"ו

אשריך שזכית לכך להוציא הגיוני לבך על הכתב ושש אנכי על אמרתך כמוצא שלל רב, ומה נעים ומה נעמת שבתי הזמן שאתה עוסק על המחיה ועל הכלכלה לבך עם חלק המחשבה הוא בכל הלומד יה"ר שתמשיך בדרכיך הנעימים ולקדש שם שמים בזה, ועליך אפשר לומר "ישראל" אשר בך אתפאר, ועברתי במרוצה על הגליונות וכדי להביע שמחתי בזה כתבתי כמה מראה מקומות בזה.

א) עי' במשך חכמה פ' יתרו דברים נפלאים על דרך הקרית ספר בענין ערבות ומצד כל הלומד על המצות שא"א לקיים, וע"ע בשערים המצוינים להלכה במגילה לא: שכתב לחלק בין צבור ליחיד דבצבור אם קוראים פרשיות הקרבנות הוי כאילו הקריבו אפילו בלא למוד אבל ביחיד בעינן שיהא עוסק בפרשת חטאת ומיישב בזה הסתירה מדברי הגמ' במנחות ק"א משמע שבעינן לימוד וכן כתב המ"א לענין פרשת קרבנות ומדברי הגמ' במגילה משמע שבקריאת לחוד סגי, ועי' בשערי תשובה לרבינו יונה שער ד' אות ח' שמדבריו משמע שזהו שני אופנים שאפשר להקריב עולה בזמן הזה או ע"י תורה שנכתב וזהו קריאה הפרשה או ע"י תורה שבע"פ וזהו החלק של כל העוסק והיינו לימוד הדברים והדברים מובנים שבתורה שבכתב יוצאים אם אפילו אם אינו מבין כמ"ש השו"ע הרב הל' ת"ת ומשו"ה סגי בקריאה בעלמא אבל בתורת תורה שבע"פ אז צריך לימוד והתעסקות.

ב) במצוה ק"ג שהבאת דברי רמ"א שאם יחסר אחד מהן יהא חייב מיתה, ידוע קושית הגר"ז שהקשה שאם חסר אחד א"כ לא אמר פרשת קטורת ורק מי שאומר פרשת קטורת נחשב כאילו הקטירו, ולכאורה מחלוקתם הוא אם זהו מצד כל הלומד פרשת חטאת א"כ דברי הרמ"א נכונים שבלמוד א"צ להפריט כל הפרטים אבל הגר"ז כנראה נקט שזהו מצד ונשלמה פרים שפתינו שאמירתן הוא במקום.

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

ומה שכתבת למה מאריכים בפרשת עשיית קטורת והנה להרבה שי' ראשונים יש שני מצות עשיית הקטורת והקטרת הקטורת וא"כ מובן למה אנו אומרים סדר כל עשיית קטורת מכיון שזהו נחשב למצוה בפנ"ע. ואגב אעורר בזה מהגמ' בסוכה נג. שמשמע שאפילו בזמן המקדש היה תפלת המוספין, ולכאור' צ"ב לפמ"ש"כ התוס' בברכות ריש פ"ד שכל תפלת מוספין אינן לרחמים אלא מצד הקרבן א"כ מאי שייך תפלת מוסף בשעה שהקריבו קרבן מוסף, ועי' בגליון הש"ס ששם שציין לשו"ת תשב"ץ ח"ב סי' קס"א ועדיין צ"ע.

ג) מצוה קל"ה מה שהקשית מוידוי קרבנות, דהא בשעת סמיכה לא הוי בעמידה, הקושיא מובא בשם האמרי אמת, ועי' במקראי קודש בימים נוראים מ"ש בזה, וגם אני יש לי אריכות במק"א בזה.

ד) מה שהקשית בהקדמה בהערת סתירת דברי השו"ע הרב, לכאורה נראה דהל' השכמת הבוקר קאי על מי שיודע שחטא וצריך לומר הקרבן לכפרה אז אין צריך לעמוד מכיון שאמירתו הוא שנחשב כאילו הכהן הקריב הקרבן אבל בהל' הנהגת אדם בבוקר שם קאי על פרשת קרבנות שאנו אומרים שזהו גם לזכר על הקרבנות על זה כתב שצריכים לומר בעמידה דוגמת הקרבנות.

ה) מ' קי"ט מה שלא אומרים מלח על הקרבנות, עי' בציונים לתורה כלל מ' שהאריך אם מליחה הוי מצוה בפ"ע או רק הכשר מצוה ואם נימא כהך צד לק"מ, וגם להרבה אחרונים ממולח שאומרים בפ' קטורת זהו מצד דין מלח על קרבנות, וע"ע במקדש דוד בענין מליחה על ניסוך היין ומים.

ו) מצוה ל"ג למה בכיבוד אר"א נדחית מפני מצות לימוד התורה ובפשטות הטעם הוא כמו שמבואר בכמה מקומות שאתה ואביך חייבים בכבודי.

ז) מצוה ה', והנה לענין בזמן הזה אם יבנה בית המקדש בין פסח ראשון לשני אם יעשו פסח שני, עי' במנחת חינוך שהביא מח' בזה בירושלמי, וידוע מה שהרבי מבעלזא זצ"ל אמר מה שאומרים זכר למקדש כהלל ואומרים הפסוק של פסח שני ואמר שזהו תפלה שמתפללים שיבנה בית המקדש ושיהא אפשר לנו לעשות פסח שני.

ח) מצוה ו' מה שכתבת בענין הסיבה בקרבן פסח, והנה הדין הסיבה אינו אלא דוקא בפסח אלא זהו דין בכל קדשים מצד דין קרבן פסח אלא זהו דין במעשה האכילה שיהא באופן של גדולה, ומה שהקשית שלא מהני לענין אכילה הנה בכל הקרבנות הדין הוא שבעינן שיהא ראי לאכילת כהנים כמבואר בפסחים נט: [ויש לפלפל בזה עיי"ש בתוס' וכן בפסח לא בעינן שיהא רק ראוי לאכילה אבל אכילת פסחים לא מעכב כמבואר שם בדף סט:..

ט) הנה בענין נסכים, עי' במשחת שמן ח"ג שהביא בשם הגאון ר' מאיר אריק שאין הדין של כל העוסק על נסכים, ומשו"ה מבואר בגמ' שהרוצה להביא נסכים ימלא גרונו של ת"ח עם יין, ועיי"ש דברים נפלאים בזה.

מכתב הערות מאת אחי הג' ר' יוסף דוב שליט"א

(י) מצוה קכ"א, הבאת דברי הרמ"ע מפאנו, ותמהו עליו דהא מבואר שבקרבנות מוספים אמרינן עבר יומו בטל קרבנו, ואולי שבזמן של לעתיד לבוא יהא למעלה מן הזמן ולא שייך בזה עבר יומו וא"כ גם ספקתך שם אינו, צ"ב.

(יא) מצוה צ"ה, בענין אם עשיית המקדש הוי הכשר מצוה או מצוה בפנ"ע, עי' במשך חכמה פ' ויקהל דברים נפלאים, גם מה שכתבת בענין בית שלישי עי' בערוך לנר שם בסוכה שכתב שודאי שבנין בית המקדש יהא בנוי על ידי אדם אלא שכמו שיש גוף ונשמה כמו כן הגוף יבנה על ידי האדם אבל הנשמה יבוא משמים, עיי"ש.

גם מה שכתבת בענין כלי המקדש בנוסח התפלה של ראש חודש אומרים מזבח חדש בציון תכין, וראיתי פעם שמזבח מכיון שיש דין מזבח אבנים תעשה לך בעינין אבנים בפועל וזה לא ירד מן השמים.

(יב) מצוה צ"א, בענין בכורים, עי' במדרש ריש פ' כי תבא שאיתא שם שהתפללות הוא כנגד בכורים.

(יג) מצוה י"ג, מה שכתבת שאם עכו"ם ודאי אסור משום שחייב מיתה, עי' בשו"ת רעק"א בענין לימוד תורה עם עכו"ם קודם שיתגייר אם יש הך איסור. (יד) מצוה י', יש להוסיף, עי' בסי' שכ"ב לענין חלה שלא ישתכח תורת חלה, וכן הוא שם במשניות לענין החיוב להפריש שני חלות, וע"ע בעירובין ע. : שלא ישתכח תורת עירוב, וע"ע בגיטין לו: שלא תשתכח תורת שמיטה, ובכורות יח.

ובעיקר הך דינא אם אמרינן כן בכל מצות עי' בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' ה' וח"ג סי' ב' וח"י סי' ל"ב.

(טו) מצוה ט' לענין אם מקיים תשבתו בביטול, זהו תולה במח' רש"י ותוס' בפסחים ד: אם הוא מצד הפקר או מצד תשבתו, וע"ע שם בחי' הרמב"ן ואכמ"ל.

(טז) מצוה ה', מה שהקשית על המנ"ח שכתב שלא קיים העשה כל זמן שלא נזרק לכאורה כוונתו שלא קיים העשה של הבאת הקרבן אבל שחיטה אפילו אם אינו עבודה, אבל ודאי שזהו מצוה, ועי' ברמב"ם וברמב"ן בספר המצות אם כל ד' העבודות נחשבים לד' מצות או למצוה אחת ונוגע גם לענין ברכה עי' במ"ל ריש מעשה קרבנות.

(יז) מצוה כ"א, עי' בעמק ברכה שכתב מה שעסקו בהלכות הפסח כל הלילה אינו מצד ספור דהא לדבריהם אין חיוב אלא עד חצות אלא זהו מצד הלכות חג בחג עיי"ש [וע"ע בגרי"ז עה"ת שכתב שמצד מצות זכירה מקיים גם עם לומד ההלכה שבה, עיי"ש], ועיי"ש מה שכתב על הנוסח אשר יגיע דמם על קיר מזבחך, ולמ"ש אפשר לומר שכוונתו שאין אנו רוצים להקריב קרבן פסח מצד כל הלומד אלא אנו רוצים להקריבו בפועל.

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

(יח) מצוה צ"ט, בענין בגדי כהונה, עי' בחי' מהר"ט בקידושין לו: בענין בגדי כהונה שיש שני חיובים מצד כהונתן עליהם ומצד שבגדי כהונה הם כלי שרת בעצמם עיי"ש, ומה שכתב שגם בזמן המקדש היו קוראים בתורה פרשת אחרי אינו דומה שזהו מצד תקנת משה שיהא קוראים פרשת המועד במועד עי' סוף מס' מגילה
(יט) צ"ב דהא ק"ל חישב לעשות מצוה ולא עשאה נחשב כאילו עשאה א"כ למה צריכים בכלל לדין כל הלומד תיפוק ליה מצד הך דינא שחישב לעשות מצוה^א.

^א ונראה בזה עפ"י דברי החת"ס בשו"ת או"ח סי' נ"ד וז"ל תו כתב פר"מ אמ"ש רשב"א בתשו' הנ"ל כל מצווה שאינה נגמרת מבלי סיוע אדם אחר אינו מברך ומשו"ה אין מברכין על הצדקה, והוקשה לפר"מ מברכת אירוסין דאי אמרה לא בעינא להתקדש ליכא מצווה דהיא לא מיפקא אפ"ר ואפ"ה מברכין, במח"כ לא דק בקו' זו, דכוונת רשב"א כל מצווה שהוא לטובת חבירו ואם ירצה חבירו שלא לקבל כאן טובה אין כאן מצווה, משא"כ פו"ר שאינה לטובת האשה אלא חוב שהטיל עליו הקב"ה להמציא לו אשה שתינשא לו, ואם לא ימצא הרי הוא חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה, ובכל מ"ע אם יאנס ויעכבוהו עכו"ם או לסטים, או לא ימצא אחרים או תפלין, וכן כיו"ב. אין זה בכלל דברי הרשב"א.

וזה מבורר במתק לשונו של הרמב"ם פ"א ברכות סוף ה"ב, וכל מצוה שהוא בין אדם למקום בין שהוא של חובה וכו' בדברים קצרים הללו נכללו כל דברי הרשב"א דמצווה שבין אדם לחבירו אין מברכין דאי אמר חבירו לא בעינא אין כאן מצוה משא"כ בין אדם למקום, אפילו צריך לזה חבירו מ"מ אפי' אמר לא בעינא לא נאמר שאין כאן מצווה, אלא שנאנס ולא מצא מקום לקיום מצוה, וכן פו"ר מצוה שבין אדם למקום הוא ומברך עליו, וזה פשוט. עכ"ל הק' של החת"ס.

הנה אנהיר לן בביאור הך חילוק דבמצות שבין אדם לחבירו וכגון צדקה ל"ש דינא דחישב לעשות מצוה ונאנס, דהרי המצוה אינו לגמרי בידו לקיימו ומורכב הוא מב' אנשים העושים ב' מעשים, וא"כ על חלק של חבירו הרי ל"ש שיחשוב, וממילא צריכין לדינא דכל הלומד (ובאמת צ"ע אי שייך כל הלומד במצות שבין אדם לחבירו, וכבר דברו מזה הרבה) דרק במצות שבין אדם למקום דהאדם מצ"ע עשה כל מה שצריך כדי לקיים המצוה אלא שלבסוף נאנס אז שפיר נחשב כאילו עשאה במחשבה בעלמא, משא"כ במצות שבין אדם לחבירו אז ל"ש חישב לעשות מצוה, ודו"ק.

ועי' בגמ' ב"ב ט: דדרש רבה וכו' רבוש"ע אפי' בשעה שכופין את יצרן ומבקשין לעשות צדקה לפניך הכשילם בבני"א שאינם מהוגנין כדי שלא יקבלו עליהן שכר ע"כ.

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

כ) במה שעושים כפרות עיוכ"פ וכו' לשעיר עזאזל מה שלא מצינו בכל קרבנות כתבתי במק"א שבכל קרבנות יש דין של ונשלמה פרים שפתינו אבל

ומבואר להדיא דאפי' שרצו וחשבו שעשו מצוה, מ"מ כיון שלא נתנו לעניים מהוגנים ולא קיימו מצות צדקה אין מקבלים שום שכר דמצות שבין אדם לחבירו מורכב מב' אנשים, ואינו רק חיוב אהנותן, אלא שהוא מחויב ליתן לעני, ובאם שאינו רוצה או שהוא עני שאינו הגון אז ליתא למעשה מצוה בכלל.

והדרך לקושיין דלמה לן לדינא דכל הלומד, אחר שקיי"ל חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה כאילו עשאה, הלום ראיתי בסוכת דוד עה"ת בהקדמה לפרשת ויקרא שמיישב את הקושיא הנ"ל, דהא עוונותינו גרמו שיחרב ביתינו, ואפילו בזממה"ז דהרי כל מי שלא נבנה בימיו כאלו נחרב בימיו, וא"כ ליתא לטענת חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה, דאין אנו אנוסים, ושפיר צריכים אנו לחידוש מיוחד דכל הלומד ודו"ק.

ושו"ר בשלמי שמחה ח"ד (להג"ר שמחה עלבערג זצ"ל) מכתב מהאדמו"ר מסוקולוב זצ"ל, וז"ל אך לפי"ז יקשה למה אמרו העוסק בתורת עולה וכל הקרבנות שעוסק בתורתן הוי כאילו הקריב קרבן ולא באופן אחר (היינו דהרי חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעה"כ כאילו עשאו), אולם גם זה לק"מ דהרי אונס זה שאין לנו ביהמ"ק בא לו טרם שנתחייב בהבאת קרבן וע"ז לא שייך לומר חישב לעשות ונאנס שהרי מחשבתו לעשות אינה בכלל מחשבה כלל מאחר שידוע לו האונס טרם שחטא, וכו' עכ"ל. ולפי"ז יוצא דבשאר מצות שאינן תלוין בביהמ"ק אז שפיר איכא לדינא דחישב לעשות מצווה ול"צ לדין מיוחד של כל העוסק.

והג"ר שמחה עלבערג ז"ל שם תי' באופן אחר, דדינא דחישב לעשות מצוה שייך רק אהחיוב להביא קרבן, ואז אמרינן דאונסא כמאן דעביד והוי כאילו הביא הקרבן שנתחייב בו, אבל מ"מ הכפרה שבא ע"י הקרבן זה ל"ש אלא אם הביא קרבן ממש, ומשו"ה צריכין לדין חדש דכל הלומד, וזה מהני גם לכפרה.

עוד נראה לומר דהך דין דחישב לעשות מצוה ונאנס בא רק אחרי שכבר קיים המצוה ע"י כל הלומד, דאז עשה כל מה שביכלתו ואז אמרינן דשפיר קיים המצוה ע"י שניהם ביחד ע"י שלמד הלכותיה וגם חישב לעשותה, אלא שנאנס, אבל אם אינו לומד הלכותיה, אז אינו נחשב כנאנס, דהרי היא יכול ללמוד הלכותיה ושפיר ייחשב כאלו קיימו, והיכא דאינו יכול ללמוד הלכותיה, כגון שאינו יודע, או שאין לו ספרים וכדו' אז שפיר נחשב כעשאה ע"י שיחשב בלבד. (ועי' בסידור היעב"ץ אות ל"ד).

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

שעיר לעזאזל מכיון שאין לו דין קרבן ליכא דינא של ונשלמה ומשו"ה צריכים לעשות היכר וזה דלא כמ"ש במצוה קפה'

(כא) בענין שיר של יום כתבתי במק"א באריכות אם זהו מצד שכיון ששחרית הוא במקום תמיד של שחר אומרים השיר שהיו הלויים אומרים בתמיד או שזהו מצד חיוב טהרה שיש בכל יום ורק בחרו אותו בעת שהיו הלויים אומרים בבית המקדש

(כב) מצות ל"א מה שהערת נצטוו ציווי כראוי דהא נצטוו במרה עי' ברמב"ן בפ' בשלח שלא נצטוו אז ורק נתן להם המצות שהתעסקו בה ואח"כ יצווה עליהם עיי"ש .

(כג) בדברי רש"י ב"מ קיד: שהבאת עי' בשו"ע הרב הל' ת"ת סוף פ"א שכתב שקרבנות קודם שזה מיקרי נוגע למעשה מכיון שנתכפר על ידו וכמו שכתבת.

(כד) בענין אמירת פ' כיור שאינו נוגע לנו ותמחת למה אומרים ועי' בילקוט פ' כי תשא שלמד החיוב ליטול ידיים קודם אכילה היינו משום דשולחנו של אדם הוא כמזבח וממילא הוא כדין קידוש ידיים ורגלים של מקדש ועי' בפנים יפות שכתב שמה"ט נוטלים גם קודם כניסת בית הכנסת ועי"ש למה דוקא הידים ולא הרגלים.

(כה) בענין זמן אמירת קרבן פסח ע"פ לכאורה היו צריכים לומר לאחר תפלת מנחה כמו שכתב הפ"ח לענין נרות חנוכה בער"ש שהתפללו מנחה משום שתמיד קודם להדלקת נרות כמו כן לענין ק"פ אבל לפמ"ש המנחת חינוך מצוה ה' שאין דין שתמיד קודם הפסח ודין יאחר אינו אלא זמן ומה שתמיד קודם אינו אלא מצד הדין תדיר וא"כ זה לא שייך אלא אם רוצה לעשות שניהם שאז הוין שתדיר קודם אבל אם אינו רוצה להתפלל מנחה עכשיו אבל ליכא דינא שתדיר קודם וממילא יכול לומר פ' ק"פ אפילו קודם מנחה והנה לפמ"ש המנחת חינוך שיאחר היינו זמן א"כ לכאורה אין לומר סדר אמירת ק"פ לאחר חצות אלא צריכים להמתין שעה או פחות מזה עייש במנחת חינוך ובמק"א הארכתי בזה, ולענין פסח שני יהא תלוי בשאלת המשנה למלך אם יש דין של יאחר בפסח שני, ובעיקר מה שדנת לענין כל העוסק בפסח שני עי' בשו"ת בנין ציון ק"ג שכתב תשובתו בליל פסח שני מטעם כל העוסק עיי"ש.

(כו) בענין מה שכתבת אם יש בנשים הדין של כל הלומד עי' בכלי חמדה פ' תזריע שכתב דברים נפלאים בזה, וע"ע בה שכתב בענין מה שנסתפקת בקרבן עולה ויורד אם נימא פ' קרבן עשיר או עני ועי"ש שכתב שודאי נימא קרבן עשיר ועוד חידש שם שקרבן שאינו בא לכפר אלא להתיר בקדשים אולי ליכא בכלל הדין של כל הלומד, ולענין יולדת לכאורה תלוי אם הקרבן הוא לכפר משום שקופצת ונשבעת או משום קרבן הודאה וקרבן ראייה עי'

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

במשך חכמה פ' תזריע ואולי זהו הטעם שקוראים הבעל לתורה ולא סגי בכל הלומד מכיון שאינו קרבן לכפר.

כז) מצוה קמ"א עי' בגר"א [המאור הגדול] פ' צו על הפסוק זאת התורה שכתב שלמילואים קאי על קרבן תודה.

כח) מצוה קסח מה שהבאת משו"ת בנין שלמה שעני שהביא קרבן עשיר ביולדת יצא החינוך במצוה קכ"ג כתב שלא יצא ובהגהות מ"ל תמה דמ"ש ממצורע שיצא והאחרונים כתבו לתרץ שבעולה ויורד העשיר אינו מביא אלא חטאת ועני מביא עולה וחטאת ומש"ה אינו יכול לפטור עצמו בקרבן של עשיר מכיון שחייב גם עולה ובאמת זה תלוי במ"ש האבן עזרא סוף פ' ויקרא שהטעם שהעני צריך להביא עולה וחטאת היינו משום שבהמת חטאת יש אכילת מזבח ואכילת כהנים משא"כ בחטאת העוף אין למזבח כלום ומשו"ה צריך להביא גם עולה ולפ"ז אפשר שאם הביא חטאת בהמה יצא וידוע דברי האו"ש לפי האבן עזרא עם המעשה של החלום שהרשב"א בא לו בחלום מובא בספר או"ש ואכמ"ל.

כט) מצוה קסט בענין טומאת צרעת בזהמ"ז הרמב"ן והספורנו פ' מצורע כתבו שאינו נוהג אלא בא"י מפני קדושתו שם ועי' בכלי חמדה פ' תזריע שהאריך בזה.

ל) מצוה קעח' קעט' מה שתמהת למה לא רושמים על הפנקס קרבנם של זב וזבה כמו חטאת ובאמת במחוסר כפרה משמע מהגמ' במנחות שאינו בא לכפר רק להתיר ולהכשיר בקדשים וכן מבואר בסוטה טו. ושבועות ח. שהכפרה בא לו כבר מנגיעה והקרבן אינו בא רק להתירו בקדשים ולפ"ז ודאי אין חייב לרשום על קרבנו אבל מאידך גיסא מצינו בכריתות שמי שיש לו ה' לידות מביא קרבן אחד להתירו בקדשים והשאר חוב עליו ומבואר מזה שיש חיוב קרבן גם בלי להתירו בקדשים וכמר עמד על זה בבאר יצחק סי' ל' ומרן רי"ז הלוי בהל' מחוסרי כפרה רצה לומר שיש שני חיובים עיי"ש והדברים ארוכים ובאתי רק לעורר.

לא) מצוה קפה, בענין קריאת כה"ג ביוכ"פ בביאור הגר"א כתב על מה שכתב הרמ"א תקפד' ב' שנוהגין לקרות לתורה בעל התוקע וכתב דוגמת כה"ג ביום הכפורים [והיינו לכאורה לפי מה דמבואר בר"ה דף טז. שהתקיעות הם כלפני ולפנים] ובאמת צ"ב דהא מבואר שם ביומא שכל אדם היה קורא ובאמת אפשר לומר שיש כאן שני חיובים קריאה חד מצד עבודת היום וזה היה מוטל על הכה"ג וחוי' מזה דין קריאה מצד קריאת פרשות היום וזה היה החיוב שהיה מוטל על כל אחד.

לב) בענין החיוב למסור נפשו בשעת ק"ש עי' בחת"ס עה"ת פ' אחרי ד"ה ושוב דברים נפלאים שביאר שבק"ש יש ע' וד' גדולים משום שחיוב קריאת שמע הוא בתורת עדות ובעדות נוגע פסול לעדות וממילא א"א לקרות ק"ש

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

אם יש לו איזהו נגיעה לצורך עצמנו ומזה חייבים למסור נפשו בעת ק"ש עיי"ש, ובענין מיתת ר"ע איתא בספרים שזהו הפשט שיצאה נשמתו באחד שבאמת מת מצד אחד שנתאחד עם קונו ובזה יצאה נשמתו ולא הרגיש בכלל יסוריו וכדאיתא שאחד הוא אהבה חפיצה ודביקה שאיתא בחז"ל שכל אותן לשונות למדנו מפרשתו של אותו רשע ור"ע כדאיתא באריז"ל יצא מאותו ביאה והוא לקת אותו אהבה וחפיצה ודביקה ודבק עצמו עם קונו בזה.

(ג) מצוה רצ"ט בנוסח התפלה שאומרים ומנחתם ונסכיהם עי' בתוס' יר"ט פ"ט דמנחות משנה ד' שהביא שהמהרש"ל רצה למחקו וכתב שהשמן שמשמים על המנחה הוא בתורת נסכים וכל מנחה יש לו שני נסכים נסכי יין ושמן וזהו ונסכיהם.

(ד) מצוה ש"ב וש"ג בענין מה שלא מזכירים עומר עי' בברכי יוסף סי' תצ' א' בענין אם מזכירים עומר במוסף, ובעצם הקושיא איתא באחרונים שהחויב קרבן עומר אינו בכלל מצד היום טוב אלא מצד היום של טז' בניסן ומה"ט אינו מוזכר בכלל בפרשת פנחס וכן מבואר במנחות דף ד. שכל כולו אינו אלא מתיר וכעין זה כתב הערוך לנר בסוכה דף נו. שרק לחם הפנים היה מתחלק לכל המשמרות שוות שבא מחמת היום טוב אבל העומר הוי כחובת היום והמשמר שבאותו יום זכה בו.

(ה) מצוה שז' מה שכתבת שהשתי הלחם היה אחר המוסף עי' במנ"ח מצוה שז' שנסתפק בזה איזה קודם אם המוספין אי השתי הלחם וקרבתו שבאין עמו עיי"ש באריכות וע"ע בדעת זקנים בעלי התוס' סוף פ' פנחס, מה שכתבת שעל חלק אכילה לא שייך כל הלומד שמעתי פעם שזהו הפשט שר"י אמר שאביא חטאת שמינה שעל עצם הקרבן היה יכול לצאת עם כל הלומד אבל לא על חלק אכילה וכיון שכל הקרבן לא יהא אלא לאכילה ומש"ה יביא חטאת שמינה.

(ו) מצוה שיג' שאם אוכל בתשיעי הוי כמתענה עי' בשפ"א מס' יומא דף פא: שכתב שמה"ט מתודים בשעת מנחה שכיון שעל ידי אכילה הוי כיום תענית וממילא נחשב לודוי ביום תענית, ומה שכתבת לענין יום כפורים דבכל רגע הוי חיוב בפ"ע ידועים דברי הבנין ציון בשו"ת סי' לד שרצה לחדש שביום כפורים החיוב הוא להיות לא מעונה ואם כבר אכל ואינו מעונה אז כבר ביטל המצוה וכעין זה כתב השפ"א ביומא דף עג: ד"ה ויש לעיין ויש שכתבו שהחיוב הוא דוקא מערב עד ערב.

(ז) מצוה שכד מה שהבאת למה עושים זכר לערבה משום הדין של ציון דורש מכלל דבעיא דרישה באמת בסוכה דף מד. איתא שהוא מנהג נביאים ויסוד נביאים וזכר למקדש הוא תקנת ריב"ז וצ"ב בגדר החיוב, ואם נימא שהחיוב הוא משום זכר למקדש אז אפשר להבין דברי רש"י שם שכתב שאין

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

מברכים על ערבה משום שהוא רק מנהג ועי' בתוס' שעמדו על זה אבל אם כל חיובו הוא רק דרישה לציון ובאמת אין כאן בכלל הצורה של המצוה שהוא ההקפה סביב המזבח ורק חיוב חדש של דרישה לציון ועי' לא שייך ברכה וכמו לענין אכילת אפיקומן שחסר בצורה של המצוה מכיון שאין פסח ובזה יתיישב מה שתמה בביאור הלכה שם על מה שאומרים זכר למקדש כהלל ולמה לא הוי הפסק ובאמת לפמ"ש אין בכלל חיוב ברכה ואפילו אם נימא שברכת מצה ומרור קאי גם על זה כמבואר שם אבל מכיון שכל חיובו הוא חיוב דרישה לציון וא"כ מה שאומרים זכר למקדש זהו גופיה המצוה ובאמת באלו מצות צריכים לכוון הדרישה לציון [ועי' בגר"ז על מנחות סח: בענין זכר למקדש בספירת העומר].

לח) מצוה ש"ל מ"ש בענין תקיעה ביום כפורים שזהו נגד תקיעה ביובל צ"ב דא"כ למה בכל שנה.

לט) מצוה שפח לענין שמירה בבית המקדש בזמן הזה עי' באבני נזר י"ד סי' תמ"ט שהאריך בזה וכתב שתלוי בשני טעמים של החיוב שמירה אם מצד כבודו של הפלטין או מצד שמירה שלא יכנסו שם טמאים וזרים עיי"ש.

מ) מצוה שצד אם ליום הם שלוחי דרחמנא, והנה בפרשת קורח כתיב כי שכר הוא לכם חלף עבודתכם ומזה למד הקצת החושן בסי' רמג שהחיוב ליתן מעשרות ללוי הוא בתורת שכירות מכיון שעובדים בשבילנו עי"ש לענין נתינה בע"כ ולענין נתינה לחשו"ק, ובענין כהנים שהם ממדת החסד וכזאיתא תומיך ואוריך לאיש חסידך ומה"ט כהן שהרג לא ישא כפיו ועי' ברבינו בחיי סוף פרשת קורח בחילוק שבין כהנים ולוים שהם ממדת החסד ולוי הוא ממדת הדין ומה"ט לוי צריך להכין עצמו ה' שנים קודם משום שצריך לזכות בדין משא"כ בכהן והדברים ידועים וארוכים, מ"ש שרק בק"צ היו משוררים עי' ברש"י בתהילים על הפסוק מזמור לתודה שזה היה השיר שאמרו בהקרבת תודה והחיי אדם בסוף ספרו תמה על זה דהא אין אומרים שירה אלא בק"צ ובמק"א כתבנו ליישב והחיי אדם כתב עפ"י דברי הר"מ פט"ו מעשה הקרבנות שבהקרבת קרבן שלמים במקום הוידוי בשעת סמיכה על הקרבן אמרו שירה והודיה וזהו מזמור לתודה וראיתי בשם האבנ"ז שכתב שגם על השלמים היה ודוי וביאר דהא שלמים מיקרי שלמי שמחה ובא לכפר על החטא של לא עבדת את ה' אלהיך בשמחה ועל זה צריכים להתוודות.

מא) בענין מ"ש שקריאת פרה הוא מצד ונשלמה פרים שפתינו בשו"ת בנין שלמה האריך בזה אם החיוב הוא מצד ונשלמה או רק להזכיר שצריכים לטהר עצמם או באופן אחר שזהו מצד קריאה של עניינו של היום ונ"מ לענין מה שנחלקו הפוסקים אם קטן עולה לד' פרשיות, ובעצם חיובו של פרה חוץ

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

מה שמטהר יש לו גם דין קרבן וכפרה וכמבואר שחטאת קרייה רחמנא וא"כ גם מצד דין קרבן שבו שייך כל הלומד.

ובענין מה שכתבת אם החיוב קריאה הוא מה"ת, עי' במשך חכמה פ' חוקת שכתב שכיון שילפינן פרה ממעשה יום כיפור כמבואר בריש יומא וא"כ מכיון שביוכ"פ יש חיוב קריאה וכמ"ש לעיל לענין קריאת כה"ג ואיכ גם בפרה יש חיוב קריאה מהך דינא ויש שכתבו שהחיוב קריאה הוא מצד זכירת מעשה העגל ותקנו לקריאת פרה שהיא באה לכפר על עון העגל ולפ"ז מיושב למה נשים פטורות מקריאת פ' פרה מכיון שלא היו בכלל חטא העגל.

מב) מצוה ת"ב בענין שקרבן מוסף חיובו הוא לכפול התמיד, ועי' בשפ"א בלקוטים פ' פנחס שנסתפק [וכתב שלא מצא הך דין] אם אין קרבן תמיד אם אפשר להביא מוסף מכיון שכתוב על עולת התמיד, ולפי מה שכתבת מכיון שיסודו הוא כפילות אז אם אין קרן כפילו מנין לו, וראיתי בפחד יצחק שכתב ליישב מנהג אשכנז שאומרים שיר של יום אחר המוס ולכאורה זהו השיר של התמיד ולא של שבת וכתב שהגמר של תמיד נגמר עם הקרבן מוס והדברים מאירים לפ"ז.

ובאמת אפשר ליישב קושית השפ"א וכן השטמ"ק במנחות דף מט. שאיתא שם במשנה ולא המוספין מעכבים את התמיד והוא תמוה דלמה יעכב המוסף הקרבן ולפי דברך מובן היטיב שכיון שבשבת יש חיוב לכפול התמיד, וא"כ ה"א שאם א"א לקיים הכפילות שלא יביא בכלל וזהו החידוש שאינו מעכב, ובאמת עדיין צריכים לחלק שאינו ממש כתמיד דהא מבואר שם שבתמיד יש חיוב בקור ד' ימים משא"כ במוסף, וי"ל.

מג) מצוה תכ"ג, במה שכתבת שעל ידי הלומד נתקיים הקביעות שזהו מעשה המצוה, מדברי המג"א ריש סי' י"ט מבואר שהקביעות במזוזה לא הוי רק כתליית ציצית על הבגד והמצוה הוא חובת הדר אלא שהאופן היאך עושים הוא זה ע"י קביעה, ועיי"ש שכתב שבעצם שייך לברך לדור בבית שיש לו מזוזה.

ולענין ספיקו של המנ"ח בקבע תוך ל' עיין בנחלת צבי יר"ד סי' רפ"ו מ"ש בענין זה ובאמת נוגע גם לשאלת הרעק"א בשו"ת סי' ט' למי שיצא מבית יותר ל' יום כשחוזר אם צריך לקבוע עוד פעם המזוזה עיי"ש, וע"ע בשע"ת ס"ס תרכ"ו לענין סוכה בחג שפטורה ממזוזה א"כ לאחר החג יהא חייב להסיר המזוזה מכיון שהוא תעשה ולא מן העשוי, והדברים ידועים.

מד) מצוה תע"ט במה שכתבת לחלק בין שאר מצות לחנוכה וד' כוסות, עיין בביאור הלכה סי' תרנ"ו שנקט שאין חילוק בין אותן מצות לשאר מצות, ובאמת דבריו סותרים עצמם שבהל' חנוכה כתב הטעם משום פרסומי ניסא ובאתי רק לעורר.

מכתב הערות מאת אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א

מה שכתבת בשם בעל התניא, יש שהוסיפו שלשון הגמ' הוא המבזבז והיינו שרק למי שנתנית צדקה הוא בזבז אל יוסיף חומש אבל למי שהוא מבין שזהו מקח שקונה עצמו בזה עולם הבא אז ודאי שאין לו שיעור וכמו השקעה טובה.

מה מצוה תפ"ח, בענין אם המצוה הוא האכילה או הבאת הקרבן, עי' דברים מאירים באבי עזרי פ"ב הל' חגיגה ובסוף הספר יש מכתב מהחזו"א על זה, ובהגהות אמרי ברוך על הטורי אבן מבואר שיש שני חיובים אכילה והבאת קרבן.

מו"ש והראיון היינו עולת ראייה בחגיגה דף ז. נחלקו בזה ר"ל ור"י אם קאי על עצם ראייה או על הקרבן עיי"ש.

מז) בענין מצות דרבנן, מה שכתבת לחלק בין חנוכה וד' כוסות לשאר מצוה באמת מבואר בספרים שבפסח לא היו כלל ישראל ראויים שהיו במ"ט שערי טומאה וכיון שכל הגאולה היה שלא כדין א"כ גם אנו מחייבים לעשות יותר מהדין וכמו כן לענין חנוכה שמבואר שלא היה באמת צריכים לכל הנס משום שטומאה הותרה בצבור אלא כל הנס היה כדי שיהא אפשר לקיים המצוה בהדור וא"כ גם אנו מחייבים לעשות המצוה בהידור והיינו יותר מן הדין.

מח) מצוה תנ"ד, עי' ריטב"א מס' סוכה דף ל. בענין בל תוסיף בד' מינים.

ובזה אסיים לכבוד התורה ולומדיה
מאחיק המוקירו ומכבדו באהבה

יוסף דוב

הקדמה

יתברך הבורא וישתבח היוצר, על כל הטובות שגמלני, עמי ועם כל ב"ב, ובפרט שזיכני לעשות ציצים ופרחים לתורה. שזהו האושר האמתי שישנו בעולם.

הנה בכל יום אנו מסיימין תפלת שמו"ע, יה"ר מלפניך ד' או"א שיבנה ביהמ"ק ב"ב ותן חלקנו בתורתך, הרי שיש לכאן חלק מסוים בתורתנו הק', ונראה דכשאדם רואה שיש לו תשוקה וחשק לאיזה לימוד מסוים, או לאיזה מקצוע, ונושא ונותן בה כדת של תורה, לכאורה הרי"ז מראה שזהו חלקו הפרטי בתורה, וכפי שאמרו חז"ל (ע"ז יט.) אין אדם לומד תורה אלא ממקום שלבו חפץ. והנה זה כמה זמן שהרגשתי חשק נפלא, בהאי ענינא דכל הלומד בתורת מצוה כאילו קיים המצוה, ובס"ד התתלתי לעיין בהאי פרשתא, וכל כמה שמשמשתני בה מצאתי בה טעם יותר ויותר, כדרכה של תורה, וזכיתי לסייעתא דשמיא נפלאה בהאי ענינא. ובתחלה חיברתי קונטרס הנק' כל הלומד על חלק מהתרי"ג מצוות, שיצא לאור לרגל הבר מצוה של בני בכורי הב' היקר נחמן זיידא נ"ו. ועכשיו שת"ל זכיתי לסיים על התרי"ג מצוות עד כמה ששכלי מגעת והוספתי כמה הערות על חלק ראשון, ע"כ לרגל הבר מצוה של בני הבחור היקר מאיר חיים נ"י. הוצאתי בעזה"ת בצורת ספר ביאור על התרי"ג מצות ובו יהי נכלל גם חלק הראשון, לחברו אל האהל להיות אחד.

והנה רחוק אני מלהיות נמנה בין מחברי ספרים, אבל הרי כל או"א יש לו חלק מיוחד בתורתנו, ואולי זכיתי לחדש אפי' דבר אחד לאמתה של תורה, והיה זה חלקי מכל עמלי.

ובנוגע להתפלה ותן חלקנו בתורתך יש לבאר, שהכונה היא לפי מה דמבואר בבנין שלמה (ס"א) שאפי' בזמן שביהמ"ק קיים, והיו מקריבין קרבנות בפועל, מ"מ לפני שאדם הביא הקרבן היה צריך לעסוק בתורת הקרבנות (הבאנו דבריו במצוה קט"ו מצות מעשה העולה עיי"ש) כדי להגן מיסורים, וכן הוא בתנחומא פ' צו (פי"ד) שאע"פ שמקריבין עולה, עוסקין היו בקריאתה, כדי לזכות בקרבן ובקריאתה, ע"כ. ולפי"ז מדויק היטב, דהרי תפלה במקום קרבנות תקנו, ואנו מתפללים שיבנה ביהמ"ק ב"ב, ומ"מ גם אז ותן חלקנו

בתורתך, היינו חלקנו בקרבנות, ע"י שנעסוק גם בתורה, ולא נחשוב שכשיבנה ביהמ"ק אז אין אנו צריכין עוד להתפלל וללמוד במקום קרבנות, אלא שגם אז יהיה לנו חלק בקרבנות ע"י תורה ותפלה מלבד הקרבנות שנקריב בפועל, ודו"ק.

וראיתי באיזה ספר (איני זוכר כעת איפוא) לפרש הפסוקים בתהלים (מ') זבח ומנחה לא חפצת וגו' עולה וחטאה לא שאלת אז אמרתי הנה באתי במגילת ספר דבזמן שאין זבח ומנחה וכו' אז אפשר לקיים חובת הקרבנות ע"י אז אמרתי במגילת ספר, דהיינו אמירת שפתינו, עיי"ש.

קראתי שם הספר "כל הלומד" ע"ש האי דינא דכל הלומד וגו', וגם דמרומו בזה שמי דאותיות כל' הלומד עולה כמספר ר"ת של שמי י. מ. ה.

ובזה הנני להודות להני שני גיסים היקרים ה"ה הר"ר אליעזר דוד שווארץ נ"ו, והשני בדומה לו גיסו היקר מוה"ר משה אברהם אלתר הכהן רא"לניצקי נ"י, שהשתדלו שניהם להוציא מתח"י דבר שלם ומתוקן.

ואסיר תודה אני לאחי הגדול הרה"ג ר' יוסף דוב שליט"א שהאיר והעיר על כל הקונטרס כיד ה' הטובה עליו. יזכהו השי"ת להמשיך בהפצת מעינותיו חוצה, ויגביר חיילים לתורה אכ"ר.

ובעת עמדי בשער הספר עלי להודות להשי"ת על כל הטובות שעשית עמי, ועם כל בני ביתי, ומתפלל אני לעתיד, שכן תעזרני ותפקוד אותי ואת כל ב"ב לחיים טובים ולשלום, ותתן בנו יצר טוב לעבדך באמת וביראה ובאהבה, וחייב אדם בכבוד אביו ובכבוד אמו, ועלי להודות להורי היקרים שליט"א, שמעודי ועד עתה משפיעים עלינו אך טוב וחסד. ותמיד תפלותיהם בפייהם על כל צאצאיהם שילכו בדרך התורה והיראה המסורה לנו מאבותיהם ורבותיהם, ותפילתי שעוד ינובון בשיבה דשנים ורעננים, ושיזכו לראות רוב נחת מכל יוצ"ח עבינו"צ.

וכמו כן עלי להודות למו"ח וחמותי היקרים שליט"א, שנוהגים בנו בטובת עין, יתן ד' להם רוב נחת מכל צאצאיהם היקרים, וגם לרבות מוח"י וזקניותי, שיאריכו ימים בטוב ובנעימים עבינו"צ. ואחרון חביב, עלי להודות לזוגתי היקרה והצנועה, שמגדלת את בנינו לתורה ויר"ש, יתן ד' לה כח ועוז להמשיך בדרכיה הנעימים, ונזכה ביחד לגדל את בנינו שיחי' לתורה ויר"ש, שיהיו שתולים בבית ד' כל ימי חייהם. בכריות גופא ונהורא מעליא, עד בינו"צ, אמן.

פתיחה

בו יתבאר כמה ענינים השייכים להאי כלל שכלל רז"ל שכל הלמוד בתורת הקרבנות כאילו הקריב קרבן (מנחות ק) ומסתעף גם למצוות אחרות. וכ"ז בבחינת פטומי וחדודי דאורייתא. וקוב"ה חדי בפלפולי אורייתא. בעזר החונן לאדם דעת.

ראשית. אציין כמה ספרים ומראה מקומות השייכים להך דינא דכל הלמוד תורת הקרבנות כאילו הקריב קרבן, הרמ"א בספר תורת העולה האריך בזה, וכל כולו של הספר בנוי בכדי לקיים תורת הקרבנות, וע"י בשלה"ק ריש ח"ב תורה שבכתב שהאריך בזה.

בסוף ספר תבואות שור, יש סימן מיוחד בזה"ל, ועיי"ש כמה יסודות בהך דינא. וע"י במדרש תנחומא (צו פ"ד) באריכות בזה. וע"י בתשו' בנין שלמה סי' א', ודברי החיד"א בברכי יוסף ריש או"ח. וחתן ה"חפץ חיים" זצ"ל הג"ר אהרן כהן זצ"ל חיבר חיבור מיוחד בשם "ספר עבודת הקרבנות". והח"ח בעצמו כידוע, חיבר ספר ליקוטי הלכות על סדר קדשים, ע"י שם בהקדמה. וגם חיבר קונטרס בשם "תורה אור" המדבר בענין לימוד תורת הקרבנות. וגם יש ספר עבודה תמה המדבר בענין זה, הובא בביאור הלכה סי' א', וע"ע בדרך פיקודיך בהקדמה.

הנה בגמ' סוף מנחות (שם) אמר רבי יצחק, מאי דכתיב, זאת תורת החטאת (ויקרא ו, יח), וזאת תורת האשם (ויקרא ז, א), כל העוסק בתורת חטאת כאילו הקריב חטאת, וכל העוסק בתורת אשם כאילו הקריב אשם, ופירש"י ד"ה בתורת חטאת - כגון סדר קדשים דמיירי בהלכות עבודה. ומשמע מזה דרך ע"י לימוד ממש בהלכות הקרבנות אז נחשב כאלו הקריב קרבן.

אולם בגמ' (תענית כז:) א"י, אמר אברהם, רבנו של עולם שמא ישראל חוטאין לפניך אתה עושה להם כדור המבול וכדור הפלגה וכו', אמר לפניו, רבנו של עולם תינח בזמן שבית המקדש קיים בזמן שאין בית המקדש קיים מה תהא עליהם. אמר לו, כבר תקנתי להם סדר קרבנות, בזמן שקוראין בהן לפני, מעלה אני עליהם כאילו הקריבום לפני, ואני מוחל להם על כל עונותיהם, ע"כ. ולכאורה משמע מכאן דסגי בקריאת פרשת הקרבנות, ולא צריך שיעסוק בלימוד הלכות עבודה, והדברים נראים כסותרים וצ"ב. א.

(א) וע"י באלף כתב רמ"ה שמביא דהתב"ש חיבר חיבור גדול וגורא על כל עבודת הקרבנות וציוה לפני מותו שיניחו החיבור בקברו ולא רצה להשאירו בעולם עיי"ש דאולי משום דהוי כהלכתא למשיחא, וע"י מצוה קב"א מה שהארבנו בזה.

(ב) ושוב ראיתי בספר תורה אור מהח"ח זצ"ל, דהכוונה היא שיתבונן בפירושם ובאופני הקרבנות, וכמו שכתב רבינו בחיי (ויקרא ז, לו) דאין לומר שתהיה הכוונה שיהגה ויגרוס לשון הפרשה בפסוקיה הערומים

והביאור בזה הוא עפ"י כמה הקדמות שנבאר תחלה. והנה ע"י בהקדמת אנלי מל וז"ל, ובחרתי להדפיס תחלה בהל' שבת, יען שבש"ס סומה (זא). אי', שכל מצוה ומצוה נכרתו עליה ארבעה בריתות, 'ללמוד וללמד לשמור ולעשות' ומבואר שללמוד וללמד הוא מחלקי המצוה וכו' עיי"ש. ועי' שם לשון הגמ': ת"ר, ברוך בכלל, ברוך בפרט, ארור בכלל, ארור בפרט, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, וברש"י ד"ה ללמוד וללמד וכו' - כל המצות כולן טעונות ארבעה אלה, ולמדתם אותם, ושמרתם לעשותם (דברים ה, יא), וכתוב ולמדתם אותם את בניכם וגו' (דברים יא, יט), הרי כאן ארבע מצות לכל מצוה. ע"כ הצריך לענינינו.

והנה יש לחקור בהך דינא שאמרו דבכל מצוה מהתרי"ג מצוות יש ד' חלקים בהמצוה, האם כל הד' חלקים הם שייכים לאותה מצוה, והיינו דאינו מקיים המצוה בשלימות אלא אם הוא לומד ג"כ דיני המצוה ומלמד אותם לאחרים, ושומר פרטי ודקדוקי המצוה (דזהו נקרא שמירה, או שהוא יושב ומצפה מתי יבא לידי קיום המצוה), וכל מי שחייב בעשיית המצוה חייב גם בג' חלקי המצוה, כיון דזהו חלק מהמצוה, או דלמא דהמצוה עצמה מתקיימת בעשייתה גרידא, והללמוד וללמד' הוא חלק ממצות תלמוד תורה, דיסוד החיוב של תלמוד תורה הוא ללמוד כל הדינים וההלכות של התרי"ג מצות, וללמדה לבניו. ולכאורה מהפסוקים המובאים ברש"י הנ"ל דהיינו הקרא ד'למדתם אותם, ושמרתם לעשותם', והקרא ד'למדתם אותם את בניכם', משמע שהיסוד הוא ממצות תלמוד תורה שהרי פסוקים אלו הם המקור למצות תלמוד תורה עצמה, כמבואר בקידושין (כט:): דהאב חייב בבנו ללמוד תורה מקרא ד'למדתם אותם את בניכם' והיכא דלא אגמריה אביו מיחייב איהו למיגמר נפשיה דכתיב 'למדתם'. ופירש"י ד"ה דכתיב ולמדתם - קרא אחרינא הוא ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם (דברים ה, א), ע"כ. וכן נפסק ברמב"ם פ"א מהל' תלמוד תורה ה"ג) ונמצא דהפסוקים שלמדין מהן החיוב של תלמוד תורה, הם עצמם המקור להנ"ל שבכל מצוה יש חיוב ללמוד וללמד, וא"כ משמע בפשטות שזהו ממצות תלמוד תורה, דזהו החיוב של תלמוד תורה ללמוד וללמד כל התרי"ג מצוות.

ובזה מיושבים היטב דברי הרמב"ם הנ"ל, דז"ל הרמב"ם בא"ד, מי שלא למדו אביו חייב ללמד את עצמו כשיכיר, שנאמר, ולמדתם אותם ושמרתם לעשותם. וכן אתה מוצא בכל מקום שהתלמוד קודם למעשה, מפני שהתלמוד מביא לידי מעשה ואין המעשה מביא לידי תלמוד, עכ"ל. ודבריו צ"ב, כמו שהעיר בכסף משנה, ועיי"ש מה שתירץ. ולדברינו מדויקים היטב, דהרמב"ם בא ליישב שלא יוקשה דהלא המקור דחייב ללמוד לעצמו, הוא מקרא ד'למדתם אותם ושמרתם לעשותם', וקשה, שהרי הך קרא מדבר מענין חיוב עשיית המצוות, ורישא דקרא 'למדתם אותם' הוא לפי"ז רק חלק אחד מעשיית המצוות, וכצד הראשון שביארנו, דכל מצוה יש לה ד' חלקי המצוה, וא"כ מנ"ל למילף מהך קרא שיש

לבד מבלי שיתבונן בפירושה עכ"ל. וכן הוא במשנ"ב סי' מ"ח סק"א עיי"ש אריכות גדול בענין לימוד הקרבנות.

(ג) ועי' בשו"ע הרב הל' ת"ת פ"ב ריש הלכה א', דמפרש להדיא, דהקרא 'למדתם אותם ושמרתם לעשותם' זוהי מ"ע של ת"ת על כל אדם ללמוד כל התורה כולה לעצמו.

חיוב ללמוד תורה מצד מצות תלמוד תורה גרידא, וע"ז מבאר הרמב"ם שלא יתכן לומר כצד הראשון, דהרי תלמוד קודם למעשה שהתלמוד מביא לידי מעשה, וא"כ א"א לומר שחלק התלמוד שבכל מצוה, הוא חלק מקיום המצוה, שהרי לא זהו תכלית הלימוד, שהרי תכלית הלימוד הוא שייבא לידי עשיה, וע"כ שחיוב הלימוד הוא מכח מצות תלמוד תורה עצמה, וכדיארנו בצד הב' דהתורה חייבה ללמוד - בתורת מצוה בפני עצמה - כל התרי"ג מצוות בכל פרטיה, וללמודה לבניו.

והנה הנפק"מ בין הנך ב' צדדים הוא, במי שאינו מחויב באיזה מצוה בפועל, האם חל עליו עכ"פ החיוב של 'ללמוד וללמד', וכגון ישראלים במצוות שרק הכהנים נצטוו בהן, וכן נשים במצוות עשה שהזמן גרמא וכהנה, דאם נאמר שהלימוד הוא חלק מחלקי המצוה מסתבר לומר שבהיותו פטור מעשיית המצוה, הוא פטור גם משאר חלקי המצוה, שהרי יסוד החיוב ללמוד נובע מהחיוב לקיים המצוה, וכיון שאדם זה לא חייבתו התורה במצוה זו, הרי החיובים של כל חלקי המצוה מסתלקים הימנו, אבל אם נאמר שחובת הלימוד נובע ממצות תלמוד תורה, הרי כיון שהוא מחויב במצות תלמוד תורה, א"כ בכל אופן חל עליו החיוב של 'ללמוד וללמד', ואע"ג שהתורה פטרתו מעשיית המצוה, אבל ה'ללמוד' הרי איננו נובע מהחיוב של עשיית המצוה.

ונמצא יוצא לנו לפי"ז דנשים תהיינה פטורות בכל אופן, מללמוד הלכות המצוות עשה שהז"ג וכל המצוות שאינן חייבות בהן, דממ"נ אם הלימוד הוא חלק מהמצוה, הרי הם פטורין לגמרי ממצוה זו, ואם הוא מגדרי מצות תלמוד תורה, הרי נשים פטורות מתלמוד תורה. (ועי' בחת"ס פ' תזריע ד"ה אחד לעולה דמבאר דבנשים ל"ש כל הלומד, העתקתי דבריו במצוה קס"ח).

ועי' באגלי מ"ף שם בהגה"ה דפירש דברי התוס' ביבמות, וז"ל, אך לפי האמור, החילוק מוכן, דוודאי ישראל שלומד במצוות שאינם אלא לכהנים, וודאי מקיים מצות תלמוד תורה בשלימות, שחובה גם על ישראל ללמוד וללמד את הכהנים לעשות את המצוות, וא"כ נהי דישאל אינם במצוות שבכהנים לעשות, מ"מ החיוב 'ללמוד וללמד' ולשמור' ישנו גם בישראל נמצא שרוב חלקי המצוה שוים בכל, וע"כ אף שהעשייה אינה שווה בכל, מ"מ כיון שהמצוה בכללה חשובה שווה בכל כנ"ל, הנה המצוה חמורה ולא מודחי ליה עשה דיבום וכו', ודוקא גלוח זקן דליתא בנשים חשוב אינו שווה בכל, דנשים אינן בתלמוד תורה בשום מצוה ואינן רק בעשיה, ובגלוח זקן שאינן בעשייה אינן כלל בהמצוה והוי אינה שווה בכל עכ"ל. ומבואר להדיא דהחיוב ללמוד הוא ממצות תלמוד תורה, ושפיר חייב כל א' מישראל ללמוד וללמד ולשמור בכל מצוות התורה אף אלו שלא נצטווה בעשייתן, משא"כ נשים דאינן שייכות כלל במצות תלמוד תורה (ועי' בכל"ח פ' תזריע אות ג' שהאריך בזה).

ולפי"ז אתיא דבעכו"ם ג"כ ל"ש דינא דכל הלומד דהרי אינן במצות ת"ת, ועכו"ם העוסק בתורה חייב מיתה, אבל ב"א ר' חיים הערצאג נ"י הראני דברי מהרש"א ע"ז ג. ד"ה שאפי' עכו"ם ועוסק בתורה שהוא ככ"ג, וז"ל כמ"ש התוס' דאיידי ב' מצות וכו', מיהו לאו דוקא ז' מצות דלא חשוב אלא ל"ת אבל בקום ועשה יש עוד מצות אחרות שעכו"ם

חייב בהן, ובזה נראה לפרש הא דאומר שהוא ככ"ג ועפ"י מאמרם זאת תורת האשם וכו' מלמד שכל העוסק ב' הקרבנות כאילו הקריבן, ואהכי קאמר עכו"ם העוסק בתורה, דהיינו בתורת הקרבנות שב"ג מצווה עליהן הרי הוא ככ"ג שהקריבן דלמעלה מהאי קרא כתיבי פ' הקרבנות ועבודת יוהכ"פ שהוא ככ"ג וכו' עכ"ל. ולפי האגלי מל דנשים ליתא במוצות ת"ת ה"ה עכו"ם, וי"ל דמקור לדברי המהרש"א הוא מתפלת שלמה המלך דגם נכרי אשר יבא לביהמ"ק ויתפלל יקובל תפלתו, ואולי נכלל בזה גם אמירת פ' הקרבנות וצ"ע. והנה בגמ' סוכה נה: אמר ר' יוחנן אוי להם לעכו"ם שאבדו ואין יודעין מה אבדו בזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר עליהן ועכשיו מי מכפר עליהן, ומבואר לכאורה דליכא לדינא דכל הלומד בעכו"ם ואפי' ע"י קריאת פ' הקרבנות ע"י ישראל, ג"כ לא מהני לעכו"ם ודו"ק.

ואולי יש לומר עפ"י שראיתי בשלמי שמחה להג"ר שמחה עלבערג ז"ל במכתב שהשיב לאדמו"ר מסוקולוב זצ"ל דבכל קרבן חובה הבא על חטא יש שני דינים, חדא דמחויב הוא להביא קרבן וזה חוב שהטילה עליו התורה. ועוד שעיי"ז יתכפר חטאו שעליו נתחייב להביא הקרבן, וא"כ בהדין של חישוב לעשות מצוה ונאם דמעלה עליו כאילו עשאו, הרי"ז רק דנחשב כאלו הביא חיובו אבל מ"מ הכפרה בא רק ע"י הקרבת קרבן ממש, ומשו"ה בעינן לדינא דכל הלומד, ולפי"ז יש לומר דלשון המהרש"א הוא דעכו"ם הלומד בתורת הקרבנות שב"ג מצווה עליהם (אגב, איני יודע איזהו קרבנות ב"ג מצווה עליהן), אז נחשב כאילו קיימו והיינו שקיים החיוב. אבל מ"מ כפרה ליכא בב"ג, דזה תלוי בלימוד תורת הקרבנות, ועכו"ם ליתא בת"ת ומדוייק לשון הגמ' בסוכה עכשיו מי מכפר עליהן דאין להן כפרה כיון דזה תלוי בלימוד תורת הקרבנות, ות"ת ליתא בעכו"ם. שו"ר בקונ' ונשלמה פרים שפתינו להגד"ח גינזבורג שליט"א (ס"ג) שמביא דברי המשך חכמה בסוף פ' פנחס אהך גמ' דסוכות, דמקשה כנ"ל דהא שייך כפרה לעכו"ם ע"י שעוסקין בתורת הקרבנות, והמשך חכמה תי' דכיון דעכו"ם מריעים ומצירים לישראל ואין מניחין לישראל לעסוק בתורה, איך יתכפר להם במה דישראל קוראין בתורה, כיון שאין מניחין להם לעסוק בתורה וע"כ. והגד"ח גינזבורג תי' כדברינו דבעכו"ם ליתא לדינא דת"ת ונהנית, ועיי"ש עוד תירוצים.

והנה היה אפשר לומר דלפי הצד דהללמוד' הוא חלק מחלקי המצוה, א"כ בהני מצוות שנשים חייבות בהן, הן חייבות גם ב'ללמוד וללמד', דהרי הללמוד' אינו מצד חיוב תלמוד תורה, דנאמר דנשים פטורות מתלמוד תורה, אלא שהוא חלק מחיובי המצוה, ושפיר חייבות בהללמוד' בהנך מצוות שחייבות בהן בעשייה (ועי' בכל"ה הגי' דחקר כן).

ונראה דזהו כוונת הסמ"ג המובא בהאגור, הובא בכ"י ס' מ"ז, וז"ל האגור, נשים מברכות ברכת התורה וכו' וכ"ש לדברי הסמ"ג שכתב, שהנשים חייבות ללמוד הדינין השייכין להם ע"כ. **ובביאור הגר"א** ס' מ"ז ס"ד על האי דינא דשו"ע דנשים מברכות ברה"ת, כתב וז"ל, עי' במג"א בשם אגור, ודבריהם דחויין מכמה פנים, וקרא צווה ולמדתם את בניכם ולא את בנותיכם, האיך תאמר וצונו, ונתן לנו וכו' עכ"ל. ונראה דיסוד מחלקותם הוא בהנך ב' צדדים שזכרנו, דהגר"א סובר דהחיוב ללמוד וללמד' שבכל מצוה היא מכח

מצות תלמוד תורה, והרי נשים פטורות מתלמוד תורה, מהאי קרא גופא ד'ולמדתם אותם את בניכם' כמבואר בסוגיא דקידושין, ומזה גופא מוכח, דהחויב של 'ללמוד וללמד' הוא מכח מצות תלמוד תורה, דהרי נשים חייבות בכל מ"ע שהז"ג ובכל מצוות ל"ת, ואפ"ה פטורין הן מללמוד וללמד, והטעם, משום דהללמוד וללמד שבכל מצוה שייך למצות תלמוד תורה הכללית, וממצות תלמוד תורה הרי הן פטורות, משא"כ הסמ"ג ס"ל דללמוד וללמד הוא חלק מהמצוה עצמה, וכמו שנשים חייבות בעשיית המצוות שחייבות בהן, כמו"כ חייבות הן בשאר חלקי המצוה, באותן מצוות שחייבות בהן. ודו"ק.

עכ"פ ביארנו, דמהאגלי טל, ומהגר"א, ומלשון הרמב"ם - לפי מה שביארנו - משמע, דהחויב 'ללמוד וללמד' שבכל מצוה נובע מהמצוה הכללית של תלמוד תורה, ובזה יובן מה מבואר בבית יוסף סי' מ"ז, בענין פלוגתת הפוסקים בנוסח הברכה של ברכה"ת, אי הברכה היא 'לעסוק בדברי תורה' או 'על דברי תורה', דבמור הובא ב' דיעות בזה, והב"י מביא בשם הר' דוד אבודרהם, שיותר נכון לומר 'על ד"ת' לפי שהוא כולל עסק הלימוד ועשיית המצוות, וכן כתב אבן הירחי, כלומר, דאילו 'לעסוק בד"ת' אינו אלא על קריאת התורה. ול"נ דיש לדחות, דאדרבה מהאי טעמא גופא עדיף מפי לברך 'לעסוק בד"ת', שהיא ברכה מיוחדת לקרה"ת שהוא בא לעסוק בה עכשיו, מלברך 'על ד"ת' שתכלול ג"כ עשיית המצוות שאינו בא עכשיו לעשותם, ולכשיעשה מברך על כל מצוה ברכה המיוחדת לה, ומ"מ נוסחת הרמב"ם היא 'על ד"ת' עכ"ל.

הרי מבואר דיסוד מחלקותם תלוי בהג"ל, דאם נאמר ד"ללמוד" הוא חלק מקיום המצוות, אז שפיר מברכין 'על ד"ת' שזהו כולל עסק התורה ועשיית המצוות, כי כל עסק התורה הוא רק השלמה לעשיית המצוות, שע"י הלימוד והעשייה מקיים המצוה בשלימותה, וא"כ מהנכון לכלול עסק התורה ועשיית המצוות בברכה אחת. אבל דעת הב"י הוא דתלמוד תורה הוא מצוה בפני עצמה, והללמוד' שבכל מצוה יסודה הוא ממצות תלמוד תורה שהיא מצוה בפני"ע, ושפיר צריכין לברך ברכת 'לעסוק בדפת' דקאי רק על מצות תלמוד תורה לבדה.

והנה נתבאר לנו מדברי האגלי טל, עפ"י הגמ' סוטה (לו.), דכל איש מישראל חייב בכל התרי"ג מצוות, ואפ"י כשאזיזה חלק מישראל פטורין מחלק העשייה של איזה מצוה, אעפ"כ חייבין הן בשאר חלקי המצוה דהיינו 'ללמוד וללמד ולשמור', ואפ"י לדברינו שזהו מעצם מצות תלמוד תורה, אבל מ"מ יסוד החיוב של מצות תלמוד תורה הוא, ללמוד פירושם של כל התרי"ג מצוות שבתורה, כמבואר בשו"ע הרב כמה פעמים בהל' תלמוד תורה, ע"י פ"א מהל' תלמוד תורה ה"ד וז"ל: אפ"י אינו יודע ללמוד כלל בעצמו, חייב הוא מן התורה לשכור לו מלמד שילמדנו היטב לידע כל התורה שבכתב ושבע"פ כולה, דהיינו תנ"ך וכל הלכות פסוקות של כל התורה עם הטעמים, כי הן הן פ"י התרי"ג מצוות שבתורה ודקדוקיהם בכל פרטיהם וכו' ואפ"י המצוות שאין נוהגות עכשיו וכו', וממשיך שם ז"ל: וכן אמרו חכמי האמת, שכל נפש מישראל צריכה לבא בגלגולים רבים עד שמקיים כל התרי"ג מצוות במעשה דבור ומחשבה, ודיבור ומחשבה הוא לימוד הלכותיהן, על דרך שאמרו חכמים (מנחות קי.) על פסוק זאת תורת החטאת וגו' (ויקרא ו, יח) שכל העוסק בתורת חטאת

כאלו וכו' עכ"ל. ועי' שם בהלכה ה' - בתוך הדברים - וז"ל : ואזי יוכל הבן ללמוד בעצמו כל התלמוד והפוסקים, לידע כל ההלכות של תורה שבע"פ, שהן פירוש התרי"ג מצוות וכו'. וכן הוא פעמים רבות בשו"ע הרב, וכן הוא בשל"ה הק' ריש ח"ב.

ודאיתנא להכי נתחדש לנו אור חדש בהאי דינא דכל העוסק בתורת חטאת, והוא, דבעצם כל אחד ואחד מישראל הוא מחוייב לקיים כל התרי"ג מצוות, אלא שיש כמה מצוות שמקיימים אותם ע"י לימוד הלכות המצוה, וכמו כל המצוות שמוטלים על הכהנים לעשותן, הרי וודאי שגם ישראלים חייבין בהן, אלא שחיובן הוא רק ללמוד הדינים, וכיון שלמד תורת חטאת הרי הוא כאלו הקריב חטאת, דזהו חיובו במצות חטאת, וכן הוא בכל שאר המצוות שאינן מחוייב בעשייתן, אבל מ"מ מחוייב הוא בלימוד ההלכה, וחייב הוא ללמוד לאחרים, וכלשון האגלי מ"ל, שחובה גם על ישראל ללמוד וללמד את הכהנים לעשות את המצוה, דהנה יסוד החיוב ללמוד איננו דווקא בניו הקטנים, אלא מצוה על כל חכם וחכם מישראל ללמד את כל התלמידים אע"פ שאינן בניו, כמבואר ברמב"ם פ"א מתלמוד תורה ה"ב עיי"ש. וגילתה התורה בהקרא דזאת תורת החטאת, דמלבד מה שהוא חייב ללמוד ההלכות, עוד נחשב לו בזה שקיים המצוה, וזה שייך בכל מקום ובכל זמן, ולכל אחד ואחד, ובזה הא דבגמ' שם בסוטה (לז): מבואר, דכל ישראל קבלו ערבות אחד על חבירו על כל התרי"ג מצוות, אף שאיננו מוטל על כל א' לקיים כל התרי"ג מצוות בפועל ואיך נעשה ערב כמה שאיננו מחוייב ולפי הנ"ל ניחא, משום דכל אחד ואחד מישראל אמנם נתחייב בכל התרי"ג מצוות, אלא שלפעמים החיוב הוא רק ללמוד, ופעמים החיוב הוא גם לעשות, ושפיר נעשו ערבים זל"ז אף במצוות שאינם חייבים בעשייתן, משא"כ נשים לא נכנסו בדין הערבות, שהרי הם לא נצטוו ללמוד וללמד, שהרי אינם מצווים במצות תלמוד תורה כלל, ודו"ק. ואפי' במצוות שנצטוו כהאנשים, אבל חלוקה היא מצות האנשים ממצות הנשים, דבמצות האנשים נכללים כל ד' חלקי המצוה, ואילו מצות הנשים אין בה רק חלק העשייה.

ואולי י"ל שזהו ביאור דברי הב"ח בהל' קידוש סי' רע"א שפסק, דנשים אינן מוציאות את האנשים. ומביא כן גם מהמהרש"ל, ולדברינו יתבאר היטב, שהרי מצות הנשים ומצות האנשים אינם תחת סוג א', שמצות הנשים אין בה רק חלק העשייה, וא"כ אינה יכולה להוציא מצות אנשים שיש בה גם שאר חלקי המצוה, ומ"מ להלכה לא נקמינן כן, אלא נשים מוציאות את האנשים דמ"מ בחלק העשייה שוין הם ודו"ק.

והשתא נחזור להני ב' מאמרים שהתחלנו בהם, דלפי דברינו אתיא דשני דינים נפרדים הם. דין האחד הוא שכל העוסק בתורת חטאת נחשב לו כאילו הקריב חטאת, וזה בא לומר שכל המצוות שלא נצטוונו בעשייתן נצטוונו עכ"פ בלימודן וכו' ועוד גילתה התורה ע"י שלא כתבה זאת חקת החטאת רק זאת תורת החטאת, דאף אותן שחייבין רק בלימוד תורת החטאת, דהיינו בחלק המצוה של ללמוד וללמד, נחשב להם ע"י לימודם

(ד) היסוד לקושיא זו מקורו מהנהגות רעק"א או"ח סי' רע"א על המ"א ס"ק ב' שהניח שם יסוד זה שחוייב ערבות אינו מוטל על האדם רק במצוות שהוא עצמו מחוייב בהן וחולק שם על הדגול מרבכה עיי"ש.

שקיימו המצוה. וחייב זה אינו תלוי בזמן החיוב של עשיית המצוה, אלא כל אימת שאדם לומד בתורת חטאת נחשב לו כאלו הקריב חטאת, דחלקי המצוה של ללמוד וללמד וכו' אין להם זמן קבוע רק בכל עת ובכל זמן הוא זמנם.

ויש עוד דין שני הנוהג במצוות שבאמת חייבין בעשייתן, אלא שמחמת איזה אונס א"א לקיים המצוה בפועל, וכגון בזמן הזה שנחרב בית מקדשינו, ואין אנו יכולים להביא קרבנות כלל, לא קרבנות צבור, ולא קרבנות יחיד, שאין לנו מזבח להקריב עליו, וזה באמת היתה טענת אברהם אבינו להקב"ה, דבזמן שאין ביהמ"ק קיים מה תהא עליהם, ואין הכי נמי דחלק הללמוד' של מצות הקרבנות יכולין לקיים אפי' בזמן שאין ביהמ"ק קיים, מכח הדין דזאת תורת החטאת', ואברהם בוודאי ידע מזה, דהרי קיים כל התורה כולה עד שלא ניתנה (יומא כח:), ואיה"נ שע"י הלימוד בהלכות הקרבנות קיים המצוה, ונחשב כאלו הקריב חטאת, אבל מ"מ עדיין חסר חלק העשייה בפועל שהרי מחוייבים הם בהעשייה בפועל ממש, וא"כ אין זה כשאר מצות שאין מחוייבים בעשייתם בפועל, שאז מהני הדין של כל העוסק בתורת חטאת' וכו', ועל זה אמר לו הקב"ה שיש דין אחר, דכל אימת שקוראים לפני סדר הקרבנות מעלה אני עליהם כאילו הקריבום, ואני מוחל להם כל עוונותיהם, דהיינו שאף במצות שמחוייבים בעשייתם רק שאירע אונס שא"א לעשות המצוה, הרי אם קורין הפרשה, הרי זה נחשב כאילו עשה המצוה בפועל (אח"ז ראיתי בספר הזכרון שי"ל לז"נ הג"ר מנחם כהן ז"ל עמ"ס ברכות שמוכא כן כיסוד דברינו בשם הגר"ז עפשטיין זצ"ל).

והחילוק בין ב' הדינים הוא, דדין הראשון שייך בכל זמן^(ה), ואילו הדין השני שנחשב כאילו הקריב קרבן בפועל ממש זה שייך רק בזמן החיוב של הקרבן, דהרי ע"י אמירת פ' הקרבנות נחשב כאלו הקריב קרבן ע"ג המזבח ממש, ולא רק שקיים מצות לימוד הקרבנות דהיינו שקיים חלק הלימוד של המצוה, וזה מהני לו להשלים נפשו במצוה זו כדי שלא יחסר לו ממנין התרי"ג מצות וכנ"ל בדברי השו"ע הרב, אלא שנחשב לו ג"כ כאילו קיים בפועל גם מצות עשיית הקרבנות, והרי עשיית הקרבן צריך להיות בזמנים מיוחדים דוקא. ועוד חילוק יש ביניהם, דדין הראשון הוא מדין תלמוד תורה שיש בכל מצוה, וא"כ צריך דוקא ללמוד ההלכות וכמבואר ברש"י (מנחות קי:) דתורת חטאת' היינו לימוד סדר קדשים עיי"ש, משא"כ דין השני שהוא דין חדש שאמר לו הקב"ה לאברהם ובזה סגי באמירת פ' הקרבנות, ומיושב בזה מה שהקשינו בריש דברינו סתירת המאמרים, שבמקום א' משמע שצריך לעסוק בהלכות הקרבנות ובמקום אחר משמע שדי באמירה בעלמא, ולדברינו א"ש.

והנה בהחילוק הראשון שביארנו, יובן מה שנפסק בשו"ע או"ח (ס"א א' סע"ו ו) דפ' הקרבנות יאמר דוקא ביום, דאין מקריבין קרבנות בלילה. וכן מה שפסק המג"א ריש ס' מ"ח שיאמרנו בעמידה דומיא דקרבנות, ומשום דאמירת פ' הקרבנות הוא דין מיוחד, דבזמן הזה שא"א להקריב קרבנות בביהמ"ק, נחשב לנו אמירתנו פ' הקרבנות כאלו הקרבנו קרבנות

(ה) ע"י במצות ב"ת מצוה תנ"ד מה שהבאנו באריכות מהכל"ח בהקדמתו לחמדת ישראל.

בפועל ממש, משא"כ דין דכל הלומד תורת עולה, דדין זה נובע ממצות תלמוד תורה, והרי מצות תלמוד תורה חיובתה הוא בכל רגע ורגע¹

ודאתינא להכי, נוסף עוד נדבך, דהך דין שנאמר לאברהם, דכל אימת שקורין בסדר הקרבנות נחשב כאילו הקריבו קרבן, אינו מיוחד דווקא לקרבנות, אלא כל מצוה ומצוה שאיננו בפרק הישג יד כשארם לומד מצותה בתורה כאילו עשה (לשון האוה"ח הק' בפ' בחוקותי דרך י"ד) עיי"ש באוה"ח. ועיין גם באוה"ח פ' ראה שמור ושמעת (דברים יב, כח). ולפי"ז נראה, דלא רק שהמצוות הוא כן שכשלומד נחשב לו כאלו עשה המצוה, אלא גם חייב הוא ללמוד דיני המצוה כדי שיהיה נחשב לו כאלו קיימה בפועל, וחייב הוא ללמוד הדינים דוקא בזמן קיום המצוה, דומיא דקרבנות שאומרים דוקא ביום.

ואם נפשך לומר דכיון שכן, א"כ מי שנאנס באיזה עשיית מצוה, ולמד ההלכות שאז נחשב לו כאילו קיים המצוה בעשייתה ממש, ואח"כ נזדמן לידו המצוה בפועל, נימא שיהא פטור מלעשותה, כיון שכבר קיים המצוה ע"י שלמד בדיניה, ובדאי אין הדבר כן, וראיה לזה מהגמ' (שבת יב:) לא יקרא לאור הנר שמא יטה וכו', רבי ישמעאל בן אלישע וכו' קרא והטה וכתב על פנקסו, אני ישמעאל בן אלישע קריתי והטיתי נר בשבת, לכשיבנה בית המקדש אביא חטאת שמינה, ואין ספק שר"י בן אלישע עסק בפ' הקרבנות, כדי שיהיה נחשב לו כאילו הקריב קרבן לכפר על שגגתו, אלא דאעפ"כ כשבא העת שיכול לקיים המצוה בפועל ממש, אז צריך לקיימו, ולא סגי במה שלמד דיניה².

(ואגב ראיתי באיזה ספר [חושבני בהדרש ועיון מהג"ר אהרן לוין זצ"ל] שביאר, דהך דינא דכל העוסק בתורת חטאת כאלו הקריב חטאת, נאמר רק בחלק העולה לגבוה, אבל החלק הנאכל לכהנים זה לא נחשב לו ע"י שלומד בתורת חטאת כאילו נאכל, דהרי מ"מ הכהנים לא אכלו מהקרבן, ומשו"ה צריך להקריב קרבן כשיבנה ביהמ"ק³).

ויוצא לנו, דהך דינא שאמר הקב"ה בענין הקרבנות לאברהם דכל אימת שיאמרו פ' הקרבנות יחשב כאילו הקריבו בפועל ממש, זה קאי גם על שאר כל המצוות,

(1) והנה העירני גיס ר' יצחק קרוגער נ"י, דיש סתירה בענין זה בשו"ע הרב, דבאו"ח סימן א' הל' השכמת הבקר ס"ט כתב וז"ל, וכשיאמר פ' הקרבנות יאמר ביום שהוא זמן הקרבנות ולא בלילה, אבל אצ"ל מעומד כמו הכהן שהיה עובד מעומד, מאחר שהוא איננו כהן העובד, אלא שבקריאתו מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב לו הכהן וכו' עכ"ל. ואילו בהל' הנהגת אדם בבוקר סי' א' סי"ד כ' וז"ל, צריך לומר פ' הקרבנות מעומד, וכן מזמור לתודה דוגמת הקרבנות שהיתה מעומד. וע"ע מה שכתבנו במצוה קט"ו מצות מעשה העולה.

(2) שו"ר במור וקציעה להגעב"ץ זצ"ל וז"ל וחזי לי דאין ראייה מרבי ישמעאל בן אלישע שהוא היה בעת החורבן והיה מצפה שיבנה ביהמ"ק בימיו לכן כתבו על פנקסו לא ע"מ להביא חטאתו זו אחר שיעמוד לתחית המתים, תדע דהא אמרינן בנדה סא: מצות בטלות לעתיד לבא, עכ"ל.

(3) כן הוא בבחי"ד בכמה מקומות וכן הוא בבנין שלמה סי' א' עיי"ש, וכן הוא בשערי תשובה סי' א' סק"ח בשם הדעת קדושים.

שבאופן שא"א לו לעשות המצוה מאיזה סיבה שיהיה, אם עוסק בתורת אותה מצוה אזי נחשב לו כאלו קיימה בפועל ממש.

והנה אחד המיוחד שהאריך בהך כלל'א דכל הלומד, ה"ה בעל הבני יששכר זצ"ל, שחיבר ספרו הגדול דרך פקודיך, על תרי"ג מצוות התורה, וחבל על שלא גמר ספרו על כל התרי"ג מצוות, ומפני חביבותן של הדברים אעתיק כמה קטעים מההקדמה, וכמה נקודות שביארנו עד הנה נתלבן אצלי מתוך עיון בדבריו הקדושים.

וזל"ה ק' בהקדמה ג' אות א': בעניני מצוות התלויות בסיבה, כגון יבום ופדיון הבן אשר אם נמנעת ממנו הסיבה לא יוכל לקיימם, והנה בהכרח לקיימם בכדי להשלים החלוקא דרבנן וכו', ובהעדר אפי' אחת מהמצוות יצטרך להתגלגל או להתעבר וכו', אבל תדע שתנאי הוא הדבר, דהנה האדם צריך לקיים כל המצוות במחשבה ודבור ומעשה וכו', הנה לפי"ז תשכיל ותתבונן, דאפי' אותן המצוות שתלוים בסיבה ונמנע ממנו הסיבה, שא"צ להתגלגל רק להתעבר, זהו דווקא כשקיים בזאת המצוה כל מה שאפשר לו לקיים, דהיינו מחשבה ודבור בזאת המצוה, דהיינו לימוד משפטי המצוה על בורייה, ולצפות במחשבה מתי תבא לידי ואקיימנה, ולהתבונן דבר מתוך דבר בטעמי המצוות, כפי אשר חלק לו השי"ת בבינה, דכ"ז היה סיפוק בידו עשות, הגם שנמנע ממנו עשיית המצוה בפועל, אבל כשלא קיים המצוה במחשבה ודיבור, שהיה סיפוק בידו, בודאי מן ההכרח הוא שיתגלגל, ע"כ בזאת תדע שאין לך שום מצוה בעולם, שלא יצטרך האדם ללמוד כל משפטי דיניה וחקיה עד גמירא, ולהתבונן בה כל מה שאפשר לו בשכלו ובינתו, עכ"ל שם, וכ"ה בשל"ח ריש ח"ב.

וזל"ה ק' בהקדמה ד': כל המצוות צריכין לקיימן במחשבה דבור ומעשה וכו', מחשבה, נ"ל הענין הוא דצריכות כוונה כו', גם לכיון טעמי המצוות, ועוד חיוב המחשבה במצוות, שיהיו ברורים לו דיני המצוה במחשבתו כו', גם חיוב המחשבה לצפות במחשבתו מתי תבוא לידו ויקיימנה.

דיבור, אינו יוצא במחשבה והרהור במשפטי המצוה, רק ילמוד החוקים והמשפטים במו פיו, ושננתם (דברים ו, ז) שיהיו ד"ת מחודדים בפיו וכו' (קידושין ז). מעשה, הוא עשיית כל מצוה בכל כחו ובכל איבריו וכו'. ועיי"ש באות ו', דמהראוי ללמוד בספרי מוני המצוות, וכל א' יראה לחדש בשכלו איזה דינים מחודשים בכל מצוה ומצוה, ויחשב לפני היוצר כל כאילו גמר ולמד כל דיני המצוה, עכ"ל.

וזל"ה ק' בהקדמה ה': בעסק המצוות שא"א לקיים בזמנ"ז, כגון התלויות בביהמ"ק שיבנה ב"ב, ובעסק מצוות התלויות במשפחה, כגון בכהנים ולוים, ובאיש מן האישים כגון במלך, והנה כ"ז הוא ממנין תרי"ג המצטרך להשלמות הנפש עם החלוקא דרבנן לכ"א

(ט) ע"י בפרדס יוסף פ' ויחי עה"פ האספו ואנידה דמביא מהשל"ה חק' ריש תורה שבכתב אריכות בזה, וביאר בזה הגמ' בשבת לא. בנכרי שבא לפני שמאי שניירוהו ע"מ שילמוד כה"ת על רגל אחת, דהיינו בגלגול אחד שלא יצטרך להתגלגל, והלל אמר לו דעלך סני לחברך לא תעביד, דהיינו ערבות ואחדות עם כלל ישראל, ואיך, היינו עוד הית"צ פירושא זיל גמור, דהיינו שילמוד דיני כל המצוות, עיי"ש.

וא' מישראל, וכו'. ובאות ב': והנה צריך להתבונן, הצדיק שהשלים חקו, וקיים כל מה שאפשר לו לקיים, והלך למנוחתו בזה"ז, היאומן כי יסופר שישב בג"ע מחוסר באיבריו, עד אשר יבנה ביהמ"ק ב"ב וכו' ע"כ נ"ל לפי מ"ש בהקדמה ג', דמן הצורך וודאי לקיים כל המצוות מה שאפשר לו לקיימם דהיינו במחשבה ודבור וכו', ואז יושלמו כל אברי נשמתו וחלוקא דרבנן, וכו' ע"כ ממוצא הדבר, שאין לך שום מצוה שלא יהיה באפשרי לקיימה בצד מה בכל זמן, ע"כ זאת עצתי גם בספרי הלזוה, להמציא בכל מצוה איזה עבודה בהשכל ודעת בכל זמן ועידן, גם במצוות התלויות בביהמ"ק, והתורה נצחית הוא.

ובאות ד': וכיון שבאנו לכלל זה, אדברה וירווח לי בפרט הזה, ענין הקרבנות שאינם נהוגים בעוה"ר בזמנה"ז, הן קרבנות הצבור, הן קרבנות היחיד המתחייב ע"י מעשיו, הנה קרבנות הצבור הוא וודאי שהבטיח השי"ת לנו, ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, א), וודאי דבר בעתו מה טוב, לומר בכל פעם הפרשה של אותו קרבן, כגון בכל יום פ' התמיד בבקר ובערב, וערב פסח פ' קרבן פסח, וכן כל המוספים בזמנם, והנה זהו דווקא למי שלא חלק לו השי"ת בינה, אבל מי שהוא בעל דעה והשכל, יעסוק בדיני קרבן, שכן אמרו"ל כל העוסק בתורת עולה וכו' ולא אמרו כל האומר פ' עולה משמע דווקא עסק ועיון וכו'.

ובאות ה': ונ"ל עוד, הגם דדבר בעתו מה טוב, ועיקר המכוון לעסוק בכל קרבן דווקא בזמנו, עכ"ז גם שלא בזמנו בעסוק האדם באיזה דיני הקרבנות, כגון בסדר קדשים, יאמר: יהי רצון שיהא עסק זה חשוב כאלו הקרבתי קרבן פלוני בזמנו בביהמ"ק. דנ"ל, דמה שהבטיח השי"ת לאברהם, כל העוסק בתורת וכו', היא אפילו שלא בזמנו, דלא בעינן דומה בדומה בזמן, דא"כ גם מקום גיבעיא, שיאמרו ויתעסקו דוקא במקום המקודש, וזה וודאי לא בעינן וכו', ונ"כ כהן לא בעינן, דהרי סתם אמרו ת"ח העוסקים וכו' ונ"ל דכן הוא דעת הטור או"ח ס"ו א' דכתב: פ' הקרבנות טוב יותר לאמרם ביום, ולא כתב אלא טוב יותר וכו' דוודאי דבר בעתו מה טוב, אבל אם יאמר גם בלילה, יוכל לומר יה"ר, (אבל מרן בשו"ע נראה דלא ס"ל הכי דכתב לא יאמר אלא ביום וכו').

ובאות ו': וזאת לדעת בקרבנות היחיד, באם עבר ח"ו על עבירה שחייב עליה חטאת, או עולה (בהרהור עבירה), או אשם וודאי ותלוי, יאמר הפרשה, ויעסוק בדינים עכ"פ בקיצור הגדפסים, ואם יש בידו כ' עבירות ח"ו, יאמר ב"פ הפרשה, ועסק הדינים, וכו'.

ובאות ז': ונ"ל עוד כשעבר אדם ח"ו איזה עבירה בזמנה"ז, הגם שאמר הפרשה ועסק בדיני הקרבן המחויב לכפרת העבירה, הנה הגם שהבטיחנו השי"ת ונשלמה פרים שפתינו (וכן הבטיח השי"ת לאברהם), עכ"ז נ"ל, דזאת הכפרה לא תספיק רק עד יבנה ביהמ"ק ב"ב, וכשיבנה ביהמ"ק ב"ב, יחויב להביא כל הקרבנות שנתחייב (וזה הכוונה בנוסח תפלת המוספין "את מוסף יום השבת הזה או חג פלוני הזה" דכשיבנה ביהמ"ק, יתחייבו להביא כל קרבנות מוספין שלא עשינו). ע"כ נ"ל לחיוב גמור, מי שעבר ח"ו איזה עבירה, מחויב לכתוב על פנקסו כזאת וכזאת עשיתי, ולכשיבנה ביהמ"ק אביא קרבן פלוני המחויב. וראיה לדברינו מר"י בן אלישע וכו' (שבת יב:). וביומא (דף פ. א) אמר ר"א האוכל חלב בזמנה"ז צריך שיכתוב לו שיעור

וכו'. ועי' שם באות ה' דאפי' על עבירות במזיד ג"כ מהני אמירת סדר הקרבנות, על אף שלכא חוב קרבן על מזיד, וחלוק הוא מחטא בשוגג עיי"ש.

ובאות ט' וז"ל: אי לזאת שמנו אל לבנו להיות דוודאי מן הראוי לומר כל סדר הקרבנות בכ"י וכו', הנה עכ"פ מהראוי ומחויב לכל ירא שמים לקבוע לעצמו זמן מיוחד, לומר הפרשיות כסדרן בתורה ולעסוק בהלכותיהן כנ"ל. ואנחנו בעניינו ביררנו לעצמנו יום מיוחד בימי שנה, הוא יום השמיני מעשי"ת, ואנחנו קורין בציבור בכנופיא כל סדר הקרבנות בתורה, עם קיצור הדינים הנדפסים בס' מצות השם וכו'.

עד כאן ממה שנוגע לדברינו מתוך דברי הדרך פקודיך, ומבואר מדבריו גודל החיוב של עסק בתורת הקרבנות, ולא רק קרבנות אלא כל מצוות התורה, ובהמשך הספר, בכל מצוה, מבאר הוא חלקי המצוה במעשה בדבור ובמחשבה.

וז"ל חקריית ספר בהקדמה פרק ז', יקרה ספק במנין המצוות שאמרו שהם רמ"ח מ"ע כנגד אבריו של אדם, שכל אבר אומר לו עשה בי מצוה, ושם"ה מל"ת כנגד ימות החמה, שכל יום ויום אומר לו אל תעשה בי עבירה, שנראה שאפשר לאיש אחד לקיים כל מ"ע ול"ת, וזה אינו, כי אם נחפש המצוות אחת לאחת למצוא חשבון נמצא כמה מצוות שאינם על כל איש ואיש וכו'. כלל העולה, שאין שלם שיתחייב ויקיים כל התרי"ג מצוות, וא"כ איך אמרו שהמצוות הן כנגד אבריו של אדם וכו', ועוד שאמרו על דרש עם לכן גרתי (בראשית לב, ה) תרי"ג מצוות שמרתי (מדרש אנדה), ואפי' שהאבות שמרו כל התורה, כדכתיב באברהם (בראשית כו, ה) עקב אשר שמע אברהם וכו' אפי"ה יש הרבה מצוות של יכלו לקיימם, וכמו שכתבתי, והנה יעקב נשא שתי אחיות, ועוד כי לשון שאמרו תרי"ג מצוות נצטוו ישראל, נראה שכל ישראל נצטוו בתרי"ג מצוות שחל החובה על כל אחד מהם כפשט הכתוב שאומר (דברים לג, ד) תורה צוה לנו משה מורשה, שנראה שכל תרי"ג מצוות כמנין תורה הם מורשה לכל ישראל, כלומר לכללן ולפרטן, ולכן אני אומר כי אפשר לכל אדם לקיים כל תרי"ג מצוות, על אחד משני דרכים או שניהם ביחד.

הדרך א' הוא כי בהיות שישאל נכנסו ערבים זל"ז וכו' וכאמרו ז"ל (ע"ז י"ה ע"א) כל מי יש בידו למחות ואינו מוחה הוא נתפש באותו עון וכו', ועד"ז תוכל להקיש ולכלול כל מצוות בכל אחד מישראל בין מ"ע ומל"ת, ויהי כל אבר ואבר אומר עשה בי מצוה, וכל יום ויום אומר אל תעשה בי עבירה, כי אפשר לעשות לכ"א מצוה או לכפות מי שיעשה, והרי הוא כאלו עשה, ונשלמו כל אבריו במצוות, וכן בעבירות יזהר באותן שהן תלוין בו, שלא יחטא בימים, וימחה בחוטאים שלא יחטאו וכו', באופן שישלים כל ימי שנתו שלא יעשה, ולא יניח לעשות עבירה.

הדרך ב' הוא כשקבל האדם לעשות כל מה שנצטווה מפי הגבורה, הרי הוא כאלו עשה, והקבלה ע"י הקריאה תחשב כמעשה, כמו שנאמר בישראל כשצוו משה רבינו בפסח, כתיב (במדבר ט, ה) ויעשו את הפסח בראשון וכו' נראה שעשייה הראשונה קראה הכתוב עשייה ע"י קבלה ושמיעה, וכן אמרו בספרי (במדבר טו, לט) וזכרתם ועשיתם את כל מצוות ד' מכאן שהזכירה כמעשה. א"כ עד"ז יוכל כל אדם לקיים כל המצוות, שיעשה

אותם שאפשר לו לעשות, ויקבל ע"ע לעשות אותם שלא הגיעו עדיין לידו. והמצוות שא"א לו לעשותם שאינו מצווה בהם, כמצוות כהנים וזולתם, בקריאה בהם ובקבלתם אלו נצטווה נחשב לו כאלו עשה, וזה הדרך כולל כל המצוות, אף בזמן שאין ביהמ"ק קיים, וכמו שאמרו (מנחות קי.) זאת התורה לעולה ולמנחה וכו' (ויקרא ז, לו) כי בקריאת תורת עולה ומנחה נחשב כאלו עשה, ואפי' הוא ישראל. וכן אותם המצוות שלא היו ולא עתידים להיות בקריאה בהם נחשב כעשייה, ויש בקריאתם שכר יותר מעוסק בתורה אלא כעוסק באותה מצוה עצמה וכו' וא"כ נתקיים באלו השני דרכים מה שאמרו נצטוו ישראל תרי"ג מצוות, וכן תורה צוה לנו משה מורשה, שהיא מורשה לנו אפי' בזמנא בקריאתנו ועסקינו בה יומם ולילה עכ"ל הזהב"י.

ואי' בספרי (שלה פ' קמ"ו) למען תזכרו ועשיתם (במדבר טו, ז) לעשות זכרון כמעשה. ובפירושו **ספרי דבי רב** מהמשכיל לדוד, כתב וז"ל, נראה פירושו, דאותם המצוות שא"א לקיים במעשה, כגון קרבנות וכיוצא וכו', מ"מ העוסק בתורת אותם המצוות, מעלה עליו כאלו קיימם במעשה וכו', וכדאמור רבנן על העוסק בתורת עולה וכו' וחדא מיניינו נקטו, וה"ה כל הדומה. ולשון זכרון שייך בדבור, וכדאמרינן (מגילה יח.) זכור בפה עכ"ל.

וע"ע בספרא (פ' בחקתי) וז"ל וכה"א זכור את יום השבת לקדשו וכו' שתהא שונה בפ"ך וכה"א זכר אל תשכח את אשר הקצפת את ד' אלהיך במדבר וכו' שתהא שונה בפ"ך וכה"א זכור את אשר עשה ד' אלהיך למרים וכו' שתהא שונה בפ"ך וכה"א זכור את אשר עשה לך עמלק שתהא שונה בפ"ך וכו' עיי"ש, ובפ"י הר"ש משאנץ והראב"ד איתא תהא שונה ה"ל שבת וכו', ה"ל ע"ז וכו' ה"ל נגעים וכו' ה"ל מגלה וכו', ובזית רענן להמג"א כתב ולא ידעתי מה נשתנה הלכות אלו משאר הלכות, לכן נ"ל כמ"ש דלא קאי על ההלכות רק על המעשים, דהיינו לזכור אותם פעם אחת בשנה וא"כ די כשקורין אותה פרשה בשבתו אך חז"ל קבעו זכירה בפ"ע למעשה עמלק סמוך לפורים כדי לסמוך מעשה עמלק למעשה המן עכ"ל. ונמצא במחלוקת היא בביאור דברי הספרא וספרי, והיה א"ל קושיית המג"א דמה נשתנה ה"ל אלו משום דה"ל אלו (חוץ משבת) ל"ש בזמנא כ"כ דע"ז הרי אנשי כנה"ג בטלו יצרא דע"ז, ונגעים ליכא בזמנא (עי' מצוה קס"ט בזה) ומחייית עמלק ג"כ ל"ש אחרי שסנחריב בלבל כל האומות, (עי' בהגהות מיימוני פ"ה מהל' מלכים ה"ה דמצות מחית עמלק אינה נוהגת עד ימות המשיח דאז יקום והיה בהניח ה' אלקיך וכו'), וא"כ צריכין ללמוד הלכות אלו.

וע"ע בספרי והייתם קדושים לאלהיכם זו קדושת כל המצוות, ובפירש הנ"ל, וז"ל, כי לשון קדושה שייך בעושה לפנים משורת הדין, ודאמרינן (יבמות כ.) קדש עצמך במותר לך והיינו דקאמר אע"ג דכתיב למען תזכרו ועשיתם לעשות זכרון כמעשה מ"מ אם אפשר לו

(י) וחתן אחי נ"י האברך ר' מאיר יהודה אלסבערג נ"י הראני לדברי הפרדס יוסף ב' משפטים עה"פ נעשה ונשמע, וז"ל כאן לא כתיב יחדיו ובפ' יתרו ויענו כל העם יחדו ויאמרו כל אשר דבר ה' נעשה ולא כתיב ונשמע, וביאור דא"א לכל ישראל לקיים כל התרי"ג מצות, אך יש שני דרכים, א' שכל ישראל ערבין זל"ז וכו', ב' ע"י לימוד התורה דכל הלומד וכו', ונשמע היינו לימוד תורה ומשנה במשפטים לא כתיב יחדיו, דע"י לימוד יכול כ"א לקיים כה"ת, אבל ביתרו דכתיב רק נעשה אז שייך רק ע"י יחדיו, ודו"ק

להשתדל ולחזור לקיים איזו מהמצוות ההמה (וכגון לקט שכחה פאה דאינו רק אם יש לו שדה) קדוש יאמר לו, אע"ג דמדינא אינו חייב לחזור ויכול ליפטר בלימוד עכ"ל. ומבואר מדבריו דהיכא שא"א לקיים מצוה בפועל, אז חייב ללמוד הדינים, וא"א לפטור עצמו בטענת אונס, שהרי יש לו ברירה דע"י שילמד יחשב לו כאלו עשה.

והנה לפי דברינו נמצא שב' דינים נפרדים יש בלימוד הדינים שבכל מצוה. דין א' והוא ממצות תלמוד תורה שיש בכל מצוה, והוא החלק של ללמוד וללמד שיש בכל מצוה, וזה נאמר בכל עת, ועל זה נאמר הדין דכל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה, וזה קאי על כל תרי"ג מצוות התורה.

דין ב' הוא מיוחד למצוות שא"א לקיימן מחמת איזה אונס, ועל זה נאמר הדין, דכל אימת שאומרין אותה פרשה בתורה, נחשב כאילו קיים המצוה בפועל, וכיון שכן מחויב הוא לעשות כל מה שבידו שיהא נחשב לו כאילו קיים המצוה, וא"כ בכל מצוה שנדחה עשייתו מאיזה סיבה שהיא, הרי עליו ללמוד באותו זמן של חיוב עשיית המצוה דיני אותה המצוה, ובזה יהא נחשב לו כאלו קיימו בפועל.

והנה מו"ר הגאון ר' אליהו דוב וואכטפויגל שליט"א, עוררני להגמ' (ב"מ קיד:) שמשם משמע קצת דדינא דכל הלומד וכו' שייך רק בקרבנות, וז"ל הגמ', אמר ליה לא מתני מר טהרות וכו' אמר ליה בארבעה לא מצינא בשיתא מצינא, וכתב שם רש"י, בארבעה לא מצינא - בנירסא דארבעה סדרין, כגון מועד, ישועות, נשים, שהן נוהגות בזמן הזה כבזמן הבית, וקדשים נמי, כדכתיב (מלאכי א. יא) ובכל מקום מוקטר מוגש לשמי. ואמרין (מנחות קי.) אלו תלמידי חכמים העוסקין בהלכות עבודה בכל מקום, מעלה עליהן הכתוב כאילו מקריבין אותן בבית המקדש. בשיתא מצינא - בתמיהה, זרעים אינו נוהג בחוצה לארץ, וכן טהרות, עכ"ל רש"י.

ולכאורה משמע מדברי רש"י, דרך בקדשים איתא לדין זה, דהעוסק בהלכות עבודה נחשב לו כאילו הקריב בביהמ"ק, אבל לא בזרעים וטהרות. אולם לאחר העיון נראה דהביאור הוא ממש כמו שביארנו, דזהו ברור שהדין דכל הלומד' הנובע מכח הללמוד' שיש בכל מצוה, זה וודאי שייך גם בזרעים וטהרות, אולם הדין השני שאמרנו, דכל אימת שעוסקין בדיני המצוה נחשב לו כאילו עשה אותו בפועל. זה לא שייך רק במצוה שהוא חייב לקיימה ונאנס בעשייתה, וא"כ שפיר יש הבדל בין זרעים וטהרות וד' סדרי הש"ס האחרים, וכמבואר ברש"י דזרעים וטהרות אינם נוהגים בחו"ל, וכיון שאינו מחויב בהם א"כ ליכא זמן מיוחד שהוא מחויב ללמוד דיניהם, שהרי כל חיובו ללמוד נובע רק ממצות תלמוד תורה שיש בכל מצוה, באין הבדל אם היא נוהגת למעשה או אינה נוהגת, וא"כ וודאי צריך להקדים קודם לימוד המביא לידי מעשה, או לימוד שהוא בא במקום המעשה דהיינו באופן שנאנס מעשייתה, וכאמור. אולם הלימוד של שאר הד' סדרים הרי הוא מחויב בהן אף בחו"ל, דאע"פ שאין לנו ביהמ"ק, מחויבין אנו בכל הקרבנות, אלא שא"א לנו להקריבן בפועל, וא"כ כיון שע"י הלימוד בתורת הקרבנות בכל מקום ואפי' בחו"ל, - וכמו שמדויק מלשון רש"י שהבאנו לעיל - נחשב כאילו הקריבן בביהמ"ק ממש, א"כ

שפיר מחויב הוא ללמוד תחלה בחד' סדרים, שהוא לימוד שיש בה מעשה גם בזה"ז, משא"כ דיני זרעים וטהרות שאינן נוהגין בחו"ל, ואינו מחויב לקיימם כלל, וא"כ אינו צריך ללמוד בדיניהן כדי שיחשב לו כאילו קיימן בפועל, דהרי אינו מחויב בדבר, ורק מצוה שמחויב בה וא"א לקיימו, מחויב הוא ללמוד בדיניה בזמן החיוב, כדי שיחשב לו כאילו קיימה בפועל ממש (ועי' בהקדמה לליקוטי הלכות מהר"ח שביאר כן, עיי"ש דברים נפלאים).

והנה כבר הבאנו במ"א דברי החיד"א פרשת וישלח (תורת החיד"א, הוצאת בלום) דמבאר דברי רש"י עה"ת (בראשית לב, ה) עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי ולא למדתי ממעשיו הרעים. דלכאורה צ"ב דהא יש כמה מצוות שלא היה ביכולתו לקיימם כלל. ותי' דע"י שלמד תורת כל התרי"ג מצוות עי"ז היה נחשב לו כאילו קיים כל התרי"ג מצוות. מבואר בדבריו כפי מה שביארנו, וכמ"ש הדרך פקודיך, דכל אדם צריך לקיים כל התרי"ג מצוות במחשבה דבור ומעשה, וכפי הסוגיא דסוטה (לז.) דכל מצוה יש בה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ואפי' באופן שהוא פטור מלעשות, מ"מ חייב הוא בה'ללמוד' של המצוה, וזאת היתה כוונת יעקב אבינו, דיעקב אבינו שלח לאמר לעשיו שקיים כל התרי"ג מצוות לרמוז לו בזה, שיצחק הלא אמר, והיה כאשר תריד ופרקת עולו מעל צוארך (בראשית כז, ט), דהיינו שרק כשיעקב לא יקיים התרי"ג מצוות אז יתגבר עליו עשיו, ומכיון שהוא קיים באמת כל התרי"ג מצוות, דהיינו שאפי' המצוות שא"א לקיימם בפועל קיים אותם ג"כ במחשבה ובדיבור, א"כ אין לעשיו כח לשלוט עליו.

ולפ"ז א"ש ע"פ פשטות, מה דמבואר בגמ' (יומא כח:) דקיים אברהם אבינו כה"ת כולה עד שלא ניתנה, וקשה כנ"ל דהרי יש כמה מצוות שאיננו מחויב בהן (ואע"פ שאברהם היה כהן ומלך) אבל לפי הנ"ל הוא מובן מאד, לפי הגמ' שם, דמעולם לא פסקה ישיבה מהאבות, אברהם זקן ויושב בישיבה וכו' והיינו דע"י שלמדו בישיבה כל התורה כולה, עי"ז היה נחשב להם כאילו קיימו כל התורה כולה.

ויעוין עוד בתורת החיד"א (הוצאת בלום, פ' ואתחנן ל"ג) וז"ל, ויאמר ד' אלי רב לך (דברים ג, כו) אמרו רז"ל במדרש, אמר לו הקב"ה למשה חכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ. כך שמעתי נוסח מדרש זה. ואפשר עפ"י מה שאמרו סוף פ"ק דסוטה דמה שהיה משה רבינו ע"ה רוצה ליכנס לארץ היה לקיים מצוות התלויות בארץ, ואמרו בסוף מנחות, כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה וכן בשאר קרבנות, ולמדנו שהעוסק בתורה בדיני המצוה נחשב כאילו קיימו בפועל. וכן כתבו המפרשים שבקבלת המצוות ולימוד בתורתן חשוב כמקיימן בפועל, וזה שאמר, חכם אתה ואתה רוצה ליכנס לארץ והיינו לקיים המצוות, ואחר שאתה חכם תלמוד בתורתן והרי הוא כאילו קיימת אותן בפועל עכ"ל של מרן החיד"א זצ"ל. ומבואר מזה דהך דין דכל מצוה יש בה ד' חלקים ללמוד וללמד ולשמור ולעשות, הוא אפי' כשהחייב לעשיית המצוה לא חל עליו כלל, דהרי משה רצה ליכנס לארץ ישראל כדי לקיים מצוות התלויות בארץ, שבהיותו בחו"ל אינו מחויב כלל בהן, ועל זה השיב לו הקב"ה - לפי דברי החיד"א - דחכם אתה, וביכולתך לקיים המצוות ע"י לימוד הלכותיה, והרי אינו מחויב בהם כלל. והביאור הוא כנ"ל, דהללמוד' שבכל מצוה, מקורו

הוא ממצות תלמוד תורה, וזה הרי שייך בכל זמן ובכל מקום, ואפי' במקום ובזמן שלא חל כלל חיוב עשיית המצוה, וא"כ אפי' במדבר מרם כניסת בני ישראל לארץ ישראל, היה משה יכול ללמוד דיני מצוות התלויות בארץ, והיה נחשב לו כאילו קיימם בפועל.

וראיתי שני נביאים מתנבאים בסגנון אחד ה"ה השל"ה הק' והכלי יקר בביאור הכתובים בפ' נצבים, כי המצוה הזאת ו' לא נפלאה היא ממך ולא רחוקה היא וכו' כי קרוב אליך הדבר מאוד בפך ובלבדך לעשותו, דקאי אהמצות שא"א לקיימן בפועל, דבפך לעשותו היינו ע"י שתלמוד דיני המצוה ותלמוד לאחרים, ובלבדך היינו לידע סודה.

וראיתי בלוח דבר בעתו (תש"ע לפ"ק) בהערות מהגאון ר' אלי' כ"ץ שליט"א (הערה ט"ז) וז"ל בקונטרס הנהגות של הגאון האדר"ת וצ"ל שנדרס בספר אשר יצוה לתלמידי הגר"א (אות ט) כתב שנהג לומר את כל תרי"ג המצוות לפי כל הדעות ביוהכ"פ, ובשים לב לכל מצוה לפשפש במעשיו לשוב מעבירות שבידו, וביטול העשין ח"ו, והתפללתי שתחשב אמירתן כקיומן בפועל, ושאזכה לקיימן במחשבה דיבור ומעשה, כדת של תורה וכו' עיי"ש, ועי' בסידור היעב"ץ שבועות (אות ל"ד).

עוד נקודה אחת יש להקדים לגבי מצוות לא תעשה, דלכאורה בזה לא שייך הכלל דכל הלומד וכו', דאם יעבור ח"ו מישוהו על מצות ל"ת, ואח"כ ילמוד דיני המצוה, בודאי לא יחשב לו בזה כאילו קיים הל"ת, ולא עבר על הלאו, דמעשה הרי מבטל מחשבה ודיבור, אבל אפי' יותר מזה, מי שביטל מצות עשה במזיד, שבזה לא שייך לומר דמעשה מבטל מחשבה ודיבור שהרי לא עשה כלום, אעפ"כ לא אמרינן שכשילמוד אח"כ דיני המצוה יהא נחשב לו כאלו קיים המצוה, דאם אתה אומר כן, אתה עוקר כל עשיית מצוות התורה בפועל, כיון שיש עצה להיפטר ע"י לימוד דיני המצוה, וע"כ שהכלל דכל הלומד לא נאמר רק באופן שא"א לקיים המצוה בפועל, ואז אמרינן שע"י הלימוד נחשב לו כאילו עשאה בפועל. ועי' בדרך פקודיך הקדמה ב' בעניני מצות ל"ת, בשם מהר"ח וויטאל, דלא נחשב לקיום מצות ל"ת, אלא בבא דבר עבירה לידו ונמנע ולא עשאה מפני מצות המקום, עיי"ש אריכות בזה.

והנה מטרתנו בזאת החיבור הוא בעזה"י לבאר עד כמה ששכלי וידי מגעת, בכל מצוה ומצוה, באופנים שא"א לקיים המצוה בפועל, האם מחמת כן הוא מחוייב ללמוד דיני המצוה כדי שיחשב לו כאילו קיים המצוה בפועל, ובאיזה זמן הוא מחוייב ללמוד דיני המצוה, והאם סגי בלימוד פעם אחד, או צריך כמה פעמים וכדומה בכל מצוה.

קונטרס

כל הלומד

מצוה א'

מצות פריה ורביה

והתשובה על זה היא לכאורה, עפ"י היסוד של **המנחת חינוך**, דס"ל דאין המצוה של פו"ר, עסק המצוה של קידושין ונישואין וביאה, דכל אלו אינם אלא הכשר מצוה, ועיקר המצוה הוא לידת הבנים. וא"כ בכל הני אופנים הנ"ל, הרי הוא עשה מה שבידו, והמצוה שהיא לידת הבנים זה הרי איננו בידו אלא ביד הקב"ה, וא"כ היכא שלא נולדו לו בנים, או רק בן ולא בת או להיפוך, הרי הוא עשה מה שמוטל עליו, והשאר איננו בידו, וא"כ לכאורה לא רמיא עליו החיוב ללמוד דיני המצוה.

ויש לחקור בעכו"ם שנתגייר והיו לו בנים בגוייתו דקיים בזה מצות פו"ר, האם עליו ללמוד דיני המצוה אחר שנתגייר, כדי שיחשב לו כאילו קיים המצוה כשהיה ישראל, והנה המנחת חינוך מבאר, דמה"ט גר שנתגייר ובניו עמו קיים מצות פו"ר, ולא נחשב כאלו קיים בגוייתו, דהרי המצוה היא שיחיו לו בנים, וזה הרי מקיים בכל רגע ורגע שיש לו בנים. ולכאורה לפי דברינו נראה

דיברנו מזה אצל חברית מילה של בני היקר **ברוך יעקב נ"י**, דמי שאין לו בנים רח"ל, או מי שיש לו רק בנים או בנות, שאינו מקיים בזה מצות פריה ורביה, כיון שאין לו בן ובת, יש לעיין אם מוטל עליו ללמוד בדיני פריה ורביה, כדי שיחשב לו כאילו קיים המצוה בפועל. וכן יש לחקור אם צריך הוא ללמוד בכל יום דיני המצוה או שדי ללמוד פעם א' בחייו, ואפשר לומר כצד הא', דהרי מי שהיו לו בנים ובנות ומתו לא קיים המצוה, דאין המכוון במצות פו"ר "שיוליד" בנים, רק המצוה הוא "שיהיו" לו בנים חיים שעל ידיהם יתיישב העולם, וא"כ אפי' אם ילמוד היום מ"מ למחר יש עליו חיוב חדש, כי מצות פו"ר נמשכת כל ימי חייו, או"ד דבפעם האחת שהוא לומד נחשב לו כאלו קיים כל המצוה של פו"ר, כי מצות פו"ר היא מצוה אחת הנמשכת זמן ארוך, ואיננה מצוה חדשה בכל יום, וא"כ גם לימוד הדינים די ללמד פעם אחת, שהרי אין שיעור ע"ז כמה זמן צריך הלימוד להימשך.

מתחלת משנת י"ח, וכמ"ש במשנה (אבות פ"ה מכ"א) בן שמונה עשרה לחופה. ועיין בדרך פקודיך מצוה א' אות ב' דמקשה, מה נשתנה מצוה זו מכל מצוות התורה דחיובם מתחיל מבן י"ג ואילך (ולפי המנ"ח דנישואין וביאה הוא רק חכשר מצוה לא קשה כ"כ, דבמה שאינו אלא חכשר מצוה, אפשר לדחות החיוב יותר מבן י"ג וי"ל) ותי' דילפינן מיוסף שהיה בן שבע עשרה שנה, בעת שנאבד מאביו, ולמה לא השיאו אביו אשה, אלא ע"כ דאין החיוב מדאורייתא, אלא מהתחלת שנת י"ח עיי"ש. ונמצא דהחיוב חל רק מבן י"ח ואילך, וא"כ אין שום חיוב ללמוד דיני פריה ורביה מרם שנת י"ח, כדי לקיים המצוה עפ"י הכלל של 'כל הלומד וכו' דעדיין איננו מחויב בדבר, כ"נ.

לומר דמ"מ מה שמחויב לעשות הרי עשה רק בגיטו, וא"כ לכאורה יש לו לעסוק בדיני פו"ר, כדי שיחשב לו כאלו קיים בפועל מעשה המצוה המוטלת עליו, ואילו קיום המצוה זה הרי שפיר מקיים עכשיו, ע"י שיש לו בנים, וכחמנ"ח.

והנה מי שמותר לו להתאחר, כמבואר ברמב"ם (פט"ז הל' אישות ה"ג), במי שחשקה נפשו בתורה, כבן עזאי וכו' עיי"ש. נראה דעכ"פ ילמוד דיני קידושין ונישואין ודיני פו"ר, וככה יקיים המצוה עפ"י הכלל של 'כל הלומד וכו'.

עוד דבר נראה בזה, דהנה מצות פרו ורבו

מצוה ב'

מצות מילה

השמיני, אבל אם נאמר שהחיוב נדחה מיום השמיני ליום שראוי למול בו, א"כ אין כאן חיוב ללמוד ביום השמיני דיני המילה, דהחיוב נדחה מיום השמיני, ליום שיהיה אפשר למולו.

ואפשר לפשוט חקירה זו מדברי המדרש (דב"ר פ"ז א') פ' כי תצא (הובא באוה"פ תורע"ב, ג) וז"ל, למה התינוק נימול לשמונה ימים, שנתן הקב"ה רחמים עליו להמתין לו עד שיהא בו כחו וכו' ע"כ. והנה לכאורה לפי"ז יש לומר דזיל בתר מעמא, דהא דהתורה חייבה מילה לח' ימים משום

דיברנו מזה אצל הברית מילה של בני היקר **יוסף יצחק נ"י** שהיה שלא בזמנו, חקרתי במילה שלא בזמנה, האם האב צריך ללמוד דיני מילה המוטלים עליו, ביום השמיני, וככה יחשב לו עכ"פ מכח הכלל של 'כל הלומד' כאילו קיים מצות מילת בנו בזמנו. ויסוד החקירה הוא, אם מילה שלא בזמנו הוא באמת החיוב הראשון של יום השמיני אלא שנדחה, או הוא חיוב חדש, ומילת יום השמיני כיון שעבר זמנה עבר חיובה, ואם נאמר דהוא חיוב חדש, אז יש לו ללמוד דיני מילה ביום השמיני, כדי שיהיה נחשב לו גם קיום מצות המילה של יום

דאז הוא במלוא כחו, א"כ מי שא"א למולו ביום השמיני משום איזה חולי, אז הרי אצלו לא חל החיוב של יום השמיני, דיסוד החיוב הוא כשנתחזק כחו אז נתחייב במילה, ומי שנתחזק אחרי יום השמיני, אז חל החיוב של מילה עליו כשיתחזק כה"א^(א), ולפי"ז ליכא חיוב מיוחד על יום השמיני דייקא רק על יום שנתחזק בו כוחו, וא"כ לפ"ז א"צ לעסוק בדיני מילה.

ואנב נראה להוסיף דבר בענין זה, דאם נאמר דבמילה שלא בזמנה הרי הוא נחשב כל זמן שלא נתחזק כחו, כמו קודם יום השמיני, ואין עליו חיוב כלל, א"כ נמצא שלפי דברי **המנ"ח** דמבאר, דאם הסיר הערלה קודם יום השמיני לא עשה שום איסור, ואף לא ביטל מצות עשה של מילה אלא שלא קיים המצוה, דכשבא יום השמיני הרי אין כאן עוד ערלה וליכא עוד שום חיוב מילה (ואם צריך הטפת דם ברית בכה"ג, עיי"ש במנ"ח, דהוא מחלוקת הראשונים) א"כ נמצא דאף במילה שלא בזמנה, היכא דלא מטיא עדיין הזמן ומל, מ"מ לא נחשב שקיים מצות מילה, אלא

שלא ביטל העשה, ולהשיטות שיהיה צריך חמד"כ במל קודם זמנו, א"כ ה"ה היכא שמל מילה שהיה ראוי להיות שלא בזמנה, קודם שהבריא, וצ"ע.

ועצם דברי המנ"ח דמבאר דאינו רואה שום איסור למול קודם יום השמיני הוא לכאורה תמוה, דהרי יש איסור לחבול בעצמו וכ"ש לאחרים, ורק כשמקיים מצות מילה אז נדחה האיסור של חבלה אבל אם אינו מקיים מצות מילה, א"כ הרי אסור למול מכאן איסור חבלה, וצ"ע^(ב).

עוד יש לעיין, דהנה ידועה המחלוקת, אי מהני שליחות במילה, (עי' ברמ"א חו"מ סי' שפ"ב ס"א, ובקצוה"ה שם) ואם נאמר דשליחות מהני, אז שפיר קיים האב את החיוב למול את בנו, ע"י שמינה את המוהל להיות שלוהו, וא"צ ללמוד הדינים, אבל אם נאמר דליכא שליחות במילה, א"כ לכאורה לא קיים האב המצוה המוטלת עליו, וא"כ לכאורה יש לו ללמוד בדיני חובת האב במילה, ועיי"ז יחשב לו כאלו קיים חובתו.

(יא) ושו"ר שכוונתי להבני בדרך פיקודיך מצוה ל"ת י"ז שלא להאכיל מק"פ לערל, שמסתפק דמי שהיה לו בן שהגיע זמנו למול, אלא שהיה חולה וצריך להמתין עד שיבריא האם שוחטין עליו את הפסח, ומביא ראיה עיי"ש דכיון שאין רשאי למול מן הדין הוי כלא הגיע זמנו, עיי"ש. הרי דנקט דמילה שנדחה מחמת חולי אז חל הזמן כשיבריא מלין ביום השמיני עיי"ש. ולכאורה זה תלוי במחלוקת רש"י ור"ת בפ' הערל ובכ"מ במי שמתו אחיו מחמת מילה איך חל עליו שם ערל, עי' לקמן מצוה י"ז, דלכאורה דעת ר"ת הוא דכיון דא"א למולו מחמת סכנה א"כ ליכא חיוב עליו להמול, ולא חל עליו תורת ערל וכמו קמן לפני ח' דלא נחשב לערל, וא"כ כמו"כ בכל חולי דלא נחשב לערל כיון דלא נתחייב במילה, ועי' במנ"ח מצוה רפ"ב בערל שלא יאכל תרומה, דלדעת ר"ח דמתו אחיו מחמת מחילה לא נקרא ערל ומותר לאכול תרומה ה"ה אם נחלה תוך שמנה ונמשכה חליו לאחר ח' דמותר לאכול, ומשום דלא יצא שעה אחת שראוי למול, ולא נחשב ערל, דלא ממא זמן חיוביה עד לאחר שיפסק חליו.

(יב) ושו"ר שכוונתי בזה לאחיו של הג' האדר"ת זצ"ל בספר מכשירי מצוה כללי המצות, בענין ביטול מצוה קודם זמנה, עמוד קנ"ז.

והנה מי שאינו רשאי להיות נימול, מחמת סכנה שיש בדבר, כגון שמתו אחיו מחמת מילה, והוא אונס גמור בזה, מ"מ נראה דמוטל עליו ללמוד הלכות מילה, ועי"ז יחשב לו כאלו מל את עצמו⁽¹⁾, ונראה דסגי בפעם אחת ללמוד דיני מילה, דיסוד מצות מילה הוא להיות נימול, וכידוע ראיית האו"ז ע"ז, מדוד המלך שראה עצמו ערום מן המצוות בבית המרחץ, וכיון שראה מילה שבבשרו נח דעתו (ירושלמי סוף ברכות), ומשום דמקיים המצוה כל הזמן כיון שהוא מהול, וא"כ הרי בפעם אחת שהוא לומד דיני והלכות מילה, הרי הוא נחשב כאלו קיים המצוה וכאלו הוא מהול, וליכא עוד חיוב ללמוד בכל יום דיני מילה, דהרי הוא כמהול.

והזמן שצריך ללמוד הוא כשנעשה בר מצוה דאז חל עליו החיוב למול א"ע. ומיהו יש לחקור בזה, דאולי כיון שאז כשהיה בן ח' ימים ולא נימול מכח סכנה, למד האב את דיני המצוה, כדי שיחשב לו כאלו מל את בנו, א"כ שוב כשהבן מגיע לעול המצוות, אולי שוב לא צריך עוד ללמוד דיני המילה, וכפי הסברא שהסברנו, דהרי הוא נחשב כמהול כבר, ע"י 'כל הלומד' של האב, ואולי

יש לחלק, דחיוב האב הוא מעשה המילה, וחיוב הבן הוא להיות נימול, וא"כ אה"נ דהאב למד דיני המילה, והיה נחשב לו כאלו עשה מעשה המילה בבנו, מ"מ כשאנו דנים על הבן מצד חובת עצמו, הרי חל עליו חיוב להיות נימול, וזה אינו מקיים אלא אם הוא בעצמו עוסק בדיני מילה, דהלימוד של האב מתייחס למעשה החיוב של האב, ואינו מתייחס להחיוב של הבן. ויש לעיין בכל זה לפלפולא, וקוב"ה חדי בפלפולא דאורייתא.

ואנב אעיר במה שדן במנ"ה, אם חיובא דהאב הוא רק כשבנו הוא קטן, ואלו כשנעשה גדול אז פקע חיובא דהאב, עיי"ש שהאריך בזה, ולכאורה יש להביא ראיה מאברהם, שלא מל את ישמעאל בעצמו, אלא שם בן נח מל אותם, וי"ל דהיינו מעמא, דישמעאל היה בן י"ג שנה בחמולו בשר ערלתו (בראשית יו, כה), ולא היה חיוב על אברהם למולו בתורת אב, דכבר היה גדול ונפקע כבר חובת האב, ויש לדון בזה.

ובן יש לדון דהנה דינא הוא דזריזין מקדימין למצוות, כמבואר בשו"ע הל' מילה (י"ד סי' רס"ב ס"א), וא"כ נראה דמי שא"א לקיים

(יג) ואולי יש להעמיס כוונה זו בהגמ' יבמות עא: אמר רבה בר יצחק אמר רב לא ניתנה פריעת מילה לא"א שנא' בעת ההוא אמר ד' אל יהושע עשה לך חרות צורים ושוב מול את בני' שנית ודלמא הנך דלא מהול דכתיב כי מולים היו כל העם היוצאים, וכל העם הילודים במדבר וכו' לא מלו א"כ מאי שוב, וברשי' דמשמע זמנא אחריתי אלא לאו ש"מ לפריעה ע"כ ולכאורה אתיא דהפסוק שנית קאי רק על אותן שהיו פחותין מבן כ' בשעת יציאת מצרים, ונמולו במצרים בלי פריעה והם נכנסו לארץ, ועליהם נאמר שנית דהיינו פריעה כיון שכבר נימולו בצאתם ממצרים, ואלו אותן הנוולדים במדבר שבכלל לא נמולו ל"ש לומר שנית, ואולי לדברינו י"ל דשפיר שייך לומר שנית גם אאותן שלא נמולו כלל, דמ"מ קיימו המצווה ע"י הלימוד בהל' מילה, ונחשב כאלו מלו, ושפיר שייך לומר שנית גם על אלו שלא נמולו כלל.

המצוה מיד בבקר, וצריך להמתין כמה שעות, מ"מ ילמוד הל' מילה בבוקר ויהא נחשב לו כאלו קיים מצות מילה בבוקר, ויקיים עי"ז ה'זריזין מקדימין, ודו"ק. וכן בכל

מצוה, היכא שמקיים המצוה אלא שמאזיזה סיבה חסר לו מהידור המצוה, ילמוד דיני הידור תך מצוה, ויחשב לו כאלו קיים המצוה (בהידור. יד)

מצוה ג'

מצות ל"ת שלא לאכול גיד הנשה

בהקדמה כבר ביארנו דלכאורה בל"ת לא שייך האי כלל ד'כל הלומד וכו' (עי' לקמן מצוה ק"ל מה שהבאנו מההת"ס בענין זה), לתקן אם עבר הלאו, ואולי יש לומר בגוונא דאנסוהו לעבור על הלאו, דהדין הוא דיעבור ואל יהרג, דמ"מ יש לו ללמוד דיני הלאו, ועי"ז יחשב לו כאלו קיים הלאו, וצ"ע.

עולה וכו' וא"כ הלימוד תורה משלים למנין המ"ע כאילו עשאן הרבה פעמים להמ"ע, משא"כ להל"ת אינו מוסיף אם עוסק בהל' עריות או שאר איסור פשוט דלא נחשב ח"ו כאילו עשה אלו האיסורים, וא"כ הרי הוא קרוב יותר לשכר ע"י לימוד התורה, וא"כ שוב טוב לו שנברא, ומשאחז"ל טוב לו שלא נברא מיירי רק ממי שאינו ת"ח וכו', אמנם צ"ל עוסק בתורה מפני אהבת התורה ולא לקנטר, דזהו בודאי לא נחשב כהקיב וכו', וז"ש שפיר בברכות דאם לומד שלא לשמה נמצא אינו משלים בלימודו כאילו הקריב, ונמצא המ"ע מועטים, ואז טוב שלא נברא וכו' עי"ש.

ועיין בספר דברי תורה (מהדורא תליתאה אות ע"ד) וז"ל ומ"ש בברכות דהלומד שלא לשמה נוח לו שלא נברא, י"ל עפ"י משאחז"ל בעירובין דנמנו וגמרו טוב לו שלא נברא, ובמהרש"א שם שמנו המ"ע ול"ת וראו כי הל"ת מרובים וקרוב להפסד ורחוק משכר, אמנם י"ל דהנה אחז"ל כל העוסק בתורת

(יד) אלא שצריך שילמוד דיני ההידור בשעת קיום המצוה, דלאחר שקיים המצוה בפועל ל"ש עוד להדר אותה. ע"י בחידושי מרן רי"ז הלוי הל' חנוכה והד"י.

מצוה ד',

מצות קידוש החדש

להעולם מתי ר"ח וכו', ומ"מ נהגו לעמוד בשעת אמירת ר"ח ביום פלוני דוגמת קידוה"ה שהיה מעומד עכ"ל, ולכאורה נראה דהוא מדינא שלא תשתכח וצ"ב ובמחה"ש מבאר דהיא לזכר בעלמא, דהא אין אנו יכולין לקדש דליכא סמוכין וגם הרי כבר קידש הלל כל החדשים, עיי"ש. ובדרך פיקודיך משמע דיש חיוב על כאו"א לחשוב החשבון ממולד למולד עיי"ש אריכות, וצ"ע.

*

בענין קידוש לבנה, שהוא מד"ס, עי' בדרך פיקודיך בשם החוזה מלובלין זי"ע דאם לא נראית הלבנה בזמנה עד אחר אותו הזמן יאמר המימרא בגמ' סנהדרין (מב.), ועי' בטעמי המנהגים (עניני ר"ח אות תנ"ד) שהאריך בזה עיי"ש, ולכאורה ה"ה דיכול ללמוד דיני המצוה וייחשב לו כאילו קיים, ואם נאמר שהרי הוא כבר אחר זמן קיום המצוה, א"כ גם עצה הנ"ל מהחזוה צ"ב, ובליילה אחרון של קידוש לבנה דהיינו לפני סוף הזמן, ודאי יש לעשות הך דינא של לימוד בחל' קידוש לבנה ויעלה לו כאילו קידש בזמנו.

הנה מצוה זו לכאורה, איננה מוטלת על כל אחד ואחד מישראל, שהחיוב הרי מוטל על בי"ד, ועי' במנ"ח, על מו, ואיפה, חל החיוב. והנה היום אנו מקדשין החודש, עפ"י מה שקבע ר' הלל הנשיא חשבון קידוש החדשים. וז"ל החינוך, ואם תשאל, א"כ האידך אנו עושים היום, שאין לנו חכמים סמוכים. דע שכך קיבלנו, שרבי הילל הנשיא בנו של ר"י הנשיא, שהיה גדול בדורו ונסמך בארץ, והוא החכם שתיקן לנו חשבון העבור, הוא קידש חדשים, ועיבר שנים העתידים לבוא עד שיבוא אליהו, ועל זה אנו סומכים היום עכ"ל.

ולפי זה נראה דל"ש הכלל של 'כל הלומד וכו' במצות קידוש החודש, דהרי אנו שפיר מקיימין המצוה, עפ"י קביעותו של ר' הלל הנשיא, והקביעות של כל הדורות העתידים לבא נקבע ע"י חשבוננו, ושפיר מקיימים בפועל, מצות קידוש החודש, ולא רמזא שום חיוב על בי"ד שבכל דור, ללמוד דיני קידוש החודש בעת חידושו, ודו"ק.

ועי' בס' תי"ז (במנ"א סק"א) דשבת שלפני ר"ה מברכים החודש, וכתב בספר יראים דאין זה קידוש בי"ד אלא שמודיעין

מצוה ה'

מצות הקרבת קרבן פסח

ללמוד דיני קרבן פסח בראשון, דהרי הוא נחשב למצוה אחרת לגמרי, ואף שיביא פסח שני מ"מ הרי לא קיים מצות פסח בראשון, ושפיר צריך לקיימו כמה שביכלתו עכ"פ לעשות, דהיינו שילמוד עכ"פ דיני המצוה.

והנה בזמח"ז יש עוד מקום לחייבו ללמוד דיני הפסח, דהרי אנו כולנו טמאי מתים היום, ואם היה נבנה ביהמ"ק ב"ב בער"פ, הרי היו מביאים קרבן פסח בראשון, דהרי טומאה הודחה בציבור, ואין ציבור נדחין לשני, וא"כ בזמח"ז כשמגיע הזמן של שחיטת הפסח, הרי אנחנו מחויבים להביא קרבן, רק שאין אנו יכולים מפני שאין לנו ביהמ"ק, וא"כ אנחנו צריכים עכ"פ ללמוד דיני המצוה. ואפי' בזמן המקדש, והוא טמא בער"פ, שבודאי יביא פסח שני, מ"מ חייב הוא גם בראשון דמצוה בפ"ע היא, אלא שנאנס ואינו יכול להביא קרבן בפועל, וא"כ ודאי חייב ללמוד דיני הקרבן, ודו"ק.

והנה עי' במנח"ה ריש מצוה זו. וז"ל, לשחוט, לאו דוקא השחיטה, אלא היינו הקרבה עד זריקת הדם, ואי לא נזרק הדם כהלכתו לא קיים העשה, ע"כ. ולכאורה לפי"ז א"צ ללמוד דיני שחיטת הפסח, אלא סגי שילמוד דיני זריקת הדם, ובכלליות יוצא לנו לפי"ז, דבכל תורת הקרבנות דאמרינן ביה 'כל הלומד וכו'', אין

כתב הדרך פקודיך וז"ל, הנה זאת המצוה היא המצוה הראשונה שבתורה, שאינה נוהגת בזמן הזה בגלות וכו', [דקידוש החודש כן נוהגת, וכדביארנו לעיל דהרי הילל קידש כל החדשים]. ובאות ב' כתב וז"ל, ומנהגינו לאמרו (סדר הקרבת קרבן פסח) בערב פסח במנחה, לאחר אמירת סדר פרשת התמיד, ופרשת מזבח מקטר קטורת כו' עכ"ל.

והנה לכאורה יש לחקור, הרי כשעומדים בפסח ראשון הרי יש עדיין אפשרות שנקריב פסח שני, וכמו טמא, ומי שהיה בדרך רחוקה, בזמן המקדש, שלכאורה אין עליהם חיוב ללמוד דיני פסח בראשון בראשון, דהרי הם יקריבו פסח שני. אבל יעוין בגמ' (פסחים עג.) תניא, גר שנתגייר בין שני פסחים, וכן קטן שהגדיל בין שני פסחים, חייב לעשות פסח שני, דברי רבי. רבי נתן אומר, כל שזקוק לראשון זקוק לשני, כל שאין זקוק לראשון אין זקוק לשני. במאי קמיפלגי, רבי סבר, שני רגל בפני עצמו הוא, רבי נתן סבר, שני תשלומין דראשון הוא, ע"כ. והלכה כרבי. ועי' ברמב"ם (ריש פ"ה מקרבן פסח) וז"ל, ושחיטת פסח זה, מצות עשה בפני עצמו, ודוחה את השבת, שאין השני תשלומין לראשון, אלא רגל בפני עצמו, לפיכך חייבין עליו כרת, עכ"ל. ולפי"ז נמצא לכאורה, דבין טמא ומי שהיה בדרך רחוקה, ובין בזמח"ז, יש עליהם חיוב

צריכים ללמוד דיני שחיטה, דהרי לאו
עבודה היא ואיננה מחלק המצוה, וצ"ע. (עי')

בסוף מצוה קמ"א בדין אמירת הלל בשעת שחיטה
(ק"פ)

מצוה ו'

מצות אכילת בשר הפסח

לכאורה בזה יש לחקור, האם יש חיוב ללמוד
דיניה, היום דליכא קרבן פסח, דהרי
חז"ל תקנו לאכול אפיקומן לזכר מצות אכילת
בשר הפסח, וא"כ לכאורה סגי בזה שיחשב לו
כאלו קיים המצוה^(ט). דהרי כל הדינים הנוהגים
בפסח נוהגים באפיקומן, וכמב' בשו"ע (או"ח
סי' תע"ח ס"א) דמש"ה צריך לזוהר לאכלו קודם
חצות, כמו הפסח שאינו נאכל אלא עד חצות
וצ"ע.

שתחשך, שהביאו מהתוספתא דפסח מצה
ומרור מצוותן משתחשך, ולא כשאר שבתות
וי"ט דמצוי אכיל להו מבעו"י עיי"ש. ועיי'
במצות אכילת מצה, שחקרנו היכא דאין לו
שיעור כזית עיי"ש^(טז).

והנה כעת לא ראיתי אם יש חיוב הסיבה על
קרבן פסח. ולהרמב"ם וודאי מצוה
לכתחלה להסב בכל הסעודה, אבל לא נאמר
בפירוש בפסח, כמו שהוא מפורש במצה וד'
כוסות.

וזהו ברור דכשאינו לו אפיקומן יש לו ללמוד
דיני אכילת הפסח, ויש לו לזוהר ללמוד
אותן קודם חצות, דלאחר חצות כבר עבר
זמנו. וכן יש לזוהר ללמוד כלילה דווקא,
כמבואר בתוס' ריש ערבי פסחים ד"ה עד

ושו"ר בב"ח סי' תע"ה, ד"ה כתב אחי הר"ר
יחיאל וכו' וז"ל, ובעל המנהיג כתב
דבעיא הסיבה וכן עיקר (דהיינו בכורך), דכיון
שבזמן שבהמ"ק קיים היה צריך הסיבה משום

(ט) שו"ר מביאין דברי האדר"ת זצ"ל בקונטרס לשכת חשאים הנספח לספר ילקוט דוד (אות לד) וז"ל ונ"ל
דראוי לומר הפסוקים כלילה בעת הסעודה במקום אכילת הפסח

(טז) אעתיק מה שהראה לי גיסי היקר הר"ר אברהם בריסק שליט"א בדרשות חת"ס (שנת תקצ"ז בד"ה ממחרת
השבת) מדתלי במחרת השבת היינו יו"ט ראשון ש"מ שיש המשך לקרבן עומר עם העבודה והמצות
שנעשים ביו"ט א' של פסח ואי לא הא לא מתקבל הא ועי"כ המן הרע הזה אעפ"י שהפיל פור וידע כל
יום ויום מה שנעשה בו וכו' ידע כי ביום ב' של פסח יש זכות של עומר וכו', אלא שחשב כיון שאז לא
יכלו לקיים מצות אכילת מצה וסיפור יציאת מצרים ביוםא קמא שהרי העביר יו"ט ראשון של פסח בתענית,
א"כ אין כאן ממחרת השבת ועי"כ בטח המן שלא יעמוד להם זכות העומר כיון דליכא זכות יומא קמא
דפסחא והוא לא ידע דכתיב ונשלמה פרים שפתינו, כי אז ביוםא קמא אע"פ שהיו שרוים בצום ותענית
מ"מ קראו פסוקי מצה ופסח ומעלה עליהם כאלו קיימו בפועל ועי"כ שראה מרדכי מחוי הלכות קמיצה
לרבנן, אז נודע לו כי העוסק בעניני העבודה והמצוה הוא כאלו קיימם ע"כ התחיל מתיאש עצמו, עיי"ש.

פסח שהוא זכר לחירות כמו"ש וכו' עכ"ל. ולפ"ז יש לחשב בשעה שלומד דיני אכילת קרבן פסח, כמו שיש לעמוד בשעת אמירת פ' הקרבנות. (ועי' לקמן מצוה י' קחנה משם).

ובנוגע הסיבה באכילת אפיקומן בשו"ע סי' תע"ז נפסק שיאכל בהסיבה ועי' בפר"ח דמהרמב"ם לא משמע דבעי הסיבה, ושו"ר בשו"ע הרב תע"ב סי"ד דבשעת אכילת אפיקומן וכורך צריך הסיבה זכר לפסח שהיה נאכל דרך חירות עיי"ש^(י).

ויש לחקור בזמנה"ז, היכא דלית ליה אפיקומן, האם יש לו ללמוד בין דיני אכילת פסח ובין דיני אכילת אפיקומן, או דסגי בהל' פסח, דהרי אפיקומן היא רק מדרבנן ובמקום אכילת קרבן פסח, ועי' שלומד הל' פסח נחשב כאלו קיים מצוות אכילת קרבן פסח, ושוב לא צריך עוד ללמוד דיני אפיקומן, כ"נ.

והנה ראיתי בספר **מקראי קודש** מהגרצ"פ פרנק זצ"ל – פסח (ח"ב סוף סימן כ"ה) דמביא מהבנין שלמה, דהעיר, למה לא תקנו להזכיר הקרבת הפסח בערב פסח, בתפלה ובקריאת התורה (והיינו כמו שתקנו תפלת מוספין). ותירץ, דהקרבת הפסח עיקרו בשביל אכילה, והזכרתו בתפלה לא מהני לענין אכילה, והיינו כפי שביארו האחרונים הובא דבריהם **בתורת החיד"א** (פ' צו אות כ"ה)

דלחכי, לגבי קריאה עולה קודם לחטאת משום דבחטאת נגמרת הכפרה ע"י אכילת הכהנים, דכהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ובקריאת פרשת הקרבנות חסר חלק אכילת הכהנים, ולחכי בקריאה עולה קודמת, כיון דאין לכהנים חלק בה, עכ"ל (וכן מבואר בשערי תשובה סי' א' סק"ח עיי"ש). ומבואר מזה, דכל הלומד וכו' ל"ש רק על חלק הגבוה, אבל לא על חלק הכהנים והבעלים שנאכל. וצ"ע דא"כ למה צריכים לומר פ' קרבן פסח בער"פ, והלא לא מהני לענין אכילה, ובשלמה אצל חטאת נחשב עכ"פ שהקריב חלק הגבוה, אבל פסח הרי עיקרו לאכילה, כדברי הבנין שלמה, והרי זה דומה, למי שאינו יכול לאכול בזית שאין שוחטין עליו (רמב"ם פ"ב מהל' קרבן פסח ה"ג), וא"כ כיון דאמירת פ' קרבן פסח לא מהני לענין אכילה, א"כ לכאורה א"צ לומר פ' קרבן פסח גם לענין שחיטה, דהרי מי שאינו יכול לאכול אין שוחטין עליו.

ואולי יש לומר, דמה"ט תקנו לנו חז"ל לאכול אפיקומן זכר לאכילת קרבן פסח, ולא הספיק להם אמירת פ' קרבן פסח שיחיה נחשב כאלו אוכל. דלגבי אכילה ממש ליתא לדינא דכל הלומד וכו' ושפיר הוצרכו לעשות תקנה מיוחדת זכר לקרבן פסח ע"י אכילה ממש, ודו"ק^(ח). וא"כ ניהא מה שהקשינו, דכיון שע"י אכילת האפיקומן

(יז) וראיתי אריכות גדול בזה בקובץ אהלי תורה שי"ל ע"י ישיבת אהל תורה ליובאביטש, ומציין שם להפמ"ג בא"א תע"ז ס"א וז"ל ובר"מ לא מצאתי שיהא פסח צריך הסיבה, וכו'.

(יח) ולפי זה אפשר לומר דזה הענין שמזמנים עניים להסדר ואומרים כל דכפין ייתי וייכול, דעי' בשע"ת סי' א' סק"ח שמביא מה שאמרו חז"ל דבזמן שביהמ"ק קיים מזבח מכפר, עכשיו שלחנו של אדם מכפר עליו, ופירש"י שאוכלים על שלחנו עניים מהוגנים, והיינו כיון דחסר חלק אכילת הכהנים, דאז לא מהני כל הלומד, ומשו"ה צריכין להזמין עניים, עי' במצוה ק"ב ובמצוה קי"ט מה שביארנו בזה.

נחשב לו כאלו קיים מצות אכילת קרבן פסח, שוב יש לו לומר ג"כ פ' קרבן פסח כדי שיחשב לו כאלו הקריב הקרבן^(ט).

[והנה בעצם הך דין, דלענין אכילה לא אמרינן 'כל הלומד וכו' יש לדון בזה דמאי שנא מכל שאר מצוות התורה, ומ"ש מאכילת גבוה דשפיר מקיימין ע"י כל הלומד^(כ).

עוד יש להעיר בזה, דהנה מרור בזמח"ז הוא רק מדרבנן, דמצות מרור היא חלק ממצות אכילת קרבן פסח, ובזמן דליכא פסח ליכא מרור מה"ת. ולכאורה למה תקנו רבנן לאכול מרור בזמח"ז, ולא די במה שילמוד דיני מרור, ולהנ"ל ניהא דלענין אכילת אדם אינו נוהג הכלל של 'כל הלומד וכו'.

עוד אפ"ל בדרך צהות, דהנה במרור דינא הוא דבעינן שיטעום טעם מרור, ומשו"ה בלע מרור לא יצא, והתורה הרי היא מתוקה מדבש ונופת צופים, וא"א לטעום בה טעם מרירות, לכך א"א לצאת בה ידי חובת מרור, ודו"ק.

וראיתי בשערים מצוינים בהלכה שמביא משו"ת אבני נזר עצה למי שאינו יכול לאכול בזית מרור, שילמוד ברמב"ם הל'

אכילת מרור, וכשאומר נוסח הברכה כפי שמוכא ברמב"ם דזה מותר אז אח"כ יאכל המרור, והוי כמו בקידוש לבנה דמוכא בדרך פיקודין הנ"ל דלאחר שעבר הזמן ילמוד סוגית הגמ' בסנהדרין (ראה לעיל מצות קידוש"ה).

והנה ידועין דברי הנצי"ב בהעמק דבר פ' בחוקתי, על הפסוק (כו, לא) והשמותי את מקדשיכם ולא אריה בריה ניהוכם. דקרבן פסח חלוק מכל שאר קרבנות, דבזמן דליכא מזבח אין מקריבין שום קרבן, ובזמן דאיכא מזבח מקריבין אע"פ שאין בית, אבל רק קרבן פסח בלבד ולא שום קרבן אחר, ומשום דכתיב והשימותי את מקדשיכם ולא אריה בריה ניהוכם. פירוש שאחר החורבן אין עוד ריה ניהוה לפני ה', ובשאר כל הקרבנות נאמר אצלם בתורה ריה ניהוה, ולכן א"א להקריב כל שאר הקרבנות אחר החורבן, משא"כ בקרבן פסח, דלא כתיב ביה שהוא לריה ניהוה, אינו מעכב אם ליכא ריה ניהוה, עכתי"ד. וידוע, דמלפני יותר ממאה שנה, רצו כמה מחכמי ירושלים להביא קרבן פסח, דהרי טומאה הותרה בצבור, והיו כמה נידונים בזה. ועכ"פ נמצא, דקרבן פסח הוא הקרבן היחידי, שיש אפשרות להביאו גם היום, א"כ ברור שצריך כל א' וא' לשלם בשפתיו וללמוד דיני קרבן פסח בזמנא^(יט)

(יט) וראיתי מוכא מהמגיד מדובנא דזהו הכוונה במ"ש ונאכל שם מן הזבחים ומן הפסחים, דהקרה שפיר קיימנוהו ע"י כל הלומד משא"כ אכילה, ועל זה אנו מתפללין שנזכה לאכול מן הזבחים ומן הפסחים אשר יגיע דמם על קיר מזבחך.

(כ) וי"ל דדומה למצות צדקה, ושאר מצוות שבין אדם לחבירו, דלכאורה לא מהני בזה 'כל הלומד וכו' דמ"מ העני לא קיבל כלום וכל הלומד' שייך רק כמה שנוגע לעצמו ולא במה שהוא תלוי באחרים.

(כא) ולפי דברי הנצי"ב, אפשר ליישב קושיית הבנין שלמה הנ"ל, למה אין מזכירין פ' קרבן פסח בתפלה או

רצויה ומקובלת גם אחר החורבן^(כ).

ונראה דזהו הביאור במה שאומרים בהסליחות ליוכ"פ קמן 'ריח ניהוח אמרי פי לפניך צור עולמים' דהיינו דע"י שהוא רק 'אמרי פי' ולא קרבן ממש, לכן שפיר נחשב ל'ריח ניהוח' 'לפניך צור עולמים' ודו"ק.

ואגב נראה, שלפי דברי הנצי"ב הוא חידוש גדול מה שאמרו רז"ל, דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, דלפ"ז נמצא שהאמירה היא יותר מקובלת מהקרבן עצמו, שהקרבן עצמו א"א להקריבו אחר החורבן, לפי שהיא לריח ניהוח, והאמירה שהיא באה במקום קרבן וא"כ היא ג"כ לריח ניהוח, היא

מצוה ט'

מצות השבתת חמץ

של ביעור חמץ, שייך מציאות שלא יוכל לקיימו מפני איזה שהוא אונס, ואולי בכחאי גוונא העמידו חכמים דבריהם על דין תורה, וסגי בביטול בלב, ואינו צריך עוד ללמוד דיני ביעור, וכמו שנפסק בשו"ע (או"ח סי' תמ"ד ס"ז) שמי שהולך לדבר מצוה ביום י"ד, ונזכר שיש לו חמץ בביתו, אם אינו יכול לחזור לביתו ולבער אז יבטלנו בלב, דבמקום מצוה העמידוהו חכמים על דין תורה, וח"ה היכא שנאנס ולא ביער החמץ, אפשר לומר שהעמידוהו על דין תורה.

הנה בהך מצוה, היכא שא"א לקיים ביעור חמץ מחמת אונס, נראה, דהנה מן התורה הרי סגי בביטול בלב וכלשון הרמב"ם (פ"ב מהל' חמץ ומצה ח"ב) 'ומה היא השבתה זו האמורה בתורה, היא שיבטלו בלב ויחשוב אותו כעפר, וישים בלבו שאין ברשותו חמץ כלל וכו"^(כז), וממשיך דבריו בהל' ג' 'ומדברי סופרים לחפש אחר החמץ במחבואות וכו' וכן מדברי סופרים שבדוקין ומשביתין החמץ בלילה וכו' ע"כ. וא"כ הרי יכול לקיים המצוה מה"ת, שהרי בביטול בלב סגי, אלא על המצוה מדרבנן

בקריה"ת, דזהו הקרבן היחידי דשפיר אפשר להקריב גם היום, וכמבאר בהנצי"ב שם, דכמה שנים אחר החורבן הקריבו ק"פ. וא"כ לא היה מן הצורך לתקן קריאת פ' ק"פ, דהרי אפשר להקריבו בפועל ממש, ורק היום דליכא מזבח, וליכא בנדי כהונה, וליכא כהנים מיוחדים, א"א להקריבו ממש, ושפיר צריכין ללמוד תורת קרבן פסח, שיחשב לנו כאלו הקרבנו ודו"ק. ועי' בדעת זקנים עה"ת פ' פנחס על הא דאין קורין בשבת בתורה פ' וביום השבת.

(כב) שו"ר בקונטרס ונשלמה פרים שפתינו שכספר ציון תעוררי מהגר"ח גינזבורג שליט"א בסי' ב' שהעיר כן.

(כג) ושו"ר נוסחאות אחרות ברמב"ם, עי' בכס"מ ובלח"מ דלחמץ ידוע בעינן ביעור מה"ת, אבל לבסוף מסיק הכס"מ כנוסחא הנ"ל, עיי"ש.

ועי' בביאור הלכה ריש סי' תל"ז במי
ששכח ולא בדק קודם שיצא לדרך,

מצוה י'

מצות אכילת מצה

הסיבה שייכות למצות מצה דייקא, ויש לעיין.
ועו"ל דבתלמוד תורה לא שייך הסיבה, דצריך
ללמוד ברתת ובזיע (עי' ברכות כב.) וגם בשעה
שלומד הרי הוא כתלמיד לפני רבו – דהרי הוא
כאלו לומד לפני הקב"ה, וכמ"ש בתנא דבי
אליהו (רבה, פ"ה) כל תלמיד חכם שיושב בינו
לבין עצמו וקורא ושונה, הקב"ה יושב כנגדו
וקורא ושונה עמו – ופסוק מהסיבה כנפסק
בשו"ע (או"ח סי' תע"ב ס"ה) ודו"ק.

*

עוד ראיתי דבר נפלא בהקדמה לספר
חמדת ישראל להגאון בעל כלי חמדה
זצ"ל וז"ל ובחי' כתבנו עפ"ז ליישב קו'
המחברים שהק' לדעת רש"י ז"ל דהא דגזרינן
שמא יעבירו דחיישינן שמא ילך אצל בקי
ללמוד נענוע או ברכתך, א"כ גבי מצה נמי
נגזור שמא יעבירו ד"א ברה"ר וכשחל יום
ראשון של פסח בשבת יהיה אסור לאכול
מצה, ואמרנו לת' דהנה באמת תמהו
הראשונים על הא דעקרו חז"ל ד"ת מצד
גזירה וכו' איך עקרו חכמים ד"ת לגמרי
משום גזירה לכן נראה דבאמת חז"ל לא
עקרו לגמרי כיון דיש למצוה גם חלק הלימוד,

לכאורה יש לדון בזה היכא דאין לו מצה
בשיעור בזית, אלא פחות מכזית,
דמבואר במנ"ח מצוה ו', ומצוה קל"ד, דכמו
דחצי שיעור אסור מן התורה כן יש קצת מצוה
בחצי שיעור, ולכאורה מסתבר שיש לו ללמוד
דיני מצה, ואז יחשב לו כאלו קיים המצוה
בשלימות, או דילמא כיון דקיים עכ"פ קצת
מצוה א"כ סגי בהכי, וכן יש לחקור במצות
אכילת פסח ובשאר מצוות אכילה שבתורה כ"י).

עוד נראה דהרי צריך לאכול המצה
בהסיבה, וכמו שהבאנו **מהמג"א**
בקרבת, דיש לאומרם בעמידה דייקא,
דומיא דחקרבת קרבת, א"כ ה"ה נמי
באכילת מצה, היכא שמקיים המצוה ע"י
לימוד מתורת 'כל הלומד וכו'', יש לו לכאורה
ללמוד בהסיבה, אבל י"ל דהנה ידועין דברי
הגר"ז מבריסק זצ"ל, דמצות הסיבה הוא
מצוה בפנ"ע, אלא שחכמים חייבו להסב
בשעת אכילת מצה ושתית ד' כוסות, אבל
אינו חלק מחיוב מצה, וא"כ י"ל דהיכא שיש לו
מאכלים אחרים לאכול, אז יאכל אותם
בהסיבה, ויקיים בזה מצות הסיבה, וא"צ
ללמוד עוד הל' מצה בהסיבה, דאין למצות

(כד) עי' לעיל במצות אכילת בשר הפסח (בהערות) דברי החת"ס בדרשותיו, הנוגע גם לאכילת מצה.

והז"ל לא עקרו אלא חלק העשייה, אבל חלק הלימוד השאירו, א"כ לא עקרו מצוה זו לגמרי ואי"ז עקירת מצוה מה"ת לגמרי כיון דיכול לקיים המצוה בחלק הלימוד, ומעתה י"ל דזה דוקא בלולב ושופר דאינה נוהגת בנשים, וא"כ אפי' אי עקרינן המצוה לא מיעקרה לגמרי דעדיין נשאר חלק הלימוד, לכן עקרוהו"ל מצד גזירה שמא יעבירונו, משא"כ מצה דגם נשים חייבות בהן ובהם ל"ש חלק הלימוד, א"כ אם נבוא לגזור שמא יעבירונו והוי המצוה נעקרת לגמרי מנשים וזה לא רצו חכמים, ולמיעקרה מאנשים ולא מנשים בודאי אין סברא כלל, לכן במצוה לא גזרו, ע"כ.

ובעיקר קושייתו למה לא גזרו במצוה שמא יעבירונו, י"ל דהרי המצוה נאכלת יחד עם הפסח, והפסח נאכל יחד בחבורה ואסור להוציאו למקו"א, וא"כ ליכא חשש שילך אצל חכם, וע"ע חמדת ישראל במפתחות והוספות לקונטרס תורה אור אות מ"ה בהג"ה לבן המחבר תי' נפלא.

*

ומענין לענין נראה להעיר בדבר א' הנוגע לכמה מצוות, דא"י בשו"ע (או"ח הל' לולב סי' תרמ"ט סי') שבשעת הדחק שאין

נמצא כשר, כל הפסולים נוטלין ואין מברכין, ומעם הדבר הוא, משום שלא תשתכח תורת לולב, ובמשנה ברורה מביא מהאחרונים, דהיינו דוקא הפסולין מחמת מום, אבל הפסולין מחמת שאינן מינן לא, כגון הדם שומה וצפצפה, דהנך אין נוטלין לעולם אפי' בשעת הדחק, כי היכי דלא ליתי למיטעי בהו ע"כ.

והנה לכאורה יש לעיין, דלכאורה גם בכל שאר מצוות התורה היה צריך להיות הדין כן. דבאופן שא"א לו לקיים המצוה במין הכשר, יהיה מצוה עליו ליקח את מין הפסול. וכגון במצוה, אם אין לו רק מצוה שנאפה ע"י חרש שומה וקטן, נימא ג"כ, שבשעת הדחק, וכדי שלא תשתכח תורת מצוה, יאכל מאותה מצוה ולא יברך עליה. אולם במצוה עשירה, אפשר שבכח"ג נחשב כאינו מינו ואין לו לאכול אותה וגם בשעת הדחק לא יאכל אותה, וכן בסוכה, אם אין לו רק סוכה פסולה כגון שהיא גבוהה מכ' אמה, האם נימא ג"כ דישב בסוכה זו בליל ט"ו אלא שלא יברך. והנה מצות אפיקומן לכאורה ג"כ בנוי על תורת 'שלא תשתכח', דהו"ל תקנו לאכול כזית מצוה באחרונה, זכר לפסח הנאכל על השוכע, ולא יכלו לתקן שיאכלו כזית בשר, משום דלא יראה כאוכל קדשים בחוץ, ולכן תקנו שיאכלו כזית מצוה, וצ"ע בכ"ז(כ).

(כח) וכן מצינו לענין שבת, בשו"ע (או"ח סי' שד"מ), ההולך במדבר ואינו יודע מתי שבת מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו ומקדש השביעי בקידוש והבדלה, והוא משום שלא תשתכח תורת שבת ממנו, ע"י בסוגיא דכלל גדול. וראיתי בנר למאה סי' כ"ז בשם הגר"מ כשר, שציין לעיין ברש"י חולין (קא): ד"ה ושלחו מתם יוהכ"פ דהאידינא שבתא הוא - עשו יוהכ"פ בשבת אעפ"י שאינו חל להיות בו כדי שלא תשתכח תורת יוהכ"פ.

מצוה י"ג – י"ד

מל"ת שלא להאכיל בשר הפסח למומר

ומל"ת שלא להאכילו לגר תושב.

ואגב אפשר לבאר בזה מה שאומרים בההגדה על בן הרשע, 'זלפי שהוציא א"ע מן הכלל כפר בעיקר ואף אתה הקהה את שיניו' והיינו דכיון דהוא כופר בעיקר הרי הוא ישראל מומר וא"כ הקהה את שיניו שלא יבא לאכול מקרבן פסח, שאסור לו לאכול מקרבן פסח. ולפ"ז מובן ג"כ מה דמסיימין בבן הרשע, 'דיאלו היה שם לא היה נגאל' דהרי מבואר ברש"י עה"ת (שמות יב, ו), דלא היה בידם מצוות להתעסק בהם כדי שיגאלו וכו', לכן נתן להם שתי מצוות דם פסח ודם מילה שבזכות אלו יגאלו, וכיון דמומר אינו רשאי לעשות קרבן פסח, א"כ הרי אלו היה שם לא היה לו זכות במה לצאת, וא"כ לא היה נגאל ודו"ק.

נראה לחקור, אם מותר ללמוד דיני שהיטת קרבן פסח, ואכילת קרבן פסח, עם ישראל מומר, שהרי ע"י שלומד דיני המצוה הרי נחשב לו כאלו קיים המצוה, והרי אסור להאכיל מבשר הפסח למומר, אולם בגר תושב אין מקום לשאלה זו, דהרי עכו"ם שעוסק בתורה בלא"ה חייב מיתה, ועי' בדרך פקודיך חלק הדבור אות ב', שכתב להדיא, דאין לומר עם מומר ואפיקורם סדר קרבן פסח, ולבסוף מסיק דאמירת סדר הזביחה וההקרבה לא איכפת לך, אבל לאמירת סדר אכילה בלילה, לא יאמרנו עם המומר והאפיקורם, ולא יושיט לו הספר, ולא יצוהו לומר הסדר, דהוי כמאכיל מן הפסח למומר, ומסתבר הוא, עכ"ל, (ועיי"ש שגם לא יאכיל מן אפיקורם לישראל מומר).

וראיתי גם כנר למאה אות י"ב, דמביא הגמ' (שבועות מז.) דעזרא קידש ביהמ"ק לזכר בעלמא, ועיי"ש דאולי החשמונאים הרליקו בשפורין, ג"כ לזכר בעלמא, ולא מעיקר הדין, דבעינן מנורה ונרות, והיינו משום שלא תשתבח. ועי' גם בגמ' (סוכה יד:) אר"י, מעשה בשעת הסכנה, שהבאנו נסרים שהיו בהן ארבעה וסיכנו ע"ג מרפסת וישבנו תחתיהן, אמרו לו, משם ראייה, אין שעת הסכנה ראייה. למדנו מכאן דאע"ג דתקרה יש בה פסול מדרבנן, וכל מה שהוא פסול מדרבנן אינו יוצא בו אפי' מה"ת, כמבואר בתוס' (סוכה ג. ד"ה דאמר), עכ"ז כדי שלא תשתבח מצות סוכה התיירו רבנן לישב בסוכה כזו, עי' בערוך לנר עי' מצוה שכ"ד שהארכנו בזה. ועי' גם במשנ"ב ס" קמ"ג סק"ט, דמביא בשם המג"א וש"א, דבישוב שאין להם ס"ת, נכון לקרות בחומשים בלא ברכה, כדי שלא תשתבח תורת קריאה, ועי' בשו"ת שבט הלוי ח"ט סי' ה' וחלק י' סי' ל"ב שהאריך בענין זה במי שאין לו אלא תפלין פסולין האם יניחום משום שלא ישתבח תורת תפלין או לא, עיי"ש.

מצוה י"ז

מל"ת שלא יאכל ישראל ערל מקרבן פסח

הנה לכאורה לפי דברי הדרך פקודיך לעיל, בהמצוה שלא להאכיל מקרבן פסח למומר, שאין ללמוד אתו דיני קרבן פסח בליל פסח, ה"ה ערל אין לו ללמוד דיני קרבן פסח בליל פסח, אבל אינו מבואר כן בדרך פקודיך, ואדרבא מבאר דיש לו ללמוד ולעיין במשפטי המצוה, אבל התי' הוא פשוט דערל נתמעט רק מהחלק הלעשות של הק"פ אבל חלק הללמוד שיש בק"פ בזה ודאי נתחייב, אבל אולי יש לימנע להאכילו אפיקומן דזה הוי מעשה במקום אכילת פסח וצ"ע, וגם בחלק הללמוד יזהר שלא יאמר דהרי"ז כאילו הקרבתי ק"פ דהרי אסור לו

להקריב ק"פ, אלא לימוד לבד מותר.

והנה עי' במנחת חינוך, דיש פלוגתא, במי שלא נימול בשביל שמתו אחיו מחמת מילה, אם הוא בכלל לאו זה, ושיטת הרמב"ם והתוס' היא שגם הוא נכלל בהלאו, ודעת ר"ת היא שמותר באכילת קרבן פסח. ולהרמב"ם יש לחקור אם יש לו לערל שמתו אחיו מחמת מילה, ללמוד דיני קרבן פסח, דהרי אנוס הוא, או דזהו בכלל הלאו וכנ"ל, שלא יחשב לו כאלו הקריב קרבן פסח, דהרי התורה אסרתו לאכול קרבן פסח.

מצוה י"ח

מצות קידוש בכורות

עי' במנ"ח אריכות, אי קידוש בכור בהמה נוהג בחו"ל מדרבנן או לא, ואי נוהג בחו"ל הרי שפיר יכול לקיים המצוה אף בזמנה"ז, אבל מכל מקום הרי א"א להקריבו, אלא נותנו לכהן והכהן אוכלו במומו, וא"כ שפיר שייך לקיים המצוה בפועל, ובבכור בהמה בא"י בזמן הזה, יחשב לו ע"י כל הלומד וכו' כאלו הקריבו בביהמ"ק.

ועי' במנחת חינוך, שמביא מהגמרא בבכורות (כו, ב) דמצוה לאכול הבכור תוך שנתו, בין תם, ובין בעל מום, שנאמר (דברים טו, כ) לפני ד' אלהיך תאכלנו שנה בשנה, ואם כן נראה דיש ללמוד דיני בכור בתוך שנה משנולד, כדי לקיים המצוה כראוי.

מצוה כ'

מל"ת שלא יראה חמץ בפסח

מדרבנן, ובגוונא דא"א לבקר אז העמידו דבריהם על ד"ת וסגני בביטול, וא"כ גם ללמוד הדינים א"צ בתורת 'כל הלומד וכו'.

אולם יש לדון עכ"פ להשיטות המובאים במשנ"ב שם, דאף כשלא ביטלו מערב יו"ט, וכגון שנתחמץ ביו"ט, הדין הוא כן, דכופין עליו כלי, דלדידהו נראה שפיר, שיש לו ללמוד דיני ביעור חמץ ביו"ט, דהרי א"א לו לבטלו ביו"ט, שהחמץ הרי אינו ברשותו ואינו שלו שיוכל לבטלו, ורק לעבור עליו הוא נחשב שלו לפי שעשאו הכתוב כאלו הוא ברשותו (פסחים ו, ב), ולא מהני לו אלא ביעור מן העולם, וע"י שילמוד דיני ביעור יחשב לו כאלו ביער ממש.

הנה המוצא חמץ בפסח בביתו ביו"ט כופה עליו כלי עד הלילה, ואז יבערנו, לפי שלא יכול למלטלו ביו"ט, וגם לשרפו במקומו אסור (שו"ע או"ח סי' תמ"ז ס"א). ונראה דמ"מ ילמוד דיני ביעור, ויחשב לו כאלו ביערו, רק דיש לומר עפ"י מה שהביא **במשנ"ב** מהרבה פוסקים, דכ"ז לא מיירי רק בחמץ שכבר ביטל מערב יו"ט, וא"כ אינו עובר ע"ז רק מדרבנן, אז דייקא אמרינן דצריך לחכות עד מוצאי יו"ט, אבל כשלא ביטלו מעריו"ט וכגון שנתחמץ ביו"ט אז אתא לאו דב"י ודחי איסור טלטול דרבנן, ומותר למלטלו ולהשליכו לנהר או לביה"כ עיי"ש. ולפי"ז יש לומר כמו שביארנו ג"כ לעיל במצוות השבתת חמץ, דכיון דאינו עובר מה"ת ורק

מצוה כ"א

מצות סיפור יציאת מצרים ליל ט"ו ניסן

או דילמא גם ע"י 'כל הלומד וכו' הרי לא יהיה נחשב כלכתהלה, ולכל היותר יחשב כדיעבד, והדיעבד הרי קיים ע"י שסיפר לאחר, ולפ"ז לכאורה א"צ שילמוד דיני סיפור יצי"מ.

והיה אפשר לבאר עפ"י, מה דאי' בשו"ע (או"ח סי' תפ"א ס"ב) חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח, וביציאת מצרים, ולספר בנסים ונפלאות שעשה הקב"ה לאבותינו, עד

הנה עיקר המצוה הוא לספר לבנו, דכתיב (שמות יג, ה) והגדת לבנך ביום ההוא, ומי שאין לו בן שישאל לו, צריך אחר לשאלו, ואפי' אשתו שואלתו, ואפי' הוא בעצמו. ויש לחקור במי שאין לו בן, ויש לו אחר שישאלהו, האם זהו כעין דיעבד, שלא קיים המצוה באופן לכתהלה, ולצד זה, לכאורה יש לו ללמוד דיני סיפור יציאת מצרים לבנו, ועיי"ז יקיים המצוה לכתהלה בתורת 'כל הלומד וכו'.

כראוי, דכל העוסק בתורת סיפור יצי"מ, כאלו קיים המצוה בפועל ממש.

ועי' בשו"ע הרב סעי' תע"ג (סנ"ג) וז"ל מעשה באחד שהיה תפוס בידי גוים ולא ידע באמירת ההגדה בע"פ והיה לו חומש ואמר כל הפרשיות של יציאת מצרים עכ"ל, ונראה שהוא מדין כל הלומד, ושפיר קיים גם הדין בסיפור בדרך שאלה ותשובה ע"י שאמר הפרשה של כי ישאלך בנך וכו' והגדת לבנך וכו'.

שתחטפנו שינה. והמקור ע"ז הוא, מהמעשה דר"א ור"י וכו' שהיו מספרין ביצי"מ כל אותו הלילה. ולפי דברינו מדויק היטב, דשם משמע שהיו יושבין בפני עצמם, ולא היו להם שם בנים שישאלו אותם, ולכך היו צריכין לעסוק, לא רק בסיפור יצי"מ, רק גם ב"הלכות הפסח" דהיינו שקיימו מצוות סיפור יצי"מ לבניהם ע"י שלמדו הלכות סיפור יציאת מצרים לבן בפסח, ומדויק היטב הלשון 'חייב אדם לעסוק בהלכות הפסח' דהיינו לא רק סיפור דברים בעלמא, אלא גם העסק בהלכותיה, ועי"ז יחשב כאלו קיים המצווה

מצוה ל"א

מצות עשה לקדש השבת בדברים

בשבת, ולהכי צריך ג"כ שיעשה קידוש והבדלה בשביעי שלו, כדי שיוזכר גם מהמצוות עשה של 'זכור את יום השבת לקדשו' (שמות כ, ח).

ונראה עוד, ויובן ביותר לפי הכלל ד'כל הלומד וכו', דמה שאינו עושה מלאכה, הרי אין זה רק שב ואל תעשה, ואח"כ דסגי בזה כדי שיוזכר שיש תורת שבת, אבל חז"ל תקנו שיעשה גם פעולה בקום ועשה, והיינו שיקדש השבת בדברים, בקידושא ואבדלתא, ועי"ז יחשב לו כאלו קיים השבת ככל פרטיה ודקדוקיה, דע"י אמירת קידוש והבדלה, שהוא כעין אמירת פ' הקרבנות, נחשב לו כאלו קיים מצות שבת בפועל.

לעיל הבאנו הדין, דמי שהולך במדבר, ואינו יודע מתי שבת, מונה ז' ימים מיום שנתן אל לבו שכחתו, ומקדש השביעי בקידוש והבדלה, והוא לזכרון בעלמא, שלא תשתכח ממנו תורת שבת, והנה עי' בשו"ע סי' שד"מ בבירור כל הדינים שצריך ליוזר בזה, דהדין הוא דאינו עושה בכל יום אלא כדי פרנסתו מצומצמת, וא"כ לכאורה צ"ב למה צריך לעשות קידוש והבדלה ביום השביעי שלו, הרי במה שאין מותר לו לעשות מלאכה רק כדי פרנסה מצומצמת, בזה עצמו הרי יזכור השבת ולא תשתכח הימנו, והתי' ע"ז בפשטות הוא, דהרי הם ב' מצוות נפרדים, א' שלא לעשות מלאכה, וב' לקדש השבת בדברים, וע"י אי עשיית מלאכה יזכור רק מהא דאסור לעשות מלאכה

רק קידוש והבדלה. **ובפרמ"ג** איתא, והוי יודע דבאותו יום מתפלל שבת כדינו, ועי' בס' נהר שלום, וכ"ה בר"מ (פ"ב מה' שבת הכ"ב) ומקדש שביעי, ומברך בו ברכות היום, מבדיל וכו' עיי"ש. והובא במשנ"ב סק"ג.

ונראה דאולי בזה לשיטתם, דהנה יעויין בהקדמת **דרך פקודיך** (הבאנו דבריו בהקדמה) הקדמה ה' אות ה', שכ' דדינא ד'כל הלומד וכו'" הוא אפי' שלא בזמנו, ושכן משמע דעת **הטור**, שכ' באו"ח (סי' א') דפ' הקרבנות טוב יותר לאמרם ביום, משמע דזהו רק טוב יותר, ואינו לעיכובא. אבל דעת מרן **הב"י בשו"ע** (סי' א' סי"ו) הוא, דפרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום, והיינו דבעינן זמנו דווקא. ולפי"ז נראה דכן הוא הדין בשבת, שמי שמעך במדבר ואינו יודע מתי שבת, אע"ג דמקדש שביעי, מ"מ אין לו להתפלל תפלת מוסף, דהרי יהיה נחשב כאלו הקריב מוספי שבת, והרי אינו זמנו בוודאי, וכיון שאינו יכול להתפלל מוסף, א"כ אולי יש להשוות כל התפלות ולהתפלל של חול.

ואגב נראה להעיר בעוד ענין, דהנה עי' **במנ"ח** שהאריך להשיג על המג"א, דס"ל (או"ח תהלת סי' רע"א) דיוצאין יד"ח קידוש עי' תפלה והמנ"ח השיג עליו והד"י. ומהרמב"ם הנ"ל, נראה קצת ראייה להמנ"ח דהרי כיון שצריך להזכיר של שבת בברכות היום, ובזה נקרא שקידש היום באמירה, א"כ למה צריך עוד לקדש, ובשלמא כשהוא שבת באמת הרי הוא תקנת חכמים לקדש על היין, ובמקום סעודה. אבל בטעם במדבר, דכל הדין של אמירת קידוש הוא רק כדי שלא תשתכח ממנו תורת שבת, ולפי המג"א הרי יוצא י"ח בתפלה, א"כ לכאורה היה סגי

ויתכן להסביר עוד, עפ"י דברי **הדרך פקודיך** בהקדמה ג' אות ד', בענין מצוות התלויות בסיבה, כגון יבום ופדיון הבן, אשר אם נמנעת ממנו הסיבה לא יוכל לקיים, ועיי"ש דנותן כמה עצות, ובאות ד' כ' וז"ל, עוד קבלתי שישתדל מאוד, בקיום המצוה הראשונה, והאחרונה, שבתורה. דהיינו, הראשונה היא מצות פ"ו בקדושה, והאחרונה היא כתיבת ס"ת, דמקובל הדבר ביד חכמי ישראל, דכשיש לאדם איזה מניעה בלימוד איזה ספר לגמרי, ע"כ מצד ההכרח, הוא רק מתחיל ומסיים, ויחשב לפני הבורא כאלו למד הכל, ע"כ המנהג הנהוג בכל תפוצות ישראל בליל מתן תורתנו, להתחיל ולסיים מכל ספרי התנ"ך, ומשיתא סדרי משנה, בכדי שיחשב לפני הקב"ה כאלו למד כה"ת כולה בכתב ובע"פ וכו' עכ"ל.

ולפי"ז ה"ה בנידון דידן דעיי' שמקדש השבת בקידושא ואבדלתא, דהיינו בתחלתו וסופו, עיי"ז נחשב לו כאלו שמר כל השבת, הגם שמותר לו לעשות מלאכה כדי פרנסתו, אפי' ביום שמשמר, מ"מ עיי' שמשמרו תחלה וסוף, נחשב לו כאלו קיים כל השבת. ויש להוסיף לפי"ז חידוש לדינא, דאע"פ שמותר לו לעשות מלאכה כדי פרנסתו בכל יום, מ"מ לא יעשה מלאכה ביום השביעי שלו בתחלתו וסופו וכנ"ל, ודו"ק.

ודאתינא לזה, נראה עוד לומר על מה דאי' **ברמב"ם** (פ"ב מהל' שבת הכ"ב) המהלך במדבר, ולא ידע מתי הוא יום שבת, מונה מיום שמעך ששה, ומקדש שביעי, ומברך בו ברכות היום, ומבדיל במוצ"ש. הרי דהרמב"ם הוסיף דיברך גם ברכות היום של שבת, ועי' בשו"ע סי' שד"מ, דלא נזכר שם

בתפלה לבד שלא תשתכח ממנו תורת שבת. משא"כ להמנ"ח א"ש דכיון דאינו יוצא י"ח קידוש בתפלה, א"כ צריך שיקדש על היין, דרך ע"י קיום מצוות קידוש שהוא א' ממצות היום יזכר השבת ולא ישתכח, וכמ"ש לעיל שאינו די לזכור שיש יום השבת והוא אמור במלאכה רק צריך לזכור אותה עם כל מצוותיה, ומצות קידוש אינה אלא מה שאומרים על היין ולא מה שאומרים בתפלה ודו"ק.

והנה לפי יסוד הדברים שביארנו בארוכה בהקדמה, דבכל מצוה יש ד' חלקים ללמוד, וללמד, לשמור, ולעשות. וכמבואר **באגלי טל** עפ"י הגמ' בסוטה (לו), היה אפשר ליישב מה שדקדקו המפרשים, על הא דאומרים בתפלת מוסף, 'אז מסיני נצטוו עליה, דהרי שבת במרה נצטוו, ולפי הנ"ל י"ל דבמרה לא נצטוו רק על חלק הלעשות, דהרי התורה ניתנה בסיני, ובסיני נצטוו על שאר ג' חלקי המצוה דהיינו ללמוד וללמד ולשמור. ועי' **בערוך השולחן** (רפ"ז ס"ב) שביאר לפי נוסח ספרד אז מסיני נצטוו ציווי פעליה כראוי וכו', מ"מ דיני שבת כראוי נפקדנו בסיני, ולדברינו ג"כ מדויק הלשון.

*

וראיתי בשו"ת **שיח יצחק** (סי' ר"ג) דלפי הרמ"א דאומרים במה מדליקין אחר מעריב ה"ט או כדכתב ראב"ן משום מאחרים לבוא או כמ"ש בספר תורת שבת משום שמוא לא עשו המצוה בהדלקת הנר כהוגן משלימים בזה ע"ד כל העוסק בתורת עולה וכו' עכ"ל. והוא דבר חדש.

ולכאורה לפי מה דמבואר בשו"ע (סי' א') דפרשת הקרבנות לא יאמר רק ביום, דהיינו בזמן החיוב א"כ צ"ב דהרי כשאומר במה מדליקין כבר א"א להדליק נר שבת, ומ"מ חלק הללמוד שפיר יכול לקיים, עוד אפשר דהוי כאילו היא דלוק בלי מעשה ההדלקה⁽¹⁾.

ואולי תקנו כן, משום דעיקר המצוה ניתנה לנשים, ואנשים הרי ג"כ חייבין, משו"ה תקנו שאנשים ילמדו במה מדליקין ויקיימו ע"י כל הלומד.

*

וראיתי בעלים לתרופה בשם הג"ר שמאי גראס שליט"א שציון לדברי **השל"ה** (מובא בא"ר ובשע"ת סי' ש') דמי שמפסיק מבע"י דהיינו שמתחיל להתענות

(כו) ועי' במצות צדקה תע"ט מה שהבאנו מהנמטי גבריאל דבנר שבת ל"ש דינא דכל הלומד, ומשו"ה נפסק בשו"ע רס"ג ס"ב דשואל או מוכר כסותו, ולוקח שמן ומדליק עי"ש, וזה דלא כהשיח יצחק הנ"ל.

ופעם אחת נתקעתי בערב שבת בדרך למונסי יע"א, שירד שלג גדול ולא הגענו בזמן אז בשעת הדלה"ג למדתי דיני הדלה"ג, ועי"ז נראה דאז אי"צ להוסיף נר, וחז"ז מזה הרי היה אונס, ומבואר בהפוסקים סי' רס"ג ס"א דבאונס אז אי"צ להוסיף נר, וכן השתתפתי בפרומה עם הבעה"ב שהודעתו לו שאחר, ושפיר עלה לי מצוות הדק"ג בכמה אופנים.

מדין עונג, ואז אם התחיל להתענות אז צריך ללמוד הדינים, ועי' בלבוש (סי' רפ"ה ס"ד) דמבאר דה"ט דמי שמתענה ת"ח צריך למיתב תענית לתעניתו משום דיותר היה רוצה להתענג באכילה אלא שרוצה בתשובה לקרוע גז"ד לפיכך חייב להתענות יום אחר על ביטול עונג שבת, משא"כ מי שהאכילה מזיק לו, דאז זהו העונג שלו שלא לאכול, וא"צ למיתב תענית לאי אכילתו, ולפי"ז אתיא דהמתענה ת"ח יש לו ללמוד דיני עונג ואכילה, דמ"מ ביטל קצת מצות עונג, משא"כ מי שמזיק לו, דאז הרי קיים מצות עונג לגמרי.

מוצ"ש מבקע"י אז יטריח להכין סעודת מלוה מלכה לאחרים, גם ילמוד דינים ומאמרים השייכים לסעודה זו, עכ"ל. ולכאורה ה"ה מי שמתענה בשבת תענית הלום, כמבואר בסי' רפ"ח דיותר להתענות בשבת, וכן מי שמזיק לו האכילה לא יאכל לכאורה יש לו להכין לאחרים וללמוד הדינים, ולמה לא כתב כן השל"ה רק במלוה מלכה, ונראה דשאני ת"ח בשבת וכן מי שמזיק לו האכילה דאז הרי עונג הוא לו שמתענה ונמצא שלא ביטל עונג שבת, דאדרבא התענית הוא לו לעונג, ומשונה שפיר קיים דינא דעונג שבת, ול"צ ללמוד הדין, משא"כ במלוה מלכה דהוא לאו

מצוה ל"ג

מצות כיבוד אב ואם

שאינו דר באותו עיר, או כמו שמבואר **בשו"ע** (יו"ד סי' ר"מ ס"ז) דאם הבן הוא יותר גדול מאביו, אז לא יתראה לפני אביו, ויש להם להרחיק זה מזה. אבל אעפ"כ אינו חייב ללמוד דייקא דיני כבוד אב ואם, ושפיר אפשר לקיים מצות כבוד אב ואם אפי' שלא בפני אביו, וכאמור. ובזה יובן מאד מה דנפסק בשו"ע (שם ס"ג) תלמוד תורה גדול מכבוד אב ואם, ואיתא שם בהנו"כ, דנלמד מיעקב אבינו, שלא נענש על שביטל מצוות כבוד אב ואם באותן י"ד שנים ששמש בבית עבר. ולפי הדרך פקודיך, הרי לא רק שלא נחשב שביטל מצות כבוד אב ואם, אלא שגם קיים מצוות כבוד אב ואם, באופן הכי נעלה.

איתא בדרך פקודיך בחלק המחשבה (אות ה') וז"ל, הנה עפ"י פשוטו, ג"כ המצוה נוחגת בכל זמן, ובכל מקום, אפי' מי שאין לו אב ואם, כי ע"י התורה ומעשים טובים שהאדם עוסק בהם, מעטרין לאביו ואמו בגן עדן ומעלין אותם מדרגא לדרגא, ובפרט בחידושי תורה שהאדם מחדש ביום השבת וכו' א"כ זה הוא הכל בכלל מצוות כבוד אב ואם וכו', ובהתבטלו מתורה ומעשים טובים וכ"ש אם עובר עבירה ח"ו מבטל מצות עשה דכיבוד, א"כ זה הוא מ"ע שכל התורה תלוי בה הבן הענין עכ"ל.

ונמצא לפי"ז, דלכאורה מי שאינו יכול לקיים מצות כבוד אב ואם בפועל, כגון

ומיושב שפיר מה דלכאורה קשה אהך דינא, דהרי בכה"ת כולה, הדין הוא דמבטלין תלמוד תורה מפני קיום כל המצות, כי התורה ניתנה ע"מ לעשות, ומה נשתנה כבוד אב ואם שע"י לימוד התורה הוא נפטר מזה, אבל לפי הנ"ל ניהא דכשולמד תורה לא נחשב לו לביטול מצות כבוד אב ואם, רק אדרבה זהו קיום מצוות כבוד אב ואם ודו"ק. וזהו גם הכוונה במ"ש שם בסי"ב, דבמצוה שא"א לעשות ע"י אחרים, אז יעשה המצוה ויניח כבוד אביו, ומשום דשפיר מקיים כיבוד אב ע"י מה שעושה מצוות ד'.

ראיתי בספר **מכשירי מצוה** מהגאון האדר"ת זצ"ל שהביא **מספר**

חסידים (סי' שמ"ה) וז"ל כל המצות יקבל עליהם האדם שכר אפילו מצות של אחרים כגון מי שלא ראה אביו ואמו בעומדו על דעתו לקיים כאו"א ויש לו זקן וזקנה הרי"ז יקיים עליהם מצות כיבוד כאילו הוא בניהם, וכן אם לא ראה ויש לו אחים גדולים ממנו יכבדם, ויכבד צדיקים שנאמר ואת יראי ה' יכבד בענין שהיה לו לכבד אביו ואמו, ושבת בכסות נקיה, וספרים יפים בתיקון יפה, וגם רבותיו יכבד ויירא מהם, ומחכמים, כענין כאו"א ומורא או"א, ויכבד את הגדולים ויירא אותם ואת מוכיהיו, הרי מעלין עליו כאילו קיים כיבוד ומורא, לכך היו קורין לאלהיו אבי אביו, כי היה מקיים בו מה שהיה מחויב לאביו, אבי בכיבוד אביו במורא, עכ"ל.

מצוה מ"ז-ס"ב

דיני ממונות. חובל ומזיק. שומרין. וכו'

לכאורה בכל דיני חייבי מיתות ב"ד, ובכל דיני ממונות, ודיני שומרין, וחובל ומזיק, וכו' החיוב הוא על חב"ד לדון כל הדינים וליכא חיוב על היחיד.

ואפשר שמאחר שהצבור חייב למנות שופטים ושוטרים, וזהו חיוב המוטל על הצבור, א"כ אולי יש לומר שכשהדינים דנים הדין מקיימים הציבור ג"כ המצוה המוטלת עליהם, לפי שכ"ז נכלל

בהחייב הראשון של מינוי הדיינים, וגם שהרי על הצבור מוטל לחזק הדיינים שיעמדו על משמרתם, ושפיר שייך גם הצבור בכל המצוות שהבי"ד מחויב בהם. וזה נוהג אף בחו"ל, בזמן שביהמ"ק קיים וסנהדרין יושבין במקומן, כמבואר במנ"ח. ובעונותינו שחרב ביהמ"ק ובטלו הסנהדרין מלשכת הגזית, מ"מ שייך לקיים המצוה ע"י לימוד הדינים, וזה שאמרנו כאן, נאמר על רוב המצוות שבפ' משפטים.

מצוה ס"ו

מצוה להלוות לעני

הלואה, באופן שרואה עני שהוא צריך להלוואה, ומחשב בדעתו שאם היה ביכולת להלוותו היה מלווהו.

ואחר שכתבתי זה הראני הרה"ג אב"ד נייטרא שליט"א ב"פ למ"ש **בתורת משה מהחת"ס פ'** בחוקותי ס"א ע"ב ד"ה אם בחוקותי וז"ל בא"ד אמנם לעת"ל כשיהיה עולם התיקון אז יהיה העבודה בפועל וגמילות חסדים לא יהיו צריכין כי יהיה איש תחת גפנו ותאנתו וכולם ידעו את ה' למקטנם ועד גדולם ולא יצטרך איש רעהו ויבולע המות לנצה או יקיימו הגמילות חסדים ע"י הלימוד דכל העוסק בפרשה ההיא כאלו עשה עכ"ל. חזינן דאפי' בין אדם לחבירו שייך האי כללא ד'כל הלומד' וכו'.

הנה לכאורה היה שייך לומר, שמי שאין ביכולתו להלוות כסף לעני, צריך הוא ללמוד דיני מצוה זו, ויחשב לו כאלו קיים המצוה בפועל, אולם כבר הבאנו דבמצוות שבין אדם לחבירו, לא אמרינן 'כל העוסק כאלו קיים' וכמו שהאריכו האחרונים בזה לענין קרבנות, שבחלק המגיע לכהנים, לא נחשב כאלו אכל הכהן ע"י לימוד דיני הקרבן, דמ"מ לא הגיע כלום להכהן, וה"ה כאן לענין הלואה.

אולם נראה לומר, דהנה כל מצוה שהיא בין אדם לחבירו הרי היא גם מצוה בין אדם לקונו, דהרי הקב"ה ציוה עליו שיעשה כן לחבירו, וא"כ החלק שבין אדם למקום, שייך שפיר לקיים ע"י 'כל הלומד' כמו בקרבנות ודו"ק. וא"כ שפיר יש לו ללמוד דיני

מצוה פ'

מצות פירוק משא

ונראה דשפיר חייבין, שהרי מה שחכהן פטור, הוא ממעט דאין עשה דוחה ל"ת ועשה, אבל באמת הוא מחויב בהעשה דפריקה, רק שהוא נדחה, ובזקן ות"ח נמי מכואר **במנחת חינוך**, שיטת הרמב"ם, דלפנים משה"ד הרי הוא מחויב, ואפי' להשימות דעשה דכבוד התורה עדיף, היינו דמה"ט אין העשה דפירוק דוחה העשה דכבוד

יש לחקור אם הוא כהן, והבהמה נמצאת בבית הקברות, או זקן ואינו לפי כבודו, דאינן חייבין במצוה זו, מ"מ כשנודמן להם מצב כזה, אז יש להם ללמוד דיני פירוק משא, ויחשב להם כאלו קיימו המצוה בפועל, או דילמא דפטורין הם לגמרי, וגם אינם חייבים ללמוד הדינים, דיסוד הפטור הוא דכל מה שפורק בשלו חייב בשל חבירו.

כאלו קיימו מצות פריקה בפועל, וצ"ע. וחזון
מזה יש לדון בזה, כמו שביארנו במצוה ס"ז,
כיון שהוא מצוה בין אדם לחבירו עיי"ש.

התורה, אבל בעצם מחויב הוא בהעשה
דפירוק אלא שכבוד התורה עדיף טפי, וא"כ
שפיר יש להם ללמוד דיני פירוק, ויחשב להם

מצוה פ"ד

מצות שמיטת קרקעות

לדינא דכל הלומד עיי"ש, אבל באר"י שפיר
יש ללמוד דיני שמטה, כיון דלכמה שיטות,
שמיטה בזה"ז באר"י הוא רק מדרבנן, ועי"י
שילמוד דיני שמיטה יחשב לו כאלו קיימו
מה"ת, כ"נ.

הנה מצות שמיטה נוהגת רק בארץ, וא"כ
לכאורה בחו"ל כיון שאין אנו
מחוייבים בה תו ליתא לדינא דכל הלומד
וכו", וכמו שהבאנו בהקדמה מהגמ' (ב"מ
קיד:) דסדר זרעים אינו נוהג בחו"ל, וליתא

מצוה פ"ח

מצות חגיגה ברגלים

אינם אלא תשלומין דראשון, עי' במנ"ח,
מ"מ בעצם יש חיוב, אלא שנדחה מחמת
טומאה.

הנה אנן קיימ"ל כב"ה דמותר להקריב
חגיגה ביו"ט, עי' חגיגה (יז.), אבל
כשחל בשבת אז לכו"ע אין מקריבין, כמבואר
במשנה שם ומודים שאם חלה להיות בשבת
שיום טובה אחר השבת, וא"כ כשחל יו"ט
בשבת אז אין לכיוין בקריאתו פ' ראייה
וחגיגה כאילו הקריב. ושור"ר דבר נפלא
בשו"ת **בנין שלמה** (ח"ב בעצי ברושים סוף סי'
נ"ה) וז"ל ואף דאין הלכה כב"ש מ"מ נ"מ

הנה עי' במנ"ח, שהביא מתוס' (פסחים ג:)
דמי שדר בחו"ל, ומי שאין לו קרקע,
פטורין מחגיגה וראיה. וא"כ לכאורה הדר
בחו"ל א"צ ללמוד דיני ראייה, דהרי הוא
פטור בעצם, וכנ"ל בשמטה. ורק הדר באר"י
לכאורה צריך ללמוד דיני ראייה, אולם יש
כמה פטורים, כגון היגר, וסומא, ומי שאינו
יכול לילך בלא משענת, החולה, וכיו"ב
דפטורין בעצם, והני אינן חייבין ללמוד. אבל
אדם בריא בזה"ז שפיר חייב ללמוד הדינים,
ואע"ג שבזה"ז כולנו טמאים, וטמא אינו
מביא חגיגה אף אם נטהר באמצע חיו"ט,
מחמת שלא היה ראוי בראשון, ושאר הימים

טובא לדינא כמה שכתבנו, לפי מה שכתוב בספרי אמת דלעת"ל יהיה הלכה כב"ש, וא"כ אותן אנשים המקיימים ונשלמה פרים שפתינו ואומרים כל סדר העבודה בכל יום, וגם רבותינו מסדרי התפלה תקנו לומר

במוסף ושם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך ככתוב בתורתך, נראה דבעצרת צ"ל למחר באסרו חג נוסח הזה, דהא לעת"ל יקריבו העולות וחגיגה למחר, עכ"ל. והיא דבר פלא.

מצוה צ"א

מצות הבאת ביכורים

*

גם בזה, כמו שאר מצוות התלויות בארץ, הרי מי שדר בחו"ל אינו חייב ללמוד הדינים, כיון שאינו חייב בהבאת ביכורים, אבל באר"י שהיה מחויבין שם בזמן הבית, שפיר חייבים ללמוד דיני הבאת ביכורים, כשם שצריכין ללמוד דיני שאר כל הקרבנות. והזמן ללמוד דינים אלו לכתחילה, הוא בין שבועות לסוכות, דאז מביא וקורא, ובדיעבד עד חנוכה שאז מביא ואינו קורא (עי' בכורים פ"א מ"ו).

והנה בכמה מחזורים מובא דיש ללמוד מסכת ביכורים בשבועות, וכן הוא בנמעי גבריאלי, ולכאורה ביו"ט שבועות עצמו אין להביא ביכורים, עי' בגמ' בכורות (כו:): בשיטה מקובצת (באות כ"ט) דביכורי יחיד אין מביאין בעצרת, ובמהרי"ט אלגזי וכן הוא במנ"ח בשמו, דהוא משום דצריך להביא קרבן שלמים עם הביכורים, ואין מביאין נדרים ונדבות ביו"ט, וא"כ לכאורה לפי"ז אין לעסוק בהל' ביכורים בעצרת בכדי שייחשב לו כאילו הקריב דהוי כמו פ' הקרבנות דא"א בשבת ויו"ט, ואולי י"ל דמ"מ הקרבן אינו מעכב, ויכוין בלימודו רק על הביכורים ולא על הקרבן.

עי' במצוה רצ"ט בענין נסכים שהארכנו במה דבביכורים לכאורה מצינן דלא מהני ללמוד דיני הקרבן, והוא בגמ' כתובות קה: כל המביא דורון לת"ח כאילו מקריב ביכורים.

מצוה צ"ה

מצות בנין בית הבחירה

הנה בכמה מקומות נזכר הענין, דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב

עולה, ושצריך לומר פ' הקרבנות, אבל בשום מקום לא נזכר שצריך ג"כ ללמוד

פרשת מזבח אדמה, דהא מקריבין אע"פ שאין בית, משא"כ בלי מזבח אי אפשר להקריב, ומשום שפיר אמרינן פ' מזבח, משא"כ בנין ביהמ"ק לא מעכב.

עוד יש להעיר, עפי"מ דמבואר ברש"י (ר"ה ל) ובתוס' (שבועות טו:) דבנין ביהמ"ק השלישי ירד בנוי ומשוכלל מהשמים, א"כ לכאורה מצוה זו איננה עוד מסורה בידי אדם, אחרי שנחרב בית השני^(ח), וא"כ שוב אין עוד חיוב ללמוד מצוה זו, כדי שיחשב לו כאלו בנה את בית הבחירה.

ונראה דמ"מ חינוך ביהמ"ק השלישי שפיר מחויבין אנו, וע"י החינוך יתקיים בנין ביהמ"ק, וממילא יהא נחשב כאילו בנינו אותו, וע"י ברמב"ם סוף פ"ב מהל' מעה"ק שהאריך בענין חינוך ביהמ"ק השלישי עיי"ש, ויש לומר דאולי זהו הכוונה במה שאומרים בתפלת מוסף ליו"ט והראנו בבנינו ושמחנו בתיקוננו, דכיון שירד בנוי מן השמים אז אנו לא נבנה את ביהמ"ק, ונזכה רק לראותו בבנינו, אבל ושמחנו בתיקוננו, דזה קאי על חנוכת ביהמ"ק, ועל זה שפיר שייך לשון שמחה, כמבואר במו"ק (ט). דחנוכת ביהמ"ק שעשה שלמה היה שמחה שבעת ימים, ומשם ילפינן הדין דאין מערבין שמחה בשמחה. ווע"י בסידור הגר"א שהביא מהגר"ל דיסקין זצ"ל ביאור אחר, דטבעו בארץ שעריה, וע"י שנבנה השערים עי"ז יתקיים ויגמר בנין

מצות בנין בית הבחירה^(י), או לומר הפרשה המדברת מזה. וע"י **בתבואות שור** בסוף הספר, שהאריך הרבה בענינא ד'כל הלומד וכו' ושם באות א' כתב, וז"ל, במ' חוקי חיים הביא, שיש לומר קודם פ' הקרבנות, פ' מזבח אדמה, שאם אין מזבח אין קרבן. (דמקריבין אעפ"י שאין בית וכלבד שיהא שם מזבח) והפוסקים חשבו פ' מזבח מקטר קטורת, ופ' זו לא הזכירו, והדין עמהם, דלא אתמר כל העוסק בתורת בנין כבונה דמי. ואפי' אי אשכחן בשום מדרש, כדאיתא בהקדמת סמ"ק, אקרא דזוכרתם ועשיתם (במדבר טו, לט) ווע"ע בהקדמת קרית ספר הבאנו דבריו בהקדמה, מ"מ א"צ להכין מזבח חדש בכל יום, (לכאורה נמצא לפי"ז דפעם אחד עכ"פ צריך לומר פ' מזבח אדמה), ואין לומר דיש לאומרו, משום שהוא בכלל מ"ש (מגילה לא:) כל זמן שקורין בסדר קרבנות וכו', כמ"ד מכשירי קרבן כקרבן דמי, א"כ כל בנין ביהמ"ק ובגדי כהונה איקרי מכשירי קרבן כמס' ע"ז (מו:), אלא לאו לענין זה אתמר וכו' עכ"ל. ומבואר מדבריו דא"צ לומר פ' מזבח אדמה, וגם לא דיני בנין בית המקדש, דעשיית כלי המקדש הוא חלק ממצות בנין ביהמ"ק, כמבואר במנ"ה.

וע"י בארצות החיים להמלכים שיישב ד' החוקי חיים, דשפיר צריכין לומר

(כו) ע"י בהסכמת הגר"ל הלל וויינבערגער שליט"א מה שהביא בזה מהתנחומא פ' צו.

(כח) וע"י בשע"ת סי' קכ"ג שמביא מהברכי יוסף בשם מהר"ם די לונזאנו ש"ל יה"ר שתבנה ביהמ"ק ב"ב ולא שיבנה, שהרי בית השלישי יהיה מעשה ידי הקב"ה וע"י בשע"ת סי' מ"ח סק"ג שהאריך בזה דאף שיבנה אפשר לפרש בידי שמים.

ביהמ"ק, וזהו ושמחנו בתיקונו עיי"ש, וכן הוא במהרי"ל דיסקין עה"ת פ' בהעלתך עיי"ש, וע"ע במעמא דקרא ישעיה בפסוק על הר גבוה עלי לך שהאריך בזה.

ואולי י"ל תי' אחר, דהביהמ"ק עצמו יבנה עי' כלל ישראל, ורק המזבח יבנה ע"י שירד מן השמים, דהרי מקריבין אעפ"י שאין בית וא"כ עיקר הנצרך בביהמ"ק הוא המזבח, וזה ירד מן השמים, ואח"כ יבנו בני ישראל את בנין ביהמ"ק. ומדויק בן בנוסח התפלה של ר"ח (כמוסף) שאומרים 'מזבח חדש בציון תכין', ומדויק גם מה שאומרים בנחם 'כי אתה ה' באש הצתה ובאש אתה עתיד לבנותה' דקאי על המזבח שבה מתקיים האש. וכן יש לדייק בן בדברי ההגדה ש"פ שאומרים 'אשר יגיע דמם על קיר מזבחך לרצון' דמדויק תיבת 'מזבחך' ולא כתב סתם על קיר המזבח, ובשאר כלי המקדש לא מצאנו לשון כזה, אבל להנ"ל א"ש דמזבח בביהמ"ק השלישי ירד בנוי ומשוכלל מן השמים, וזה מזבחך דיקא.

*

ויש לחקור בדברי רש"י ותוס' הנזכרים, אם רק הבנין ירד מן השמים, אבל כלי המקדש יהיו נעשים בידי אדם, ולפ"ז שפיר צריכים ללמוד עכ"פ דיני עשיית כלי המקדש, או דילמא הכל ירד מן השמים, וא"כ ליכא חיוב ללמוד דיני עשיית כלי המקדש, בתורת 'כל הלומד וכו'. ושוב ראיתי **במנ"ח** שכ' וז"ל, וגם היום אפשר שאם יתנו המלכות רשות לבנות ביהמ"ק מצוה לבנות, כמבואר במדרש (כ"ר פס"ד י') בימי ר' יהושע בן חנניה דנתנו רשות והתחילו לבנות, ועי' בספר **כפות תמרים**, שרבינו יחיאל בעל התוס', רצה לילך להקריב

ועי' בגמ' זבחים (מה) א"ל אביי אלא מעתה כל שחיטת קדשים לא לתני הלכתא למשיחא אלא דרוש וקבל שכר, ועי' **בהנהגות מצפה איתן** שהאריך בזה, וז"ל בא"ד וי"ל דשאני הלכות קרבנות דאמרי' בשלהי מנחות כל העוסק בתורת חטאת וכו', משא"כ בסדר לבישת הבגדים שאינו כעבודה וכהקרבנות קרבן לא אמר ביה דרוש וקבל שכר וכו'. ועפ"ז י"ל מה דהוקשה לבעל **באר שבע** על הא דאיתא בהוריות (יא) כגון אני מהו בשעיר עיי"ש (הבאנו קושייתו להלן מצוה קכ"א), וכן הקשה מהא דאיתא בריש מס' תמיד אהא דאיתא שם שהיו עליות בבית אבטינס או היו עליות ממש, דמאי נפק"מ דמאי דהוה הוה, ולק"מ דגבי הלכות קרבן לא בעינן נ"מ כיון דהוי כהקרבנות, וה"ה בעסק בנין ביהמ"ק דהוי כאלו עסק בכנינו ממש, וכדאיתא בילקוט יהוהאל (פי' מ"ג, והוא בתנחומא פ' צו) וכן הוא מפורש בהקדמה ל**ליקוטי הלכות** מהח"ה (הקדמה ראשונה בהערות ד"ה ואל יתמה הקורא) עיי"ש.

*

והנה החינוך בסוף המצוה כותב וז"ל, ונוהגת מצוה זו בזמן שרוב ישראל

שלוחי דידן או שלוחי דרחמנא, שאם נאמר דהם שלוחי דידן נמצא דיש לכל אחד חלק בהקרבת הקרבן בזמן שביהמ"ק היה קיים. ועי' גם **בערוך השולחן** (סי' א' סכ"ז) שביאר כן. וכן הוא **בשערי תשובה** (סי' מ"ח ס"א), ומה"ט היום דנחרב בעוה"ר בית מקדשינו, אנו שפיר מקיימין חובותינו ע"י אמירת ולימוד פ' הקרבנות, משא"כ מצות בנין ביהמ"ק, דהחויב חל על הצבור דייקא, וכמ"ש לעיל, שאינו נוהג אלא כשהצבור של רוב ישראל הם ביחד באר"י, א"כ אין זה שייך כלל להיחיד.

על אדמתן, וזו מן המצוות שאינן מוטלות על היחיד כי אם על הצבור כולו, ע"כ. ולכאורה לפי"ז ליכא חיוב היום שהרי רוב ישראל אינם על אדמתן, וכמו"כ כיון שהוא חיובא דרמיא על הצבור ליכא חיוב על היחיד שיעסוק בדיני בנין ביהמ"ק,

אולם הרי החיוב של קרבנות צבור נמי מוטל על הצבור, ומ"מ חייב כל יחיד לעסוק בהל' קרבנות. אולם נראה דיש לחלק, דבקרבנות צבור יש לכל אחד חלק בהם, ע"י המחצית השקל שכל א' חייב לתרום, ואפי' אותן הדברים בחו"ל, וכן תלוי, אם הכהנים הם

מצוה צ"ז

מצות סדור לחם הפנים ולבונה

וביום השבת קודם שהרית משום דאמירת פ' תמיד נחשב כאילו הקריב תמיד של שחר, ושפיר יכול לומר אח"כ פ' מוסף של שבת (כן מבואר במנ"א סי' מ"ח סק"ב) א"כ כמו"כ אחר פ' וביום השבת יכול לומר פ' לחם הפנים, וכן איתא בתכו"ש הנ"ל לומר פ' בזיכין אחר פ' וביום השבת.

והנה ידוע מנהג הצדיקים לעשות י"ב חלות בשבת וזכר ללחם הפנים. ועי' בשערי תשובה סי' רע"ד שמביא כן מהמחזיק ברכה דהנהוגין עפ"י האר"י ז"ל מסדרין על השולחן י"ב ככרות קטנות לכל סעודה, ואף ביו"ט שהל' בשבת יש לסדר הי"ב לחמים, ונראה דה"ט דעושין זכר בפועל ללחם הפנים ולא מהני במה שאומר פ' להח"פ, הוא משום

לכאורה יש ללמוד בכל שבת דיני סידור לחם הפנים, ולא דיני אפייתן, דאפייתן אינו דוחה שבת ויו"ט, וכן מבואר **בתבואות שור** (וכ"ה ביסוד ושורש העבודה שער ח' פ"י), דבשבת יש לומר פ' לחם הפנים בפ' אמור, מן ולקחת עד ברית עולם (כד, ה-ח).

ועי' בערוך השולחן (סי' רפ"א ס"ג) וז"ל ויש לי שאלה הא בכל הקרבנות תקנו לומר ע"ש ונשלמה פרים שפתינו, ולמה לא תקנו להזכיר פ' בזיכין בשבת, והיינו לחם הפנים והבזיכין והקטרתן שבסוף פ' אמור, יעו"ש שתי' דהבזיכין היו קרבין אחר חצות וא"כ א"א לאומרן בשחרית דהוי קודם זמן הקרבה, אבל באמת צ"ע דהרי כמו שאומרים פ'

דלחה"פ נאכל כולו לכהנים, ובמידי דאכילה
ל"ש דינא דכל הלומד, כמבואר לגבי חלק

הכהנים, וע"ע במצוה ש"ז בענין שתי הלחם
שהארכנו בזה.

מצוה צ"ח

מצות עריכת נרות המקדש

הנה במצוה זו נכללו הטבת הנרות, והדלקת
הנרות. ועי' **במנ"ח** שזוהו פלוגתא, אם
הם ב' מצוות או מצוה אחת. והנה אנו
מזכירין שניהם הטבת הנרות והדלקת
הנרות, שאומרים בפ' הקטורת, והקטיר עליו
אהרן קטרת סמים בבקר בבקר 'בהיטיבו' את
הנרות יקטירנה. ו'בהעלות' אהרן את הנרות
בין הערבים יקטירנה וגו' (שמות ל, ז-ח).

אין צריכים ללמוד הדינים, אבל ההדלקה הרי
כשרה בזר, והשמן נקנה מדמי השקלים
שתרמו כל ישראל, ואם נאמר כהנים שלוחי
דידן נינהו, א"כ שפיר יש לכל ישראל חלק
בכל מעשה עבודת הכהנים בביהמ"ק. ועי'
בתבואת שור שיאמר כל א' פ' חביתי כ"ג,
לא מיבעי למ"ש במנחות (נא:) אם אין כה"ג
היתה קריבה משל צבור, אלא אפי' למ"ד
משל יורשים, מ"מ ראוי לאמרו במקום
הקרבן, כמו שאנו מזכירים ביום כפור
הקרבן פר כ"ג, אע"ג דמשלו הוא מביא,
עכ"ל. הרי דשייך לכל ישראל, אפי' אותן
קרבנות הבאות מממון הכהנים, וכנראה
דהוא מטעם דכהנים שלוחי דידן נינהו, וכן
מבואר **בערוך השולחן** סי' א' סכ"ו.

וראיתי מובא **בעטרת זקנים** על השו"ע
(או"ח סי' מ"ח), שיש לומר פ' הטבת
הנרות בבוקר, ופרשת הדלקת הנרות בפ'
אמור ובפ' בהעלותך בצהרים עיי"ש. והנה
הטבת הנרות אינו כשר רק ע"י כהן, וא"כ
בזה לכאורה ליכא חיוב כלל על ישראל, וא"כ

מצוה צ"ט

מצות לבישת בגדי הכהנים

הנה כבר הבאנו לשון התבואות שור לעיל
במצות בנין בית הבחירה, וז"ל, דלא
בעינן למימר פ' בנין ביהמ"ק, מטעם דהוי

מכשירי קרבן דא"כ כל בנין ביהמ"ק ובגדי
כהונה מקרי מכשירי קרבן, אלא לאו לענין
זה אתמר, עכ"ל.

וכן מוכח לכאורה, דאם בעינן כל דיני כהונה כמו בזמן שביהמ"ק קיים, א"כ היו כהנים בשעה שאומרים פ' הקרבנות צריכין לילך יחף, דהא העבודה בעינן שיהי' על הרצפה בלי שום חציצה, אלא ע"כ דלאו לענין זה איתמר, וזה מוכח אפי' לדעת הערוך השולחן (רי"ש ס' א') שכהנים מיחת יאמרו פ' הקרבנות בעמידה, דרך לענין עמידה נתחדש הך דינא, וצ"ב בהחילוק.

והנה בסדר עבודת יוהכ"פ, אומרים לא רק סדר הקרבנות, אלא כל סדר העבודה, עם חילופי הבגדים, וקידוש הידים ורגלים, והטבילה במקוה, ומשמע שיש לאומרן, כדי שיקויים עי"ז ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, ג), ואולי יוהכ"פ שאני, דמצינו בו, שאפי' בזמן שביהמ"ק קיים היה קורא בתורה בפרשת אחרי, כמ"ש בריש פ"ז דיומא, וא"כ שייך יותר לפרש כל העבודות בפרטיות, משא"כ בכל יום אינו מעכב אמירת פ' בגדי כהונה^(כט)

ויש לומר בדרך חידוד, דהנה קיי"ל (ובזה)

יז: דבזמן שבגדיהם עליהם כהונתם עליהם, אין בגדיהם עליהם אין כהונתם עליהם, וא"כ אפי' אם יאמר פ' בגדי כהונה, אבל זה מועיל רק על שעת האמירה ממש, וא"כ כשמתחיל אח"כ לקרות פ' הקרבנות, הרי הוא כבר בגדר של אין בגדיהם עליהם, וממילא ל"ש לומר שיאמר פ' בגדי כהונה, דלא יעזור כלום, דהרי צריך שיהיה עליו ממש בשעת העבודה, וכשמקיים מצות העבודה, ע"י אמירת פ' הקרבנות, הרי א"א שיאמר אז גם פרשת בגדי כהונה בדיבור אחד. ודו"ק.

ומשו"ה לא תקנו לומר פ' בגדי כהונה, דהרי שלא בשעת העבודה הרי אסור ללבוש בגדי כהונה דהוי כלאים, ובשעת העבודה ע"י אמירה, א"א אז לומר ג"כ פרשת בגדי כהונה, וכאמור, וע"כ אין לאומרה כלל. וכ"ז הוא לכהנים, אבל לישראל פשיטא דהרי אינם שייכים כלל למצוה זו, וא"צ ללמוד דיני לבישת בגדי כהונה.

מצוה ק"ב

מצות אכילת בשר חמאת ואשם

הנה כלל גדול בתורה דאין מוקדם קצת הא דמצות אכילת בשר ק"ק הובא ומאוחר בתורה, אבל מ"מ צ"ב לפני שהובא בכלל המצוה של הקרבת

(כט) ובמשו"ע ס' צ"ח, נמנה כמה דברים שיש לעשות בתפלה, כדי שיהיה דומה לעבודה, וא' מהן הוא, שיהיה לו בגדים נאים כמו בגדי כהונה עיי"ש.

הקרבן, שע"ז היו בעלים מתכפרים בזמן שביחמ"ק היה קיים. וכן החיד"א בעצמו מבאר דברי רש"י (בראשית לב, ה) שיעקב אבינו אמר, עם לבן גרתי ותר"ג מצוות שמרתי, שקיים כל התרי"ג מצוות ע"י הכלל של 'כל הלומד וכו', ונמצא דגם מצות אכילת בשר הטאת ואשם, קיים בזה האופן, שהרי אמר 'ותר"ג מצוות שמרתי' כל התרי"ג, וצ"ע.

והנה איתא בשו"ע (או"ח סי' קס"ז ס"ח) ברמ"א, דשלחנו של אדם נחשב כמזבח, ומכפר עליו, ומה"ט נוהגין למבול פת במלח דומיא דמקדש שנאמר שם (ויקרא ב, יג) על כל קרבנך תקריב מלח, והיינו כמ"ש זה השלחן אשר לפני ד' (יהווקאל מא, כב) זה שלחנו של אדם, וכ"ז כשאומרים עליו ד"ת כדאיתא במשניות (אבות פ"ג מ"ד), שע"י שאדם אומר ד"ת על שולחנו, נחשב לו כאלו אכל משולחנו של מקום, דומיא דאכילת הקרבנות, דמשולחן גבוה קא זכו, ושפיר אפשר לקיים בזה"ז גם חלק הבעלים, וגם חלק הכהנים, ע"י אכילה על השולחן כראוי לפני ה'. ואולי משום זה יש קפידא לאכול פת שחרית, כמבואר בשו"ע (שם סי' קנ"ה ס"ב), משום דע"י תפלה שהוא במקום קרבנות אנו מתקנים רק חלק גבוה, וחלק הכהנים והבעלים מקיימים ע"י אכילת פת שחרית, דשלחנו של אדם הוא מזבח כפרה.

הטאת ואשם וכו', ולמה נזכר בתורה בספר שמות ולא בספר ויקרא הנקרא תורת כהנים (ע"י רמב"ן בהקדמה לס' ויקרא), ואולי נרמז בזה דספר ויקרא שייך גם בזמח"ז ע"י כל העוסק, משא"כ אכילת קרבנות ל"ש בזמח"ז ומשו"ה כתובה בספר שמות.

*

כבר הבאנו מכמה אחרונים, דכל הלומד בתורת עולה וכו' לא מהני על החלק הנאכל לכהנים, כיון דמ"מ לא הגיע להם שום הנאה. ע"י בתשובות **בנין שלמה** (סי' א') שהאריך בזה, בשם הג"ר רפאל הכהן. וכן הבאנו **מהחיד"א** שביאר כן הגמ' במס' שבת (יב:) ר"י בן אלישע כתב על פנקסו, כשיבנה ביהמ"ק אביא הטאת שמינה. ויש שחולקין על זה וס"ל דשפיר שייך תורת 'כל הלומד וכו' גם על חלק הכהנים. ולדבריהם אפשר שזהו הכוונה בלשון התפלה שאומרים ביוכ"פ קמן 'בית תפלתם מקום צקון לחשם חשוב כבמקום אשר יבשלו שם הכהנים את החטאת ואת האשם'. והיינו דאנו מתפללין, שכיון דגמר הכפרה הוא רק ע"י אכילת הכהנים. לכן אנו מבקשים 'קבל תפלתם כבמקום אשר יבשלו שם הכהנים את החטאת ואת האשם' שיתקבלו התפלות ויתכפרו לנו עונותינו ע"י שיחשב לנו ע"י שאנו לומדים דיני הקרבנות, כאלו היו הכהנים אוכלים

מצוה ק"ג

מצות הקמרת קטורת

ועי' בתוס' בפרק תפלת השחר (ברכות כו: ד"ה עד פלג) דלר"י נתקנה תפלה כנגד קטרת, דכתיב (תהלים קמא, ב) תכון תפילתי קטורת לפניך עיי"ש. והנה מכל הקרבנות שאומרים מאריכים ביותר באמירת פ' הקטורת, שאומרים הברייטא דפטום הקטרת, החושב בפרטיות כל סדר עשיית הקטורת. וידוע דסנדק נחשב כמקטיר קטורת עיי' ברמ"א (יו"ד סי' רס"ה סי"א), ואולי א"צ הסנדק עוד לומר פ' הקטורת. ועיי' ברמ"א (או"ח סי' קל"ב סי"ב) דיש שכתבו ליוהר לומר פטום הקטורת מתוך הכתב ולא בע"פ, שהאמירה במקום ההקטרה וחיישינן שמא ידלג אחד מסממנים, ואמרינן שהוא חייב מיתה אם חסר אחת מסממניה, על כן נהגו שלא לאומרו בחול, שממהרין למלאכתן וחיישינן שמא ידלג וכו' עכ"ל. ועיי' במג"א, דהב"י כתב, דאין מיתה אלא בהקטרה, לא באמירה.

והנה עיי' בט"ז (שם) דיש לומר פ' הקטורת קודם התפלה, משום דפ' התמיד הוא כנגד שחיטת התמיד וזריקת דמו, וזהו קודם לקטורת, ותפלת שחרית היא כנגד הקרבת האיברים, ומשום נכון לאומרו קודם התפלה, אע"פ שבטור כתוב לאמרו אחר התפלה, נ"ל דג"ז נכון, עכ"ל. והמג"א מביא מהש"ה שיש לאמרו קודם התפלה, ואחרי התפלה, ע"כ.

והבאנו לעיל מהתבואות שור בשם הוזהר, שיש לאמרו קודם התפלה. ויש לומר דקודם התפלה גם הרמ"א מודה שיש לאמרו, לפי שאז הרי ליכא חשש שמא יחסר

הנה בתבואות שור, בדיני עבודת הקרבנות ס"ז, כתב וז"ל, אמנם סדר הקטורת, ראוי לכל אדם לומר בכל יום. ובזהר סוף ויקהל, מפליג במעלת קורא מעשה הקטורת בכל יום בכוונה, בוקר וערב, שניצול מכל מיני כישוף, ופגעים, והרהורים רעים, וממיתה משונה, ומדינה של גיהנם, ושיעבוד מלכויות. ובמקום שאין אומרים אותה בכל יום, מדה"ד שורה. ועוד כתב שצריך לאמרו קודם התפלה וכו' ע"כ.

והנה בפ' וירא בפרשת העקידה כתיב (בראשית כב ב) ולך לך אל ארץ המוריה, וברש"י ואונקלוס תרגמו ע"ש עבודת הקטורת שיש בו מור נרד ושאר בשמים, ומבואר בספרים (עיי' בספר בית אהרן להגר"א כהן ר"י חברון מועדים סי' ס') דהקטרת הקטורת היא עיקר צורת עבודת הקרבנות במקדש, ולכאורה צ"ב לפי"ז דא"כ למה נקראת 'ארץ' המוריה ולא 'הר' המוריה, ואפשר דמרומו בזה מה דאיתא במשניות (תמיד פ"ג מ"ה) מיריחו היו מריחים ריח פטום הקטורת וכו' עיי"ש, וא"כ שפיר נקראת ארץ המוריה, דבשאר אר"י גם כן היו מריחין ריח פטום הקטורת. ושור' כעין זה בשו"ת **בנין שלמה** לבאר מה שאומרים במוסף ראש חודש ובשירי דוד עבדך הנשמעים בעירך, והוא ג"כ ע"ד המשנה שם, דמיריחו היו שומעין קול השיר וכו' עיי"ש.

הקטורת ביד כשואמרים, ומביא מהחסל"א שימנה בב' ידיו, ועיי"ש שהולק עליו שימנה רק בידו הימני, כי הקריאה במקום הקרבה, ועבודה בשמאל פסולה. והיא חידוש עצום, דהרי כשאומר הי"א סממנים הרי"ז כאילו מכיזן ועושה הקטורת, וכמו שאומרים פיטום הקטורת כיצד, אבל ההקטרה היא ע"י שאומר הפסוקים שלפנ"ז והקטיר עליו אהרן קטורת סמים וכו'. ובפסקי תשובות מביא לשון **הבן איש חי** (פ' מקץ) כי לצד יקר תפארת המצוה הזאת נצטרף עם שיה שפתותינו איזה תנועה של מעשה, ואז יצטרפו הדיבור והמעשה כאילו הקטרנו ממש.

אחת מסממניה, דהרי בתחלת התפלה הרי עוד לא ממהרין למלאכתם. וכן יש לדייק מדברי הרמ"א עצמו, דהרי המחבר בסי' א' (ס"ט) כתב, יש נוהגין לומר פ' הכיור, ואח"כ פ' תרומת הדשן, ואח"כ פ' התמיד, ואח"כ פ' מזבח מקטר קטורת, ופרשת סממני הקטורת ועשייתו, ע"כ. והרמ"א לא כתב כאן כלום ממה שכתב בסי' קל"ב, שלא יאמרנו בחול וכו', אלא ע"כ שקודם התפלה ליכא חשש בזה, וכן הוא באמת נוסח אשכנז, שאומרים פטום הקטרת קודם התפלה, ואין אומרים אחר התפלה, וכהרמ"א.

וראיתי דבר נפלא **בכף החיים** (סי' מ"ח) שמביא שיש למנות י"א סימני

מצוה ק"ה

מצות נתינת מחצית השקל בכל שנה

ביסודם רחמי נינהו, וע"כ חייבין בתפלה, אבל תפלת מוסף שאינה תפלת רחמי שלא נתקנה רק כנגד קרבן מוסף, נשים אינן חייבות. ובתורה תמימה פ' כי תשא, תמה ע"ז, דא"כ גם איש מבין י"ג עד כ' לא יתחייב בתפלת מוספין, להחניוך דס"ל דאינו חייב במחצית השקל, וא"כ לא יוכל בן י"ג להוציא את חבירו הבן כ' בתפלת ציבור, מאחר שהוא אינו מחוייב בשקלים, וכמו שהוא הדין בנשים.

ועי' במקראי קודש להגרצ"פ זצ"ל על הנוכה ופורים, בענין ד' פרשיות ס", שמביא מהגר"י אלחנן זצ"ל, והגר"י העליר זצ"ל,

הנה מצווה זו נוהגת בזכרי ישראל, מבין עשרים שנה ומעלה, לפי שיטת החינוך, ולכאורה לפי"ז צ"ב, האיך יצאו כל הנשים חובת קרבנות הצבור, וכן זכרים מבין י"ג עד כ' שנה, דחייבין בכל מצוות התורה, וכיון שלא נתנו מחצית השקל, לכאורה נמצא דלא היה להם חלק בשום קרבנות ציבור.

והנה ידועין דברי **רעק"א** בהגהותיו לאו"ח סי' ק"ו, שכתב בשם הבשמים ראש, דנשים אינן חייבות בתפלת המוספין, לפי שהם פטורין ממחצית השקל, וקרבנות מוספין הרי נקנין מדמי השקלים, ובשאר תפלות אף שנתקנו כנגד קרבנות, מ"מ

שקלים, ובזמן המקדש ג"כ היו קורין בפ' שקלים, עי' בגמ' (מגילה כ"ט:), וכן צ"ע אם כהנים ולויים היו חייבין בקריאת פ' שקלים לבן בוכרי, ולחלכה לא פסקינן כן, אלא כהרמב"ם, דגם בני י"ג שנים חייבין במחצית השקל. ועי' ברמ"א (או"ח סי' תרצ"ד ס"א), ובמג"א שם (פק"ג) דמביא מהתו"ט, דהפוסקים הולקים על שיטת החינוך והרע"ב מברטנורה, ומבין י"ג חייבין במחצית השקל, אבל נשים פטורים.

היוצא לנו מזה, דנשים שפיר שייכין בכל הקרבנות, ומתכפרין בהם, וא"כ שפיר צריכין לומר פ' הקרבנות, וכשיטת האגור, הובא בב"י (סוף סי' מ"ז) ומובא ג"כ במג"א (שם), ו**בתבואות שור** בסוף הסימן המדבר מעניני הקרבנות, כתב וז"ל בס"י, גם הנשים בכלל אמירת סדר קרבנות עם התחנות, ובפרט מפ' עולה ואילך, עם היה"ר, שהרי בזמן ביהמ"ק היו שווים לאנשים בקרבנות אלו, עכ"ל. ומבואר מכ"ז כהגרצ"פ זצ"ל, דכפרת הקרבנות אינו תלוי בנתינת מחצית השקל. ולפי"ז יש לתמוה על מה שראיתי בס' תהלה לדוד סי' מ"ז שתמה על האגור וכ', דלא היה לנשים חלק בקרבנות צבור, ורק בתפלה חייבות משום דרחמי ניהו, אבל מה שאנו קורין פ' התמיד שיעלה עלינו כאלו הקרבנו קרבן התמיד, אין לנשים שייכות לזה, עכ"ל בקיצור.

והנה בזמן הזה שאין לנו מצוות נתינת מחצית השקל בפועל, הרי אנו

שהם חלקו על הבשמים ראש, והוכיחו, שאין כפרת הקרבנות תלויה בההשתתפות בשקלים, ואף הפטורים ממצות שקלים מתכפרים עם הקרבנות ציבור, וראיה מבן בוכרי דס"ל (שקלים פ"א מ"ד) דכהן שאינו שוקל אינו חוטא, וה"ה שלויים פטורים מלשקול לבן בוכרי, דכתיב (שמות ל, יד) כל העובר על הפקודים מבן עשרים שנה ומעלה, ולויים לא היו נמנים. וכי נימא שכהנים ולויים פטורים מתפלת המוספין, והרי בהדיא אמר ר' יהושע בן חנניה (שהיה לוי) (סוכה נג.) משם לתפלת המוספין^(ל) וע"כ שאין חיוב תפלת המוספין תלוי בחיוב מצוות נתינת מחצית השקל, אלא בכפרת הקרבנות, וגם הפטורים ממצות שקלים, מ"מ מתכפרים בכל קרבנות הצבור, כמו פרו של כ"ג שבא משלו, ומ"מ אחיו הכהנים מתכפרים בו. ובהדיא אמרינן בשבועות (ה.) בשעיר הפנימי, שמכפר על טומאת מקדש וקדשיו דכתיב (ויקרא טז, טז) לכל חטאתם, ופריך הש"ס אימא יולדת וכו' (דהיינו דשעיר של יוה"כ יכפר על יולדת), הרי מוכרח דגם נשים דלא נתחייבו בשקלים מ"מ בני כפרה דשעיר ניהו, אף שכולם כאים מתרומת הלשכה, עכ"ל. נמצא לפי"ז, דבין נשים, ובין זכרים עד כן כ', לשיטת החינוך, אע"ג שפטורים ממצות השקל, מ"מ שפיר שייכין הן בכל קרבנות צבור, ויש להם חלק בהם, ומתכפרין בהם.

ונמצא בנוגע לדינא, דלפי שיטת החינוך, עד כן כ' אינו מחויב בקריאת פ' שקלים, שהרי זה בא במקום מצוות נתינת

(ל) ולכאורה היה אפשר לדחות הראיה, דשאני כהנים ולויים שהם הרי עושים העבודה ממש, ולויים מסייעים ע"י שירם וזמרים, וא"כ יש להם חלק במוספין אף בלי נתינת מחצית השקל, משא"כ ישראלים בני י"ג.

מקיימים אותו ע"י קריאת פ' שקלים. ואי' במשנ"ב (סי' תרפ"ה קכ"ב) דאנו משלמין פרים שפתינו, ע"י קריאת הפרשה של כי תשא, דכתיב בה ענין השקלים (א) ע"כ. והנה הרמ"א (או"ח ריש סי' תרצ"ד) מביא המנהג, שנותנים מחצית השקל, וזכר למחצית השקל שהיו נותנים באדר. וצ"ע דמ"ט אינו מספיק בקריאת פ' שקלים, עד שהוצרכו לעשות גם זכר בפועל (ב). וכן יש לחקור, דלכאורה אם כבר נחשב כאלו נתן המחצית השקל ע"י קריאה בתורה, א"כ לכאורה כשנותן בפועל ג"כ, הלא הוא עובר ג"כ על העשיר לא ירבה (ג).

ועי' בתשובה **בנין שלמה** (סי' נ"ד), אריכות גדול, בביאור יסוד החיוב של קריאת פ' שקלים, ודין ההכרזה שהיתה בזמן שביהמ"ק היה קיים, כמ"ש (ריש מס' שקלים) בא' באדר משמיעין על השקלים, ואעתיק מסוף דבריו וז"ל, ועוד י"ל בפשיטות ליישב קושיא הראשונה, דלמה הוצרכו לתרתי, קריאה והכרזה, עפ"י מה ששמעתי ממר אחי הגאון זצ"ל (הוא הגר' בצלאל הכהן דומ"ץ בק"ק ווילנא), שהעיר בדברי הכתוב בפ' כי תשא, דכתיב

שם תרי זמני לכפר על נפשותיכם, דמתחלה כתב העשיר לא ירבה וכו' לתת תרומת ד' לכפר על נפשותיכם (שמות ל, טו), ושוב כתב רחמנא, והיו לבני ישראל לזכרון לפני ד' לכפר על נפשותיכם (שם טו). ופי' מר אחי ז"ל, די"ל דבקרא הראשון מיירי, בעת שהיה המשכן והביהמ"ק קיים, והיו מביאין שקלים ממש למקדש, להקריב בהם קרבנות, והקרבנות היו מכפרין על בנ". לפיכך כתיב, לתת את תרומת ד' לכפר על נפשותיכם, ושוב רמז לנו הכתוב, דאף לאחר שיחבר המקדש בעוה"ר ולא יהיה לא קרבנות ולא שקלים שיכפרו עלינו, מ"מ והיו לבנ"י לזכרון לפני ד', והיינו שיקראו הפ' שקלים בר"ה אדר, והקריאה יהיה נחשב לזכרון לפני ד', כאלו הביאו שקלים ממש, וגם זה יהיה נחשב לכפרה על נפשותינו, וכן אמרינן בסוף תענית (כו:) דאמר הקב"ה לאברהם אבינו, דכבר תקנתי להם סדר קרבנות וכו', ואפשר דלזה כיון רבי אלעזר הקליר בפיוט דמוסף של פרשת שקלים, במה שיסד לומר, 'ובצדק הגה ערך כי תשא, גונננו במגן א-ל רם ונשא'. ולפי הנ"ל י"ל שכיון גם כן לרמז של הפסוק הנ"ל, דבזכות שאנו הוגין וקורין

(לא) וזה לשון החינוך בסוף המצוה, ועכשיו בעונותינו שאין לנו מקדש, ולא שקלים, נהגו כל ישראל, לזכר הדבר, לקרות בביה"כ בכל שנה ושנה, פרשה זו של כי תשא, עד ולקחת את כסף הכפורים, בשבת שהוא לפני ר"ח אדר לעולם, עכ"ל.

(לב) ושור' שכוונתי בזה להגאון האדרת זצ"ל בספרו 'ילקוט דוד בענין זכר למקדש', וז"ל (בא"ד אות ג) וא"כ נפק"מ בשאר דברים שאנו עושין לזכר שא"צ בכל הדברים והיינו כמו בפרשת שקלים שאנו קורין שהוא לזכרון השקלים שהיו אז בזמן הבית, י"ל דא"צ יותר ולמה אנו נותנין חצאי מטבעות לזכרון כיום הפורים, (אלא דאין חשש בזה כיון שנותנין אותם לצדקה), עכ"ל הזהב.

(לג) וכן יש לחקור, דלכאורה יהא אסור לקרות פעמיים פ' שקלים, דיעבור על העשיר לא ירבה, וכמו שמבואר בשו"ע או"ח סי' מ"ח, שלא יאמר ב' פעמים פ' התמיד, אלא יכווין בפעם שניה כקורא בתורה (ומעיקר הדין מבואר בב"י דבקריאה בעלמא ליכא כל תוסף ורק לרווחא דמילתא), וצ"ע.

הפרשה דכי תשא, יהא נחשב לפניו כאלו
היינו נותנים שקלים ממש למקדש, ובזכות זה

גונננו במגן, כך שמעתי מפי מר אחי ודפח"ח,
(עכ"ל).

מצוה ק"ו

מצות קידוש ידים ורגלים בשעת עבודה

הנה הפרשה הראשונה שבסדר הקרבנות
היא פרשת הכיור. וז"ל **הב"י** בס"א,
כתוב עוד שם (בספר א"ה) יש נוחגים לומר
אחר ברכת התורה פרשת הכיור כי היא
העבודה הראשונה וכו' עכ"ל.

וא' מישראל לומר פ' קידוש ידים ורגלים,
שהרי אינו מצווה על זה כלל, על גוף
העבודות הרי שפיר נצמזינו רק שהכהנים
עושים שליוותינו אבל קידוש ידים ורגלים,
זה נאמר רק למי שעושה עבודה בפועל,
וכהנים שפיר צריכין לומר פ' קידוש ידים
ורגלים, כיון שנחשב להם כאלו הם עושים
את העבודה בפועל (ולמכת הערוה"ש שם, הרי
הכהנים עצמם שפיר צריכין לעמוד בעת אמירת פ'
הקרבנות).

וז"ל **התבואות שור** בס"ב, ראשונה יקרא
פ' קידוש ידים ורגלים, שזה היה קודם
כל העבודות וכו' עכ"ל. ולכאורה צ"ב במה
דתקנו שכל אחד יאמר פ' הכיור, דבשלמא
כל העבודות בביהמ"ק הנעשית ע"י כהנים
שפיר יש לישראל חלק בהם, וכמבואר
בערוך השולחן (ס"א א' סכ"ו) אי משום
שנותנים מחצית השקל, אי משום שהכהנים
הם שלוחי דין ושלוחי דרחמנא, אבל קידוש
ידים ורגלים הלא זה איננו עבודה בביהמ"ק,
אלא דינא הוא דכהן העובד בביהמ"ק צריך
מקודם לקדש ידיו ורגליו, אבל היום שבכו"ה
אין עובדים עבודה בפועל, רק ע"י אמירת
פ' הקרבנות, לכאורה לא היה צריך כל א'

וי"ש לומר, דהנה ידוע דברי **הרשב"א**, על מה
שהייבין ליטול ידים שחרית, ועי'
במשנ"ב ס"ד סק"א והוא מהב"י, ואעתיק
דברי הב"י וז"ל, ואם תשאל, מאי שנא תפלת
השחר מתפלת מנחה וערבית, י"ל, לפי
שבשחר אנו נעשים ככריה חדשה, דכתיב
(איכה ג, כג) חדשים לבקרים רבה אמונתך,
צריכים אנו להודות לו יתברך, על שבראנו
לכבודו, ולשרתו, ולברך בשמו, ועל דבר זה

(לד) ועי"ש שהאריך הרבה, ועי' גם בהגהותיו חשק שלמה ריש שקלים, שביאר עוד למה בעינן קריאה
והכרזה, ומבואר מדבריו דאף בזמן שביהמ"ק היה קיים היו קורין פ' שקלים, ואולי י"ל בזה דעי' במשנה
שקלים פ"ג ה"ג של בית ר"ג היה נכנס ושקלו בין אצבעותיו וזרקו לפני התורם, והתורם מתכווין ודחפו
לקופה ובתקלין, וז"ל מתכוונים היו שיפלו שקליהם לתוך הקופה ויקנו מהם קרבנות ציבור לא יהיו משיירי
הלשכה, עי"ש ובהגהות יעב"ץ הנ"ל.

תקנו בשחר, כל אותם הברכות שאנו מברכים בכל בוקר ובוקר, ולפיכך אנו צריכים להתקדש בקדושתו, וליטול ידינו מן הכלי, ככהן שמקדש ידיו מן הכיור קודם עבודתו, עכ"ל. הרי דכל ישראל נדמה בעבודתו להבוי"ת, ככהן העובד בביהמ"ק, וכמו כהן כשבא לעבוד צריך ליטול את ידיו, כן כל איש

מישראל שקם בבוקר לעבוד לכבודו יתברך, ולשרתו, ולברך בשמו, צריך שיטול ידיו, והרי הוא דומה ממש לכהן, ושפיר צריך לקרות פ' הכיור, וזהו מדויק בב"י, דמיד אחר ברכת התורה, יאמר פ' הכיור, שזהו ההכנה לכל עבודות היום ומבלעדו א"א לבוא לשרת לשמו יתברך.

מצוה ק"ז

מצות משיחת כהן גדול ומלכים בשמן המשחה

והנה החינוך כתב דמצוה זו נוהגת בזמן הבית, והוא ממצוות המוטלות על הצבור כמו

בנין חבית וכליה, ולכאורה לפי זה אין חיוב ללמוד דיני המצוה, דליכא חיוב בזה על היחיד.

מצוה קמ"ו

מצות מעשה העולה

הנה במצוה זו נאריך קצת מעניני פרשת התמיד, שהוא קרבן עולה, ובשאר ענינים הקשורים לאמירת פ' הקרבנות.

י"ב חודש, ובתוד"ה עד שתשקע דהיינו דוקא בעבדים דאימת רבם עליהם, ואינם מתגניירים בלב שלם, אבל עכו"ם שמלים וטובלים מרצונם ולדעתם נשתקע שם עכו"ם מפיהם מיד, ומותר מנגע בין מיד, עכ"ל. וזה מה דמרומו קרבן הגר בפ' נסכים לרמוז שיכול גם להביא נסכיו עם קרבנו.

הנה בגמ' כריתות (ט. טז) ת"ר גר בזה"ז צריך שיפריש רובע לקינו אר"ש כבר נמנה עליו ריב"ז ובטלה מפני התקלה, ע"כ. ולכאורה יש לגר ללמוד עכ"פ דיני הקרבן, ונראה להוסיף דהנה הקרא דילפינן החיוב קרבן גר הוא בפ' שלה, ככס כגר, בפרשה המדברת מחיוב נסכים. ונראה עפ"י דברי תוס' בע"ז (נז:) בדינא דעבדים שמלו וטבלו עושין י"ג עד שתשתקע עכו"ם מפיהם והיינו

*

הנה אעתיק לשון **המג"א** בס"א' (ס"ח), וז"ל, נשאלתי למה כ' המור והרב"י בשו"ע לומר, עולה קודם חמאת, הלא קיי"ל

שאעפ"י שמקריבין עולה, עוסקין היו בקריאתה, כדי שיוכו בקרבן עולה ובקריאתה וכו', ועיי"ש אריכות גדול, והדברים נפלאים.^(ל) ונמצא מבואר היטב מ"ש בגמ' למקראה הקדימה הכתוב ודו"ק.

וראיתי דבר נפלא בהגהות יעב"ץ במסכת כתובות (קו, מהדורת נהרדעא, כת"י חדש מהיעב"ץ) דבגמ' שם מבואר דהא לוקחין שכר מגיהי ספרים מתרומת הלשכה וז"ל צ"ע למה זה הפקירו תרומת הלשכה על כך, בשלמא כולחו דאדכרא (מבקרי מומין וכדו') ניהא דצורך קרבן ניהו ובקרבן דמי, ואי"ל דהגהת ספרים משכחת נמי צורך קרבן כההיא דיומא (כה:) אף מקרא פרשה מעכב דהא פירש"י, הכא שהיו מגיהין ס"ת של כל אדם וכו'. מיהו יש ליישב קצת דבדאי לא להגיה של כל יחיד ויחיד שיש לו בביתו קאמר וכו' אלא לס"ת של בתי כנסיות שבירושלים דמובא הוי וכו' להכי הוי צריכין מגיהי ספרים הרבה, ואותן ג"כ כעין מכשירי קרבן השיבי כדאמרינן שילחי תענית (כו:) ומגילה (לא:) שהקריאה בס"ת השיבא כהקרבא עכ"ל. והוא דבר נפלא דמתאים עם התנחומא דאף בזמן המקדש היו מקיימין תורת הקרבנות בקריאה בתורה, ועי' במצוה שכ"ד מה שהבאנו בשם הגר"א דהס"ת בימינו הוא במקום המזבח כיון דע"י שאנו קוראין בתורה הרי"ז כאילו הקריב ומשו"ה

פ"י דזבחים דחטאת קודם לעולה, וכ"כ רש"י פ' תזריע (יב, ה), והתירוץ בקיצור – כלשון התבואות שור – הוא, משום דכל אדם, ספק מחויב חטאת ועולה מחויב וודאי ע"כ.

והנה רש"י בפ' תזריע (שם) מביא לשון הגמ' (זבחים ז) אמר רבא, למקראה הקדימה הכתוב. פירש"י (בגמ') שתהא נקראת בענין תחלה, ע"כ. אבל בעבודתן חטאת קודמת וכו'. ובתוס' הקשה, תימא מה חידוש הוא זה, פירוש, איזה חידוש הוא מה שקורין עולה קודם לחטאת, הרי בתורה כתיב עולה קודם, ומה משמיענו בזה. **ובבנין שלמה** (סי' א') ביאר כוונת רש"י, דלענין קריאת פרשת הקרבנות עולה קודם לחטאת, וזה נאמר אף בזמן שביחמ"ק היה קיים כי גם בזמן הבית היו קוראין פ' הקרבנות, דאם היה רחוק מירושלים היה צריך לומר פ' חטאת כדי להגן מיסורים, עד שיבא לירושלים, ומיושב בזה קושיית המג"א, עיי"ש^(ל).

ומ"ש שגם בזמן המקדש היו צריכין לקרות בפרשת הקרבנות, כן אי' ג"כ בתנחומא פ' צו (פ"ד) בזה"ל, למה אמר זאת תורת העולה (ויקרא ו, ב), ירצה לומר קריאת תורה, ראו כמה חביבה קריאת תורה לפני הקב"ה, כי יש חיוב באדם לתת כל ממונו, ללמד תורה לעצמו, ולבניו, שנאמר (שם) צו את אהרן ואת בניו לאמר, כלומר שיאמרו לבני ישראל ויתעסקו בקריאת העולה,

(ל) עי' במצוה קס"ח מה שהבאנו מהחת"ס ביאור דברי הגמ'

(לו) ואגב, התנחומא כיון בזה ליישב מלת לאמר. ועי' באוה"ח הק' שהאריך לבאר, למי הכוונה, ולפי התנחומא הוא מתוך מדבש דהכוונה היא שיאמר לישראל שיאמרו ויתעסקו בתורת העולה. וזהו, צו את אהרן ואת בניו, לאמר, זאת תורת העולה דהיינו שיאמרו תורת העולה ודו"ק.

מקיפין הבימה עם הס"ת עם הלולב עיי"ש, ולפי היעב"ץ הרי זה נחשב כמכשירי קרבן ממש, ודו"ק.

והנה בביאור הגר"א איתא וז"ל, ופ' עולה שהן כל כללי הקרבנות ע"כ. וכנראה שכיון בזה ליישב קושיית המג"א, דמה"ט מקדימין עולה קודם לחטאת, משום שבפרשת עולה כתובים כל כללי הקרבנות, בריש פ' ויקרא, אם עולה קרבנו מן הבקר זכר תמים יקריבנו וכו', ודו"ק, ומשם ילפינן לכל שאר הקרבנות.

ועוד תי' הבנין שלמה (שם) על קושיית המג"א שהבאנו, וכדבריו כתב ג"כ **החיד"א** (תורת החיד"א פ' צו אות כ"ה), דמה"ט עולה קודם לחטאת, משום דהדין דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, לא נאמר אלא על חלק הגבוה ולא על חלק הכהנים, ולכך, עולה שהוא כליל לד' שפיר נחשב כאלו הקריבו כליל ע"י אמירת פ' עולה, משא"כ חטאת דחסר חלק הכהנים, שהרי כהנים אוכלים ובעלים מתכפרים, ולכן באמירת תורת הקרבנות יש עדיפות לעולה מחטאת. ועי' בבנין שלמה שהאריך שם בעוד כמה תירוצים.

[ועי' בשו"ת תורה לשמה מהבן איש חי (סי' ק"ב) וז"ל דרו"ל לא אמרו על הקורא בפ' חטאת, אלא לשון כאילו הקריב חטאת ואינו חטאת ממש, ומביא הראיה מר"י בן אלישע בגמ' שבת (יב:), ועוד ראיה מגמ' נדרים (י:). ר"י אומר חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת לפי שאין הקב"ה מביא תקלה על ידיהם, מה היו עושין עומדין ומתנדבין נזירות למקום כדי שיתחייב

קרבן חטאת, ואם הקורא בפ' חטאת כאילו הקריב חטאת ממש לא היו נצרכין לעשות כן, הלא די להם בלומד פ' חטאת, אלא ודאי הקריאה אינה כמו חטאת ממש עכ"ל. ולפי הבנין שלמה אין ראיה, דשפיר נחשב כחטאת ממש ע"י אמירת פ' חטאת, אבל מ"מ רק חלק הגבוה, וחסידים הראשונים רצו גם בהכפרה הבא ע"י חלק המגיע לכהנים, וזה ל"ש אלא בקרבן חטאת ממש, ומשו"ה התנדבו נזירות, ודו"ק.

והנה המג"א כתב שאם יודע שנתחייב חטאת יאמר תחלה פ' חטאת. והמשנ"ב (שם) סקט"ו כתב, דמדברי שאר פוסקים ל"מ כן.

*

ונראה להעיר, בעוד כמה ענינים השייכים לאמירת תורת הקרבנות. עי' **במג"א** (ריש סימן מ"ה), פ' הקרבנות יאמר בעמידה דוגמת הקרבנות שהיו בעמידה עכ"ל. וז"ל **התבואות שור** בסקי"ב, כתוב בא"ז, יאמר בעמידה, דיושב פסול לעבודה, ע"כ. והטור והנמשכים אחריו לא כתבו שום תנאי עבודה באמירה זו, ואפי' בפ' התמיד לא הביא שום פוסק שתהיה בעמידה, וזאת עמק הברכה שהביאו המג"א, וכאמור. ומעולם לא ראיתי ביאור למה באמת א"צ עמידה, ונראה דס"ל, דמהא דקאמר כל העוסק בתורת עולה וכו' משמע עסק התורה ככל שאר עוסק בתורה בין עומד ובין יושב ועכ"ז מעלה עליו הכתוב כאלו עומד ומקריב, ולא הצריכוהו ללמוד עם כל תנאי הקרבן, ולילה שאני (היינו מה דמבואר בשו"ע סי' א' ס"ה, דפרשיות הקרבנות לא יאמר אלא ביום) דלאו זמן

קרבן הוא כלל וכו'. עוד נ"ל לחלק ולומר דהא דקאמר כאלו הקרבתי, אין הכונה כאלו הייתי העובד בעצמי, דהיכן מצינו שזר מקריב, אלא כונתו היא, כאלו נתתי לכהן כשר והקריב אז בשעת אמירתו וכו', והבעלים ודאי אין צריכים לעמוד וכו'. ובהדיא כתב תוס' (סנהדרין מז. ד"ה אימא) דאפי' הבעלים ישינים כשר בעבודה וכו' עכ"ל.

והנראה לבאר, עפ"י מה שביארנו בהקדמה, דב' דינים נאמרו בדינא ד'כל הלומד וכו', דין א' וזה שייך בכל מצוות התורה, דכל התורה מצוות יש בהן ד' חלקים ללמוד, וללמד, לשמור, ולעשות, וקיום כל מצוה בשלימות הוא רק ע"י קיום כל ד' חלקי המצוה, וכלשון חכמי הקבלה, במעשה בדיבור ובמחשבה. וגילתה התורה, בהקרא ד'זאת תורת העולה' דלא רק כשעושה חלק 'הלעשות' שבמצוה נחשב לו שקיים המצוה, רק גם כשהוא עוסק בחלק ה'ללמוד' שבאותה מצוה נחשב לו כאלו קיים המצוה, אבל זהו

רק מדין תלמוד תורה שיש בכל מצוה, ולפ"ז כשעוסק בתורת העולה הוא ככל שאר עוסק בתורה, – וכלשון התבואות שזר – וא"צ לעמוד בשעת העסק, משא"כ המג"א, ס"ל שאמירת פ' הקרבנות הוא דין המיוחד הנאמר בקרבנות ובשאר מצוות שנאנם בעשייתן, שכשא"א לקיים הלעשות אמרינן דע"י אמירת אותה פרשה נחשב כאלו קיים הלעשות. ודין זה שפיר צריך שיתקיים בכל התנאים והגדרים הנצרכים לקיומו של הלעשות דהרי דין זה בא לתקן שיחשב לו כאלו עשה מצוה בחלק המעשי, ולכך שפיר צריכין לעמוד באמירת אותה פרשה ודו"ק.

והנה הבאנו דברי המחבר, דפ' הקרבנות לא יאמר אלא ביום, והתבואות שזר מסכים לזה, וכלשוננו, דלילה שאני, דלאו זמן קרבן כלל הוא. ולדברינו צ"ב, דהרי חלק ה'ללמוד' שבכל מצוה, שייך בין ביום ובין בלילה, ואפי' באותן המצוות שחלק ה'לעשות' שבהם תלוי בזמן מסוים, כגון ביום, אבל פשיטא הוא, דחלק ה'ללמוד'

(לז) אולם התבוא"ש בעצמו בריש סי"ב, מבאר להדיא דיכול לאומרו אף בלילה, ושפיר מדויק הוא כדביארנו, וז"ל מלשון הטור שכתב, דטוב יותר לאמרם ביום, משמע דמ"ש לפני זה, לומר פ' הקרבנות, נוהג אף בלילה, דשם איירי בקימת לילה, רק דיותר טוב וכו', וכן הוא הסברא הנכונה, דבלימוד תליא מילתא, ואין תורת לילה גרוע משל יום, וכי היכי דמעלה עליו כאלו הקריב במקום הראוי, ושאר דיניו, הי' בזמן הראוי, וכמ"ש הטור כאלו הקרבתי בזמנה, והא דכ' התמיד דווקא ביום אימור כך תקנו, משום דהוא ע"צ היותר טוב, והעובר עובר על התקנה, אבל בהני פרשיות ליכא תקנה וכו' עכ"ל.

והנה במה שכתב התבוא"ש נדחשב כאלו הקריב במקום הראוי, הנה התבוא"ש בס"ט מביא, דמשמע מדברי מדרש הנעלם, שיותר טוב לאומרו בביהכ"ז או בביהמ"ד, ושם בסוף סק"ב כתב וז"ל, ומתוך מ"ש יתבאר לך שמו"ש עוד בס' א"ז הנ"ל, שיקרא בביהכ"ז דוגמת העבודה, נראה ג"כ שא"צ לחוש לזה, ואלת"ה, אף אנו נוסף שלא יהא דבר מפסיק בינו לרצפה, כדכתב הטור לענין תפלה ס' צ"ח וכו', אלא דא"צ, כ"א כעוסק בתורה, אכן הואיל ונפק מפומיה דר' כרוספדאי, לשון 'בבתי כנסיות' טוב לעשות כן, עכ"ל. ומבואר ג"כ דיסוד הדין הוא עסק התורה, ולפיכך א"צ לכל התנאים שבחלק עשיית העבודה. ותפלה שאני כמבואר בתבוא"ש שם סי"ב, דמפני שאין לנו עבודת כהנים, שהיא עבודת התמיד ב"פ ביום,

א"צ לעמוד, עכ"ל [אך לכאורה לפי"ז היה צריך להיות שכהן בעל מום או ערל, או שאר פסולין, לא יאמרו פרשת הקרבנות, וצ"ע].

ועי' בכאר היטב סי' מ"ה בשם הדרך חכמה, דיוהר לאומרו (פ' התמיד) בצבור עם הש"ן, כי קרבן תמיד נקרבת בציבור עכ"ל. **ובשערי תשובה** השיג על זה והובא במשנ"ב. ומה שהבאנו מהתבונ"ש, שיש מי שאומר שיאמרנה בביהמ"ד או בביהכ"נ, היה אפשר לפרש ע"פ דברי **המהרש"א** הידועים בח"א, (ברכות ה.) ד"ה הנוגעים בנחלה, דבתי כנסיות שבבבל כיון שעתידין ליקבע באר"י הרי הם כאלו הם 'על האדמה' כבר השתא, וכאלו הם אר"י. ומטעם זה שפיר יש לומר פ' הקרבנות בביהמ"ד או בביהכ"נ^(ל), דאז נחשב כאלו הקריב במקום הראוי, ובזמן הראוי, ודו"ק.

שייך בכל זמן, דהרי מצות תלמוד תורה היא, ביום ובלילה^(ל) וכבר הבאנו דברי **הדרך פקודיך** בהקדמה ה' אות ה', שמדייק בלשון המור שכתב, דפ' הקרבנות טוב יותר לאמרם ביום, ולא כתב אלא טוב יותר, דודאי דבר בעתו מה טוב, אבל אם יאמר גם בלילה, יוכל לומר יה"ר. אבל מרן בשו"ע נראה דלא ס"ל הכי, דכתב לא יאמר אלא ביום וכו', ועי' בתבואות שור עכ"ל. וא"ש עפ"י דברינו, דס"ל להמור דיסוד אמירת פ' הקרבנות הוא מדין תלמוד תורה, ושפיר שייך לאומרו אף בלילה, משא"כ המחבר ס"ל שהוא מדין השני וכחמג"א, ולכן ס"ל שפיר שצריך לאמרו דווקא ביום, ובעמידה. ולמסקנא, אעתיק דברי **הערוך השולחן** (או"ח סי' א' סכ"ז) וז"ל, ולענ"ד נראה, דכהן צריך לעמוד, דיש לו לחשוב אלו היה בזמן המקדש היה הוא בעצמו המקריב והמקטיר, אבל לוי וישראל

תקנו עבודה אחרת ב"פ ביום, כעין תמידין, ואינו נחשב כאלו הקריב התמיד, אלא דהיא עבודה אחרת במקום התמיד, ומשום דרחמנא קרייה לתפלה עבודה, אפי' בורים, [בכרא דולעבדו ככל לבבכם (דברים יא, יג) דקאי על עבודה שבלב שזו תפלה (תענית ב.)] הצריכו לה כל תנאי עבודה עכ"ל.

(לח) וב"א ר' חיים הערצאג נ"י עוררני, דבקובץ כרם שלמה (שנת תדש"ס חודש סיון) הביא מכת"י היעב"ץ בהנחות לילקוט שמעוני שכתב ו"ל דהיינו דוקא באר"י שהוא מקום עבודה שם עולה הלימוד במקום הקרבה, משא"כ בחו"ל שאין המקום ראוי כלל תרי קולי לא מקילינן בה עכ"ל, ולדברינו מדויק היטב דצריך לומר פרשת הקרבנות בביהמ"ד, כיון דנחשב כאר"י וכדברי המהרש"א, ורק באר"י שייך לדינא דכל הלומד, ודו"ק.

ושמעתי מהגאב"ד נייטרא ב"פ שליט"א בשם הגר"ח קנייבסק שליט"א (מביא כן באחד מספריו), שנשאל דקיי"ל דיום שמקריבין קרבן אסור בעשית מלאכה, וא"כ לכאורה לפי"ז אתאי דכשואמרים סדר קרבנות יחיד יהא אסור במלאכה, באותו יום, והשיב דודאי שלא נחשב ממש כהקריב אלא כ'אילו'.

מצוה קמ"ז

מצות קרבן מנחה

כשעשה החטא, היה עדיין עני, אלא ע"כ שבאמת הוא מחויב גם בהיותו עני בקרבן חטאת, רק שהניחה לו התורה – כשאין ידו משגת – לפטור עצמו מן החטאת ע"י העשירות האיפה, ועכשיו כשידו כבר משגת נתעורר עוה"פ החיוב הישן של הבאת קרבן חטאת. ולפ"ז נראה, דשפיר יש לו ללמוד תורת חטאת.

וראיתי במקראי קודש להגרצ"פ פרנק זצ"ל, (פסח, ח"ב סי' כ"ז אות ב') וז"ל, וכעין זה כתב בספר **ציון יהושע**, לפרש המדרש בב"ר^(ל) (פרשה מ"ד) על הפסוק (בראשית טו, ט) קחה לי עגלה משולשת רשב"י אמר כל הכפרות הראה הקב"ה לאאע"ה חוץ מעשירות האיפה. והיינו דמוגי הקרבנות שהראה השי"ת הן ה' עגלה, עז, איל, תור, וגזול. ועשירות האיפה לא הראה לו והטעם דהראה לו רק אותם, לפי שיכולים להיות גם באמירה, כמבואר בתענית (כו: ומגלה לא:): שלמדו מאלו הפסוקים, שאאע"ה אמר להשי"ת תינה בזמן שביהמ"ק קיים וכו' והשיבו השי"ת כבר תקנתי להם סדר הקרבנות, ולכן לא הראה לו עשירות האיפה דלא שייך באמירה, שבאמירה צריך לומר קרבן עשיר, דעני מביא קרבן עשיר אף לכתחלה וכו', משא"כ בעשירות האיפה לא הקילה התורה אלא במי שאין ידו משגת,

הנה החינוך מנה שלש מנחות של צבור, ותשע מנחות של יחיד, וא' מהן הוא מנחת חומא, והיא המנחה שהעני מקריב כשהוא מחויב חטאת ולא תגיע ידו. ויש לחקור, בזמן שביהמ"ק היה קיים, האם העני שהביא מנחת חומא, היה עליו חיוב ללמוד תורת חטאת כדי שע"ז יחשב לו כאלו הקריב קרבן חטאת, וכמו שהבאנו לעיל מהמדרש תנחומא (צו פ"ד) דאף בזמן שביהמ"ק היה קיים היו קורין פ' הקרבנות, או דילמא אמרינן דהתורה לא חייבתו כלל בחטאת רגילה אלא במנחה, ודי לו בזה.

וכמו"כ יש לחקור בכל חייבי קרבן עולה ויורד אם יש להם ללמוד הפרשה בכדי שייתישב כאילו הקריבו קרבן, או דסגי במה שמביאין המנחה.

והנה רש"י (ויקרא ה, יג) מביא הגמ' (כריתות כו:): דהפריש מעות לעשירות האיפה והעשיר יוסיף עליהן ויביא קרבן עשיר. ומבואר מזה דאף עני חייב בעצם בקרבן חטאת אלא כשאין ידו משגת אז מביא מנחה, דאי נימא דבהיותו עני אינו חייב כלל בקרבן חטאת, א"כ איך נימא שכשמתעשר מתחייב פתאום בקרבן חטאת, והלא בשעת חלות החיוב,

(לט) ושו"ר גוף הדברים במקור הספר והוא בספר עבודה תמה בקונטרס דברי יהושע, והספר עבודה תמה הובא במשנ"ב סי' א' בביה"ל, ובבנין שלמה ס"א.

ולגבי אמירה הרי יד הכל משגת עכ"ל. ומבואר להדיא כדברינו, שאין כאן חיוב מיוחד להעני, רק שיש לו חיוב א' ולכן כשהוא יוצא ע"י אמירה צריך לומר פרשת קרבן העשיר, ודו"ק.

ולפי"ז צ"ב, על מה דאיתא בתבואות שור, דיקרא פ' עולה ויורד, בויקרא, מן ונפש כי תחטא (ויקרא ה, א), עד והיתה לכהן כמנחה (שם יג). ולהנ"ל א"צ לקרות רק תחלת הפרשה וסגי בזה.

ראיתי בספר תפלת דוד מהאדר"ת וצ"ל, וז"ל בכרייתא דפטום הקטרת, לא ידעתי למה הובאה סופה והלא מי רגלים יפים לה וכו', וביותר היא מיותרת באמירת פטום הקטורת לאחר תפלת מוספי שבת ויו"ט, ויותר היה נכון לומר במקומה תני בר קפרא אלמלי היה נותן בה קורטוב של דבש וכו' שמתקיים באמירה זו מצות ל"ת של כל שאור ודבש לא תקטירו, אבל באמירת והלא

מצוה קי"ז

שלא להקריב שאור או דבש

מי רגלים יפים לה מה מקיימין עכ"ל, ולכאורה צ"ב דבל"ת לא שייך דינא דכל הלומד, ע"י לעיל מצוה ג' מה שהארכנו בזה.

ואגב, שמעתי מבית בריסק להקשות, דלכאורה הו"ל למימר ולמה אין מערבין בה דבש מפני שהתורה לא אמרה, דהיינו דליכא ציווי שיערבו דבש בהקטורת, ומשו"ה אין מערבין בה דבש.

הנה בתבואות שור איתא, שיאמר פרשת מנחה בויקרא, מן ונפש (שם ב, א) עד תקריב מלח (שם יג) וכו'. ועיי"ש שמביא כל הקרבנות שצריך לאומרם, ולכאורה יש לומר הפסוק ד'על כל קרבנך תקריב מלח' אחר אמירת כל סדר הקרבנות ולא באמצע, דהרי כל העולה על המזבח צריך מליחה, וא"כ מן

מצוה קי"ט

מצות מליחת הקרבן

הראוי שיאמר תורת מלח על הקרבנות, אחר שגמר כל סדר קריאת הקרבנות, ואז יהא נחשב לו כאלו מלח כל הקרבנות וצ"ע.

והנה כבר הבאנו במצוות אכילת בשר חטאת, מצוה ק"ב, דמבואר ברמ"א (או"ח סי' קס"ז ס"ה) שישים מלח על השולחן

הנה בתבואות שור איתא, שיאמר פרשת מנחה בויקרא, מן ונפש (שם ב, א) עד תקריב מלח (שם יג) וכו'. ועיי"ש שמביא כל הקרבנות שצריך לאומרם, ולכאורה יש לומר הפסוק ד'על כל קרבנך תקריב מלח' אחר אמירת כל סדר הקרבנות ולא באמצע, דהרי כל העולה על המזבח צריך מליחה, וא"כ מן

שאוכל שם, דשולחן דומה למזבח, ועל כל קרבנך תקריב מלח כתיב.

ונראה דמזה ראייה למה שהביא במנ"ח

(הוצאת מכון ירושלים) אות י"א, בשם הרא"ה בספרו בדק הבית, דגם חלק הכהנים והבעלים צריכין מלח, דהנה כבר ביארנו שם במצווה ק"ב, דאכילת אדם על השולחן שדומה למזבח, הוא נגד חלק הכהנים והבעלים, שעל זה לא מהני אמירת תורת הקרבנות, ורק ע"י ששלחנו של אדם דומה למזבח, נחשב לו כאלו אכל הקרבן, ע"י שהוא שולחנו של מקום, ושפיר נתקיים גם החלק של אכילת הקרבנות, ומה"ט גופא צריך להיות מלח על שולחנו, שהרי לדעת הרא"ה חלק הכהנים והבעלים ג"כ צריכין מלח ודו"ק. ומיושב גם למה בכלל צריך מלח על השולחן, הרי כבר אמר בסדר הקרבנות פרשת מלח. ולהנ"ל א"ש דהרי אמירת סדר הקרבנות אינו מועיל רק על חלק הגבוה, אבל חלק הכהנים והבעלים זה צריך להיות בפועל ממש ע"י אכילה, וממילא גם המלח צריך להיות בפועל ממש, ולפי"ז לא סגי שהמלח יהיה מונח על השולחן. אלא צריך לטבול הפת במלח דייקא.

ולפי"ז צ"ע מה דמובא בשם החת"ס בלא טבל במלח בליל שבת ומשום דבליל שבת לא הקטיר חלבים, ועיקר טעם של טובל במלח הוא משום על כל קרבנך תקריב מלח, ולפי דברינו הרי עיקר הטיבול הוא כנגד חלק אכילת הכהנים ולא חלק אכילת מזבח, ואכילת הכהנים והבעלים שפיר היה גם בליל שבת, וצ"ע.

וראיתי במנ"ח אות ה', דלכאורה ניסוך חמים בחג ג"כ צריך מלח, כיון דאינו תלוי בקרבן אלא בא בפני עצמו עיי"ש. ולבסוף מסיק, דהרמב"ם היה כותב כן גבי ניסוך חמים ע"כ דגם מים אין צריך מלח כמו יין נסכים, ע"כ. ולכאורה היה אפ"ל עפ"י דברי רש"י, (שם ב, יג) ד"ה מלח ברית, שהברית כרותה למלח מששת ימי בראשית, שהובטחו חמים התחתונים ליקרב על המזבח במלח וניסוך חמים בחג, והמנ"ח הביאו לענין דלכתחלה צריך שהמלח יהיה ממים, ולפי"ז נראה פשוט דלא בעינן מלח בניסוך חמים, דהרי המלח עצמו בא רק מחמת שהוא ממים התחתונים, וא"כ במים גופא פשיטא דלא צריך מלח דהרי חמים בעצמם הם כמו מלח, וא"כ נראה דא"צ מלח.

מצוה ק"ב

מצות קרבן ב"ד שטעו בהוראה

שחטא, אין לנו כהיום אחר שנגנזו שמן המשחה.

מצוה זו לא שייך היום שאין לנו סנהדרין גדולה, וכמו דין כהן המשוה

שחטאו חייבין לומר פ' חטאת השייך להם, וכן ראיתי בס' עבודה תמה בקונטרס דברי יהושע, לפרש הגמ' בהוריות.

והלום ראיתי באלף כתב (אות רמ"ה) שמביא מס' ויעש אברהם שהגאון בעל תבו"ש עשה חיבור גדול ונורא על כל עבודת הקרבנות בכל פרטי דיניהם ממש כתבנית התבו"ש וקודם מותו צוה שיניחו החיבור הנזכר בקברו ולא רצה להשאירו בעולם, ובלי ספק א' מכוונותיו היה שלא ימצא בעולם מטעם שידע שאין צורך בהכרעתו לדינא, כי עת שיקריב בנ"י קרבנותיהם יהיה בירור הלכה עפ"י נביא ב"ב אמן ואמן עכ"ל. ולכאורה לפי הנ"ל צ"ע בזה, דשפיר יש בזה משום דרוש וקבל שכר אפילו בזמננו, ולא הוי הלכתא למשיחא.

והנה בדינא דאשר נשיא יחטא דקאי על המלך שצריך להביא דוקא שעיר לחטאת, ע"י בגמ' הוריות (יא:) בעא מיניה רבי מר' חייא כגון אני מהו בשעיר, וברש"י כלומר נשיאות ידי מי הוי נשיאות מעלא, דאלו הוינא בזמן שביהמ"ק קיים מיייתנא שעיר או לא, ובהגהות מצפה איתן וז"ל בס' באר שבע תמה דמאי קמיבעי ליה דמאי נ"מ מאי דהוה הוה וליכא למימר דרוש וקבל שכר דדוקא למסבר קראי דרשין ואע"פ שכבר עבר אבל לא לקבוע בעיא בגמרא וכו', וכבר כתבי ליישב בחי' בזבחים (מה) דשאני גבי הל' קרבן דלא בעינן ביה שיחא נפקותא עכשיו וז"ש לומר בו הלכתא למשיחא משום דקיימ"ל כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריבה וה"ה לחטאת ולשאר קרבנות, ולפי"ז שייך לומר בי' דרוש וקבל שכר אע"פ שאינו למסבר קראי ע"כ. ובאמת אתיא לפי"ז דריש גלותא ונשיא

מצוה קכ"א

מצות קרבן חטאת ליחיד

(שבת יב:) וכן הביא מהרמ"ע מפאנו, דבמהרה בימינו נצטרך להביא כל קרבנות הצבור שחסרנו בגלות החל הנה, ולפי"ז ביאר הלשון שתקנו אנשי כנה"ג בתפלת המוספין, ואת מוסף יום השבת הוה או חג פלוני הוה נעשה ונקריב, דלעת"ל נצטרך להביא קרבן מוסף השבת הוה שאנו עומדין בו, וכן הביא ראייה מגמ' יומא (פ.) אמר ר"א האוכל חלב בזמננו צריך שיכתוב לו שיעור וכו' והד"י.

הנה במ"ז ומג"א סי' א' כבר האריכו, אם אפשר לומר יה"ר אחר קריאת פ' חטאת, וע"י במשנ"ב, והנה זה ברור דאפי' אם יודע שנתחייב חטאת ואמר פ' חטאת, מ"מ כשיבנה ביהמ"ק יהיה חייב בחטאת בפועל. ובהקדמה הבאנו דברי הדרך פקודיך בהקדמה ה' אות ז', שמברר כן באריכות, והביא ראייה מר"י בן אלישע, דכתב על פנקסו שכשיבנה ביהמ"ק יביא חטאת שמינה

היה מביא חטאתו, וא"כ גם כשקורא הפרשה בזה"ז יהיה צריך להקריב בפועל כשיבנה ביהמ"ק.

ויש לחקור לפי הרמ"ע דנהיה צריכים להביא כל קרבנות צבור שחיסרנו בגלות, האם החיוב יהיה להקריב כל הקרבנות ביום החיוב, דהיינו בשבת ראשונה יהיו חייבין להקריב כל מוספי שבת, וכן כל מוספי חג החיוב יהיה בחג, או דלענין זה לא ניתן שבת ויו"ט לידחות, ורק בחול נקריב כל הקרבנות שחיסרנו.

וראיתי בתורת החיד"א (פ' צו אות י"ד) בשם ספר צמח דוד, דחולק על זה, ולדבריו, גם כשיבנה ביהמ"ק לא יהיה צריך להביא קרבן אם אמר פ' עולה, ור"י בן אלישע מדת חסידות הוא, וע"ע שם אות כ"ז שביאר כן מחלוקת ר"ל ורבא, בגמ' (מנחות קי.). וממה שמבואר בתנחומא פ' צו, דאף בזמן שביהמ"ק קיים היו קורין פ' הקרבנות, ומפורש הדבר עוד יותר בס' **בנין שלמה** סי' א' (הובא לעיל), שכ' דאם היה רהוק מירושלים היה צריך לומר פ' חטאת כדי להגן מיסורים, עד שיבא לירושלים, ע"כ. הרי חזונו בפירוש דס"ל דבזמן הבית גם אחר קריאתו הפרשה

מצוה קכ"ג

מצות קרבן עולה ויורד

דלכאורה סגי לומר פ' קרבן עולה ויורד, עד ואם לא תגיע ידו (שם ה, ז) ודו"ק.

ועיין בספר **פתחי מנדרים** (חל' נדה פכ"ט סמ"ח, ובהערה 5) מביא מס' **פתחא זוטא**, מה ששמע **מהבני יששכר** שדקדק בפרשת תזריע זאת תורת היולדת ואח"כ כתיב ואם לא תמצא ידה דהתורה בא לרמוז דבזמן שמקיימין הקרבת הקרבנות ע"י אמירת פרשת הקרבנות אז א"צ לומר ואם לא תמצא ידה, דסגי באמירת קרבן עשיר, ודוק.

עי' לעיל במצוות קרבן מנחה (מצוה קמ"ז), מה שביארנו לענין אמירת פ' קרבן עולה ויורד, ושור' **בבנין שלמה** סוף סי' א', דהעיר דיולדת בזמנה"ז צריכה לומר פ' יולדת מהתחלת פ' תזריע עד זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה (ויקרא יב, ז), אבל הפסוק (שם ה) ואם לא תמצא ידה די שה ולקחה שתי תורים וכו', א"צ לומר משום דעניה כשהביאה קרבן עשירה יצאה, ובאמירה סגי כמה שאמרה עיקר פ' הקרבן, והוא כמו שמבאר **בדברי יחושע**, הבאנוהו לעיל מצוה קמ"ז, וכמו שהערנו שם,

מצוה קכ"ח-קכ"ט

מצות קרבן אשם תלוי ואשם וודאי

אשם, ובתבואות שור מעי' ד' איתא, שעל אשם גזילות, לא יאמר יה"ר כאלו הקרבתי אשם, אלא לאחר שהשיב את הגזילה, שאסור להביא אשמו קודם שיהזיר את הגזילה.

הנה אשם וודאי שייך בכמה דברים, וכמו שנשנית במשנת איזהו מקומן, אשם גזילות, אשם מעילות, אשם שפחה הרופה, אשם נזיר, אשם מצורע, ובכל אלו אם יודע שהמא באחת מהן יש לו לקרות פ'

מצוה ק"ל

מצות השבת גזל

ללמוד דיני השבת גזילה, ולהרא"ש א"צ דהרי שפיר מקיים מצות 'והשיב' ע"י תשלומין.

והנה בקובץ שיעורים בב"ק (שם) נשאר בצ"ע על הרא"ש, דהיאך אפשר לקיים מצות השבה בדמים, והא בקרא כתיב, והשיב את הגזילה אשר גזל, כעין שגזל, ועו"ק להרמב"ם, דהא בספרא ילפינן מושלם (שם כד), דחייב לשלם דמיה כשאינו בעין, וא"כ למה לא נחשב ללאו הניתק לעשה דושילם, כמו דהוי ניתק לעשה דוהשיב.

*

עי' בחת"ם שו"ת יו"ד (פי' רי"ט) שכתב אמה דמבואר בגמ' (נדרים י.) חסידים הראשונים היו מתאווין להביא קרבן חטאת וכו', דמה שלא היו דואגים על מ"ע של והנותר ממנו באש תשרופו, ומ"ע של והשיב

הנה יש לחקור היכא דאינו משיב את הגזילה בעין, וכגון שנשרף או שנשתנה מכמות שהיה בשעת הגזילה, דהדין הוא דחייב בתשלומין, האם יש לו ללמוד דיני השבת הגזילה, ועי"ז יחשב לו כאלו קיים המצוה של 'והשיב את הגזילה' (ויקרא ה, כג), או דשפיר נחשב שקיים מצות השבת הגזילה ע"י תשלומין.

ובמנ"ח איתא, דחייב תשלומין כשאינו בעין הוא בכלל מצות השבת הגזילה, ושכן הוא דעת תוס' במכות (פו. ד"ה התם), וא"כ לכאורה נחשב כאלו קיים המצווה. ושוב ראיתי מציינים להקובץ שיעורים, (ב"ק אות כז, ובכתובות אות קכ"ד), דמבאר דהוא מחלוקת בין הרמב"ם והרא"ש, דלהרמב"ם ריש הל' גזילה נמצא דע"י תשלומי דמי הגזילה לא נתקיים מצות והשיב, אבל הרא"ש בב"מ (אלו מציאות סי' טו) כתב, דגם דמים הוי השבה, ונמצא לפי"ז, דלהרמב"ם לכאורה יש לו

הנה אנהיר לן החת"ס בדבר חדש, דבכל ל"ת הניתק לעשה שפיר שייך כל הלומד, דבאמת היה יכול לעבור על הלאו ולקיים אח"כ העשה, אלא שאנוס הוא מפני ציווי הקב"ה בתורתו וכיון שחשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעה"כ כאלו עשאו, וזה פשוט דבלאו גרידא ודאי ליכא לומר חכי, דהרי האיסור הוא רק בשוא"ת וליכא שום קיום בקו"ע, ואולי י"ל דגם בלאוין שייך כן, ושזהו כוונת חז"ל במה שאמרו אל יאמר אדם א"א בבשר חזיר, אלא אפשרי והתורה אסרה (ראה רש"י סו"פ קדושים) דהיינו דהוא אנוס, וא"א לו לעבור העבירה, ואז מקבל יותר שכר ממה שהיה מקבל אם אמר דא"א.

את הגזלה, מפני שזה היה בידם לאכול מן הקדשים ולהותיר, וכן לגזול ולהשיב אח"כ ולא נמנעו מזה אלא מחמת אהבת ה' שלא רצו לעשות איסור, נמצא שהמ"ע בידם לקיים כל שעה אלא שהם אנוסים מלקיימה, א"כ הרי הוא כאילו עשאו, וכן נמי קרבן עולה ויורד דבא על שבועת ביטוי אפי' במזיד, זה היה בידם לעשות ולישבע על שקר ולהביא קרבן ונמנעו מפני רצון ה', הרי מעלה עליהם כאילו קיימו מצות הבאת קרבן עולה ויורד, אבל חטאת קבוע אי הוי שייך לאתווי אמוזיד כשוגג אז הוי דמיון הנ"ל, אבל באמת אינו בא אלא על השוגג, והקב"ה אינו מביא תקלה ע"י, ומשו"ה התאוו להביא חטאת ונדרו בנזיר כמבואר שם, ע"כ דברי החת"ס (ועי' שלמי נדרים שם שהאריך).

מצוה קל"א

מצות הרמת הדשן

לומר פ' תרומת הדשן דווקא בלילה, אולם באות ט' מדהה המנ"ה, שיש לפרש דברי התוס', דאין יוצא אם תרם מבעוד יום קודם הלילה התרומה של הלילה שלאחריו, אבל וודאי יכול לתרום כל הלילה, וכל היום שלאחריו, למצוות תרומת הדשן של היום שהוא עומד בו.

עי' במשנ"ב (סי' א' ס"ק י"ז), והוא מהמנ"ה, דפ' תרומת הדשן, ופ' הכיור יכול לאמרן קודם היום, דכל הלילה כשר להרמה. ועי' במנ"ה, דהחייב הוא, שבכל מעת לעת צריך לתרום פעם אחת. אולם **המנ"ה** מסיק דבתוס' (יוטא כז: ד"ה איכא) מבואר, דהרמת הדשן זמנה אינה אלא בלילה, ולפי"ז יש

מצוה קל"ב

מצות הדלקת אש על המזבח בכל יום

כבה האש, וא"א לקיים המצווה ע"י כל הלומד' רק אם לומד דיני המצוה בכל רגע. אבל לשיטת החינוך, דס"ל דסגי בעריכת אש בבוקר ובין הערבים, ואם כבה האש אין מצוה לחזור ולהבעירו, א"כ שפיר אפשר לקיים המצוה, עפ"י הכלל של 'כל הלומד' ע"י אמירת פ' תרומת הדשן בשחרית ובמנחה, שבאותה פרשה כתובים הפסוקים של הבערת אש על המזבח.

הנה המצוה היא, שיהיה אש על המזבח תמיד, והמנ"ח מבאר, דמהרמב"ם מבואר, דהמצוה היא, שלא יהיה המזבח בלא אש אף רגע אחד, והמצוה היא שיהיה דולק תמיד ממש כהתמיד הנאמר בלחם הפנים. ולפי"ז לכאורה נמצא דלא סגי במה שילמוד דיני המצוה, שיהא נחשב לו כאלו קיים המצוה, דהרי הכלל של כל הלומד כאלו עשה אינו אלא בזמן שלומד, ואח"כ, הרי הוא כאלו

מצוה קל"ד

מצות אכילת שיירי מנחות

קדשים ליתא להאי כללא ד'כל הלומד וכו', לפי שרק במה ששייך לגבוה שייך האי כללא ד'כל הלומד' ולא בחלק המוגיע לכהנים, ועיי"ש מה שהארכנו בזה.

כבר הבאנו במצוות אכילת קרבן פסח, ובמצוות אכילת בשר חמאת ואשם, מצווה ק"ב, דמבואר בכמה אחרונים (ע"י בתשוב' בנין שלמה סי' א') דבמצוות אכילת

מצוה קל"ו

מצות קרבן מנחה של כ"ג בכל יום

הקרבה, כמו שאנו מזכירין ביוהכ"פ הקרבת פר כ"ג, אע"ג דמשלו הוא מביא, עכ"ל.

והנה כל כהן כשנכנס לעבוד עבודה הוא מחויב להביא מנחת חינוך, ובוה

ע"י בתבואת שור (סעי' ד'), דיש לומר פ' חביתי כ"ג בכל יום. ובסק"ה כתב וז"ל, לא מיבעיא למ"ש במנחות (נא:) אם אין כה"ג היתה קריבה משל צבור, אלא אפי' למ"ד משל יורשים, מ"מ ראוי לאמרו במקום

נתחנך לעבודה. ועי' במנ"ח דמביא הרמב"ם בפ"ה מהל' כלי המקדש דכשיגדל הכהן ויעשה איש הרי הוא כשר לעבודה, אבל אחיו הכהנים לא היו מניחין אותו לעבוד במקדש עד שיהיה בן כ' שנה. ונראה דבזה"ז דאין לנו ביהמ"ק אז שפיר יש לכהן עת שהגיע ל"ג שנה לומר פ' חביתי כה"ג וללמוד דיני מנחה, שיעלה לו כאילו הקריב ואי"צ להמתין עד שנת כ', כ"ג.

ולכאורה יש לו לומר את זה ביום שנעשה בר חיובא, לפני

שאמר שאר פ' הקרבנות, דבערוך השולחן (סי' א' סכ"ו) כ' דכהן צריך לחשוב בשעת אמירת פ' הקרבנות דאילו היה בזמן המקדש היה כאלו הוא עצמו המקריב והמקטיר, וא"כ לכאורה יש לו לומר לפי"ז פ' מנחת חביתין לפני פ' שאר קרבנות.

אבל צ"ע דהרי אסור להביא קרבן לפני תמיד של שחר, וא"כ לכאורה צריך לומר קודם תמיד של שחר, ואח"כ פ' מנחת חביתין, ודו"ק.

מצוה קל"ח

מצות מעשה החטאת

הפרשה, עכ"ל.

ויש לעיין בזה, לפי מה דמבואר בביאור הלכה ס"א בשם הפמ"ג דמסתפק, אם צריך לומר פ' נסכים ג' פעמים לעולה ותודה ושלמים דחייב על כל א' בנסכים, או דלענין קריאה די בפעם אחת, וכן מצדד הארה"ח עכ"ל. ולפי צד חב' בספיקו של הפמ"ג, לכאורה ה"ה דסגי בקריאה פעם אחת פ' חטאת, ומהני לכמה עבירות.

ועי' בביאור הלכה, דמביא בשם ארה"ח שמביא בשם הא"ר והפמ"ג, דיש להתוודות קודם קריאת פ' הקרבנות, והוידוי יהיה במעומד עכ"ל. ובפנים בפמ"ג מבואר, דרק כשיודע שחטא אז יאמר תחלה, חטאתי עויתי ופשעתי, שקרבן

הנה בשו"ע (אור"ח סי' א' ס"ה) נפסק, דטוב לומר פ' עולה מנחה ושלמים וחטאת ואשם. ובמג"א (ס"ק ח') מבואר, דאם יודע שנתחייב חטאת יאמר פרשת חטאת קודם, והמשנ"ב (ס"ק ט"ו) מסיק, ומדברי שאר פוסקים לא משמע כן, ע"כ. ואחר עולה ושלמים יאמר פ' נסכים אבל חטאת ואשם אין טעון נסכים.

ובדרך פקודין (הקדמה ה' אות ו') כתב וז"ל, וזאת לדעת, דקרבנות היחיד, באם עבר ח"ו על עבירה שחייב עליה חטאת או עולה (בהרהור עבירה) או אשם ודאי ותלוי, יאמר הפרשה ויעסוק בדינים וכו' ואם יש בידו ב' עבירות ח"ו יאמר ב"פ הפרשה ועסק הדינים, כפי מספר העבירות שעשה, כן צ"ל

בגופו, והיינו דמסמיך שתי ידיו על הבחמה בכל כחו אבל גופו נשאר במצב של עמידה, וצ"ע.

*

עוד חידוש יש להוסיף בענין אמירת פ' חטאת, דעי' בגמ' (ערכין ז.) היוצא ליהרג מזין עליו מדם חטאתו ומדם אשמו, וברש"י ולא הוי כחטאת שמתו בעליה כ"ז שלא נהרג, חטא באותו שעה אין נזקקין לו, [וברש"י שיפריש קרבן ליקרב], מפני שאין מענין את דינו, [וברש"י שימתינו מלהורגו עד שישחטו הזבח ויזרק הדם שענינו הדין הוא], ועיי"ש בגמ' דרק כשזבחו זבוח כבר אז מזין את דמו, ולכאורה נ' דמ"מ יאמר פ' חטאת באותה שעה ויחשב כאילו הקריב קרבן, כ"נ.

בלא וידוי אינו מכפר. ומשמע דבסתמא א"צ להתודות, וצ"ע. והנה לגבי אמירת פ' הקרבנות במעומד כבר הבאנו האריכות בזה. עי' או"ח סי' מ"ח, בשע"ת ובמשנ"ב, דהתבואות שור חולק על המג"א, ומשום דהבעלים הרי אינו מקריב אלא הכהן הוא המקריב, והוא צריך לעמוד, משא"כ וידוי שהוא בבעלים שפיר צריך שיהא בעמידה.

ואגב יש להעיר דהרי וידוי הוא בשעת סמיכה, וסמיכה הרי צריכה להיות בכל כחו, והלא כללא הוא, כל היכא דבעינן עמידה, שאין לסמוך על שום דבר שאם ינמל אותו דבר יפול, וכיון דצריך לסמוך בכל כחו, א"כ לכאורה הרי"ז לא נחשב כעמידה. ואולי י"ל דסמיכה בכל כחו הוא בשתי ידיו אבל לא

מצוה קל"ט

מצות מעשה האשם

ודאי שפיר יאמרנה, דעל זה אין יוחכ"פ מכפר.

ויש לחקור לפי"ז בהני ג' שמוחלין להן עוונותיהן דהיינו התן, וגר שנתגייר, ועולה לגדולה, כמבואר ברש"י פ' וישלח (בראשית לו, ג), א"כ ביום אחר שנתגייר, ועלה לגדולה, והתחתן, לכאורה א"צ לומר פ' אשם.

כבר האריך בזה המג"א, ועי' בשערי תשובה (ס"ק י"ג) בשם שו"ת שב יעקב, דממחרת יוחכ"פ לא יאמר היה"ר שאחר אשם תלוי. ובמחצית השקל הביאו ג"כ, וכן באשל אברהם. ומקורו הוא מהמשנה (כריתות כה.) דבכא בן בוטא הביא אשם תלוי בכל יום, חוץ אחר יוחכ"פ יום אחד, דיוחכ"פ מכפר, ופרשת אשם

מצוה קמ"א

מצות מעשה זבח השלמים ותודה

הנה בענין קרבן תודה שנכלל במצוות מעשה זבח השלמים יש להאריך. ובתחלה נעתיק את דברי **התבו"ש** (סק"ח), וז"ל, תודה פשוט דנידר ונידב הוא, אע"ג דפירש"י בחומש (ויקרא ז, יב) אם על תודה, אם על דבר הודאה של נם, ע"כ. משמע כפ' התודה וכו' דאפי' בלא נם מתנדבים. והטעם נ"ל, משום דבכל יום נפלאותיו ומחשבותיו אלינו, והפוסקים כיון דחשבו שלמים גם תודה בכלל, כדאיתא בזבחים (דף ז.) תודה איקרי שלמים, עכ"ל.

והנה במוש"ע (או"ח סי' רי"ט), נפסק דארבעה צריכים להודות, יורדי הים, חולה ונתרפא, חולכי מדבריות, וחבוש בבית האסורים שיצא, והטור מביא דברי אביו הרא"ש, דנוהגין באשכנז וצרפת שאין מברכין כשהולכים מעיר לעיר, שלא חייבו אלא בהולכי מדברות, דשכיחי בה חיות רעות ולסמים, והא דאיתא בירושלמי (ברכות פ"ד ה"ד) כל הדרכים בחזקת סכנה, לא אמרו אלא לענין תפלת הדרך, שבכל הדרכים צריך אדם לבקש רחמים על עצמו, אבל ברכת הגומל במקום תודה איתקן, עכ"ל.

ולכאורה יש להעיר, דמאי שנא משאר הקרבנות דלא חייבו חכמים שיעשה שום דבר במקום הקרבן, אלא תיקנו

שיאמר פ' אותו הקרבן, ואם יודע שנתחייב חטאת יאמר פ' חטאת, וכן בכל הקרבנות, וא"כ מ"ש תודה, דהתקינו שיברך ברכת הגומל במקום התודה, ולא סגי כמה שיאמר פ' תודה ויחשב לו כאלו הקריב תודה. עוד יש להעיר, דלפי"ז אין לומר ברכת הגומל בלילה, דהרי היא באה במקום תודה^(מ) וכמו שאין אומרים פ' הקרבנות בלילה (שו"ע או"ח סי' א' סעי' ו, חובא לעיל בהקדמה).

והנה החת"ס בתשובה, (או"ח סי' נ"א), האריך בזה, וחילק בין חולה שנתרפא, וחבוש, וחולכי מדבריות שהיו חייבין בקרבן תודה בזמן שביהמ"ק היה קיים, ואלו יורדי הים לא היו חייבין להביא קרבן. ושכן מדויק בתהלים ק"ז, ורק מדברי קבלה צריך להודות בצבור, ותרי רבנן (ברכות נד:). ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים, תקנו חז"ל שגם הג' שחייבין בקרבן ירוממוהו בקהל עם ובמושב זקנים, ונמצא דמה שכתב הרא"ש שתקנו הגומל במקום תודה היינו הני ג', אבל יורדי הים אינם חייבין רק מדברי קבלה, מהפסוק שנאמר (תהלים קה, לב) וירוממוהו בקהל עם וכו'.

וצ"ע לפי"ז, באם א' מהני ג' בירך הגומל, אז לא יצא בזה מי שירד לים, אם לא ענה אמן, דהם הרי אינן חייבין אלא מדברי

(מ) ובשו"ת מהר"ם שיק סי' פ"ח העיר ג"כ דלא יאמרו ברכת הגומל בשבת וכו"ט, דהרי אין מקריבין נו"נ בשבת ויו"ט עיי"ש שהאריך בזה, וכן בחוה"מ פסח לא יאמרו ברכת הגומל כמו שאין אומרים מזמור לתורה.

שיאמר דברי שבה והודאה.

והאבנ"ז ביאר, דזהו כוונת הרא"ש, במה שאמר דברכת הגומל הוי במקום תודה, דהיינו במקום שיש תודה יש גם שבת, דהיינו שבזמן שביהמ"ק קיים היה ב' חיובים. א' שהיב להביא קרבן תודה. וב' שבשעה שמביא קרבן תודה היה צריך לומר דברי שבה, ועכשיו שאין ביהמ"ק קיים וליכא קרבן תודה, מ"מ אכתי קיים ברכת הגומל כנגד הדברי שבה שהיה חייב בהם.

והשתא מיושב היטב מה שהקשינו דלמה לא סגי באמירת פ' הקרבנות, ולפ"ז אתיא דוודאי צריך לומר פ' הקרבנות, ועי"ז נחשב לו כאלו הקריב קרבן, אלא דכמו דבחיוב חטאת היכא שידוע שנתחייב חטאת צריך להתוודות, וכמבואר בפמ"ג (הבאנו לעיל מצוה קל"ח), ה"ה היכא דנתחייב בקרבן תודה חייב לומר דברי שבה והודיה, וכמו שמצות ויודיו מוטלת על האדם בין אם מביא קרבן בין אם אינו מביא קרבן, אלא שבזמן הבית, היה מקיים מצות וידיו בשעה שהביא הקרבן. ומבואר כן **בספר המצוות להרמב"ם** (מצוה ע"ג בסד"ד) וז"ל, הנה נתבאר לך מה שזכרנוהו כי הוידיו חובה בפנ"ע, וחובה לחוטא על כל חטא שחטא, בין בארץ בין בחו"ל, בין הביא קרבן בין לא הביא קרבן, חייב להתוודות, כמו שאמר (במדבר ה, ז) והתודו את חטאתם ולשון ספרא (פ"ד) והתודה (ויקרא מז, כא) זה ויודיו דברים עכ"ל. כמו"כ מצות שבה

סופרים, והוא חייב מדברי קבלה, וצ"ע. ולפי דברי ההת"ם יש ליישב, דמשו"ה לא סגי באמירת פ' הקרבנות, אלא צריך שיברך ברכת הגומל, דחכמים רצו להשוות כולן אחדדי, וכיון דיורדי הים אינן חייבין בקרבן, רק בברכת הגומל, ע"כ ג' האחרים ג"כ תקנו שיאמרו ברכת הגומל, וצ"ע.

והנה באמת היה אפ"ל עפ"י מה דמבואר בשו"ת **אבני נזר** (או"ח סי' ל"ט), וכן הוא בסוף ספר חיי אדם, דמזמור לתודה שאומרים על קרבן תודה אינו מדין שירה, דליכא חיוב שירה בקרבן יחיד (ועי' שם באבנ"ז שתמה על ההת"ם דמדבריו מבואר, דדעת הרמב"ם היא שאומרים שירה על קרבן יחיד, ומפורש ברמב"ם (פ"ג מהל' כלי המקדש ה"ב) דאין אומרים שירה אלא על חובת ציבור) אלא כמבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ו) וז"ל, ויראה לי שאינו מתודה על השלמים אבל אומר דברי שבה ע"כ. והיינו דמחויבי וידיו הוא, דוידיו אינו דוקא על חטא, אלא דבכל קרבן יש חיוב להתודות^(א), או וידיו על חטא או דברי שבה והודאה, דהודאה היא ג"כ לשון וידיו, ועי' **במנ"ח** (מצוה קט"ז מצות מעשה העולה), דעל העולה מתודה עון עשה, ועון ל"ת הניתק לעשה, כמבואר ברמב"ם (פ"ג מהל' מעשה הקרבנות ה"ד). ואם אין בידו עוון עשה אומר עליו דברי שיר, כמו שכתב הרמב"ם [הנ"ל] בשלמים, ע"כ. ומבואר דיש דין וידיו בכל קרבן, ואם ליכא חטא להתוודות או צריך

(מא) והגאון האדר"ת זצ"ל הראה מקום לדברי הרמב"ם בגמ' תענית (כג.) בחוני המעגל, שאמר הביאו לי פר הודאה, וברשי' להתודות עליו ועשה עליו סמיכה והביאו שלמים עכ"ל, מפורש מזה דיש חיוב להתודות בשלמים, ובאמת מקרא מפורש בדברי הימים ב' (ל' פסוק כ"ב) באמצע הפסוק מזכירים זבחי שלמים ומתודים לה' אלהי אבותיהם, עי"ש.

והודאה מוטל על האדם בין אם מביא קרבן בין אם אינו מביא, אלא שבזמן הבית היה מקיים מצות הודאה בשעה שמביא קרבן.

והנה החת"ם ג"כ כתב כן בתחלת התשובה, דבשעת זבחי תודה אומרים שירה על הנסכים מזמור לתודה, ואז גם הבעלים אומרים שום שבה מעין המאורע, ונמצא שגם לדבריו יכולין לומר דבכל קרבן תודה יש חיוב לומר דברי שבה, וא"כ שפיר נשאר הק חיוב אפי' בזמח"ז שאין לנו קרבן, דיסוד החיוב הוא חיוב של וידוי דברים, וזה שייך אף בלי קרבן.

ולפי"ז מיושב היטב דשפיר שייך לומר ברכת הגומל בלילה, וכמו"כ בשבת ויו"ט, משום דהחיוב אינו במקום הקרבן, אלא שהוא חיוב נוסף על הקרבן, וזה שפיר שייך לעשות אף בלילה, ואף שיש לומר דכיון דחיוב הוידוי הוא בשעת סמיכה, וסמיכה אינה אלא ביום, מ"מ זה רק אם מקיים החיוב וידוי על הקרבן, אז צריך שיהא בשעת סמיכה, וביום דוקא, אבל בזמח"ז דמקיים מצות ודוי בפנ"ע, יכול לקיימו אף בלילה, וכמו שהוא יכול להתוודות על הטאוי אף בלילה, ה"ה הדברי שבה והודאה שהיא ברכת הגומל שפיר יכול לומר אף בלילה.

ועפי"ז מיושב גם מה דהעיר שם בחת"ם, על מה דמבואר ברמב"ם (הלכות ברכות פ"י ה"ה) דברכת הגומל צריכה להיות בעמידה, והכס"מ תמה עליו מנ"ל זה, והחת"ם תי' דהוא משום כבוד הציבור עיי"ש. ולדברינו א"ש שהרי כיון דיסוד החיוב הוא מדין וידוי, ווידוי הרי צריך להיות מעומד כמבואר בשו"ע או"ח סי' תר"ז, א"כ שפיר

צריך לעמוד בברכת הגומל כיון דזה הוא הוידוי דברים של קרבן תודה.

ומיושב ג"כ קושיית המהר"ם שיק, שהקשה, דהרי בשבת ויו"ט אין מתפללין תפלת נדבה משום דאין מקריבין קרבן נדבה, וא"כ כמו"כ יהא אסור לברך ברכת הגומל, ולדברינו א"ש, דברכת הגומל אינו במקום קרבן תודה, אלא הוא חיוב וידוי דברים בשעה שמחוייב בקרבן, והגם דעיקר חיוב וידוי הוא בשעת הקרבת הקרבן, וזה א"א לעשות בשבת, מ"מ אף בזמן דליכא קרבן מ"מ נשאר החיוב שיש לומר דברי שבה והודאה, וזה הוא חיוב בפנ"ע, ושפיר יכולין לקיימו בשבת ויו"ט.

היוצא לנו מזה, דיסוד החיוב של ברכת הגומל הוא קיום מצות וידוי שבקרבן תודה, שמתקיים ע"י דברי שבה והודאה, ומי שנתחייב בקרבן תודה ודאי צריך ללמוד דיני קרבן תודה, ולא סגי במה שמבשר ברכת הגומל, דברכת הגומל אינה באה רק כנגד ההודאה, ולא במקום הקרבן עצמו. [ועי' במשנ"ב סי' ר"ח (ס"ק ל"ב) דמי שנעשה לו גם ראוי לומר פ' תודה עיי"ש אריכות]

והנה באור שמח על הרמב"ם הנ"ל, מבאר ג"כ כדברי האבנ"ז והחיי"א הנ"ל, דהבעלים אמרו מזמור לתודה בעת הקרבת הקרבן, וציין לעיין במד"ר (ויק"ר פ"ט ז', והובא גם בבאור הגר"א סי' נ"א) וז"ל המדרש, וכן דוד אמר (תהלים נו, יג) עלי אלהים נדריך אשלם תודות לך, תודה אין כתיב כאן אלא תודות, ההודאה וקרבן תודה עכ"ל. ומבואר להדיא,

דיש חיוב לומר דברי תודה, וא"ש דהחיוב של אמירת תודה נשאר היום כמו שהיה בזמן שביהמ"ק היה קיים, וזה מתקיים ע"י ברכת הגומל.

ועי' בהעמק שאלה (שאלתא כ"ז, בד"ה שנאמר ויאמר יתרו ברוך ה' בא"ד) וז"ל ולא מצינו אלא הגומל לחולה עצמו ובעשרה שהוא במקום קרבן תודה, ומשו"ה נהגין לברך בשעת קריה"ת דהשולחן או במקום המזבח כמש"כ הגר"א בס' תק"ס (פק"ב) לענין הקפת הושענות (הבאנו דבריו במצוה שכ"ד) ולפי המבואר דברכת הגומל הוי כנגד השבח והמזמור לתודה או צ"ב דהרי זה אינו במזבח, וצ"ע.

ובדברינו יובן מה דאיתא **בטור** ס' רפ"א, ובאשכנז אין אומרים מזמור לתודה בשבת לפי שאין תודה קריבה בשבת ואינו טעם של עיקר עכ"ל. ובכ"י כ' וז"ל ומ"ש רבינו שאינו של טעם עיקר נראה שהיא משום דמזמור זה אין אנו אומרים אותו לשום קרבן תודה אלא לשם הודאה עכ"ל. ומבואר להדיא כדברינו, דהחיוב של אמירת פ' מזמור לתודה, וכן ברכת הגומל שהוא במקום אמירת פרק מזמור לתודה, אינו במקום קרבן תודה, אלא שהוא חיוב הודאה בפנ"ע, ושפיר אפשר לאומרו בשבת וביו"ט, וכמו שתירצנו קושיית המהר"ם שיק דאמירת הודאה שפיר אפשר לאומרו בשבת ודו"ק.

והנה בשו"ע (או"ח ס' נ"א ס"ט) ברמ"א נפסק, דאין אומרים מזמור לתודה בשבת ויו"ט או בימי פסח, שאין תודה קריבה בהם משום חמין, ולא בער"פ, ולא בעיוהכ"פ,

עכ"ל. והנה לפי הב"י דחולק על זה לענין שבת ויו"ט, ה"ה בדפסח מותר לומר מזמור לתודה, דהרי אינה במקום קרבן, אלא הודאה בעלמא (וכן מבואר בפרישה להדיא), ובטעם הנהגין שלא לאמרו, הנה **בטור** (ס' נ"א) מבואר, דהוא משום דחשו דלמא כשיבנה המקדש יאמרו שמותר להקריב קרבן תודה. והטור חולק ע"ז ואמר, דאין לחשוש לזה דלא טעו אינשי בהכי. ונמצא דבאמת גם הנהגין שלא לאמרו מסכימים לדברי הב"י דהאיסור אינו משום דהוא במקום הקרבת קרבן, אלא מטעם חדש שחשו שיטעו לכשיבנה ביהמ"ק, ונמצא דלכו"ע מזמור לתודה אינו במקום הקרבת קרבן ודו"ק.

ועי' בשו"ת בנין שלמה (ס' נ"ז) שהאריך אי ראו לומר מזמור לתודה ביום תענית אסתר, דהרי אפילו בזמן שביהמ"ק היה קיים היו מתעניין בי"ג אדר, וכן אי יש לומר פ' שלמים ביום י"ב אדר, כיון דממעט מזמן אכילתו, עיי"ש שהאריך בזה.

והנה זה מזמן שנתעוררתי דבפיוט יה אלי וגואלי שאומרים לפני תפלת מוסף של שלש רגלים, הנוסח הוא ותודה ולעולה ולמנחה ולחטאת ולאשם ולשלמים ולמילואים כל קרבניך, דלכאורה הפייטן כיוון להפסוק בפ' צו (ויקרא ז' פסוק ל"ז) זאת התורה לעולה למנחה ולחטאת ולאשם ולמילואים ולזבח השלמים ובפסוק לא נזכר תודה בכלל, דתודה איקרי שלמים, ולמה הזכיר הפייטן "ותודה", ומה גם שהזכירו בראש, וכן צ"ב דהפייטן שינה מסדר הכתוב, ואמר "לשלמים" לפני "מילואים".

ומתחלה חשבתי דאולי הוא ט"ם וצ"ל "ותורה" ברי"ש, והיינו בדיוק כמו שכתוב זאת "התורה" לעולה וגו', אבל שוב ראיתי ספר נפלא "סלה אהלדך", שכל כולו מיוסד על הפיוט יה אלי, ושם ראיתי דברים נפלאים, וביאר עפ"י המדרש תנחומא פ' צו, דאם על תודה יקריבנו נאמר על הודיית פיו, דבזמח"ז שאין לנו קרבנות בפועל, אז נשאר רק הודיית פיו, וזהו במקום העולה ומנחה וחמאת ואשם ושלמים וכו', ומשו"ה הקדימו למילת תודה בראשונה, דזה כל קרבניך, היום דליכא ביהמ"ק, ועיי"ש עוד דברים נפלאים בכוונת ולמלואים, דהיא מלשון להשלים, דהיינו שאנו משלימים הקרבנות ע"י הודאת פינו, עיי"ש.

ולפי דברינו א"ל בדרך אחר, דהחלק של קרבן תודה של שיר, עדיין נשאר היום מה"ת וכמש"נ, ומשו"ה הקדימו לשאר הקרבנות, כיון דאמירת ברכת הגומל, הוי קיום מה"ת של אמירת שיר על הקרבן, וזה שפיר עדיין אפשר לקיים היום, וא"כ שפיר בא ראשונה לפני שאר הקרבנות שאנו מקיימין רק באמירה.

ושפיר אפשר לומר הפיוט גם ביו"ט של פסח דתודה הכוונה להשיר של תודה, ולא להקרבן עצמו.

עוד אפשר לבאר, עפ"מ דראיתי בספר עבודת הקרבנות מהג"ר אהרן הכהן וצ"ל חתן החפץ חיים וצ"ל, דהקרבן הראשון שיתחייבו ישראל להביא כשיבנה ביהמ"ק

ב"ב יהיה קרבן תודה, וז"ל במכתב שכתב חותנו להגרי"ח זוננפעלד וצ"ל בעת שיבואו לאר"י ויהיו הכל מוכרחין לעבור על הים, יהיו מוכרחין אח"כ להביא קרבן תודה ע"ז כידוע וכו' עכ"ל, ומה גם שבעת צאתנו מהגלות חמר הזה יהי' כולנו מחייבין בקרבן תודה כמו מי שיצא מבית האסורים, וכמו דמבואר בשו"ע או"ח סי' תע"ה דנוהגין לעשות המצות מעשרון זכר ללחמי תודה שהיוצא מבית האסורים מביא תודה, וישראל כשיצאו ממצרים הוי כיצאו מבית האסורים, שהיו אסורים שם, וא"כ הקרבן הראשון יהיה קרבן תודה, ושפיר נזכר תודה בתחלה, דמתפללין אנו והשיבה לאדמתך, ואז נביא קרבן תודה, וגם שאר קרבנות שנתחייבנו בעת הגלות, ודוק.

וביסוד דברינו יתבאר היטב מה דידוע מהגרי"ז, דבעת שחיטת הפסח היו הלויים אומרים את ההלל מוזן שירה, והבעלים אמרו הלל מדין שהפסח טעון הלל בעשייתו, כמבואר בגמ' פסחים (צה). אפשר ישראל שוחטין את פסחיהן ונוטלין את לולביהן וא"א הלל, ע"כ. ולפי דברינו נראה דהחויב הלל של הבעלים הוא מכה החיוב אמירת דברי שבח בשעת שחיטת שלמים ותודה, אלא דבפסח תיקנו לומר הלל במקום מזמור לתודה, וכמבואר בגמ' (צה). במצוה שנעשית ע"י כל ישראל מחייב הלל בעשייתו, לא כן בקרבן שלמים ותודה דהוי קרבן יחיד, אבל יסוד החיוב דטעון הלל בעשייתו הוא כמו בכל קרבן דטעון דברי שבח בעשייתו, ודו"ק.

מצוה קמ"ט-ק"ג

שלא יכנסו הכהנים למקדש מגודלי שער וקרועי בגדים

הנה אי' בשו"ע (או"ח סי' צ"ח ס"ד) וז"ל, התפלה היא במקום הקרבן, ולכך צריך ליהדר שתהא דוגמת הקרבן ככוונה, ולא יערב בה מחשבה אחרת כמו מחשבה שפוסלת בקדשים. ומעומד דומיא דעבודה. וקביעות מקום כמו הקרבנות, שכל אחד קבוע מקומו לשחיטתו ומתן דמו. ושלא יחוי' דבר בינו לקיר, דומיא דקרבן, שהחציצה פוסלת בינו לקיר. וראוי שיהיו לו מלבושים נאים מיוחדים לתפלה, כגון בגדי כהונה, אלא שאין כל אדם יכול לבזבז על זה, ומ"מ טוב הוא שיהיו לו מכנסים מיוחדים לתפלה משום נקיות, עכ"ל.

והנה כבר הבאנו דברי **התבונ"ש** (לעיל מצוה קט"ז הערה י"ז) וז"ל, (באח"ד) ותפלה שאני [מס' הקרבנות], דמפני שאין לנו עבודת כהנים שהיא עבודת התמיד ב"פ ביום, תקנו עבודה אחרת ב"פ ביום כעין תמיד, ואינו נחשב כאלו הקריב התמיד, אלא דהוא עבודה אחרת במקום התמיד, ומשום דרחמנא קרייה לתפלה עבודה, אפי' בזרים הצריכו לה כל תנאי עבודה, עכ"ל. אבל זה לא נאמר רק בתפלה שנקראת עבודה, משא"כ באמירת פ' הקרבנות א"צ בה כל תנאי עבודה, ומותר אף בישיבה, ואף בלילה וכו', עיי"ש. ונמצא לפי"ז דכהנים א"צ ליהדר באמירת פ' הקרבנות שלא יהיו מגודלי שער, (וקרועי בגדים בלא"ה לא שייך, דהרי אין בג"כ היום) דכשאומר פ' הקרבנות אינו אלא כעוסק בתורה ונחשב לו כאילו הקריב, ול"צ לכל

תנאי עבודה. אבל בתפלה שהיא עבודה, שפיר מוזהר כל אחד לילך בבגדים נאים דומיא דבגדי כהונה הצריכים לעבודה. ובכלל זה ג"כ שלא יהיו קרועין.

ולכאורה יש להעיר דלמה לא פסקו הפוסקים גם כן, שבתפלה יש ליהדר שלא יהיה מגודל שער דומיא דעבודה, וצ"ע, ויש ליישב דהנה מלבד הלאו שלא יכנס למקדש מגודל שער, יש עוד דין מחמת מורא מקדש, עי' **במנ"ח** דמביא דברי **הרמב"ם** (פ"א מה' ביאת המקדש הי"ז) דאסור לכל אדם, בין כהן ובין ישראל, להכנס למקדש כולו מתחלת עזרת ישראל פרוץ ראש דרך ניוול, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מגודל, ע"כ. ועי' בכסף משנה, דזה כתב רבינו מסבירא מחמת מורא מקדש, ונמצא לפי"ז דביהכ"נ שיש בו ג"כ דין מורא מקדש, אסור ליכנס בו בגידול שער דרך ניוול, ובספר פסקי תשובות סי' קנ"א מביא כמה ראשונים ואחרונים דסוברים, דדין מורא מקדש בביהכ"נ הוא מדאורייתא עיי"ש, וא"כ הרי בלא"ה אסור ליכנס לביהכ"נ כשהוא מגודל שער דרך ניוול, וא"צ לדין מיוחד משום דדמיא לעבודה, אולם אבתי נפק"מ למי שמתפלל בבית, דמשום מורא מקדש ליכא, ומשום דומיא דעבודה איכא, וצ"ע.

ובמנ"ח מבאר דמשום מורא מקדש אסור רק דרך ניוול, ואילו הלאו דמגודל שער בעבודה הוא בשלשים יום, וא"כ יש נפק"מ גם לענין זה, שמשום דומיא דעבודה

וראיתי בשו"ת **שיח יצחק** מהגר"י ווייס וצוק"ל הי"ד דיין דק"ק ווערבוי יצ"ו (סי' רמ"ג) שהעיר לפי הרמב"ם שאסור ליכנס למקדש כשהוא מגודל שער למה לא מצינו בחז"ל הטעם שחייבים לגלח לפני הרגל, מכיון כשעולים לרגל וכולם נכנסו למקדש לקיים מצות ראייה, היו כולן חייבין לגלח, ובגמ' מבואר הטעם בכדי שלא יכנס למועד כשהוא מנוול, [ובפשטות בזמח"ז דליכא משום ניוול, מ"מ איכא משום כבוד המועד] עיי"ש דמסיק דיש לגלח בזמח"ז עריו"ט זכר למקדש ומביא מהשו"מ דחייבין לטהר עצמו בעריו"ט אף בזמח"ז זכר למקדש עיי"ש.

צריך לזוהר משלשים יום ואילך, ואילו משום מורא מקדש אינו עובר רק דרך ניוול. והנה המחבר בהל' ביהכ"נ (סי' קנ"א ס"ה) כשמדבר מכבוד ביהכ"נ פסק וז"ל, וראוי שלא יהא עליו ולא על בגדיו שום לכלוך, ע"כ. ואולי שכשמגדל שערו דרך ניוול הרי זה בכלל שלא יהא עליו שום לכלוך, ואסור ליכנס כן לביהכ"נ. ולפי דברי **הערוך השולחן שכתב** (ס"א סכ"ו; הובא לעיל מצוה קט"ו) דכהן צריך לעמוד, דיש לו לחשוב אלו היה בזמן המקדש היה הוא בעצמו המקריב והמקטיר וכו', עכ"ל. א"כ נראה דכהן צריך לזוהר ג"כ שלא יהיה מגודל שער כשאומר פ' הקרבנות, ושהיו לו בגדים נאים, וצ"ע.

מצוה קנ"א

שלא יצאו הכהנים מן המקדש בשעת עבודה

ואולי לפי מה דמובא בתב"ש בשם מדרש הנעלם שיאמרנה בביהכ"נ או בביהמ"ד, יש ענין שלא לצאת מביהמ"ד באמצע אמירת פ' הקרבנות דומיא דעבודה. אולם התב"ש חולק שם, וסובר דבפ' הקרבנות ל"צ לתנאי עבודה, דהוי רק כעוסק בתורה. ומ"מ מסיק דהואיל ונפק מפומיה דר' כרופדאי הלשון "בבתי כנסיות" טוב לעשות כן, עיי"ש. ובתפלה דהיא עבודה שצריכה להיות דומיא דעבודת התמיד, אה"נ דאסור להפסיק וכמבואר בשו"ע (או"ח סי' ק"ד) פרטי הדיון. ואפי' הפסק בלי יציאה אסור, וכ"ש ביציאה.

נראה לכאורה דלפי"ז יהא אסור להפסיק באמצע אמירת פ' הקרבנות, דלכאורה הרי"ז נחשב כאילו יוצא בשעת עבודה. אולם עי' במנ"ח דהלאו הוא רק אם יצא מן המקדש באמצע עבודה. אבל באינו יוצא אעפ"י שהפסיק מעבודתו ונפסלה אינו עובר כלל. וא"כ לענין אמירת פ' הקרבנות בהפסק גרידא אינו עובר, ואילו על היציאה מביהכ"נ ל"ש לומר דהוי כיוצא מן המקדש. הגם דהוי מקדש מעט דהרי לא מצינו דין כזה שאמירת הקרבנות צריך להיות בביהכ"נ דייקא כקרבנות שצריכים להיות במקדש דייקא.

מצוה קנ"ב

שלא להכנס שתויי יין במקדש וכן שלא יורה שתוי

הנה בתפלה נפסק בשו"ע (או"ח סי' צ"ט), דשתה רביעית יין אל יתפלל, עיי"ש כל פרטי הדינים, ולכאורה להסוברים דאמירת פ' הקרבנות צריכה להיות מעומד, יש ליוהר ג"כ שלא ישתה רביעית יין לפני האמירה. דהרי"ז כאלו הקריב קרבן כשהוא שתוי, ולפי התבוא"ש דהוי כעוסק בתורה ול"צ לתנאי עבודה באמירת פ' הקרבנות, לכאורה גם על זה א"צ להקפיד. דעיי' **ברמב"ם** (פ"א מהל' ביאת מקדש ה"ד) וז"ל, ומותר לשכור ללמוד תורה, ואפי' הלכות ומדרשות, והוא שלא יורה, עכ"ל. וא"כ שפיר מותר לומר פ' הקרבנות כשהוא שתוי.

הרמב"ם הללו, לפי מה שביארנו לעיל במצוה קמ"ט, להשיטות דדין מורא מקדש נוהג בבתי כנסיות ובבתי מדרשות מדאורייתא, א"כ יהא אסור ליכנס לביהכ"נ כשהוא שתוי מדין מורא מקדש, ומ"מ צריכין לדינא דשיכור אסור להתפלל, היכא שמתפלל בבית או במקום אחר שלא בביהכ"נ, דיש דין מיוחד בתפלה מלבד הדין דמורא מקדש, ונמצא לפי מה דמבואר **בתבוא"ש** בשם מדרש הנעלם (הובא במצוה הקודמת) שיש לומר פ' הקרבנות בביהמ"ד, א"כ ממילא נאסר לו לשתות רביעית יין, דהרי אסור לו ליכנס בביהמ"ד כשהוא שתוי מדין מורא מקדש, והרי אין לומר פ' קרבנות אלא בביהמ"ד.

והנה הרמב"ם (שם הי"ז; הבאנוהו לעיל בשם חמ"נ"ה, מצוה קמ"ט) כתב, וז"ל, וכן אסור לכל אדם בין כהן בין ישראל להכנס למקדש כולו, מתחילת עזרת ישראל ולפנים, כשהוא שתוי יין, או שכור, או פרוע ראש דרך ניוול, או קרוע בגדים, אע"פ שאינו באזהרה, שאין זה כבוד ומורא לבית הגדול והקדוש שיכנס בו מנוול, עכ"ל. ולפי דברי

ואגב יש להעיר, דלכאורה האיך מותר ליכנס כשהוא שכור לביהכ"נ, כגון בשמחת תורה, ופורים. ועיי' בספר פסקי תשובות שהאריך בזה מספרי האחרונים, והוא תלוי בדינא, דבתי כנסיות שבהו"ל על תנאי הן עשויות (מגילה כ"ח ע"ב), עיי"ש באריכות.

מצוה קנ"ט - ק"ס

ענין מומאת ח' שרצים ומומאת אוכלין

ונקבות, לענין שכל שנטמא בשרצים נקרא טמא, ולא יעלה מטומאה עד שיטבול במים

וזה לשון החינוך (מצוה קנ"ט מומאת שרצים), ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים

בעוונותינו מקדש וקדשים, דיני הטומאות במלים אצלנו. ומכל מקום אם רצה לנהוג בהם בעצמו מנהג קדושים כאילו היה בארץ, ולהזהר באוכלין לאכלן בטהרה, כזה ראוי לדון בו, עכ"ל.

ונראה דודאי יש בזה הדין דכל העוסק, דהרי נוהג אף בומה"ז, אלא שאינו נוגע למעשה, ובהקדמה דיברנו מזה בענין כל הלומד בסדר זרעים וטהרות, עפ"י הגמ' דב"מ (קיד:), עיי"ש.

כדינו. ומכל מקום עכשיו שאין לנו בעוונותינו לא מקדש ולא טהרות, אין לנו למנותה בחשבון מצוות הנהגות. ומי שמיטמא אפילו לדעת בכל זמן, אין עליו חטא בזה, אלא שאינו רשאי ליגע בקדשים עד שיטהר, ומכל מקום יש לכל מבין להרחיק הטומאה, כי הנפש מתעלה בטהרה, ע"כ. ובמצוה ק"ם (טומאת אוכלין) כתב וז"ל, ונוהגת בכל מקום ובכל זמן בזכרים ונקבות, שנדון בענין זה טומאת האוכלין והכשירן, ומכל מקום עכשיו בחוצה לארץ שאין לנו

מצוה קס"ח

מצות קרבן יולדת

דהא הבאנו דברי שו"ת **בנין שלמה** (סוף סי' א') ואעתיק לשוה"ק וז"ל, ואגב דאירינן בסדר נוסח המעמדות, ראיתי לתמוה על מה דהשמיטו להעתיק פ' יולדת, דבזה"ב היה צריך הבעל להקריב קרבן יולדת ביום מ"א לזכר או ביום פ"א לנקבה, וא"כ האידנא צריכה היולדת לומר ביום מ"א לזכר או ביום פ"א לנקבה, פרשת יולדת, מהתחלת פ' תזריע עד זאת תורת היולדת (יב, ז), כדי לקיים ונשלמה פרים שפתינו (הושע יד, ג), וכמו דתקנו לומר פ' הטאת ואשם וקרבן עולה ויורד. או שהבעל יאמר בשבילה, דהרי בזה"ב היתה מחוייבת להביא קרבן יולדת. ולפי הדין, דהבעל מחוייב להביא כל קרבן שהיא מחוייבת, וכדאיתא בנדרים (לה:), אפשר דשניהן מחוייבין לומר פ' זו וכו', ומיהו אחר העיון נראה, דהוא אינו מחוייב לומר,

דהא שמהוייב להביא היינו משום שבתחלה בעת הנישואין הוא מקבל עליו אחריות מכל הקרבנות שהיא מהוייבת, אבל עיקר הקרבן לא בא אלא בשביל האשה. והלכך עכשיו דליכא קרבן רק דיבור בעלמא וכו', לא שייך שום חיוב על הבעל, דהא הוא א"צ כפרה כלל. וכו' ועיי"ש עוד טעם

ולבסוף מסיק וז"ל, ולענין אם צריכה לומר גם הפסוק (שם ח) ואם לא תמצא ידה די שח וכו', נ"ל דלא מיבעיא אם היא עשירה או הוא עשיר, דודאי א"צ לומר, אלא אפי' אם הם עניים סגי בזה, דעני שהביא קרבן עשיר יצא וכו'.

ועוד מסיק, ונראה, דאם יש עליה חמש לידות וודאות, צריכה לומר הפרשה חמשה פעמים וכו', ועכ"פ היוצא לנו מדברינו,

(לעיל מצוה קל"ח), דהביאור הלכה בסי' א' מביא דברי הפמ"ג, דמסתפק אם צריך לומר פ' נסכים אחר כל קרבן בנפרד, או דסגי פעם אחת אחר פ' עולה תודה ושלמים, וא"כ לכאורה ה"ה בנידוננו יש להסתפק, דאולי סגי בפעם אחת אפי' על כמה לידות.

והנה החינוך כותב בטעם המצוה, וז"ל, משרשי המצוה, כדי שתתעורר מתוך הפעולה לתת הודאה לה' ברוך הוא שהצילה מחבלי יולדה, שהוא דבר נס. ועוד אמרו זכרונם לברכה (נדה לא:): שהאשה קופצת ונשבעת בעת ציריה שלא תזקק עוד לאיש, ולפיכך צריכה כפרה וכו' עכ"ל. והמנ"ח תמה על טעם הראשון, דא"כ הו"ל לאתויי תודה, עיי"ש. וכוונת המנ"ח הוא, דלפי דברי החינוך היה לה להביא רק קרבן תודה בלבד, ולא עולה וחטאת ג"כ, דאין לומר דכוונתו להקשות למה אינה מביאה קרבן תודה כלל, שהרי יולדת באמת צריכה להביא גם קרבן תודה. ועיי' רס"י רי"ט בענין ברכת הגומל ליולדת, ויש כמה מנהגים בזה, אבל לכו"ע חייבת בברכת הגומל. וברכת הגומל הרי היא במקום תודה.

ועיי' בהתם סופר עה"ת (פ' תזריע ד"ה אחד לעולה) וז"ל פירש"י לא נצרכה אלא למקראה, ונ"ל הפי' דבכל התורה כל העוסק בפ' כאילו הקריב אותו קרבן, וא"כ לעולם צריך להקדים החטאת קודם לעולה, כמשל הפרקליט והדורון, משא"כ פ' יולדות דל"ש כאילו הקריב שהרי ת"ת הוא רק לזכרים, ובהו ל"ש יולדת ואינו כאילו הקריב רק מצות קריאה בעלמא, ומשו"ה ראוי להקדים עולה דחשיב טפי מחטאת, עכ"ל החת"ם. והנה

דנראה ברור דכל אשה יולדת צריכה לומר הפרשה עד זאת תורת היולדת לזכר או לנקבה ביום מלאת ימי טהרה, והלענ"ד כתבתי בעז"ה, עכ"לח"ק. עיי"ש דברים נחמדים בביאור הפסוקים בפ' תזריע, ואכ"מ.

ועיי' בסוף פידור היעב"ץ (בסדר המעמדות ליום ראשון) שכתב, יולדת כשימלא לה מ' לזכר ופ' לנקבה למחר כשיהא אחר טבילה תקרא או הבעל קורא לה מתחלת פ' תזריע עד וטהרה ואח"כ תאמר רבון העולמים ית"ר"מ האו"א שתהא אמירה זו חשוב ומקובל לפניך כאלו הקרבתי קרבן יולדת, עכ"ל.

והנה לפי דברינו בהקדמה, וכפי המבואר באגלי טל, דנשים אינן חייבות כלל במצות ת"ת, ואפי' במצוות שהחייבות בהן, א"כ ה"י אפשר ליישב, הא דהפוסקים השמיטו הא דיולדת צריכה לומר פ' יולדת, שהוא מטעם דלא שייך בנשים הדין דכל העוסק בתורת עולה וכו' דהרי אינן מצוות בת"ת, ודינא דכל העוסק נובע מה'ללמוד' שיש בכל מצוה, ונשים אינן בכלל ללמוד, אולם הדין השני שביארנו בהקדמה והוא הדין שנאמר לאברהם, שכל אימת שעוסקין בסדר הקרבנות מעלה אני עליהם כאלו הקריבום, זה לא שייך למצות ת"ת, וא"כ זה שפיר שייך אף בנשים, וכמו שביארתי בארוכה בהקדמה [ועיי' בכל"ח פ' תזריע אות ג' אריכות בזה].

ובענין מה שכתב חבנין שלמה, דאם יש עליה חמש לידות צריכה לומר הפרשה חמש פעמים, הנה כבר הבאנו

בבנין שלמה הנ"ל מבואר דגם הבעל מחויב לומר פ' תורת היולדת, ובדידיה שפיר שייך

כל הלומד, [ועי' בפנים יפות פ' צו, הובא בכל"ח הנ"ל].

מצוה קס"ט

ענין טומאת מצורע

וז"ל החינוך, ונוהגין דיני צרעת בזכרים ונקבות, בכל זמן שיהיו לנו כהנים בקיאים רואין אותם, כן נראה מדברי הרמב"ם זכרוננו לברכה. ואף על פי שאי אפשר להביא קרבן עכשיו, לכשיבנה בית המקדש ויהיה אפשר להביא קרבן, במהרתו מצרעתו יביא קרבן, עכ"ל. והיינו דהמצוה נוהג גם בזמננו אם יש כהן שיוודע ובקי בצרעת, והמצוה היא על הישראל שיבוא אל הכהן, וא"כ נראה שאם יש היום כהן שהוא בקי בצרעת והלך המצורע אצלו והכהן טימא אותו, א"כ אח"כ כשמיטהר מצרעתו, אעפ"י שליכא ביהמ"ק וא"א להביא קרבן, מ"מ יש לו

לומר פ' מצורע, ועי"ז יחשב לו כאלו הקריב קרבנו, ואעפ"כ כשיבנה ביהמ"ק חייב להביא קרבנותיו, וכמבואר בגמ' (שבת יב:) בר"י בן אלישע (עיי' בהקדמה מש"ש), ופשוט.

עי' בשו"ת שאילת יעב"ץ (סי' קלז) שהאריך בזה ודן אם יש השני צפרים, ועי' בהקדמת תפארת ישראל למשניות נגעים בסוף דבריו (אות ל"ט) שהאריך דכיון דאין לנו כהנים מיוחדים א"כ א"א לסמוך על חוקת כהונה לענין גילוח תער, וכן לענין נגעי בתים באר"י א"א להוציא ממון מחוקת מרי', לנתות חבית ולשרוף הבגד, עיי"ש.

מצוה קע"ו

מצות קרבן מצורע וכו'

הנה לפי מה שביארנו לעיל, דאם כהן ראה הנגע וטימאהו א"כ שוב כשנמהר הישראל מצרעתו, צריך לומר פ' קרבן מצורע, אבל בזה סגי אם אומר רק פרשת קרבן עשיר, וא"צ לומר פרשת 'ואם דל הוא'

דאפי' אם עני הוא, מ"מ עני שהביא קרבן עשיר יצא, ולגבי אמירה הרי הוא כעשיר, כמבואר בבנין שלמה לענין קרבן יולדת (מצוה קס"ט), וכמו שביארנו בקרבן עולה ויורד (מצוה קכ"ג; ועי' מצוה קט"ו). ועי' בכל"ח (פ')

תוריע אות ג') שכ' דבמצורע אינו כן, דהקרבן
בא רק להתיר אכילת קדשים, ועל זה ל"ש

אמירה, וחלוק מיולדת שבאה לכפרה, עי"ש.
[אבל בפנים יפות (פ' צו) לא חילק כן].

מצוה קע"ח-קע"ט

מצות ענין מומאת זב ומצות קרבן זב וכו'

ו"ל החינוך (מצוה קע"ח), ונוהג ענין זה
שבעל זיבה נקרא טמא, בכל מקום
ובכל זמן, אבל עכשיו בעונותינו, שאין לנו
מקדש ולא טהרות, אין לנו לחשוב מומאת
הזב במצוה נוהגת, לפי שאין לנו לעשות
בענין הזיבה שום דבר, ובזמן חבית נוהג
להביא עליה קרבן וכו', עכ"ל. ולכאורה
היום אפשר לקיים הקרבת הקרבן ע"י כל
הלומד.

ובאמת צ"ב דהרי כמו שמצינו בגמ'
דיומא (דף פ.) דהאוכל חלב
בזמא"ז צריך שיכתוב לו שיעור עיי"ש, ור"י
בן אלישע כתב על פנקסו לכשיבנה
ביחמ"ק אביא חטאת שמינה (שבת יב:),
כמו"כ היה לכאורה צריך כאו"א ליזהר,
שאם נטמא במומאת זיבה, שיכתוב על

פנקסו שהייב להביא קרבן, וצ"ע. וזה שייך
בזבה כמו בזב.

וישו"ר בספר פתחי מגדים על הלכות נדה
(פי"ח סל"א) וז"ל יש שכתבו שבכל
פעם שטובלת האשה לנדתה טוב שתקרא
למחרת פרשת קרבנות זיבה וכו', ואח"כ
תאמר יה"ר מלפניך וכו' שאם אני מחויבת
קרבן זיבה שתהא אמירה זו חשובה לפניך
כאילו הקרבתי קרבן זיבה, ואם לאו יהא
נחשב לי כקוראת בתורה, והוא מן סידור
תפלה ישראל, וכן משמע במור וקציעה (ס"ם
מ"ז) ותאמר ביום ולא בלילה, וביום חול ולא
בשבת, עיי"ש. וכן היא בסידור היעב"ץ
(בסדר המעמדות ליום ראשון), והוא מן סידור
תפלה ישראל ולא מן היעב"ץ.

מצוה קפ"ה

מצות עבודת יוהכ"פ

ו"ל החינוך בסוף המצוה, ונוהגת כל מצוה
זו בזמן הבית. ועכשיו בעונותינו שאין
לנו לא מקדש, ולא כהן גדול, ולא בגדי שרד,

ולא קרבנות, נהגו כל ישראל לעבוד ביום זה
בתפלות ובתחנונים, וכמו שכתוב (הושע יד, ג)
ונשלמה פרים שפתינו, ע"כ. ובמנ"ח (הוצאת

היום א"כ תרתני בפה ל"ל, ולכך אין קריאה זו רק בקריאת שאר המועדים וכו' עיי"ש, וזה חידוש גדול. ולדבריו צריכין לחלק בין עבודת יוהכ"פ לשאר המועדים שלא חשו שמוא לא עשה העבודה כדינו, ועי' בשו"ע הרב (סי' תרכ"א סט"ז) ומצוה ללמוד ביוהכ"פ משניות יומא כדי שתעלה האמירה במקום הקרבה וכו', עיי"ש.

*

ובענינא דשעיר המשתלח ביוהכ"פ ראינו בהסכמה **מהג"ר צבי קושלבסקי שליט"א** להספר **סדר יומא** על עבודת יוהכ"פ שכתב וז"ל, ואגב אעיר שמתוך הספר למדתי לפשוט ספק שנסתפקתי האם דין ונשלמה פרים שפתינו נאמר גם על השעיר המשתלח שכידוע שונה קרבן זה מכל הקרבנות שבמקדש וכמבואר ברמב"ן פ' אחרי שהשעיר המשתלח הוא כדי ליתן שוחד לשטן עיי"ש. אלא שמבואר במדרש שיר השירים (פ"ד ו) כחוט השני שפתותיך זה לשון זהורית ומדברך נאווה זה השעיר המשתלח, ר' אבהו אמר עלה, ונשלמה פרים שפתינו, מה נשלם תחת פרים ותחת שעיר המשתלח, שפתינו, ע"כ. והכונה דודאי מסברא לא היינו יודעים שדין ונשלמה וכו' נאמר על השעיר המשתלח, אבל הפסוק ומדברך נאווה מגלה שזהו השעיר שמשתלח למדבר, עכ"ל.

מכון ירושלים) צוין לדברי רש"י ביומא (ל:): ד"ה ההוא וז"ל, ההוא דנחית. שליה צבור שמסדר בתפלתו של יוהכ"פ סדר עבודותיו של כ"ג, ע"ש ונשלמה פרים שפתינו, עכ"ל.

והנה בזמן שביהמ"ק קיים היה הכהן קורא בפרשת אחרי מות, ובפ' אמור, ובפ' פנחס, כמבואר במשנה פ' בא לו כ"ג (סח), וילפינן בדף ה: דמקרא פרשה מעכב, ממלואים, דכתיב ביה (ויקרא ה, ה), ויאמר משה אל העדה זה הדבר אשר צוה ד', אפי' דיבור מעכב, ובגמ' (שם ע.) מבואר, דאחר שקרא הכהן, כאו"א מביא ס"ת מביטו וקורא בו, כדי להראות חזותו לרבים. וצ"ב דבשלמא מה שהכה"ג קורא נלמד מקראי אבל הא דכאו"א קורא מבואר בגמ' כדי להראות חזותו לרבים, ואולי הוא דכדי לקיים מצות עבודת יוהכ"פ עם כל חלקי המצוה של ללמוד וללמד וכו' דע"י שלימות המצוה יגיע כפרה לכל ישראל.

וישו"ר בחכמת שלמה להגרש"ק זצ"ל בשו"ע או"ח (סי' תרכ"א) וז"ל בא"ד, ויש להסביר בטעמו דבמקדש הוי שפיר הקריאה מעכב מכה חשש דלמא לא עשה העבודה כדינו ממש, לכך מחויב לחזור ולקרותו בפה ונחשב נמי כהקרבה ויצא בזה, אבל אנחנו שכפה מזכירין בתפלה חובת

מצוה רט"ז

מצות פאה

והנה כבר הבאנו בהקדמה הגמ' (ב"מ קיד:) דורעים וטהרות אינן נוהגין בחו"ל, וממילא א"צ ללמוד בתורת זרעים כדי שיחשב לו כאלו קיים. ומלבד זאת הרי בכל מתנות עניים, לכאורה ליתא לדינא דכל הלומד, ואפי' בזמן שכל ישראל הם בארץ ישראל. דהרי הבאנו כבר מכמה אחרונים דבעינים דבין אדם לחבירו ל"ש הדין דכל הלומד, ובקרבנות נמי, בחלק הכהנים ל"ש כל הלומד, וא"כ במתנות עניים ג"כ ל"ש כל הלומד, דהעני מיהת לא קיבל כלום, ודו"ק.

וז"ל החינוך, ונוהגת מן התורה בזכרים ונקבות, בין בישראל בין בכהן ולוי, ובארץ ישראל דוקא ובזמן שישראל שם, כתרומה ומעשרות, כדעת הרמב"ם זכרוננו לברכה (הל' תרומות פ"א הכ"ז) שאמר כי תרומה ומעשרות אינן נוהגין אלא בארץ, ובזמן שישראל שם דוקא, וכו' ומדרבנן נוהגת אפילו בחוצה לארץ. וכתב הוא זכרוננו לברכה (הל' מתנות עניים פ"א הי"ד) שיראה לו דהוא הדין לשאר מתנות עניים שהן כולן נוהגות בחוצה לארץ מדברי סופרים, עכ"ל. ולכאורה היכא שנוהג מדרבנן, ומקיים המצוה מדרבנן, ע"י שילמוד בתורת המצוה, יחשב לו כאלו קיים המצוה מה"ת.

מצוה רל"ט

מצות תוכחה

כלשון החינוך, ולכאורה בכה"ג יש לו עכ"פ ללמוד דיני תוכחה, ויחשב לו כאלו קיים מצות תוכחה בפועל, וצ"ע דאולי הוי כמצוות שבין אדם לחבירו, דלא מהני ביה כל הלומד.

הנה היכא שיודע בוודאי שאין בדברי תוכחותיו שום תועלת, מתוך גודל רשעת החוטא, או שהוא איש אלם ורשע ביותר, ומתירא ממנו שלא יעמוד עליו ויהרגנו, אינו חייב במצות תוכחה לאיש כזה,

מצוה רס"ט

מצות קידוש זרע אהרן

להקפיד מלחשתמש בכהן, דהוי כמועל
בהקדש, אם לא שמחל על כך. ולפי"ז נ' דע"י
שילמוד דיני המצוה יחשב לו כאלו קיים
המצוה בכהן מיוחד, ואולי ג"ז נכלל במצוות
שבין אדם לחבירו דלא מהני על זה כל הלומד.

עי' במנ"ה, שהביא מהמשנה למלך והמג"א
(או"ח סי' ר"א סק"ד), דאפשר דכיון
דהאידנא ליכא כהנים מיוחדים, ע"כ אין
נוהרין בכל הקדימות לכהן. אולם מהרמ"א
(שם סוף סי' קכ"ה) מבואר דאפי' בזמנ"ז יש

מצוה רצ"ו

מצות קידוש השם

פסוק זה, בכל נפשך, אפילו נוטל את
נשמתך, אמרתי מתי יבא לידי ואקיימנו,
ועכשיו שבא לידי לא אקיימנו, היה מאריך
באחד, עד שיצתה נשמתו באחד, ע"כ. ולפי
הב"ח הנו' אפשר לפרש כוונת ר"ע, שאמר
כל ימי הייתי מצטער על פסוק זה, בכל
נפשך, דהיינו דכל ימיו קרא קרי"ש באימה
ביראה ברתת וזיע ע"י שכיון ב'בכל נפשך',
אפי' נוטל את נפשך, וזהו הכונה שהי'
מצטער כל ימיו, דבשעת קרי"ש היה מצטער
באימה וביראה, וממילא עכשיו שבא לידו
בפועל וודאי שיקיימנה. וזה שאמר לתלמידיו,
הדי אני רגיל בקידוש שם שמים, דהרי זוהי
הכוונה שצריכין לכוון בשעת קרי"ש. ואינו
דבר חדש אצלי, רק בפועל לא קיימתי עד
עכשיו. ועי' **בערוך השולחן** שהביא מהגמ'
דר' עקיבא סיוע לדברי הב"ח עיי"ש.

ומבואר דזהו הביאור בדברי ר"ע, דכל ימי
קיימתי מצות קידוש השם, וזה

הנה עי' בשו"ע (או"ח סי' ס"א סעי' א') יקרא
קרי"ש בכוונה באימה ביראה ברתת
וזיע, ע"כ. ובמשנ"ב סק"ג כ' ע"ז וז"ל, ונראה
דאימה ויראה זו, היא באופן זה, שיכוין
בשעה שהוא קורא את שמע לקבל עליו עול
מ"ש להיות נהרג על קידוש השם המיוחד,
דזהו, בכל נפשך, אפילו נוטל את נפשך. ועל
זה אמר הכתוב (תהלים מד, כג) כי עליך הורגנו
כל היום. כי אז בכונה זו יקראנה באימה
ויראה ורתת וזיע, עכ"ל. והם דברי הב"ח שם.
ומבואר דזהו מעיקר דין קרי"ש לקרות
באימה הבאה ע"י כוונה זו, ומקורו הוא
מהמדרש כמבואר בטור.

והנה ידוע הגמ' בברכות (פא:) בשעה
שהוציאו את רבי עקיבא להריגה,
זמן קריאת שמע היה, והיו סורקים את בשרו
במסרקות של ברזל, והיה מקבל עליו עול
מלכות שמים, אמרו לו תלמידיו, רבינו עד
כאן, אמר להם, כל ימי הייתי מצטער על

קרי"ש, ע"י שקורא באימה וביראה, והוי קיום של ללמוד וללמד, ולשמור, והוי כאלו קיים גם הלעשות.

כונת הכתוב כי עליך הורגנו כל היום.

היוצא לנו מזה, דשפיר שייך לקיים מצות קידוש השם בכל יום, בפרשת

מצוה רצ"ז

מצות שביתה ביום ראשון של פסח

היכא דאינו יודע היום, האם ישמור משום זה יום אחד בשנה משום שלא תשתכח, ובשבת הרי נפסק בשו"ע דמשמר יום אחד בשבוע, וצ"ע.

הנה הבאנו לעיל במצוה י' דברי רש"י חולין (קא: ד"ה ושלחו) דעשו יוהכ"פ בשבת אעפ"י שלא חל בו כדי שלא תשתכח תורת יוהכ"פ, ויש לחקור בכל המועדים

מצוה רצ"ט

מצות קרבן מוסף כל ז' ימי פסח

אם יעסוק בתורת הקרבנות למחרתו, דהרי בעינן שהאמירה תהיה בזמן הקרבת הקרבן.

*

הנה המנ"ח מבאר דנסכים לא נמנה למצוה בפני"ע דהוא חלק ממצות הקרבנות, והוא תנאי מדיני הקרבן, והנה ע"י **בביאור הלכה** בסי' א' מביא מהפמ"ג דמסתפק אם צריך לומר פרשת נסכים ג"פ לעולה ותודה ושלמים, או דלענין קריאה די בפ"א. וכן מצדד הארה"ח, עכ"ל. ומבואר דמהני אמירת פ' נסכים להיחשב כאלו הקריב

הנה בעוה"ר שאין לנו ביהמ"ק, הרי אנו מתפללין תפלת מוסף, שהוא במקום הקרבת הקרבן, ומקיימים כזה מה שנא' ונשלמה פרים שפתינו, והחויב הוא על כאו"א, דהרי קרבנות מוסף הוא קרבן צבור, ומוטל על הצבור כולו, והנה בקרבנות מוסף אם חסר יום אחד לא היה יכול להשלימו למחרתו, ע"י **רמב"ם** (פ"ח מהל' תמידין ומוספין ה"ב) דעבר זמנו בטל קרבנו, דקבוע לו זמן, ורק בעולת ראייה ובשלמי הגיגה יש תשלומין כל שבעה. ולגבי תפלת מוסף ע"י בשו"ע (או"ח סי' ק"ח סי"ז), עבר כל היום ולא התפלל מוסף אין לה תשלומין, ולא יועיל גם

שיקריבו מנחת נסכים, ויהיה שירה, דהא אין אומרים שירה אלא על היין, והב' גם צפור מצאה קן לה, דהיינו שיקריבו עופות ע"כ בשם רבי מרדכי גימפל יפה. וראה בדרך שיחה להגר"ח קנייבסקי שליט"א שהביא ראייה מן הפסוק דכתיב במנוח (שופטים) ויקח מנוח את גדי העזים ואת המנחה ויעל על הצור, ומבואר דאף דאין מביאין מנחה בכמה, אבל מנחת נסכים שפיר יכולין להביא, עוד תי' דהיה הוראות שעה עיי"ש.

ולדרכנו אפ"ל בדר"א, והוא עפ"י המבואר דבנסכים ליכא לדינא דכל הלומד, וכמו"כ בעופות ל"צ לדינא דכל הלומד, וכמו שביארנו בקרבן עולה ויורד ובקרבן יולדת, דבאמירה גם עני אומר פרשת קרבן עשיר, וא"כ בשני אלו דברים, נסכים ועופות, צריכין ביהמ"ק דוקא, ואין יוצאין באמירת הפרשה. והגם שבעולת העוף שפיר אפשר לקיים ע"י כל הלומד, אבל בשאר קרבנות העוף לכאורה ליכא כל הלומד, וכדיארנו.

ועי' בפרדס יוסף (פ' אמור, בעניני תשובה) וז"ל ובפ' הקרבנות יה"ר כאלו הקרבתי עולה וכן ככולך, ובמנחה לא כתוב יה"ר, לפי שבזמן המקדש עני מקריב מנחה, אבל כשאומר בלבד יוכל העני ג"כ להקריב כמו עשיר, ולמה לי יה"ר כאלו הקרבתי מנחה, וזהו פירש ונשלמה פרים שפתינו, כי בשפתינו אנחנו יכולין להקריב פרים כמו העשירים, עכ"ד.

והמשחת שמן מוסיף, דמעמא בעי' למה באמת לא מהני כל הלומד בנסכים, ותי' עפ"י דברי **הספורנו** בפ' שלח

נסכים. ובתפלת מוסף דהוא נגד הקרבת קרבנות מוסף, אומרים ומנחתם ונסכיהם כמדובר, וכו'.

ולכאורה, הוא פשוט דבזה נחשב כאלו הקריב גם הנסכים, והנה אחי הג"ר יוסף דוב שליט"א, בהערות בראש הספר ציין לדברי הגאון ר' מאיר אריק זצ"ל, הובא בספר **משחת שמן** מהג"ר חיים קויפמאן זצ"ל, (ח"ג סי' י"ט) דשאל פעם להאמרי אמת זצ"ל, דמצינו בגמ' (יומא ע"א.) ואמר ר' ברכיה הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרונם של ת"ח יין, שנאמר (משלי ח, ד) אליכם אשים אקרא. ולמה לא אמרו שילמדו הל' נסכים, כדרך שאמרו בכל הקרבנות כל העוסק בתורת חטאת וכו', והשיב לו האמרי אמת, דהענין של העוסק בתורת קרבן כאלו הקריבו, למדנו מקרא (ויקרא ז, לו) זאת התורה, לעולה, למנחה, ולחטאת, ולאשם, ולמילואים, ולזבח השלמים. ובמקרא זה לא נזכרו נסכים, לכן לא שייך לקיים בזמח"ז ניסוך היין, אלא בממלא גרונם של ת"ח יין. ונהנה הגר"מ אריק מהתשובה.

[ועי' בחי' הגרי"ז (עה"ת סמנסיל) על תהלים (פ"ד) מש"כ לפרש הפסוק נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה' לבי ובשרי ירגנו לאל חי גם צפור מצאה בית ודרור קן לה, ובביאורם נראה דהוא אומר נכספה וגם כלתה נפשי לחצרות ה', דהיינו שהוא מתאווה שיכנה ביהמ"ק ויש דס"ל דאין מנחה ומנחת נסכים ועופות בכמה, וגם בכמה גדולה לא מקריבין (עי' זבחים קיט:) ולזה אומר שכשיכנה ביהמ"ק יהיו שני דברים, א' לבי ובשרי ירגנו אל אל חי, דהיינו

לומר, דנסכים כיון שכל עיקרם באים לריח ניהוח, וזהו מה שמעלה הקרבן לרצון לפני ד', ע"כ כיון דכתיב ולא אריה בריח ניהוחכם, א"כ אין שייך שיתקיים הריח ניהוח ע"י כל הלומד, ורק ע"י שמנסך יין לת"ח אז שייך שיעלה לרצון לפני ד'.

ובגמ' נדה (י:) דחבריא מדכן בגליל, וברש"י חברים שבגליל מטהרים יינם לנסכים ושמנן למנחות שמא יבנה ביהמ"ק בימיהם וכו' עכ"ל, והיינו דעוסקים דוקא ביין ושמן, משום דבהני ליכא לדינא דכל הלומד, ועיקר החורבן מודגש בזה דא"א לקיים מנחת נסכים אפילו ע"י כל הלומד, מכיון דכתיב ולא אריה בריח ניהוחכם, ואשר ע"כ עסקו בטהרות ביין ושמן להראות בטהונם, ולעסוק בידים בהכנת נסכים, ושפיר עי"ז נחשב כאילו הקריבו, ודו"ק.

ומדוייק הוא **באליהו זוטא** (פ"ב הובא בתוס' על הגמ' וכתובות קה:) כל המביא דורון לת"ח כאלו הקריב בכורים) וז"ל, מוכן אמרו, כל זמן שבית המקדש קיים, מזבח שבו הוא כפרה לישראל בכל מקומות מושבותיהם, ובהוצה לארץ חכמים ותלמידי חכמים הם כפרה לישראל בכל מקומות מושבותיהם, שנאמר ואם תקריב מנחת ביכורים לה' (ויקרא כ יד), ואומר ואיש בא מבעל שליש

(טו, ג) וז"ל, הנה עד העגל היה הקרבן ריח ניהוח בזולת מנחה ונסכים, כענין בהבל ונחליב) ובאברהם, וכענין וישלח את נערי בני ישראל, ויעלו עולות ויזבחו זבחים שלמים לה' פרים, לא זולת זה. ובחטאם בעגל הצריך מנחה ונסכים לעולת התמיד שהיא קרבן צבור. ומאז שחטאו במרגלים הצריך מנחה ונסכים להכשיר גם קרבן יחיד, ע"כ. נמצא יוצא מדבריו, דאחר החטא לא סגי בזה שמביא עצם הקרבן, רק כל הריצוי נעשה ע"י הנסכים והמנחה שמביא כתוספת להקרבן^{מב} ולפי"ז א"ש דכדי להראות רצונו הטוב (ובכדי שיעלה לריח ניהוח), לא מספיק בזה שלומד סתם הפרשה, רק ע"י שממלא גרונו של ת"ח וכו', עכ"ל המשחת שמן.

ויש להוסיף ביאור לביאורו עפ"י דברי הנצי"ב, (בהעמק דבר) עה"כ (ויקרא כו, לא) והשימותי את מקדשיכם ולא אריה בריח ניהוחכם. וז"ל, דאע"ג דהמקדש שומם מכ"מ אפשר דישראל המזבח במקומו ולהקריב עליו. וכמו שהיה באמת בהרבן בית שני. דמזמן חרבן הבית עד חרבן ביתר שאז נחרש החיכל ונהרס המזבח. היה עוד המזבח קיים והקריבו עליו פסחים וכו' אבל רק פסחים הקריבו ולא כתיב ביה ריח ניהוח משא"כ כל הקרבנות כתיב ריח ניהוח, ע"כ. ונראה לפ"ז

(מב) אגב, והיה נראה לומר דמשו"ה נטע נח כרם אחרי המבול, לפי שרצה להביא גם נסכים עם קרבנותיו, וכתיב ביה וירח ה' את ריח הניהוח, וביוצר לשחרית שבועות (יום ב') בקטע 'שעשוע יום יום' באה"ד 'בצאתו לרוחה מתוך מסגרות (נח שיצא ממסגרות התיבה) הקריב קרבן מנחה ותשורות, מכל חיה ובהמה ועופות טהורות' וכו', הרי שהקריב גם מנחה, ולכן שפיר נטע כרם כדי להקריב ממנו גם נסכים, כי 'מנחה' היינו 'מנחת נסכים'.

(מג) וביאורו דע"י שמביא עוד תוספת לעיקר הקרבן הוא מראה רצון לבו שרוצה באמת לפייס בוראו ולמצוא חן בעיניו וזהו עיקר ריצוי הקרבן.

דת"ה הם במקום מזבח כפרה, ודו"ק.

ובנוגע לעיקר הדין דבנסכים לא אמרינן כל העוסק, הנה לכאורה מבואר דשפיר מהני בהם כל העוסק, וכמבואר בריש דברינו, ואולי יש לחלק דוודאי בנסכים הבאין מחמת הקרבן בוודאי מהני כל הלומד, אבל הרי נודר אדם יין לבד, וכשמנדר יין כשלעצמו, יש מחלוקת בגמ' (ובחים צא:), אם מנסכין היין לספלים כמו כל נסכים, או דמולפן על האש שעל המזבח, והדין דכל הרוצה לנסך יין ע"ג המזבח ימלא גרוגס של ת"ה יין שנאמר אליכם אשים אקרא, קאי למ"ד דמולפו ע"ג אשים, כמבואר במהרש"א שם, וא"כ א"ש דבנסכים הבאין לעצמן ליכא לדינא דכל הלומד, דכל כולו נלמד מהקרא דיין תקריב לנסך חצי ההין אשה ריח ניחוח לד', דחוינן דיש יין שנתנסך על האש, וזה לא מפורש במקרא, וכשלומד פ' נסכים הרי לא קאי רק אנסכים הבאין מחמת הקרבן, וצ"ע.

וי"ל דשתי הלחם וביכורים הם קרבנות היחידים, דכתיב בהם ואל המזבח לא יעלו לריח ניחוח, וא"כ שפיר עושין זכר לשתי הלחם וביכורים, דעל אף שהיום ליכא ריח ניחוח מ"מ בהני ב' דברים שפיר שייך אפילו היום שיעלו לרצון, ודו"ק.

ויבא לאיש האלהים לחם ביכורים וגו' (מלכים-ב ד, מב), וכי אלישע כהן היה, והלא אין שם לא מקדש ולא מזבח ולא כהן גדול, אלא אלישע נביא היה, ותלמידי חכמים יושבין לפניו וכו', מיכן אמרו, כל הניזקק לחכמים ותלמידיהם מעלה עליו הכתוב כאילו הקריב ביכורים ועשה רצון אביו שבשמים, ע"כ. הרי דע"י שמחנה לת"ה מנסכין עושה בזה רצון אביו שבשמים, ועי"ז ייחשב כאלו הקריב ביכורים ויעלה לריח ניחוח לפניו.

ולפי"ז יובן מה דהגמ' מדמה המביא דורון לת"ה למביא ביכורים, ולא לשאר קרבנות, דביכורים מצינו ענין של עיטור ביכורים ותוספת ביכורים, כמבואר במשנה (בכורים פ"ג מ"י), והרי"ז ממש כמו הנסכים, דהי' תוספת על עיקר הקרבן, ובזה מראה שרצונו באמת הוא לעשות נחת רוח לפניו ית', ובזה עולה הקרבן לרצון לפניו, ושפיר צריך שיעשה מעשה בפועל להראות שרצונו הוא לעשות נחת רוח להבוי"ת, ולא סגי במה שלומד בדיני הקרבן, ומשו"ה בהני ב' סוגי קרבנות, דחיינו נסכים, וביכורים, בעינן מעשה של הבאה, בכדי שיעלה לרצון לפניו, וזה מתקיים ע"י שמחזיק ידי ת"ה ומפרנסו,

מצוה ש"ב-ש"ג

מצות קרבן העומר - ומצוה שלא לאכול חדש קודם ט"ז ניסן

מזכירין קרבן העומר במוסף של פסח ונבאר סי' ת"ץ תי' דאין מזכירין אלא מה שנתוסף משום

הנה מצוה זו שייך לכל ישראל עיי' מ"ש בחינוך, וכבר העירו, בהא דאין

עצמו של יום, ראה להלן מצוה ש"ז, והתני' הוא
 דהעומר הי' נקרב אחר קרבן מוסף, ונראה
 פשוט שיש ללמוד דיני הקרבן, ויחשב לו
 כאלו הקריב קרבן העומר, ולולא דמסתפינא
 הייתי אומר, דהטעם שהקפידו שלא לומר
 קרבנות העומר בפ' המוספין, הוא משום
 שיכול לצאת מזה תקלה, דכיון דיודעים דכל
 העוסק הרי זה כאלו הקריב, א"כ יבאו להתיר
 איסור חדש מעת שהתפללו תפלת מוסף,
 דיחשבו דהרי הוא כאלו הקריבו קרבן
 העומר, ובזממה"ז הרי אסור כל יום ט"ז

מתקנת ריב"ז שיהא יום הנף כולו אסור (עי'
 שו"ע או"ח סי' תפ"ט ס"י), ומחשש זה לא תקנו
 בכלל לומר פ' עומר, כ"נ.

ועי' בגמ' מגילה (טז.) אזל אשכחיה דיתבי
 רבנן קמיה ומחוי להו הלכות קמיצה
 לרבנן, וברש"י דורש בענינו של יום, וששה
 עשר בניסן היה, הוא יום תנופת העומר,
 עכ"ל. ועי' במהרש"א, ומבואר בדברינו. ועי'
 במצות אכילת בשר פסח מה שהבאנו
 מההת"ס דברים נפלאים, קחנה משם.

מצוה ש"ו

מצות ספירת העומר

הנה לרוב שימות הראשונים, ספירת
 העומר בזמן הזה הוא רק מדרבנן,
 עי' במנחת חינוך, ולפי"ז יש להסתפק אי יש

ללמוד דיני ספירת העומר, כדי שיחשב
 כאלו קיים המצוה מה"ת, או"ד דסגי בתקנת
 חז"ל.

מצוה ש"ז

מצות קרבן מנחה חדשה

הנה כבר העירו בהא דאין מזכירין השתי
 הלחם והקרבנות הבאין עמהן,
 ובמוסף אומרים וביום הבכורים בהקריבכם

מנחה חדשה לה' בשבועותיכם והקרבתם
 וגו', ומזכירין רק קרבנות מוסף ולא שתי
 הלחם וקרבנותיהם^{מ"ד}, והתני' הוא כמו

(מד) ועי' בשו"ת בנין שלמה (תיקונים והוספות ס" כ"א) אריכות גדול בענין זה, ומביא מחלוקת רמב"ם ובעלי
 התוס' אי הקריבו קודם מוסף או אחר מוסף.

ועי' בליקומי מהר"ח שהביא מהא"ר דלא אמרינן במוסף אלא קרבנות הבאין משום עצמו של יום, ומה"ט

שביארנו בעומר הדשתי הלחם היו נקרכים
אחר קרבן מוסף.

חב' לחמים על השולחן דווקא, וצ"ע.

עוד יש להעיר דלפי מה שדימה הרמ"א חב' לחמים לב' תבשילין, א"כ היה צריך להדגיש בהל' פסח ג"כ, שהב' תבשילין שהם זכר לפסח ולהגנה, צריכין להיות דווקא על השולחן שהוא במקום המזבח. ואולי מה"ט נתקן הדין דמביאין הקערה על השולחן. וצ"ע.

ולענין מה דהקשינו על ב' הלחמים דלכאורה לא היו נקרכים על גבי המזבח, הפשתי ומצאתי בעזרי"ת במועדים וזמנים (להגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א; ח"ד סי' ש"ל) שהביא דברי הוזהר הקדוש, ששורפין שתי הלחמים על המזבח. ותמה על זה, שהוא נגד הגמ' (מנחות נז:) דשתי הלחם ולחם הפנים אין מהם לאישים, ועיי"ש שתי דאין כוונת הוזהר"ק שהקריבו הלחמים על המזבח ממש, אלא שבזריקת דם הזבח למזבח, הרי הוא כאלו מקטיר במזבח הלחמים, עיי"ש.

ובאמת מבואר כן בפירוש בגמ' (שם) דשתי הלחם נחשבים כשיריים מהכבשים, ואם מעלה ממותר שתי הלחם על המזבח עובר בלאו, דכל שהיא ממנו לאישים הרי הוא בכל תקמירו, ואף שאין מגופו לאישים מ"מ נחשבים כשיריים מהכבשים שמתירין אותן, והוי כאלו השתי הלחם בעצמן כבר נקרכו על המזבח, ושוב אין להעלותם על המזבח,

והנה עי' בשו"ע (או"ח סי' תצ"ד ס"ג) ברמ"א, ונוהגין בכמה מקומות לאכול מאכלי חלב ביום ראשון של שבועות. ונ"ל הטעם שהוא כמו השני תבשילין שלוקחים בליל פסח, זכר לפסח וזכר להגנה, כן אוכלים מאכל חלב ואח"כ מאכל בשר, וצריכין להביא עמהם ב' לחם, על השלחן שהוא במקום המזבח, ויש בזה זכרון לב' הלחם שהיו מקריבין ביום הבכורים, עכ"ל. וכבר ביארנו במצות אכילת בשר הפסח (לעיל מצוה ו'), למה צריכין זכר לקרבן פסח, ולא סגי באמירת הפרשה ובלימוד בעניניה. ונראה דהאי טעמא שייך גם בשתי הלחם, דשתי הלחם לא נקמצו ולא הוקטר מהם כלום למזבח, אלא הכל חי' נאכל לכהנים. וכבר הבאנו מכמה אחרונים (שם) דלענין אכילת כהנים ל"ש הדין דכל הלומד, דהרי מ"מ לא אכלו, ורק על חלק הגבוה שייך דינא דכל הלומד, וא"כ א"ש הא דאין מזכירין שתי הלחם בתפלה, ומשום דבזה לא מהני כל הלומד, ורק חז"ל תקנו זכר בפועל ע"י שאוכלין חלב, ואח"כ בשר עם ב' לחמים.

ויש להעיר על לשון הרמ"א דמסיק שצריכין להביא ב' לחם על השולחן שהוא במקום המזבח, דהרי שתי הלחם לא הקריבום על המזבח, ולמה דייק הרמ"א שצריכין להביא

לא מזכירין פסוקי הקרבנות של שתי הלחם, ולא אמרין ומוספי וכו' עה"ש. וראיתי בלוח דבר בעתו שציין לשו"ת אגרות משה (יור"ד ח"ג סי' קכ"ט, באמצע התשובה) דכיון דקרבנות באין רק בשביל שתי הלחם, והלחם בא להתיר החדש שלענין ונשלמה פרים שפתינו אינו נוגע זה לכן לא תקנו המוספין בשביל זה עכ"ל ועיי' בדעת זקנים עה"ת פ' פנחס.

עיי"ש בפירש"י, דמשתי הלחם כבר עלו חלבי
כבשי עצרת הבאין עמהן.

ולפי"ז מדוייקים היטב דברי הרמ"א דיש
להעלות שתי הלחם על השולחן כיון
דהו כשיריים מהכבשים העולים על המזבה,

והיום שא"א להביא שתי הלחם רק ע"י
שעושיין זכר לשתי הלחם, א"כ שפיר צריכין
להניחם על השולחן שהוא דומה למזבה, כדי
לעשות זכר להשתי הלחם שהיו במקדש,
דהיו נחשבים כעלו על המזבה, ע"י חלבי
הכבשים.

מצות שי"ב

מצות קרבן מוסף בר"ה

הנה בר"ה היו מקריבין גם מוספי ר"ה,
ובקריאת ההפטרה כפ' פנחס (כמ, ו)
כתיב, מלבד עולת החודש ומנחתה, ועי'
במנ"ח שהביא אריכות דברי ראשונים בר"ה
(ה) תוד"ה שהחודש, אם הקריבו גם השעיר
הטאת של ר"ה, עיי"ש. ורוב הראשונים
סוברים, דהקריבו כמו בכל ר"ה, ועי' **בשו"ע**

סי' תקצ"א ס"ב דאין אומרים פסוקי מוסף
ר"ה ועי' במשנ"ב בשם המג"א דגם בבקר
אצל פרשיות הקרבנות אין להזכיר ר"ה,
עיי"ש בטעמא דמילתא. ועי' לקמן מצוה ת"ג
אריכות בענין אמירת פסוקי קרבן מוסף של
ר"ה בכל ר"ה ובר"ה עיי"ש.

מצוה שי"ג

מצות תענית ביום י' בתשרי

מי שאינו יכול להתענות ביוהכ"פ, נראה
שיש לו ללמוד דיני תענית יוהכ"פ
ויחשב לו כאילו התענה, אבל אפשר דכיון
דהיא מצוה מה"ת שלא להתענות, ד'זחי
בהם' כתיב א"כ אינו מחויב כלל להתענות,
וא"צ ללמוד דיניה, עוד יש לחקור, דכיון
דאמרי' דכל האוכל ושותה בתשיעי מעלה
עליו הכתוב כאילו התענה תשיעי ועשירי,

א"כ אפשר דנחשב כאלו כבר קיים חובת
תענית. וזהו ודאי דלסתם בני"א ליכא פטור
מלהתענות ביוהכ"פ, כיון שאכל בתשיעי,
אבל למי שאינו יכול להתענות אפשר שדי
במה שאכל בתשיעי, וצ"ע.

עזי"ל דהנה ברמב"ם מבואר, דחולה אינו
מותר לאכול ביוהכ"פ רק כשצריך,

ואם אוכל בשעה שאינו צריך חייב כרת, אף שכבר הפסיק התענית מקודם בשעה שהי' צריך, דבכל רגע הוי חיוב בפנ"ע. ובהגהות למנ"ח מביא דכן הוא ג"כ דעת החת"ס, וא"כ י"ל דאפי' אם הוא אוכל ביוהכ"פ מ"מ נחשב לו שמקיים המצוה בשעה שאינו אוכל, דחויבא רמיא עליו כל רגע שלא לאכול, ושפיר נחשב לו כאילו קיים מצות תענית ביוהכ"פ, וממילא א"צ ללמוד דיני המצוה דשפיר קיים המצוה בפועל בשעה שלא אכל, ודו"ק.

והביאור בזה יש לומר לפי סברת הגאון ר' משה שטרנבוך שליט"א **במועדים וזמנים** (יוהכ"פ סי' נ"ג) דיסוד איסור אכילה ביוהכ"פ חלוק מאיסור אכילה בד' צומות דהחיוב הוא לשבות מאכילה ואין בו שום ענין של סיגוף וצער, אלא שנהיה דומין למלאכים בלי אכילה ושתיה ושום שאר צרכי הגוף, וא"כ אפי' אם הוא חולה וצריך לאכול , מ"מ בזמן שאינו צריך אז רמיא עליו חיוב לשבות מאכילה ומקיים בזה מצות שביתה ביוהכ"פ.

מצוה שי"ד

מצות קרבן מוסף ביוהכ"פ

הנה בסדר העבודה נמנו גם קרבנות מוסף של יוהכ"פ, ובוודאי מקיימין אנו עיי"ז הכתוב, ונשלמה פרים שפתינו, ומה גם

דתפלת מוסף הרי נתקן במקום קרבן מוסף, ודאי שיוצא בזה ואינו צריך עוד לכל הלומד.

מצוה ש"כ

מצות קרבן מוסף בז' ימי סוכות

הנה בכל ז' ימי סוכות היה ניסוך המים בתמיד של שחר בעת שהיו מנסכין היין, והנה ניסוך המים הוא הל"מ, ואסמכותו על הרמז הנמצא בתורה לניסוך המים, מ"ם יו"ד מ"ם שמיותרים בהפסוקים (במדבר כט), בשני ונסכיהם, בששי ונסכיה,

בשביעי כמשפטם, ולכאורה יש ללמוד דיני ניסוך המים, ויהי' שכל ניסוך בפועל, דכיון דליכא שום פסוק בתורה שיכולין לומר, א"כ צריכין ללמוד הלכותיהם^(ה). ואולי זה גם מקור למה דמרבין בשמחת בית השואבה עיי'

(מה) שמעתי מהר"ר דוב פראנק שליט"א דאיתא ברבינו בחיי (בראשית א יח) וז"ל, וכשם שהתענית קרבן

במשנ"ב בסוף סי' תרס"א שמביא מיסוד ושו"ש העבודה שהאריך בזה (ועי' בשו"ת שיה יצחק סי' רל"ז בסוף, דזה שאנו עושין שמחת בית השואבה הוי גם זכר לניסוך המים עיי"ש).

החג שהם כנגד ע' האומות, לכאורה ל"ש בהם כל הלומד, דבעכו"ם ליתא למצות ת"ת, אבל מ"מ אנו חייבין לומר פסוקי מוסף גם בזמנא, ועי' בהקדמה שהבאנו דברי המהרש"א בע"ז (ג.) דגם בעכו"ם שייך כל הלומד.

והרב ר' יוסף חיים ברנפלד נ"י העיר, דפרי

מצוה שכ"ד

מצות נטילת לולב

בשו"ע (או"ח סי' תרמ"ט ס"ז) נפסק, שבשעת הדהק, שאין נמצא ד' מינים כשרים, נוטלים כל הפסולים ואין מברכין, משום שלא תשתכח תורת לולב. וכ' ע"ז המ"א, דדוקא הפסולין מחמת מום אבל שאינן מינן וגזול פסולין אפי' בשעת הדהק, כמו פריש ורמון, דגזרינן דאתי למטעי בהו לשנה האחרת,

ע"כ. ולכאורה צ"ב דלמה תקנו חז"ל כך, שיקחו ד' מינים פסולים הלא אפשר וגם צריך לקיים המצוה ע"י כל הלומד, והתירוץ הוא פשוט דודאי אפשר לקיים המצוה ע"י כל הלומד, אבל זוהי תקנה חדשה שיקח אפי' ד' מינים פסולים, משום שלא תשתכח תורת לולב לשנה הבאה, דחז"ל חששו שאפי' אם

כך הדמעה בשעת תפלה קרבן נגד ניסוך המים עם הקרבנות, עכ"ל. והר"ר דוב נ"י אמר בזה עפ"י מה שהאמרי אמת זצ"ל ענה להג"ר מאיר אריק זצ"ל (הבאנו דבריו לעיל במצוה רצ"ט) דבנסכים ליתא לדינא דכל הלומד, וצריך דוקא למלאות גרונם של תלמידי חכמים יין, וא"כ בניסוך המים ג"כ ליתא לדינא דכל הלומד, ומשו"ה חידש הרבינו בחיי אשר הדמעות בשעת התפלה הוא כנגד ניסוך המים.

והנה לכאורה ל"ש כן בכל השנה, דהא לאו זמן ניסוך המים הוא, ואולי י"ל דהרבינו בחיי איירי דוקא ביום תענית, כי אז הרי חלבו ודמו הוי במקום קרבן, ובעיקר בתענית שנוהרין על עצירת הגשמים, דאז ע"י הדמעות נחשב כאילו ניסך מים, ולכן יתרצה הקב"ה ויוריד לנו הגשם, דהרי זה הכונה בניסוך המים, וכמבואר בגמ' ר"ה (זו.). אמר הקב"ה נסכו לפני מים בחג כדי שיתברכו לכם גשמי שנה וא"כ בתענית שנוהרין על הגשמים אז שפיר עושין זכר לניסוך המים ע"י הדמעות, כדי שיתברכו לכם גשמי שנה, וכ"נ ממה שהביא בהגהות הרבינו בחיי, דכדבריו כאן כתב ככד הקמה, ושם (בערך תענית) כתב וז"ל והדמעה עם התענית דוגמת ניסוך המים עם הקרבן, וכאשר יאמץ האדם א"ע בתפלה ודמעה יחדיו יהיו תמים לפני ה' ביום התענית, וא"כ לא רחוק הוא לומר דהעיקר הוא בתענית על עצירת גשמים וכנ"ל. ובסליחות לכה"ב (סליחות לחמישי) אומרים 'לשפיכת הנפש חשוב כבשית זלחן', ובפשטות קאי על הדרם שנשפך על המזבח, ולהג"ל י"ל דקאי על הדמעות, ושיהא נחשב כניסוך המים שירד על השיתין, וא"ש שאומרים כן ביום תענית.

ילמוד תורת ד' מינים, מ"מ שייך חשש שישתכח עיקר מצות לקיחת ד' מינים, ופשוט.

*

והנה כבר הערנו (מצוה י' הערה י"א) על מה דלא מצינו כן בכל המצוות שתקנו לקיים המצוה בפסול, כדי שלא תשתכח. והנה בכל מידי דקדשים ל"ש שנעשה ונקריב דומיא דקרבנות בזמנה"ז דהוי כמקריב קדשים בחוץ, וכמו שמצינו בהל' פסח, שאסור לאכול צלי בלילי פסחים, משום חששא שלא יראה כאוכל קדשים בחוץ, משא"כ בשאר מצוות התורה לכאורה למה לא נאמר דין זה של לא תשתכח, וצ"ע ועי' לעיל מצוה י' הערה י"א שהבאנו מכמה מקומות שיש דינא דלא תשתכח. והנה לכאורה צ"ב בעצם הדין של לא תשתכח, דלכאורה הרי יש בזה משום בל תגרע, דכל היכא דאינו מקיים מצוה כהלכתה הרי עובר משום בל תגרע, והתי' הוא כמבואר בחי' הרשב"א ר"ה ט"ז ע"א דחכמים יכולין להוסיף ולגרוע, וליכא משום בל תוסיף ובל תגרע, דהרי התורה אמרה עפ"י התורה אשר יורוך, והדי' עי' במנ"ח. מצות תנ"ד-תנ"ה, מצוות בל תוסיף ובל תגרע. ולפי מה שביארנו לקמן מצוה שכ"ה לק"מ דהדין דלא תשתכח הוא רק דמותר ליקח פסולין מדרבנן אבל לא פסולין מה"ת, וא"כ אינו עובר בכל תגרע כיון דמ"מ מקיים המצוה כראוי.

והנה בזמנה"ז כשהל' יום ראשון בסוכות בשבת אין נוטלין הד' מינים, דהו"ל גזרו שמא יעבירונו ד"א ברה"ר, ורק בזמן

שביהמ"ק היה קיים אז היה לולב דוחה שבת, ויש לחקור האם יש ללמוד דיני נוטילת ד' מינים בשבת, דהרי מה"ת מחויב הוא, ורק הו"ל חששו שמא יעבירונו ד"א, וא"כ יש ללמוד דיני ד' מינים כדי שיחשב לו כאלו קיים המצוה דאורייתא, או"ד דהו"ל עקרו את החיוב לגמרי דיש כח ביד חכמים לעקור דבר מה"ת בשוא"ת, וצ"ע. וזה מיתלא תלוי בחקירת האחרונים דאם נטל ד' מינים בשבת, אם נחשב שקיים מצוה או דכיון דהו"ל פטרוהו, הרי עובר משום בל תוסיף, ולא רק שלא קיים מצוה אלא גם עבירה היא בידו, עי' בקובץ הערות סי' ס"ט, דמחלוקת הראשונים היא, עיי"ש.

ויש לחקור עוד האם בגלות היכא דאיכא ספיקא דיומא, ומה שאין נוטלין ד' מינים בשמיני עצרת הוא משום איסור מלטול, ומינכר שנוהג בו מנהג חול, כמבואר בתוס' (סוכה מז. ד"ה מיתב), וא"כ אפשר שיש עכ"פ ללמוד דיני ד' מינים, ויקיים החיוב ע"י כל הלומד.

והנה מלבד מצות לקיחת ד' מינים יש עוד מצוה בזמן שביהמ"ק הי' קיים והוא מצות ערבה, דהיו זוקפין על צדי המזבח, ונוטלין אותם ומקיפין את המזבח, ועי' בשו"ע סי' תר"ס דנוהגים להעלות ס"ת על הבימה ולהקיפה פעם אחת בכל יום ובמשנ"כ מביא מביאור הגר"א דמקיפין את הס"ת שהיא נשארת לנו במקום מזבח כדאי' בגמ' מגילה ל"א שהשיב הקב"ה לא"א שכ"ז שיהיו קורין בסדר הקרבנות וכו' דהיינו שהתורה הוא במקום הקרבת הקרבנות, ומשו"ה מקיפין את הס"ת.

שאלה, ומדבריו שם משמע דכוונת הגר"א הוא גם דהמזבח הוא במקום קרבן, עי"ש).

ודברי המשנ"ב בשם הגר"א הנ"ל צ"ב, דא"כ דמה שמקיפין את הס"ת לפי שהיא נשארת לנו במקום המזבח, היה די במה שילמדו דיני הקפת המזבח, ויחשב להם כאילו הקיפו ממש, ולמה עושין זכר להקפת, וכמו בכל הקרבנות שאומרים סדר הקרבנות, ואולי לפי מה שביארנו לעיל א"ש דבקרבנות ל"ש לעשות זכר בפועל ומשום דהוי כמקריב קדשים בחוץ, משא"כ בערבה שפיר תקנו חז"ל לעשות זכר ממש, ומשום שלא תשתכח.

עוד נראה עפ"י מה דא"י בגמ' (סוכה טא.) מנא לן דעבדינן זכר למקדש אמר רבי יוחנן דאמר קרא כי אעלה ארוכה לך וממכותיך ארפאך נאם ה' כי נדחה קראו לך ציון היא דורש אין לה דורש אין לה מכלל דבעי דרישה, ע"כ א"כ הוא דין אחר מלבד הדין דכל הלומד דצריך לעשות זכר למקדש ולא די בלימוד גרידא. [הערת המגיה הר"ר אליעזר דוד שווארץ נ"ו].

והנה בשו"ת חתם סופר (או"ח סי' כח) האריך בענין שהבימה צריך שתהיה באמצע ביהכנ"ס, וז"ל באה"ד, משום שאנו מחזיקין הבימה שבה קורין בתורה פרשיות הקרבנות כמו מזבח, שמפני כן מסבכים הבימה בחג הסוכות כמו שסבכו במזבח וכו' עכ"ל הנצרך לענינינו, הרי שהחת"ס למד אחרת מהגר"א בביאור הא דמסבכין את הבימה.

וישו"ר בפסקי תשובות מביא בזה מחלוקת, אם כשליכא ס"ת מקיפין הבימה או לא, דהביכורי יעקב כותב וז"ל ואם אין להם ס"ת משמע שלא יקיפו כלל דרך ע"י ס"ת יש להבימה דוגמת מזבח עכ"ל, ומבואר כהגר"א, וכן האריך שם בבכ"י שיש להקפיד לא להחזיר הס"ת עד שהקיפו כל הקהל עיי"ש, אבל הבן איש חי סובר דאף כשליכא ס"ת מקיפין הבימה, ולכאורה מבואר עפ"י החת"ס דהבימה בעצמו מחזיקין במזבח, הגם שהדין מזבח בא לו ע"י שקורין עליו בתורה פ' הקרבנות, מ"מ עכשו יש להבימה דין מזבח, ואפי' כשליכא ס"ת עליו (ועי' לעיל מצוה קמ"א מה שהבאנו מהנצי"ב בהעמק

מצוה שכ"ה

מצות ישיבת סוכה

והנה כ' **במ"ב** (שו"ע סי' תרכ"ט) ס"ק נ' וז"ל, כתבו הפוסקים דבשעת הדחק שאין להם במה לסכך, מסככין בנפרים אפילו כשיש בהן

כבר הבאנו לעיל (מצוה י') מה שאמרו בגמ' (סוכה יד:) דבשעת הסכנה יש לישב אפי' בסוכה פסולה, והוא ג"כ משום שלא תשתכח.

ד' טפחים, וה"ה בכל דבר שאסרו חכמים משום גזירה. אכן לענין ברכה יש דיעות בפוסקים, עיין לקמן סימן תרמ"ט ס"ו, ובחידושי הרשב"א בענינינו, דעתו נוטה דיכול לברך, עכ"ל. ומ"מ נראה דיש ללמוד דיני סוכה ויעלה לו כאלו ישב בסוכה כשרה, ופשוט.

תשתכח תורת אתרוג מישראל, עכ"ל. ומבואר מזה דהפסולין מדאורייתא גמורין אסור לקחת אבל מה שחכמים הגדירו כפסול מה"ת, זה מותר בשעת הדחק ונמצא דבין בלולב ובין בסוכה הדין הוא דמה שפסול מדרבנן מותר, והפסולין מה"ת אסור.

והנה לכאורה צ"ע דבסוכה מבואר דרק מה שאסור משום גזירה דרבנן, מותר לישב בשעת הדחק, ואלו גבי לולב מבואר דרק מה שאינו מינן אסור לקחת בשעת הדחק, אבל מה שפסול מחמת מום, אפי' אם הוא פסול מה"ת מותר לקחת בשעת הדחק. וראיתי בשו"ע **הרב** דמבאר דבאמת חז"ל דינא הוא בין בלולב ובין בסוכה וז"ל בס"י תרמ"ט סכ"ב כל ד' מינים הפסולים ופסולין ניכר בגופן כגון שפסולין מחמת חסרון או מחמת הידור, אם הוא שעת הדחק וכו' מותר לברך על מינים הפסולים אלו אפי' ביו"ט ראשון, לפי שכל פסולים אלו לא נתפרשו היטב בכתוב, אעפ"י שכתוב בתורה הדר, מ"מ לא פירש הכתוב מהו הדר ומהו אינו הדר, אלא כל פסולין אלו מסרין הכתוב לחכמים והם אמרו שלא בשעת הדחק אפי' בדיעבד לא יצאו כדי שיהיו ישראל זהירין במצות ויחזרו אחר מינים הכשרים, אבל בשעת הדחק כיון שא"א בע"א מברכין על אלו הפסולין שלא

עוד נראה דהנה החיוב לישב בסוכה הוא מהקרא דתשבו כעין תדורו (סוכה כו.), ואם יורד גשם אז פטור מלישב בסוכה, וכן מצטער פטור מן הסוכה (שם כה:), ובכל הני גווני נראה פשוט דא"צ ללמוד דיני סוכה בשעה שאוכל, דהרי פטור הוא מדינא. אבל מי שאין לו סוכה ורוצה לאכול, או לישן יש לו ללמוד דיני ישיבת סוכה. והנה יש שיטות הסוברים דבשמע"צ אין יושבין בסוכה, וכמבואר בערוך השולחן היטב, דבמקומות הקרים אז נראה להדיא שיושב לשם מצוה, וממילא הוי כתרתי דסתרי, משא"כ כשאינו קר, דגם בכל השנה יושבין בסוכה, וממילא לא מינכר דהוי לשם מצות סוכה, וא"כ בהני מקומות יש עכ"פ ללמוד דיני סוכה בשמ"ע ויחשב לו כאלו ישב בסוכה, ולענין תלמוד תורה ודאי ל"ש לומר דהוי תרתי דסתרי, דהרי יכול ללמוד בכ"מ שלבו חפץ, ופשוט.

מצוות ש"ל-של"ה

מצוות היוכל

הנה מצוות שמיטה ויוכל, וכל המצוות הנוהגות רק בזמן שהיוכל נוהג, אינם נוהגים בזמנה"ו. וז"ל **החינוך** (מצוה ש"ל), ובזמן שהיוכל נוהג, נוהג דין עבד עברי, ודין בתי ערי חומה, ודין שדה חרמים ושדה אחוזה, ומקבלין גר תושב, ונוהגת שביעית בארץ, והשמטת כספים בכל מקום מן התורה. ובזמן שאין היוכל נוהג, אין נוהגין כל אלו, זולתי שמיטת קרקע בשביעית שנוהגת בארץ מדבריהם, וכן שמיטת כספים בשביעית בכל מקום מדבריהם, עכ"ל. והנה אנו עושים דבר אחד לזכר של יוכל, והוא מה שתוקעין מוצאי יוהכ"פ תקיעה אחת, עי' באה"ט (סי' תרכ"ג ס"ו) שהוא זכר לתקיעות יוכל שהיתה ביוהכ"פ (והוא בהטור סי' תרכ"ד), ואולי הוא משום שלא תשתכח.

והנה אחי הג' יוסף **שליט"א** בהגהותיו העיר, דא"כ למה תוקעין בכל שנה. והוא באמת הערת התוס' בסוף פרק אלו קשרים (שבת קיד:).

ואולי י"ל דראיתי בשדי חמד (מערכת יוה"כ סי' ב' אות יד) מביא שם מהרב מראה הגדול, דמה ששנינו עבירות שבין אדם לחבירו אין יוה"כ מכפר עד שירצה את חברו, היינו בשאר שנים, אבל בשנת השמיטה כיון שמקיים מצוות שמיטה כתיקונה, ומשמט חובת חברו, גם ה' לא ימנע טוב ומכפר לו גם עבירות שבין אדם לחבירו בלא ריצוי מדה כנגד מדה. והשדי חמד שם מסיק ע"ז, דאם כי לא מצא פתירה מפורשת נגד זה, מ"מ אינו מסכים לחלק בזה עיי"ש. ועכ"פ לפי"ד המראה הגדול אפ"ל דמשו"ה עושין זכר לשילוח עבדים בכל שנה, לעורר זכות כלפי מעלה, דכמו שאנו משמטין ומשלחין העבדים, כן השם הטוב יכפר בעדינו וישמט כל העונות, ואפילו אותן שבין אדם לחבירו, מדה כנגד מדה, וא"ש שתוקעין כן בגמר תפלת נעילה, דהרי עיקר הבקשות בנעילה היא בעבירות שבין אדם לחבירו, ודו"ק.

מצוה ש"ס

מצות מעשר בהמה מהורה

ולוים, ובארץ ובחוצה לארץ, בין בפני הבית ושלא בפני הבית, וזהו דין תורה. ואולם בגזירה מדרבנן, כדי שלא יאכל שלא כמום,

וז"ל **החינוך**, וכתב הרמב"ם וזכרנו לברכה (סחמ"צ עשין ס"ח), שמוצוה זו נוהגת בזכרים ונקבות, בין בישראלים בין בכהנים

אחר שאין לנו מקדש, ונמצא בא לידי איסור גדול, שהוא שוחט קדשים בחוץ, אמרו זכרונם לברכה שאינו נזהג אלא בפני הבית, וכשיהיה שם מקדש בנוי נזהג בארץ ובהוצה לארץ, עכ"ל. והיינו דהו"ל אסרו לעשר בהמה בזממה^ז, ונראה דמ"מ מי שיש לו בהמות יש

לו ללמוד דיני מעשר בהמה, ויעלה לו כאלו הקריב בביהמ"ק, ובכל יום אומרים במשנת איזהו מקומן, הבכור והמעשר והפסח וכו', ויש לו ללמוד דיני מעשר בכל שנה, ור"ה של מעשה בהמה הוא באחד בתשרי, וא"כ יש לו ללמוד לפני ר"ה.

מצוה שם"ב

שלוש טמאים חוץ למחנה שכינה

החינוך פסק בהרמב"ם, דקדושת ביהמ"ק קידשה לעולם, ואף בזממה^ז שהמקדש שםם בעוונותינו, אסור להכנס בו טמא. והנה, לכאורה יש להעיר דאיך שייד לומר שיחשב אמירת שפתינו פ' הקרבנות, כאלו הקרבנו קרבן התמיד במועדו ובמקומו וכהלכתו, דבשלמא במועדו וכהלכתו שפיר שייד לקיים, אבל במקומו הרי אנו כולנו טמאי מתים ואסור ליכנס למחנה שכינה^ט.

ובהקדמה הבאנו דברי הדרך פקודיך בהקדמה, דכל העוסק הוא אפי' שלא בזמן, דלא בעינן דומה בדומה בזמן דא"כ גם מקום ניבעיא, שיאמרו ויתעסקו דווקא במקום המקדש, וזה ודאי לא בעינן עכ"ל. וצ"ב בטעמא, ונראה פשוט

עפ"י הגמ' (ברכות כב.) דד"ת אינן מקבלין טומאה, ונפסק כן ברמב"ם (סוף הל' קר"ש) וז"ל, וכבר נהגו כל ישראל לקרות בתורה ולקרות קריאת שמע והן בעלי קריין, לפי שאין דברי תורה מקבלין טומאה אלא עומדין במהרתן לעולם, שנאמר (ירמ' כג, כט) הלא כה דברי כאש וגו' מה אש אינה מקבלת טומאה אף ד"ת אינם מקב"מ, עכ"ל. ואשר ע"כ נראה, דלפי מה שחידשנו שהדין דכל העוסק בתורת עולה כאלו הקריב עולה, הוא מהחלק של ללמוד שיש בכל מצוה כדביארנו בהקדמה, א"כ ניהא דהרי בתלמוד תורה נאמר דין שאינו מקבל טומאה, ואשר ע"כ שפיר נחשב, כאילו הקרבנו הקרבן, במקומו ממש בביהמ"ק, ודו"ק.

מצוה שם"ד

מצות וידוי על חטא

ראשון את מא) שזה הוא ענין הוידוי, ואמרו אליו כל תשא עון זה ענין התפלה עיי"ש, וא"כ הרי מפורש דבכדי שיעלה שילום שפתינו כפרים, בעינן תשובה ווידוי.

ומצות וידוי נהג בזמנ"ז, כמבואר בהינדך,

דמי שלא התודה ביוהכ"פ ביטל עשה זו, וע' במנ"ח שביאר, דלא הוי מצוה חיובית, עיי"ש. ויש לומר חידוש, דהנה לפי מה שביארנו בהקדמה, דבכל מצוה יש ד' חלקים, ללמוד וללמד לשמור ולעשות, נמצא שמי שקיים מצוה בעשייה גרידא, מ"מ ביטל שאר חלקי המצוה, וא"כ כששב מחטאיו, צריך לשוב גם על מה שלא קיים כל מצוה בשלימות בכל חלקיה ופרטיה, וצריך להתוודות גם על זה.

לעיל במצוה קל"ח הבאנו, דברי הביאור הלכה בשם הא"ר והפמ"ג, שיש להתוודות קודם אמירת פ' הקרבנות לפי שקרבן בלא וידוי אינו מכפר, והוידוי צריך להיות בעמידה, עיי"ש.

ובאמת שזה מפורש בקרא דמיניה למידים כל דין אמירת פרשת הקרבנות, דהרי כתיב (הושע יד ג) קחו עמכם דברים ושובו אל ה', אמרו אליו כל תשא עון וקח טוב ונשלמה פרים שפתינו, והרי המקור לאמירת פרשת הקרבנות הוא מהאי קרא ונשלמה פרים שפתינו, וברישא דהאי קרא כתיב 'קחו עמכם דברים', והיינו שיתודו לפניו ית', ובוה תשובו אל ה' כמבואר במצו"ד שם, ועי' בשע"ת לרבינו יונה (שער

מצות שם"ח-שע"ז

מצוות הנזיר

יש לו ללמוד דיני קרבן נזירות ביום מלאת, ויהא נחשב לו כאלו הקריב הקרבנות שהוא מחויב בהן, ומ"מ נשאר הוא נזיר עולם, ויהי חייב להביא קרבנותיו כשיבנה ביהמ"ק, ב"ב.

הנה זה לשון הרמב"ם (פ"ב מהל' נזירות ה"ב), נזירות נהגת בפני הבית ושלא בפני הבית, לפיכך מי שנדר בנזיר בזמן הזה, הרי זה נזיר לעולם, שאין לנו בית כדי שיביא קרבנותיו במלאת ימי נזרו, ע"כ. ולכאורה

מצוה שע"ח

מצות ברכת כהנים בכל יום

או' י"ה) הוא, הכשם דיש על הכהנים מצות עשה לברך, ה"נ מצות עשה על ישראל להתברך מן הכהנים, עיי"ש. וא"כ שפיר יש חיוב לכל אחד לומר פ' ברכת כהנים ודו"ק, ומקיים המצוה ע"י כל הלומד, ע"י שאומר הפ' בתורה.

אבל אולי יש לדמותו למה שנכתוב לקמן מצוה תע"ט לענין נר הנוכה וד' כוסות דלא שייך בהו כל הלומד כיון שהם באים לפרסם הנם לאחרים, דמה יועיל מה שהוא לומד כיון דלא נתפרסם הנם, וכמו"כ כאן כיון דעיקר ברכת כהנים הוא לברך את ישראל מה יועיל למודו בזה.

*

ולענין כהן שנקטעה ידו ח"ו שאינו נושא את כפיו, מ"מ יכול לקיים ע"י כל הלומד, וע"י בבית הלוי עה"ת (סוף ספר בראשית) אם שייך שומע כעונה בברכת כהנים, שכהן אחד יברך והשאר יצאו בשמיעה, ומסיק שלא מהני, דבעינן קול רם, והוי כאילו אמר בלחש דלא יצא, ונמצא דרק ע"י כל הלומד יכול לקיים המצוה, והיינו בזמן שהכהנים מברכים יעסוק בהל' בר"כ, וצ"ע.

הנה מצוה זו נוהגת בכל מקום ובכל זמן, ובאר"י נושאים כפיים בכל יום, ובחול"ל אין נו"כ אלא ב"מ, וכבר נתנו כמה טעמים ע"ז בהנו"כ שבשו"ע, ע"י **בבית יוסף** (או"ח סוף סי' קכ"ח), ובדרכי משה, והד"י. ולכאורה מקיימין המצוה עכ"פ כמה שאומרים בשמו"ע הנוסח של ברכת כהנים. והנה על הכהנים הלא רמיא החיוב, ויש להם עכ"פ לומר פרשת ברכת כהנים בכל יום.

ואמנם אנו נוהגין לומר פ' ברכת כהנים אחרי ברכת התורה. וע"י במג"א (סי' מ"ז סק"ח) דמותר לומר ברכת כהנים קודם אור הבוקר, כיון דאומרים אותם מטעם לימוד התורה, שיהא סמוך לברכה"ת, ודלא כרש"ל שכתב בתשובה, לומר קודם אור הבוקר פסוקים אחרים, ולא ברכת כהנים, מפני שאין נשיאות כפיים בלילה, דאין אומרים אותם משום נשיאות כפיים. עיי"ש, ונמצא שלדברי המהרש"ל באמת אומרים אותם כדי לקיים מצות ברכת כהנים. ולכאורה לפי"ז צ"ב, דבשלמא כהנים שפיר יש להם לאומרן, אבל למה צריכים כל ישראל לומר פ' ברכת כהנים, ויובן עפ"י מה דמביא במנ"ח בשם ההפלא"ה דשיטת החרדים (פי"ב

מצוה ש"פ

מצות פסח שני

דעיקרה לאכילה שפיר שייך כל הלומד.

*

ובעצם הענין באנשים שהיו טמאים לנפש אדם אמרו למה נגרע, והרי אונם רחמנא פטריה, ועי' בכת"ם עה"ת דהעיקר מה שנצטערו היה משום שהיה חסר להם המצוה שנעשית בציבור ובכנופיא, והגם שהיו פטורין מק"פ מדין עוסק במצוה מ"מ היו מצטערין על שחסר להם מצוה הנעשית בציבור, (ואז לא מהני כל הלומד), ובאה התשובה להם דיהיה נחשב כאילו עשו הפסח בכנופיא, כי חשב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה הרי"ז כאילו עשאה, ולא עוד אלא שזוכה שנאמרה פרשת פסח שני על ידך, ונדרשה בכנופיא בשמם, וזה היה תשלום שכרם, עיי"ש.

כבר דיברנו מזה בפסח ראשון, דלכאורה כבר יצא י"ח באמירת פ' קרבן פסח ראשון ול"צ עוד לומר פ' ק"פ שני⁽¹⁾, ומה גם דצבור הרי אינן נידחין לפסח שני, ומחויבין להביא ק"פ בטומאה, וא"כ לכאורה ליכא חויב להביא פסח שני, אבל מ"מ נראה פשוט דהרי אילו נכנה ביהמ"ק בין פסח ראשון לשני אז היו חייבין להביא קרבן בפסח שני, עי' במנ"ח כאן שהביא דהוא מחלוקת בירושלמי, וא"כ לפי המ"ד דחייבין אז, שפיר יש לומר פ' קרבן פסח שני, ויחשב לו כאלו הקריב הפסח שני, ופשוט.

וראיתי מובא **דבש"ת בנין ציון** סי' ל' כותב וז"ל בליל זמן אכילת פסח שני למען קיום כל העוסק וכו' ראינו לחקור איזה חקירות בענין מצוה זו וכו' הרי להדיא בדברינו, ואגב ראינו מזה דאף במצוה

מצוה שפ"ד

מצות תקיעת חצוצרות במקדש ובמלחמה

בחינוך, ובמנ"ח האריך בשיטת הרמב"ם בזה, ואף דהמצוה רמאי על הכהנים, אבל

הנה לכאורה יש לומר פ' תקיעת חצוצרות בכל יום, דהרי בכל יום היו תוקעין, עי'

(מז) עי' בליקוטי מהרי"ח שמביא מהא"א להגה"ק מבוטשאטש דאף שכולנו טמאי מתים ועלתה שיח שפתותינו בראשון במקום פסח בזמנו מ"מ נכון לעורר זכות פ"ש שהיה נעשה בזמן שביהמ"ק היה קיים עיי"ש.

מ"מ הרי כהנים שלוחין דידן נינהו בכל עבודת הקרבנות, וא"כ גם הישראל מהוייבין.

והנה בגמרא ערכין (ג:) הכל חייבין בתקיעת שופר, כהנים לויים וישראלים, פשיטא, כהנים איצטריכא ליה, סד"א הואיל וכתוב יום תרועה יהיה לכן מאן דליתיה אלא בתקיעה דחד יומא חייב והני כהנים הואיל ואיתנהו בתקיעה דכוליה שתא דכתיב ותקעתם בחצוצרות וכו' אימא לא ליחייבו וכו', ומבואר מזה דהחייב לתקוע במקדש הוא רק על הכהנים, דאם נימא דהישראלים גם כן מהוייבין, וכהנים הם שלוחי דידן, א"כ גם ישראלים איתנהו בתקיעה דכוליה שתא, ומוכח דליכא בכלל חייב אישראלים, וראה במנ"ח שחקר האם יש חייב לשמוע התקיעה בחצוצרות כמו במצות שופר של ר"ה, או דהוי רק מצות תקיעה, ובנזר הקודש מביא ראיה מהך סוגיא דליכא מצוה לשמוע וכו', דישאלים ליתנהו בכלל בהך חייב, ואין לומר דמ"מ יש לחקור אם יש חייב על הכהנים לשמוע, דבענין שמיעה ליכא חילוק בין כהנים לישראלים, ואם היו מצווים לשמוע התקיעות אז היו גם ישראלים חייבין, אלא ע"כ דליכא שום מצוה לשמוע.

ולפי"ז א"ש מה שלא מצינו בפוסקים לומר פרשת תקיעת החצוצרות, ואולי על הכהנים יש חייב לומר, כי הם הרי שפיר חייבין, וצ"ע.

והנה לכאורה יש להביא ראיה דשפיר כן יש חייב לשמוע החצוצרות, דע"י בגמ' ר"ה (כו:) דשופר מאריך

וחצוצרות מקצרות, ובגמ' שם (כו:) מקשה ותרי קלי מי משתמע, ומשני דלכך מאריך בשופר, עכ"פ רואין מכאן דיש חייב שמיעה בחצוצרות, והגם דהמשנה שם איירי בשופר של ר"ה ובתענית, ולכאורה ליכא ראיה לחצוצרות שבמקדש, אבל ע"י במגיד משנה ריש הל' תענית דהרמב"ם כייל התקיעות במקדש ובתענית אחד מצוה, וא"כ כמו בתענית מבואר שם דשופר מקצר וחצוצרות מאריך ומשום דמצות היום בחצוצרות, ומשום מאריך בחצוצרות בכדי שיוכלו לשמוע קול החצוצרות, כמו"כ במקדש, ומבאר כנ"ל דיש חייב לשמוע.

עוד קצת ראיה נראה, דע"י בפ"ז דתמיד (משנה ג') תקעו והשתחוו העם, ולכאורה צ"ע דלמה השתחוו כל העם לאחר התקיעה, אולם לפי"מ דמבואר בסמ"ג (תובא בכס"מ פ"ב מהל' ביאת מקדש ה"ד) דהשתחוייה היא בגמר העבודה, א"כ א"ש דכיון דכל העם שהיו בעזרה שמעו התקיעה, ונחשב כעבודה להם, דחייבים בשמיעה אז, לכן השתחוו אח"כ בגמר עבודתם, אבל גם בלא"ה א"ש מה שהשתחוו, דהרי כהנים שלוחי דידן נינהו, וא"כ הוי כאילו כל העומדים שם עשו ג"כ העבודה, ולכן השתחוו בגמר סדר עבודת התמיד.

שו"ר דבירושלמי תענית (פ"ד ה"ב, והובא ברבינו חננאל במס' תענית כו.) איתא תני ר"ש הכהנים והלויים וישראל ושיר מעכבין את הקרבן, ר' אבון בשם ר' לעזר מעמא דר"ש וכל הקהל משתחוים אלו ישראל, והשיר משורר אלו הלויים,

כל העם השתחוו, זהו חלקם של ישראל
בהקרבת הקרבן, והאנשי מעמד לא רק
שהיו צריכין לעמוד שם על הקרבן, אלא
גם ההשתחוויה נתקיים על ידם.

והצוצרות מחצצרים אלו הכהנים, עד
לכלות העולה הכל מעכבין את הקרבן
ע"כ, והוא פסוק בדברי הימים (ב' כט)
נמצא דמכאן המקור להך משנה בתמיד

מצוה שפ"ה

מצות חלה

עוד נראה לומר, דהנה **במנ"ח** מבואר
דהרמב"ם והרמב"ן נחלקו אם המצוה
היא מצוה אחת, והוא להפריש חלה וליתנה
לכהן, וכן ס"ל להרמב"ם, או דהם ב' מצוות,
להפריש היא מצוה אחת, וליתן לכהן כדין
מתנות כהונה היא מצוה אחרת, ולפי"ז
היום שאנו שורפין החלה ואין מקיימין
הנתינה לכהן, א"כ לכאורה יש ללמוד דיני
מתנות כהונה, ועי"ז יחשב לנו כאלו קיימנו
המצוה, אולם כבר ביארנו דבחלק הקרבן
המוגיע לכהנים ל"ש כל הלומד לכמה
אחרונים, כיון שהכהנים לא אכלו, וא"כ
במתנות כהונה לכאורה ג"כ ל"ש כל הלומד
כיון דהכהנים לא קיבלו, וצ"ע.

הנה חלה בזמח"ז בחו"ל, ואף באר"י אינה
נוהגת מח"ת, דבעינן ביאת כולכם,
ורק משום שלא תשתכח תורת חלה
הנהיגו חז"ל להפריש חלה גם בזמח"ז. ויש
להבין אימתי תקנו חז"ל הך דינא דלא
תשתכח ואימתי לא. והנה בשבת ויו"ט
אסור להפריש חלה, דהוי מתקן, כמבואר
בשו"ע (או"ח סי' של"ט ס"ד), ומי ששכח
להפריש חלה לפני שבת או צריך שישאיר
קצת מהחלה, ואחר שבת יקרא עליו שם
חלה, כמבואר **במשנ"ב** (סי' רס"א) סק"ד
ונראה דיש לו ללמוד עכ"פ דיני הפרשת
חלה ועי"ז יחשב לו כאלו הפריש חלה
לכתחלה כראוי.

מצוה שפ"ו

מצות ציצית

ד' כנפות, אבל לכו"ע איננה מצוה חיובית
שהוא חייב ללבוש בגד בת ד' כנפות, ומ"מ
ידוע מ"ש בגמ' מנחות (מא.) דבעידן ריתחא

הנה מצות ציצית למ"ד חובת מנא היא רק
אם יש לו בגד של ד' כנפות, ולמ"ד
חובת גברא הוא רק אם הוא לובש בגד של

בלבן, אבל מ"מ חסר בשלימות המצוה שהרי מצות ציצית היא בתכלת, רק שע"י שאנו אומרים פ' ציצית בקרי"ש ומוזכרין החיוב של תכלת, מקיימין בזה המצוה ע"י לימוד הפרשה בתורה"ח).

והנה המושג"ב סוף סי' י"ז מביא דברי הבאר היטב, וז"ל, ומ"ש בדרשות מהרי"ל,

בהלכות נשואין, שנוהגין שגם נערים גדולים אין מתעטפים בציצית עד שנושאים להם נשים, וסמכו להן אקרא דכתיב (דברים כב, יב) גדילים תעשה לך וסמך ליה (שם יג) כי יקה איש אשה, הוא דבר תמוה, דעד שלא ישא אשה יהיה יושב ובטל ממצות ציצית, עכ"ל. ולפי הכלל דכל הלומד, יש עצה ע"י שאומר בכל יום פ' ציצית ומכוין שייחשב לו לימודו כאלו קיים המצוה, שאז נחשב לו כאלו קיים מצוות ציצית.

ואגב יש להעיר בהמהרי"ל, דבהסמיכות של פ' ציצית ל"כי יקה איש אשה" מיושב קצת התימה של הבאה"ט. דהרי הבאנו במצות פו"ר קושיית הדרך פקודיך דהאיך תקנו חז"ל בן י"ח לחופה, והרי משנת י"ג חייב בכל מצוות התורה, ותי' דילפינן מיעקב שלא השיא את יוסף עד אחרי שבע עשרה שנה. וא"כ י"ל דזהו הכוונה בהסמיכות, דכמו שמצינו שיש לדחות מצות פו"ר עד שנת י"ח, ואין בזה ביטול מצוות עשה, כמו"כ שפיר יש לדחות מצות ציצית, ומה גם דאינה מצוה חיובית כלל.

מענישין גם על ביטול מצות עשה. ועי' בתוס' פסחים (קנ"ג ד"ה ואין לו בנים), ובמס' שבת (לכ: בת"י ד"ה בעון ציצית), דיש לחזור ולהביא עצמו לידי חיוב, וא"כ מי שאין לו מלית החייבת בציצית ולימוד דיני ציצית, או יאמר פ' ציצית ויכווין בלימודו שיהא נחשב לו כאלו קיים המצוה בפועל.

עוד נראה להעיר דהנה אי' בשו"ע (או"ח סי' י"ג ס"ג) אם נודע לו בשבת, כשהוא בכרמלית, שהמלית שעליו פסול, לא יסירנו מעליו עד שיגיע לביתו, דגדול כבוד הבריות, ע"כ. **ובמשנ"ב** (ס"ק ט) מביא דברי המרדכי הובא במג"א דאע"ג דציצית הוא מ"ע דאורייתא, ודאורייתא לא דחינן בכה"ג מפני כבוד הבריות, מ"מ שרי דלא אמרה תורה לא תלבש בגד בלא ציצית, רק מ"ע להטיל בו ציצית, וכיון שאינו יכול להטיל בו ציצית בשבת אינו עובר על מ"ע, ואין עליו רק איסור דרבנן דטלטול בכרמלית ולכך הותר מפני כבוד הבריות וכו' עכ"ל. ונראה דמ"מ יש לו ללמוד דיני ציצית, ועי"ז ייחשב לו כאלו קיים מצות ציצית, או"ד דכיון דבשבת אסור לקשור ציצית, וא"כ כמו שאין אומרים היה"ר אחרי פ' הקרבנות בשבת, מטעם דאין מקריבין קרבנות יחיד בשבת, ה"ה דאין לומר פ' ציצית, דהרי"ז כאלו קושר בשבת, וצ"ע.

והנה לענין תכלת, היום שאין לנו תכלת של מצוה, הגם שמקיימין מצות ציצית

(מה) ושמעתי מהגאב"ד נייטרא ב"פ שליט"א דמובא בפוסקים דמה שנהוג במליתים שלנו יש רצועות שחורות בהבגד, הוא עפ"י מה דאיתא ברמב"ם הל' ציצית (פ"ב ה"ב) דדם החלזון שחור כדיו, וכיון שאין לנו תכלת בזמננו"ז אנו עושין זכר לתכלת, ואולי מטעם שלא תשתכח.

מצוה שפ"ח

מצות שמירת המקדש

הנה החינוך כותב דנוהג רק בזמן הבית, והלויים ללמוד דיני שמירת המקדש, שהרי ולפי זה לכאורה אין צריכים הכהנים אינו נוהג כלל בזה"ז. (מ"ז).

מצוה שצ"ב

מצות פדיון בכור אדם

שום קדושה בבכור אדם, ויש אריכות בזה, עיי' בחכצלת השרון פ' קרח.

ואגב במנ"ח העיר דהיום שיש לנו רק כהני חוקה ולא כהנים מיוחסים, א"כ א"א לכופו שיתן לכהן, דדילמא לאו כהן הוא, ונתן עצמו שיוזכה לכהנים אמיתיים שיש בעולם ע"י אחר, עיי"ש. וידוע דהגר"א פדה את עצמו ע"י הרבה כהנים שחשש על אמיתותם, ובקינות לט"ב, בהפזמון של אלי ציון ועריה, אומרים באמצע, ופדיוני בכוריה, ולכאורה תמוה דהרי פדיון בכור נוהג גם בזמננו"ז אף בלי ביהמ"ק וא"כ על מה מקוננים, ולחנ"ל א"ש דמקוננים שאין לנו כהנים מיוחסים, ואולי לא קיים המצוה כלל, (עיי' בפתחי תשובה יו"ד סי' ש"ה סק"ב). ולפי"ז נראה דכל אב שפודה בנו ע"י כהן חוקה, יש לו ללמוד דיני פדיון הבן ביום ל"א, ויקיים המצוה עכ"פ ע"י כל הלומד.

הנה כשחל יום ל"א ביו"ט, אין פודין בכור ביום ל"א, כמבואר בשו"ע (יו"ד סי' ש"ה סי"א), ובש"ך שם פי', משום דהוי כמקח וממכר. ונראה שיש להאב ללמוד דיני פדיון בכור. ועיי"ז יחשב לו כאלו קיים המצוה בזמנו. ואפי' אם ננקוט דבחלק המגיע לכהנים ל"ש דינא דכל הלומד, וא"כ לכאורה א"א לקיים פדיוה"ב ע"י כל הלומד, אבל מ"מ נראה דחלות הפדיון שפיר אפשר לומר שחל ע"י כל הלומד, אלא שעדיין חייב ליתן המעות להכהן, ומוטל עליו פרעון חוב, אבל החלות של דין פדיון שפיר אפשר לקיים ע"י כל הלומד, וכן בספק בכור דפטור מפדיוה"ב, מטעם דהממע"ה מ"מ יש לו ללמוד דיני פדיוה"ב, כ"נ.

ולכאורה, ליכא שום דינים בפדיון בכור אדם, והוי רק פרעון חוב, דליכא

מצוה שצ"ד

מצות עבודת ה' במקדש

הלוויים ולא לויים בעבודת הכהנים, וא"כ צ"ב דהאיך אומרים הכהנים השיר שהיו הלוויים אומרים, ומקיימין כל הלומד, והא אסור להם לעבוד עבודת הלוויים, ובשלמא ישראלים ליתא בהך אזהרה, כמבואר במנ"ה ושפיר יכולין לומר השיר, אבל על הכהנים צ"ע.

והתי' הוא פשוט, דאם נקשה כן, אז קשה ג"כ על הישראלים ולויים איך אומרים פ' הקרבנות, והא אסור לזר לעבוד עבודה במקדש, כמבואר במצוה ש"צ, וכן לויים אסורים בעבודת הכהנים. אלא יסוד הדבר מבואר בתמונת שור (ס"ק י"ב; הבאנו דבריו במצוה ק"ט, מצות מעשה העולה) לענין עמידה בפ' קרבנות, וז"ל, עוד נ"ל לחלק לומר, דהא דקאמר כאלו הקרבתי, אין פירוש כאלו הוא העובד, דהיכן מצינו שור קרב וכו' אלא כאלו נתן לכהן כשר, והקריב אז בשעת אמירתו, ומ"מ שפיר קאמר הקרבתי, דהאי לישנא כתיב בקרא בפ' אבעלים, וכן יש לפרש לפ"ז מ"ש בגמ' (מנחות קי). כאלו מקטירים ומגישים כו' היינו ע"י כהן כשר בכלי שרת כדינו, וא"כ מה לנו לעמידת הבעלים, עכ"ל. עיי"ש באריכות, וא"כ א"ש

הנה בכהנים מבואר בגמ' (נדרים לה) דאז שלוחי דרחמנא הם או שלוחי דידן, ויש לחקור אם גם לויים הם בכלל זה או לא.

והנה כתב החינוך, עיקר עבודת הלוויים היא לשורר על הקרבן, ע"כ. והנה רק בקרבנות צבור היו משוררין, ואפשר דכיון דקרבן צבור שייך לכל כלל ישראל, א"כ כל העבודות שנעשית בהן שייכים ג"כ לכל ישראל, ולויים שלחותא דידן עבדי, וא"כ יש לכל אחד מישראל לומר השיר של יום, וכן אנו נוהגים בסוף התפלה, ועי' בשו"ע (או"ח סי' קל"ב ס"ב ברמ"א) ובמשנ"ב שם, ועיי"ש בבאר היטב לענין יו"ט.

שו"ר מפורש ברש"י פרשת במדבר (כג פסוק ח) ואת משמרת בניי שכולן היו צריכין לצרכי המקדש, אלא שהלוויים באים תחתיהם בשליחותם לפיכך לוקחים מהם המעשרות בשכרן וכו', ועי' בהצלת השרון פ' קרח שמביא מהחת"ס (ה"כ) דמבואר כן להדיא שהלוויים היו שלוחי דידן ועיי"ש מה שהאריך בזה.

ולכאורה יש להעיר דבמצוה שפ"ט אי' שלא יתעסקו הכהנים בעבודת

(ג) והנה בלמודי דיני ר"ה בשו"ע או"ח נתעוררתי, שאיתא (שם סי' תקפ"א ברמ"א), שידקדקו אחר שלוח שהוא בן שלשים שנה, וביאר במשנ"ב לפי שאז ראוי בן לוי לעבודה, ותפלה הוא כנגד עבודה וכו' עכ"ל. ולכאורה הא דתפלה הוא כנגד עבודה היינו חלק עבודת הכהנים, דהרי עיקר העבודה בביהמ"ק הוא בעבודת הקרבנות, ותפלות הרי כנגד תמידין תקנום (כברכות כו:), ומכאן משמע שתפלה שהוא בפה הוי כנגד עבודת הלוויים שהוא שירה בפה, וצ"ב. וכשהצטתי הדברים לאחי הרב"ג ר' יוסף דוב שליט"א הראה

דכמו"כ לענין שירת הלויים, האמירה נחשב כאלו הכהן הקריב הקרבן והלוי שר השירה, ופשוט.¹)

*

אגב נראה להעיר במה דבסוף מסכת תמיד (פ"ז משנה ג') מסיים, זה סדר התמיד לעבודת בית אלהינו ויה"ר שיבנה בב"א ואח"כ מתחיל משנה ד' השיר שהיו הלויים אומרים בביהמ"ק וכו', **ובבאר שבע** תמה מדוע לא המתין התנא לומר זהו סדר התמיד אחר השיר שהיו הלויים, ועי"ש ובתפארת ישראל מה שביאר, ואולי י"ל דהרי הדין הוא דמביא אדם קרבנו היום ונסכים אחר י' ימים

אחד יחיד ואחד ציבור, עי' ברמב"ם (פ"ב עבוה"ק הי"ב) וא"כ בכח"ג שהביאו הקרבן ולא הביאו הנסכים, אז אין אומרים שירה, דאין אומרים שירה אלא על היין, וא"כ נמצא דהשיר אינו מוכרח שהוא מסדר עבודת התמיד שבכל יום, דבגוונא דלא הביאו הנסכים אז לא היו אומרים אז שירה ורק כשהביאו המנחות והנסכים לאחר י' ימים או יותר אז אמרו שירה, ועי' בכ"ב (צה). במשנה דמבואר דמעצרת ואילך לא מתקיים היין, דחוס תקופת תמוז מקלקל אפי' יין מבושם, וא"כ יתכן דבכל שנה אחרי עצרת היה זמן שלא היה אפשרות להביא יין לנסכים, ודו"קא).

לי בביאר הגר"א שם, וז"ל, וימים אלו דוגמת עבודת הלויים כידוע שהם ימי הדין עכ"ל. ואחי שליט"א ביאר הדברים עפ"י הידוע בספרים דכהנים הם בכחית חסד, ולויים הם בכחית דין, עי' במשחת שמן (ח"ב ס" ע') בנידון אי כהנים שוחטים קרבנות, ומביא דברי הוזה"ק דושחט אחרא ולא כהנא, דכהנים הם בבחי' חסד, ואין להם לשחוט, משא"כ לויים הם בבחי' דין ומותר להם לשחוט, עי"ש. ולפ"ז אתיא דרך תפלות של ר"ה ויוהכ"פ שהם ימי הדין יש לדמותם לעבודת הלויים, משא"כ תפלות של שאר כל ימות השנה ליכא קפידא שיהיה בן שלשים, דאינו דוגמת עבודת הלויים אלא דוגמת עבודת הכהנים, ודו"ק.

ושו"ר בתורה תמימה סו"פ קרח שמביא משו"ת רי"ט צהלון דמבאר דהוא כנגד שניהם עבודת הכהנים והלויים, ועי"ש בתו"ת וז"ל ומכאן כתב בא"ז דמותו לש"ץ ליטול שכר התפלה שהוא במקום עבודה, ואין זה בכלל מה אני בחנם, וצ"ל דרעתו כדעת הרשב"א הובא בשו"ת רי"ט צהלון (ס" קד") דהש"ץ עומד במקום הלויים המשוורים, ויש להעיר ממש"כ הפוסקים לענין יוהכ"פ דהש"ץ עומד במקום כהן העובד, ואולי יש לחלק בין יוהכ"פ שבא לכפר משאר ימות השנה ואין להאריך עכ"ל, והנה המעיין ברי"ט צהלון בפנים יראה שמבואר להדיא דהש"ץ הוא במקום כהנים וגם לויים, ומה שביאר התו"ת דביוהכ"פ הוי הש"ץ דומיא דכהן היא היפוך מדברי הגר"א הנ"ל, ועי' במהרש"א ברכות בח"א (ו: ד"ה שנאמר) וז"ל פירושו לפי הדרש מי בכס ירא ד' לבוא לביהכנ"ס לשמוע בקול עבד של הקב"ה דהיינו הש"ץ שהוא עובד בתפלתו עבודת כה"ג וכו'.

(נא) ונתעוררתי לזה עפ"י שביאר בהעמק דבר בפ' פנחס על מה דכתיב (במדבר כח לא) תמימים יהיו לכם ונסכים, דגם הנסכים צריך שיהיו תמימים, ולמה נזכר דין זה אצל שבועות, וביאר עפ"י הנ"ל דאז

מצוה שצ"ה

מצות מעשר ראשון

הנה מעשר נוחג בזמח"ז מדרבנן, עי' לש כל הלומד, כדביארנו כמה פעמים בחלק בשו"ע יו"ד של"א, ועל חלק הנתינה חמוניע לכהנים^(ב)

מצוה שצ"ז

מצות פרה אדומה

הנה לעיל במצוה שס"ב, ביארנו, דא"צ לומר פ' פרה אדומה, כל פעם שלומד דיני הקרבנות, דדברי תורה אינם מקבלין טומאה, אבל מ"מ קורין אנו פ' פרה אדומה פעם א' בשנה (הי' ממה שקורין אותו בפר' חוקת כאשר פרשיות התורה), ולכמה שימות הוא מדאורייתא. וז"ל החינוך, ומפני שענין זה של פרה אדומה הוא דבר גדול באומתנו, שהיתה מטהרת מידי טומאה חמורה, וזולתה א"א לטמא מת לעשות פסח, שהיא מצוה גדולה מאד, נהגו כל ישראל לקרות פ' זו בכל שנה ושנה, בשבת קודם לפרשת החודש וכו', עכ"ל.

ומשמע מזה דקריאת פ' פרה הוא בכדי שלם פרים שפתינו, ועי' שאנו קורין פ' פרה יהא נחשב כאלו נטהרנו מטומאת מת החמורה, ועי' נוכל לעשות הפסח שהוא מצוה גדולה מאוד, שמקיימין ג"כ היום עי' שילום שפתינו.

ואאמו"ר שליט"א אמר לי דראה בשם הגרי"ה זוננפלד זצ"ל דמשו"ה כתיב ב' פעמים לאמר בפר' חקת (יט, א-ב), לרמוז שיכולין לקיים המצוה עי' לאמר ועי' בכת"ס עה"ת עה"פ אשר צוה ד' לאמר, דמרמוז אהא דמצוה לקרות פ' פרה^(ג), ולתוס' עכ"ל.

הוי הזמן שהיינו מתקלקלין, בשם רבי אליעזר משה הורוויץ זצ"ל.

(ג) הלום ראיתי בלוח דבר בעתו, ביום ט"ו בשבט, שמביא מהגאון האדר"ת זצ"ל וז"ל, ביום ט"ו בשבט, למדתי ה' מעשר, בספר הרמב"ם ז"ל, ובמס' ר"ה (יד: והלאה) וחזרתי לחדש דבר מה כערכי, ויהא חשוב כקיום המצוה במעשר אילן, והתפללתי לד' שיזכני באותה המצוה בפועל ממש מה"ת וכו', עכ"ל. ולכאורה הלימוד מהני רק על מצות הפרשה, אבל על הנתינה ללוי לא מהני כל הלומד, והרמב"ם והרמב"ן נחלקו בדבר, אי הפרשה והנתינה הוו ב' מצוות או מצוה אחת, ולפי הרמב"ם דהוי חדא מצוה, אז אפשר לקיים מקצת המצוה עי' כל הלומד, אבל לפי הרמב"ן דהוי ב' מצוות, אז על מצות נתינה ל"ש בכלל כל הלומד, ופשוט.

(ג) ושוב הראיתי דבכת"ס ה"כ מבואר דבכל פרשיות הקרבנות אעפ"י שאינם נוהגים בזמח"ז מ"מ מצוה

הוי מדאורייתא, ועי' בערוך השולחן סי' תרפ"ה, דביאר עפ"י הספרי, דוהיתה להם לחוקת עולם קאי שתהא נוחגת לדורות, ובזמנה"ז דליכא אפר פרה, אז ע"כ דהקיום הוא ע"י קריאת הפרשה, ע"כ.

והנה לדברינו צ"ב דמ"ש דלקרבן פסח הוצרכו שיהיה במהרה ולא לשאר קרבנות, ולפי מה שביארנו, במצוות אכילת בשר הפסח מצוה ו', דרך קרבן פסח דעיקרו הוא לאכילה, הוצרכו חז"ל לעשות זכר לאכילה ממש, ולא סגי באמירת פ' הקרבן, דלענין אכילת הדיוט לא מהני כל הלומד, ומשום"ה תקנו חז"ל

לאכול אפיקומן, וממילא א"ש דצריכין גם לקרות פ' פרה אדומה, כיון דאוכלין ממש זכר לקרבן פסח. ע"כ תקנו, שיהיה במהרה ממש כמו קרבן פסח, וכיון דל"ש בזמנה"ז אפר פרה, א"כ תקנו שיהיו קורין פ' פרה, ויחשב לו כאלו הוו עליו מאפר פרה, ולכאורה יש לומר ב"פ הפרשה בשלישי ובשביעי, דהיינו שיפסיק ג' ימים בין ב' הפעמים שהוא קורא, עוד נראה דמי שנטמא למת אחר שקראו פ' פרה בצבור, שיש לו ללמוד לעצמו פ' פרה, ויעלה לו כאלו מיהר א"ע באפר פרה ואז יוכל לעשות זכר לפסח.

מצוה ת"א

מצות תמידין בכל יום

כבר דיברנו קצת מזה לעיל, במצות מעשה העולה מצוה קט"ז.

והנה בשו"ע (או"ח סי' רל"ד ס"א ברמ"א) יש שכתבו, שנוהגין לומר פ' התמיד

קודם אשרי של תפלת המנחה, נגד תמיד של בין הערבים ומנהג יפה הוא, ע"כ. ועי' בערוך השולחן ס"ז, שיישב מה שרבים אינם אומרים פ' התמיד במנחה, דבמקדש היו מתפללין קודם תמיד של בין הערביים, עיי"ש.

לעסוק בהם דמכפרים כאילו הקריב עולה זכו, אבל הקריאה בתורה בפ' הזאת מי חמאת א"א לומר שיהיה עי"ז מהור מטומאת מת כאילו הוה בפועל, וא"כ הקריאה בזה הפרשה הוא שלא לצורך ומ"מ מצוה גדולה לקרותה ברכים ולעסוק בהלכותיה, והיינו חוקה בלי מעם, וזהו שאמר זאת חקת התורה, ומה היא החקה, אשר צוה ה' לאמר זאת הפרשה ברכים ולהנות בה, דרוש וקבל שכר זו היא חוקה, עכלה"ק וש"י.

מצוה ת"ב

מצוות קרבן מוסף של שבת

הוא בדקדוק גדול, דגבי שבת אי"ז חוב להביא קרבן עולה בפני"ע למוסף, אלא זוהי חובה לכפול את קרבנות התמיד, ולהכי כיילינהו רחמנא בהדי הדדי ודו"ק. וגם דקדוק לשונו של הרמב"ם מורה כן, דבריש הל' תמידין ומוספין כתב, מצוה א' להקריב שני כבשים בכל יום, ומצוה ח' להוסיף שני כבשים עולות בשבת. ואלו גבי מצוות שאר המוספין כתב, מצות מוסף ר"ח, ומוסף הפסח וכו', וזהו כדברינו, דגבי שבת המצוה היא להוסיף לקרבן התמיד עוד ב' קרבנות, ולא להביא קרבן בפני"ע. ומעתה יעלה בידינו ביאור נוסף בכוונת המדרש, דמיתיי ראייה דכל מעשי שבת כפולין הם, מעצם קרבן המוסף שיסודו לכפול את קרבן התמיד, עכ"ל. ועיי"ש עוד אריכות בזה.

ולפ"ז יש לומר הא דאין קורין בתורה בשבת קרבן מוסף של שבת, עיי' במור או"ח סי' רפ"ג, ובשו"ע שם, דמה שאין קורין בתורה פ' המוספין הוא מפני שאין בה אלא שני פסוקים. ולהנ"ל יש לומר מעם אחר, דכמו שאין קורין בכל יום פ' התמיד, מה"ט א"צ ג"כ לקרות בשבת קרבן המוסף של שבת, דהיסוד הוא להקריב פעם נוסף את קרבן התמיד. ועיי' בשו"ע או"ח (סי' מ"ח סעי' א') דבשבת אומרים אצל פ' התמיד פסוקי

ראיתי בספר **ברכת כהן** עה"ת (מהגר"ר שמואל ברוך הכהן דויטש שליט"א) דברים נפלאים ביסוד הדין של קרבן מוסף של שבת. ואעתיק דבריו וז"ל, **בתנחומא**⁽¹⁾ כאן אמרו כל מילי דשבת שנים, שני כבשים, מזמור שיר ליום השבת, להם משנה, זכור ושמור ע"כ. והנה מה שהביא משני כבשים, וודאי דפשטות כוונתו הוא לעצם הדבר דמביא ב' כבשים ולא כבש אחד, אכן לכשנעמיק חקר נמצא כוונה נוספת בדברים, דהנה מצינו דבר שינוי בקרבן מוסף דשבת מקרבנות המוספין דשאר המועדים, דבשבת, מספר הקרבנות שבמוסף, הוא בדקדוק כמספר הקרבנות של קרבן תמיד, דהיינו שני כבשים בני שנה, ומנחתם עשרון לכל אחד, ואלו בשאר המועדים מביאים קרבן שונה לגמרי, וביון שכן נראה לחדש שאי"ז קרבן בפני"ע, אלא דוזהי חובה להקריב את אותו הקרבן פעם נוספת⁽²⁾.

וידוקדקו בזה היטב הפסוקים, דגבי ר"ח ושאר המועדים נאמר ובראשי חדשיכם תקריבו עולה וגו' (במדבר כה, יא), וביום הבכורים וגו' והקרבתם עולה וגו' (שם כו-כז) וכדו', ואלו גבי שבת לא נאמר כן, אלא דתיכף לאחר פרשת התמיד נאמר (שם ט), וביום השבת שני כבשים וגו', ולדברינו

(נד) ראיתי בכמה ספרים שמביאים אותו בשם התנחומא, אבל חפשתי ולא מצאתיו בתנחומא רק במדרש תהלים (מזמור צ"ב) עיי"ש.

(נה) שו"ר במשחת שמן (ח"ג ס"ב) שהעיר כן, עיי"ש אריכות בזה.

מחובת היום. ולהנ"ל אין לתרץ כן, דהרי חובת היום של שבת הוא פ' התמיד, וקרבות של שבת יסודם הם לכפול הקרבן תמיד, וא"כ שפיר יכולין להתחיל לקרות מפ' התמיד, ולקרות וביום השבת, ושפיר הוי חובת היום, וא"כ מוכן שפיר מה שהקשה המרדכי, והתי' לקשיית המרדכי הוא כנ"ל, דכמו שלא תקנו לקרות פ' תמיד בכל יום, כמו"כ א"צ לקרות פ' מוסף של שבת, כיון דיסודו הוא קרבן התמיד, ודו"ק.

וראיתי במגדים חדשים עה"ת שהביא בשם הגאון מאוסטראווצא זצ"ל לדקדק מה שבכל הקרבנות מוסף כתיב ריח ניחוח מלבד במוסף שבת דלא כתיב ביה ריח ניחוח, ועיי"ש מה שתי', ולהנ"ל ניחא דהרי מוסף שבת ביסודו הוא כפילות קרבן התמיד, ובקרבן תמיד כבר כתיב לריח ניחוח, ודו"ק.

מוסף שבת משא"כ בר"ה, מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף, משא"כ מוסף של שבת דאין קורין אותו בתורה, ע"כ יש לאמרו אצל פ' התמיד, ע"כ. ולהנ"ל א"ש, דמה"ט גופא שאין קורין בתורה פ' מוסף של שבת משום דהוי ביסודו קרבן תמיד, מה"ט עצמו יש לאמרו ביחד עם פ' התמיד, דבהדי הדדי נינהו.

והנה בט"ז (סי' רפ"ג) מביא המרדכי שהקשה, דלמה אין מתחילין בשבת מפ' התמיד כמו בר"ה, וממילא לא יהי' החסרון דהוי רק ב' פסוקים. ותי' – עפ"י ביאורו של הלבושי שרד – דשאני ר"ה שהרביעי שקורא חובת היום אינו קורא עמו פ' אחרת, משא"כ בשבת שמי שיקרא חובת היום יהא צריך לקרות פ' אחרת עמו, וזה אין לעשות, דאין למי שקורא חובת היום לקרות ממה שאינו

מצוה ת"ג

מצות קרבן מוסף בכל ר"ה

ע"כ. ויש לעיין קצת על מה דבסי' מ"ח לא הביא המחבר מנהג אשכנז משא"כ בסי' תכ"א. ועי' בסי' תקצ"א ס"ב ברמ"א דבר"ה א"א פסוקי מוסף ר"ה, [היינו בתפילת מוסף] ובמשנ"כ (שם ס"ק ג'), כ' ואפי' בבקר אצל פרשיות הקרבנות א"א אותה, והיינו דבאמת היה מן הראוי לומר גם בר"ה פ' מוסף דר"ה אצל פ' התמיד, דהרי אין קורין בתורה פסוקי מוסף של ר"ה, וכל המעם שאין אומרים אותו בכל ר"ה לפי מנהג ספרד, הוא לפי שקורין

הנה בשו"ע (או"ח סי' מ"ח סעי' א') איתא, דאין אומרים פסוקי מוסף ר"ה ויו"ט מפני שקורין בתורה בפסוקי מוסף, וברמ"א שם כ', וי"א שמזכירין גם מוסף ר"ה וכן נוהגין כדי לפרסם שהוא ר"ה, ע"כ.

והנה המחבר (שם סי' תכ"א) הביא דבאשכנז נוהגין שאומרים פ' ובראשי חדשים שחרית אחר פ' התמיד, ובספרד אין נוהגין לאומרה לפי שעתידין לקרות אותה בס"ת,

מפורסם, ואולי משום לא פלוג תקנו לומר בב' ימים, כ"נ.

אח"ז מצאתי בספר **ילקוט הגרשוני** (ח"ג בקו"א בענין ר"ח) וז"ל ובספר ישועות יעקב שם כתב דהעיקר הטעם דמזכירין ר"ח אחר פ' התמיד ולא סמכין אהך שיזכירו אותה בתפלה אח"כ, משום שלא יהי' נשכח ממנו להזכיר יעלה ויבוא בעבודה ולא יצטרך לחזור על תפלתו שנית, ומה"ט כ' דנ"ל להכריע שביום ראשון ואמרין אחר התמיד וביום השני של ר"ח לא יאמרנו שכבר ידוע לו מיום ראשון עכ"ל, הרי שחידש כן להלכה ולא סבר משום לא פלוג יאמרנו גם ביום שני דר"ח.

אותו בתורה, וע"ז ביארו האחרונים מ"א וש"א, דמאותו טעם שאין קורין בתורה, פסוקי מוסף ר"ח, מה"ט ג"כ אין להזכיר פסוקי מוסף ר"ח כלל וכלל. עיי"ש כמה טעמים.

והנה המשנ"ב (סי' מ"ח סק"ג) מבאר בשם הלבוש, דרך בר"ח צריך לפרסם, כיון שאינו מפורסם מאתמול דאפשר לשכוח יעו"י, משא"כ יו"ט דמפורסם מאתמול, א"צ להזכיר. ולכאורה לפי"ז צ"ב בב' ימים ר"ח, דביום שני של ר"ח כבר מפורסם מיום א' שהוא ר"ח, א"כ לא היו צריכין לומר פסוקי ר"ח כיון שעתידין לקרותן בתורה, והוא כבר

מצוה ת"ה

מצות שופר בר"ה

פ' תקיעת שופר, ועי"ז שפיר יחשב לו כאלו קיים המצוה בפועל ממש.

וראיתי בגליון עלים לתרופה שהביאו **מהבן איש חי בשו"ת תורה לשמה** (סי' תל"ז) וז"ל באה"ד וכ"ז בחלק המעשה אבל בחלק הדיבור גם כשהל בשבת אנחנו מקיימים המצוה כי חלק הדבור של מצות תקי"ש מתקיים ע"י פרשת המפטיר שקורין יום תרועה יהיה לכם, וגם ע"י הפסוקים שמזכירים בתפלת מוסף, וכן כשהל יום ראשון של סוכות בשבת אנחנו מקיימים חלק הדיבור של מצות לולב ומיניו בפרשה

הנה ר"ח שחל להיות בשבת, במקום שאין ביד"א אין תוקעין, דחז"ל גזרו דלמא ילך אצל חכם ללמוד, ויעביר ד"א ברה"ר. ובגמ' ר"ה (כט:): אמר ר' לוי בר לחמא א"ר חמא בר חנינא, כתוב אחד אומר שבתון זכרון תרועה (ויקרא כג, כד), וכתוב אחד אומר יום תרועה יהיה לכם (במדבר כט, א), ל"ק כאן ביו"ט שחל להיות בשבת כאן ביו"ט שחל להיות בחול. וברשי" ד"ה זכרון תרועה, ולא תרועה ממש אלא מקראות של תרועה יאמרו, ע"כ. והגם דלהלכה לא פסקין כר' חמא בר חנינא, אלא טעמא הוא משום גזירה שמא יעבירו ד"א ברה"ר, מ"מ אסמכתא יש, דיש לומר וללמוד

שקורין בס"ת שאומרים פסוק ולקחתם לכם ביום הראשון וכו' עכ"ל, הרי מפורש ומבואר להדיא כדברינו בהפתיחה, דבכל מצוה צריכים לקיים חלק הלימוד, ומדבריו משמע דזה צריך להיות בזמן עשיית המצוה, וזהו כהצד דהוי חלק מעשיית המצוה, ולא מדין ת"ת, עי' בפתיחה בארוכה.

*

ומי שאין לו שופר נראה דיש לו ללמוד דיני שופר בין שחרית למוסף, ויחשב לו כאלו קיים המצוה, ויש לו לעמוד בשעה שאומר הפ' או לומד ההלכות, כמו באמירת פ' קרבן תמיד, דשופר בעי עמידה, וכשלומד ההלכות צריך ללמוד דיני תקיעה, שברים,

תרועה, ותשר"ת כדי לצאת כל הספקותי^(נ).

ועי' בשלמי שמחה (ח"ד) מכתב מהאדמו"ר מסוקולוב שהקשה למה אמרינן בגמ' (ר"ה טז.) דכל שנה שאין תוקעין בתחילתה מריעין לה בסופה, ובתוד"ה שאין תוקעין דהיינו דאיתרע אונסא, ולכאורה הרי הישב לעשות מצוה ונאנס מעלה עליו הכתוב כאילו עשה, אבל הביאור לזה כיון דתקי"ש בא לערבב את השמן, וידוע שמלאכי מעלה אינם מכירין בתשובה של האדם, רק הבוחן לבבות לבדו, א"כ מה בזה שחישב מ"ם לא עשה בפועל, ומה שחישב בזה לא מעורבב השמן עדיין וכו', עכ"ל. ונכע"ז איתא **במשך** **חכמה** פ' אמור עיי"ש.

מצוה ת"י

מצוות לשלוח מכה נפש בשגגה לערי מקלט

ועיין בהקדמת שו"ת דברי מלכאל מו"כ בזה, ומפרש שמשמע"ה התפלל להשי"ת שיזכו שע"י לימוד הלכות אלו לא יצטרכו בפועל לערי מקלט, עיי"ש.

ולפי דרכינו יש לפרש כע"ז, דהכתוב רצה לרמוז לזמנה"ז אחרי שמפני הטאבו גלינו מארצינו ואין לנו ערי מקלט, ניתן לקיים מצוה זו בזאת התורה, דתורה מגנא

לכאורה בזמנה"ז מכה נפש בשגגה, עליו ללמוד דיני המצוה כדי שיהא נחשב לו כאילו גם לערי המקלט.

וראיתי בספר "נטעי גבריאל" (להלכות בין המצרים, בהקדמה) מה שכ' לפרש הפסוק (דברים ד' מ"ד) וזאת התורה אשר שם משה לפני בני ישראל, דכתיב באמצע פרשת ערי מקלט, ומאי שייכות יש לזה כאן,

(נו) ועי' בס"ת תפ"ז (סע"א) התוקע לתוך הבור אותם העמדים בתוך הבור יצאו, ובמשנ"ב מביא מהראשונים, דמשנה זו נשנית בשעת הנזירה, שגזרו האומות שלא יקימו ישראל את המצוות ונחבאו במערות לקיים, ע"כ. והנה לא נסתפק בלימוד דיניה, אלא שמסרו עצמן לקיים המצווה, דבשעת השמד אפי' אערקתא דמסאני צריך למסור א"ע.

ויכופר לו על שגגתו אשר חטא להרוג את הנפש.

ומצלי, ור"ל ע"י הלימוד בפרשת ערי מקלט, יהא נחשב להרוצח כאילו קיימה בפועל

מצוה תכ"א-תנ"ב

מצוות תפילין של יד ותפילין של ראש

א"צ ללמוד.

ובלילה, לדין דקיימ"ל דלילה זמן תפילין אלא שחכמים אסרו להניח תפילין בלילה גזירה שמא ישן בהם ויפית, א"כ לכאורה י"ל דשפיר יכולין ללמוד בלי תפילין ולכוין לקיים בזה מצות תפילין וליכא משום כל תוסף, ומ"מ יש לזהר בשעה שלומד הלכות תפילין ומכוין לקיים בזה מצות תפילין שלא יפיה בשעת לימודו כמו בתפילין עצמו, ולפי"ז הולך מעיים הפטור מתפילין לכאורה צריך לזהר שלא ילמוד בלי תפילין, ע"מ שיחשב כאילו קיים מצות תפילין.

הנה מי שאין לו תפילין [וכן מי שאין לו יד רח"ל (עי' או"ח סי' כ"ז ס"א)] ודאי שצריך ללמוד דיני תפילין, וצריך שילמוד בגוף נקי, ולכאורה כשאומר בפ' קרי"ש הפסוק וקשרתם לאות על ירך וגו' כבר יצא י"ח כל הלומד.

והנה לענין שבת ויו"ט דלאו זמני תפילין הם, וודאי דא"צ ללמוד דיני תפילין, אבל בחוה"מ נראה, דאולי להשיטות שאין להניח תפילין בחוה"מ, אבל עכ"פ יש ללמוד דיני תפילין, אבל מסתברא דלא, דהרי השיטות דפוטרין להניח תפילין בחוה"מ הוא משום דהוי ג"כ אות כמו שבת ויו"ט, וא"כ לכאורה

מצוה תכ"ג

מצות מזוזה

מזוזה, דמעשה המצוה היא קביעות המזוזה, וע"י כל הלומד נחשב לו כאלו קבע מזוזה, ושבו שפיר נחשב כאלו מקיים המצוה כל הזמן.

ועי' במנ"ח שחקר אם קבע המזוזה לפני שנתחייב בה, כגון ששכר בית

לכאורה מי שאין לו מזוזה צריך ללמוד דיני מזוזה, וקצת צ"ע בזה, דהרי בכל רגע ורגע הוא מצווה על המצוה, וא"כ יהי צריך ללמוד כל הזמן, אולם נראה דע"י כל הלומד בפעם הראשון נחשב לו כאלו קבע מזוזה בבית, וממילא נחשב לו דהבית יש עליו

ובתוך ל' יום קבע המזוזה, אם יוצא בה
לאחר שלשים יום, דאפשר דהו"ל תעשה
ולא מן העשוי בפטור, ומסיק דאפשר דכיון
דהוא רק מחוסר זמן לא מיקרי מן העשוי,
ואולי יש לו עכ"פ ללמוד דיני מזוזה ביום
שלשים, ויחשב לו כאלו קיים המצוה בזמנו.

מצוה תכ"ה

מצות הריגת ז' עממין

הנה החינוך כתב, דמצוה זו נוהגת בכל
מקום ובכל זמן שיש כח בידינו להורגם
וכו' ועובר ע"ז ובא לידו אחד מהם ויכול
להורגו מבלי שיסתכן בדבר ולא הרגו, ביטל
עשה זה, מלבד שעבר על לאו שנאמר עליהם
(דברים כ, מז) לא תחיה כל נשמה וכו', עכ"ל.

ולכאורה באופן שאינו יכול להורגו בידים,
ילמוד דיניה, ויחשב לו כאלו הרגו, או"ד דהוי
כדברים שבין אדם לבחבירו דל"ש ביה כל
הלומד, וענין זה שייך גם למצוה תל"ו, לאבד
ע"ז ומשמשיה.

מצוה תל"ח

להקריב כל הקרבנות שיש על האדם בחובה או בנדבה ברגל ראשון שפוגע בו

ז"ל החינוך, ונוהגת מצוה זו בזמן הבית,
שאז לנו רשות לעשות נדרים ונדבות
והיה לנו מקום להקריב, אבל בזמן הזה אמרו
זכרונם לברכה (עבודה זרה י"ג ע"א) שאין
מקדישין, וכו' ואפילו מי שעבר והקדיש אין
סיפק בידו היום להביאו למקדש לפי שהבית
חרב בעונות, עכ"ל. ונראה דמ"מ מי שעבר
והקדיש היום, שילמוד דיני הבאת הקרבן
לפני רגל הראשון ועי"ז יחשב לו כאלו
הקריבו בזמנו.

מצוה ת"מ

להקריב כל הקרבנות בבית הבחירה ולא בחוץ

ירך המזבח צפונה לפני ד', וזרקו בני אהרן הכהנים את דמו על המזבח וכו', וא"כ כל אימת שאומר פ' הקרבנות, הרי הוא אומר גם מקום ההקרבה שהוא בביהמ"ק, ושפיר נחשב לו כאלו מקיים ההקרבה בביהמ"ק, וועי' לעיל במצות קמ"ו מה שהבאנו בענין לומר פ' הקרבנות דוקא בביהמ"ק.

הנה בתפלה אחר סדר הקרבנות אומרים, שיהא שיה שפתותינו חשוב ומקובל ומרוצה לפניך כאלו הקרבנו קרבן התמיד כמועדו ובמקומו וכדלכתו, וכבר הבאנו **מהתבואות שור**, דא"צ ללמוד דיני בנין ביהמ"ק עי' במצוה צ"ה, ובאמת שבפ' הקרבנות כתיב (ויקרא א, יא) ושחט אותו על

מצוה תנ"ד

שלא להוסיף על מצוות התורה

ב' פעמים, וזה גופא הוא המצוה, אחד בבוקר ואחד בבין הערביים, ואינו דומה למצה, ולולב, ושופר, וכדו' דהתורה לא נתנה מנין, ושיעור קצוב, רק אמרה שצריך לקחת לולב, ולשמוע שופר, ולאכול מצה, וכמה פעמים שצריך לקיימן לא ציותה התורה ויוצא בפעם אחד, אבל מ"מ גם אינו עובר ככל תוסף אם עשאו יותר מפעם אחד. משא"כ בתמיד דהתורה אמרה (שמות כט, לח-לט) שנים ליום תמיד, את הכבש האחד תעשה בבקר וגו', אין להוסיף ע"ז דזה דומה ללוקח ה' מינין בלולב, דעובר על כל תוסף, משום דכל היכי דהתורה צותה על מנין קצוב אין להוסיף עליו, ופשוט.

ולפי"ז אכתי צ"ב למה בקריאת הפ' בתורה אין בזה כל תוסף, ונראה עפי"מ

הנה באמירת שני פעמים פ' קרבנות, או איזה פרשה מן התורה, אין בזה איסור בל תוסיף, כן אי' בטור וב"י סי' מ"ה, דבקריאה בעלמא ליכא משום בל תוסיף, והביאור הוא, עפ"י שיטת התוס' (ר"ה כה) דבעשיית המצוה כמה פעמים ביום, ליכא משום בל תוסיף, דכפילות המצוה אין קפידא, וא"כ כמו"כ לענין אמירה הוי ככפילות המצוה.

אבל קצת צ"ב, דהרי בזמן שביהמ"ק הי' קיים, ודאי ליכא להוסיף על הקרבן תמיד, ולהביאו עוד הפעם, דהיינו להביא ב' תמידין בשחרית. ולכאורה לפי סברת התוס', דכפילות מצוה ליכא בל תוסיף, א"כ ה"ה דהיו יכולין להביא ב' תמידין, ויש לחלק, דשאני בתמיד דהתורה ציותה שנקריבנו רק

בפסח ושופר בר"ה ולולב בסוכות וכו"ב
 ח"ד חלק העשייה אבל חלק הלימוד של
 המצוה זה אין לו זמן קבוע כלל ומצותה
 תמיד, וא"כ חו"ל כאילו אמרה תורה
 דמצות אילו לעשותן לגמרי הן בחלק
 הלימוד והן בחלק העשיי זמנם רק בזמנים
 אלו, אבל שלא בזמנם אינו נוהג אלא חלק
 הלימוד שבהם, א"כ זה שישן בסוכה
 בשמיני בא לחוסף או על המצוה חלק
 העשיי שאינה נוהגת אלא בזמנה ושפיר
 הוי בכלל מוסף על המצוה. ומעתה י"ל
 דה"ה בכל תגרע אם מבטל ועובר על
 מצ"ע ליכא כל תגרע דל"ש כל תגרע אלא
 במגרע מגוף המצוה, וקושיית הרשב"א היא
 על חו"ל דעקרו בשופר ולולב משום גזירה
 שמא יעבירו ע"כ דלא עקרו לגמרי המצוה
 דא"כ אמאי במצה ג"כ לא גזרינן וע"כ
 כמו"ש דלא רצו לעקור המצוה לגמרי ולא
 רצו לעקור אלא חלק העשיי כדי שיוכל
 לקיים עדיין המצוה בחלק הלימוד, וא"כ הוי
 שפיר בכלל כל תגרע דמגרע בגוף המצוה
 ונוטל חלק אחד מהמצוה זה הוי בכלל כל
 תגרע אבל מי שעובר מצ"ע ואין כוונתו
 להבדיל חלק העשיי מחלק הלימוד זה אינו
 בכלל כל תגרע. ובמצה ליכא חלק הלימוד
 כיון דנשים חייבות בה ובהן ל"ש לימוד,
 ומשו"ה לא עקרו מצות מצה בשבת משום
 גזירת שמא יעבירו, דאם היו מבטלין
 מצות מצה אז היה בטל לגמרי בין מעשייה
 ובין מלימוד, עיי"ש באו"ד הבאנו במצוה
 (").

שביארנו בהקדמה, דבכל מצוה יש ד' חלקי
 המצוה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, ויסוד
 הדין דכל העוסק הוא, דע"י שעושה חלק
 המצוה של ללמוד עי"ז נחשב כאלו קיים גם
 הלעשות, וא"כ י"ל, דהאיסור של כל תוסף
 אינו רק בחלק העשייה של כל מצוה, אבל
 בהללמוד שהוא מוסד הדין של ת"ת, בזה
 לא שייך כל תוסף, אלא אדרבה כל רגע
 ורגע של ת"ת הוי מצוה שאין לה גבול. וכל
 פעם שהזכיר עוה"פ על לימודו חשוב יותר,
 כ"נ.

ואצטט בענין כ"ת דברים נפלאים שכתב
 הגאון בעל כלי חמדה, בהקדמה
 לספרו הגדול **חמדת ישראל**, וז"ל ועפי"ז יש
 לומר הסבר נכון בדברי הרשב"א ז"ל
 שהקשה על הא דגזרו חו"ל שמא יעבירו
 הא איכא לאו דב"ת, ותמה בטורי אבן
 דאטו נימא דעובר על מצות עשה איכא
 ב"ת, א"כ למ"ד לאו שאב"מ לוקין עליו יהי
 לוקה בעובר על עשה, ולהנ"ל י"ל דהנה
 באמת יש לעי' בהא דקיי"ל דגם שלא בזמנו
 איכא כל תוסף והישן בשמיני בסוכה לשם
 מצוה לוקה, ואמאי כיון דהיום אין זמן
 המצוה כלל מה שייך מוסף בזה דעל מה
 מוסף וכו', לכ"נ דאפילו אם נאמר דכל
 תוסף ל"ש אלא במוסף בגוף המצוה אבל
 במוסף מצוה לגמרי ליכא כל תוסף מ"מ
 בשלא בזמנו איכא ב"ת והיינו משום דבכל
 מצוה יש חלק הלימוד ג"כ, והנה נהי דנתנה
 התורה זמני העשייה לכל מצוה היינו מצוה

מצוות תע"ג-תע"ד

מצות מעשר שני ומעשר עני

הלומד לכאורה ל"ש במצוות שבין אדם לחבירו, כדביארנו בכמה מצוות, ולקמן במצוה תע"ט במצות צדקה נאריך קצת בזה, עמ"ש.

עי' בהינדך דשיטת הרמב"ם הוא, דתרו"מ אינן נוהגות רק כשכל ישראל שרויין על אדמתן, ובזמנ"ז הוא רק מדרבנן. וכן הוא בשו"ע יו"ד (סי' של"א סי' ב'), ודינא דכל

מצוה תע"ט

מצות צדקה

שו"ר בשו"ת **שיח יצחק** מהגר"י ווייס זצוק"ל הי"ד ראב"ד דקה"י ווערבוי (סי' שע"ה) שמביא קושית רב אחד בהא דיסוד הפייטן (ויצר לש"ק פ' זכור) ואם כל המועדים יהיו בטילים ימי הפורים לא נבטלים, האיך באפשרות לקיים מצות מתנות לאביונים אז, דהרי יקוים הקרא לא יהיה בך אביון, ועיי"ש שהאריך בזה אם כל ישראל יהיו עשירים לעת"ל ותלי' במחלוקת עיי"ש.

*

והנה ראיתי **בנמעי גבריאל** חנוכה (פ"ב ס"ד בהנהג"ה) דמביא **מהמהר"ם שו"ק**, דעמד בטעמו של דבר, למה בכל מצוות התורה אינו מחוייב למכור כסותו כדי לקיים המצוה, ואלו בנ"ח ובד' כוסות, מחוייב למכור כסותו. ותי' דבכל המצוות, הרי אחז"ל (ברכות ו' ע"א) חישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשאה מעלה עליו הכתוב כאלו עשאה. ושפיר יכול לקיים המצוה עיי"ו, דבממון אינו

הנה לכאורה לפי"מ שהבאנו, דבמצוות שבין אדם לחבירו ל"ש דינא דכל הלומד, א"כ מי שאינו יכול לקיים מצות צדקה, לכאורה ל"ש שיקיימנה ע"י כל הלומד, ובמצוה ס"ז הבאנו, מה שהראה לי האב"ד דנייטרא ב"פ, **בחת"ס** (פ' בחוקות) דלעת"ל לא יהיו צריכין לגמ"ח כי אז יהיה איש תחת גפנו ותחת תאנתו, ואז יקיימו גמ"ח, ע"י הלימוד דכל העוסק בפרשה ההוא כאלו עשה, עיי"ש.

ועי' בילקוט שמעוני (פ' וזאת הברכה) עה"פ צדקת ה' עשה, וז"ל וכי מה צדקה עשה בישראל, והלא כל מ' שנה שהיו ישראל במדבר באר עולה להם, מן יורד להם, שליו מצוי להם, וענני חכבוד מקיפות אותן, אלא שאמר כי יהיה בך אביון ע"כ, ובזית רענן וז"ל א"כ הוזהרים על הצדקה והז"ל כאילו עשה בעצמו עכ"ל, ולפי"ד החת"ס י"ל הכוונה דאמר כי יהיה בך אביון דהיינו שקיים מצות צדקה ע"י אמירה, וע"י שעסק בתורת צדקה נחשב כאילו קיים בפועל מצות צדקה ודו"ק.

טו, ד), דשלך קודם לכל אדם. וכן נפסק בשו"ע (יו"ד סי' רמ"ט סי"א ברמ"א), ואל יבזבז יותר מחומש שלא יצטרך לבריות, והוא מתקנת אושא דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש (כתובות נ). ועיי' בשו"ע (שם סי' רנ"א סי"ג ברמ"א) דפרנסת עצמו קודמת לכל אדם ואינו חייב לתת צדקה עד שיהיה לו פרנסתו וכו' עיי"ש. ונמצא דהגם שאינו יכול לקיים מצות צדקה ע"י כל הלומד, אבל הרי באופן דאין לו הרי אינו מחויב כלל ליתן צדקה, וא"כ ודאי דא"צ ללמוד דיני צדקה דהרי אינו מחויב בו, דמי שאין לו ליתן צדקה אינו בגדר אונס, אלא דאינו מחויב בדבר כלל, דקודם צריך שידאג בשביל עצמו ודו"ק.

והנה על מה שאמרו בצדקה דהמבזבז אל יבזבז יותר מחומש – ראיתי מביאים בשם **בעל התניא** (אגרת הקדוש פ"י) – דדין זה נאמר רק במי שלא חטא, ונותן צדקה כדי לקיים מצות צדקה, אבל מי שחטא ונותן צדקה להמשיך על עצמו אור הנערב אין לדבר שיעור, וכל אשר לו יתן בעד נפשו, לפי שלא יהא גרוע רפואת הנפש מרפואת הגוף, וברפואת הגוף בוודאי לא נאמר המבזבז אל יבזבז יותר מחומש, דוחי בהם כתיב (ויקרא יח, ה), עיי' אגרא דפרקא אות קפ"ז.

והנה במה שביארנו דל"ש כל הלומד היכא דהמצוה היא פרסומי ניסא, לכאורה תלוי שאם הוא לומד לעצמו אז אה"נ ל"ש פרסום הנם, אבל אם הוא לומד עם אחרים לכאורה שפיר יכול לקיים הפרסום בזה, וא"כ אכתי צ"ב דלמה צריך למכור כסותו, הא

מחויב לבזבז יותר מחומש, משא"כ במצוות שהן משום פרסומי ניסא לאחרים, מה מהני לאחרים במחשבתו הא סו"ס לא נתפרסם הנם, ובזה ל"ש לומר כאלו עשאה, ע"כ מהמהר"ם שי"ק. והנמעי גבריאל מסיק, דלפ"ז ה"ה דבנר שבת דעיקרו משום שלום בית שלא יצמער בחושך, ל"ש הישב, דמ"מ הרי נצמער. ומשו"ה גם בנר שבת הדין הוא דשואל או מוכר כסותו. ומיישב בזה קושיית **הביאור הלכה** בסי' תרנ"ו, דלמה בכל המצוות אין אומרים דשואל או מוכר כסותו עיי"ש.

והנה המהר"ם שי"ק נקט דינא דהישב לעשות מצוה, וכמו"כ ו"ל בעניינא דכל הלומד דג"כ ל"ש לומר כל הלומד, במצוות שהן משום פרסומי ניסא לאחרים, דסו"ס לא נתפרסם הנם ע"י לימודו, והוי כחלק המגיע לכהנים, וככל שאר מצוות שבין אדם לחבירו דל"ש בהם כל הלומד, ולפי"ז יש להבין, דא"כ במצוות צדקה, דל"ש בזה כל הלומד, ול"ש בזה הישב לעשות מצוה, משום דמ"מ חבירו לא קיבל כלום, א"כ היה צריך להיות הדין דישאול או ימכור כסותו, ויבזבז אפי' יותר מחומש, דהא ל"ש לקיים המצוה באופן אחר, רק בפועל ממש, וכמו שבנ"ח וד' כוסות ונר שבת חייב למכור כל מה שיש לו, א"כ ה"ה במצוות צדקה היה צריך ליתן כל מה שיש לו.

והתי' הוא, דבצדקה נאמר הדין דחייך קודמין, ואם יבזבז כל ממונו, א"כ הסוף יהי' שהוא בעצמו יהיה צריך לצדקה, וזה אינו מן הדין, דילפינן בגמ' (ב"מ לג.) מקרא דאפס כי לא יהיה בך אביון (דברים

יכול לקיים המצוה ע"י כל הלומד. ולפי"מ שהקרנו (לקמן בסוף הספר) אם במצוות דרבנן שייך ג"כ דינא דכל הלומד, כיון דיסוד כל המצוות דרבנן אינם חפצא של מצוה, אלא דהוי חיוב על הגברא והחכמים חייבוהו בעשיית מעשה המצוה, ובאם שא"א אז הרי הוא אונם, וא"א לקיימו ע"י כל הלומד, אז אתי שפיר דצריך שימכור כסותו כדי לקיים המצוה, אבל עי' באתיון דאורייתא (פי' י'), דמביא ראייה ממה שאמרו בשמן של

חנוכה שנעשה חוקצה למצוותו, דיש כח ביד חכמים לעשות איסור על החפצא, ושפיר הוי מצות דרבנן כמו מצוות דאורייתא, ודמו לגמרי למצוות מה"ת ויש בהם גם כל חלקי המצוה של ללמוד וללמד לשמור ולעשות לא רק העשות בלבד, ושפיר שייך לקיים המצוה ע"י כל הלומד כשלומד עם אחרים, ואולי אז א"צ למכור כסותו, ורק כשהוא לבדו, אז צריך למכור כסותו, וצ"ע.

מצוה תפ"ח

לשמוח ברגלים

הנה עיקר מצוה זו הוא בשלמי שמחה ובבשר שלמים, אבל מ"מ שייך שאר מיני שמחה גם בזמנה"ז בשתיית יין, ובבגדים, ובמגדנות, עי' סי' תקכ"ט. אלא שמ"מ ע"י אמירת פ' שלמי שמחה יחשב לו כאלו הקריב קרבן שלמים ויקיים מצות שמחה גם בזה.

בהגהות למנ"ח אות ד' שהביא מהכרוך טעם והצל"ח, דמלבד המצוה של אכילת בשר קדשים, יש חיוב להביא שלמי שמחה פעם אחת ביו"ט, וע"ז שפיר שייך תורת כל הלומד.

אולם יש לעיין בזה דהרי החיוב שמחה של בשר העיקר בא מהאכילה. עי' במנ"ח שהאריך בזה בכמה ענינים, דהעיקר הוא אכילת בשר קדשים, ובאכילה הרי ל"ש כל הלומד, כמו בחלק המגיע לכהנים, וא"כ אינו מועיל כלום מה שלומד תורת שלמי שמחה דמ"מ לא אכל בשר קדשים. אולם עי'

והנה לפי"ז אתיא דכשחל שבועות בשבת או א"א לקיים מצות שמחה ע"י הבאת קרבן, דהרי יום טוב הוא אחרי שבועות, ובשמחה ליכא תשלומין, דהחיוב שמחה בעצרת הוא רק יום אחד, כמבואר במנ"ח ובטורי אבן, זולת אם נאמר דלהכרוך טעם אז כן יש חיוב תשלומין על שמחה גם בעצרת.

תפ"ט - ות"צ

מצוה להראות ברגלים בביהמ"ק - שלא לעלות לרגל בלא קרבן

ויחשב כאלו התראה והקריב קרבן, ודי ביום ראשון דזהו עיקר חיובו, ושאר ימות החג הם רק תשלומין דראשון, ומ"מ מקיים מצוה כ"ז שלומד, וכמו ששנינו (פאה פ"א מ"א), אלו דברים שאין להם שיעור הפאה והבכורים "והראיון", דהיינו עולת ראייה, ופשוט.

דיברנו מזה קצת לעיל במוצות חגיגה מצוה פ"ה, והנה בתפלת מוסף מזכירין, זשם נעלה ונראה ונשתחוה לפניך בג' פעמי רגלינו וכו' ולא יראה את פני ד' ריקס' וכו' והיינו דמזכירין חיוב עולת ראייה, והתפלה והאמירה הוא במקום קרבן, וודאי יש ללמוד דיני עולת ראייה

מצוה תק"ו

מצות זרוע לחיים וקיבה לכהן

כל הלומד בזה, כמו בכל מצוה שהיא בין אדם לחבירו, וחלק הכהנים, אלא צריך ליתן בפועל. ובפתחי תשובה מביא משו"ת חת"ס סי' ש"א שהיה רגיל ליתן, עיי"ש.

החינוך מביא מחלוקת המפרשים אם נוחגות בחו"ל ובזממ"ז, ועי' בשו"ע (יו"ד סי' ס"א סכ"א) דיש מי שאומר שאינן נוחגות בחו"ל וכן נהגו, אבל באר"י וודאי נהגו ואפי' בזממ"ז, ולכאורה ל"ש

מצוה תק"ז

מצות הפרשת תרומה גדולה

מקצתן. וכבר הערנו אם במוצות מדרכנן שייך דינא דכל הלומד, ובתרומה דהוי כחלק המגיע לכהנים בקרבנות, ל"ש כל הלומד.

עי' בשו"ע (יו"ד סי' של"א ס"ב) שבזממ"ז אין חיוב תרו"מ מן התורה אלא מדבריהם, מפני שנאמר (במדבר טו, ב) כי תבואו משמע ביאת כולכם ולא ביאת

מצוה תק"ח

מצות ראשית הגז

עי' בשו"ע (יו"ד סי' של"ג ס"א) דראשית הגז הוזה, ול"ש כל הלומד במה שמוגיע לכהן, נזהג רק בארץ ישראל ואפי' בזמן

וכנ"ל.

מצוה תקל"ח

מצות השבת אבידה

עי' במצוה פ', מצות פירוק משא. ובמצוה ק"ל, מצות השבת גזל השייך לענינינו.

מצוה תקנ"ב

מצות קידושין באשה

דיברנו קצת מזה במצוה ראשונה מצות פרו ורבו עיי"ש.

מצוה תקנ"ה

מצוה על בי"ד לסקל באבנים

הנה עי' במשנה (מכות פ"א מ"י) סנהדרין ההורגת אחד בשבוע נקראת חבלנית, ראב"ע אומר אחד לע' שנה, ר"ט ור"ע אומרים אילו היינו בסנהדרין לא נהרג אדם מעולם, רשב"ג אומר אף הן מרבין שופכי דמים בישראל. ויש לומר דאף בגזונא דלא היו הורגין אותו, מ"מ נראה דעי' שבי"ד חוקרים ודורשים ונושאים ונותנים בדינו, עי"ז מקיימין החיוב המוטל עליהם לדונו במיתה, עפ"י דינא דכל הלומד.

מצוה תקע"ה

מצות קיום מוצא שפתים

הנה בזמח"ז אין נודרין נו"נ, ועיי' לעיל
מצוה תל"ח, וכאן במנ"ח, דבזמח"ז
אפי' אם נדר מ"מ אינו עובר על העשה ועל
הלמוד דיני הקרבן, ויקיים המצוה ע"י כל
הלומד.

מצוה תקפ"ב

מצוה שישמח החתן עם אשתו בשנה הראשונה

לכאורה לא שייך בזה כל הלומד דהוי בין אדם לחבירו.

מצוה תקצ"ד

מצות מלקות לרשעים

ונראה קצת ראייה דלא מהני כל הלומד
לענין מלקות, דבשו"ע סי' תר"ז
ס"ו נפסק דכל הקהל לוקים מלקות
ארבעים אחר תפלת מנחה שמתוך כך
יתן אל לבו לשוב מעבירות שבידו, ובכ"י
תמה למה לא כתב שהטעם מפני
שמלקות מכפרת עוון, ואע"פ שאין לנו
דיינים סמוכים כדי ללקות בפניהם וגם אין
באין עדים שהתרו בו כדי לחייבו מלקות
מ"מ כפרה מקצת הוא, ע"כ. והיינו דהב"י
נקט דכיון דעושה זכר למלקות וכן הוא
אומר ויודוי, והמלקה אומר והוא רחום
א"כ הרי"ז כעוסק בתורת מלקות ונחשב
כאילו קיים, ושפיר הוי מקצת כפרה כמו
בקרבנות דאמירת פ' הקרבנות הוי מקצת
כפרה דהרי מ"מ הוא חייב להביא קרבן

הנה מצוה זו מוטל על ב"ד של שלשה
סמוכין, וראיתי בנמעי גבריאלי על
הלכות בין המצרים בהקדמה דמביא מהויגד
יעקב דברים מצוה תקצ"ב שהקר אם אמרינן
גם בעוסק בתורת מלקות כאילו נלקה כמו
בקרבנות כדאמרינן בסוף מנחות עיי"ש
עכ"ל.

ולפי האמרי אמת שהבאנו במצוה רצ"ט
לענין נסכים דכיון דלא כתיב בפסוק
דוזאת התורה לעולה למנחה וגו' לא
אמרינן ביה כל הלומד א"כ ה"ה מלקות
דלא כתיב בהאי פרשה ליתא לדינא דכל
הלומד, מלבד מה דבמלקות יש דין
דנקלה אחיד לעיניה, וזה ל"ש ע"י כל
הלומד.

לכשיבנה ביהמ"ק, אבל ע"י בדרכי משה
דחולק על חב"י דאינו מכפר כלל רק זכרון
בעלמא שישוב מחטאיו והיינו דלא מהני

כל הלומד, וכן נפסק בשו"ע הנ"ל וברמ"א
שם. ודוק.

מצוה תר"ג

מצוה לזכור מה שעשה עמלק

הנה המצוה זאת היא זכירה בפה, והוא מה
שקורין בפי' זכור בס"ת, ובמנ"ח
מבאר, דמה"ת סגי בזכירה בפה גרידא,
ובעשרה ובס"ת הוא רק מדרבנן. ובהגהות
למנ"ח מובא דעת המג"א, דדעת כמה
מהראשונים הוא, דהא דצריך לקרותו בס"ת
הוא מה"ת. ונראה פשוט דאפי' אם אין לו
ס"ת ואינו יכול לקיים המצוה מה"ת להנך
שיטות, מ"מ ע"י שלומד ואומר זכירת מעשה
עמלק ודאי מקיים המצוה ע"י כל הלומד,
ופשוט.

שאפשר לצאת גם בזה מצות זכירת
מחית עמלק.

עוד נראה דהנה לעת"ל שימחה שמו של
עמלק לגמרי ולא יהא שייך לקיים
מחית עמלק בפועל, או יקיימו המצוה רק
ע"י לימוד הלכות, וע"ע ברוקה הל' ארבע
פרשיות וז"ל אמר להם הקב"ה בני בזמן
שאתם קוראים פ' עמלק מעלה אני עליכם
כאילו מחיתם שמו עכ"ל.

ונראה דזה כוונת הספרא בפי' בחקתי
דזכור שתהא שונה בפיך (ע"י
בהקדמה), ובר"ש איתא שתהא שונה הל'
מגילה^(ז), והיינו משום דרק ע"י הלימוד
בהלכות אפשר לקיים המצוה לעת"ל, והרי
ימי הפורים האלה לא יעברו ולא יבטל
לעולם, ושפיר יתקיים מצות מחית עמלק ע"י
לימוד בהל' מגילה.

ונראה דכל אימת שקורין בתורה פרשת
כי תצא, גם כן יכוין לקיים מצות
זכירת מחית עמלק דשפיר אפשר לקיים
מצוה אחת כמה פעמים, וליכא משום כל
תוסיף, וכמו כן כשקורין פרשת ויבא
עמלק בפרשת בשלח דשיטת המג"א

(נז) וע"י במוע"ז (ח"ו סי' צ"ו) ובשו"ת תשובות והנהגות (ח"ב סי' שד"מ) שהאריך בביאור שיטת הר"ש
דיוצאין בקריאת מגילה פי' זכור

מצוה תר"י

מצות קריאה על הבכורים

מדין תפלה, וצ"ע.

עוד אצטט מדברי הגאון האדר"ת זצ"ל בקונטרס אחרית השנים על דיני ויידוי מעשרות, ובהקדמתו הנקרא 'תקוה לאחרית' האריך בדברי הספרי ר"פ כי תבוא עשה מצוה האמורה בענין שבשכרה תכנס לארץ, ותמהו המפרשים דהרי לא שייך דרשה כזאת רק במצוה שאיננה חובת הארץ אבל בביכורים דא"א רק בארץ איך נוכל לדרוש כן שבשכילה תכנס לארץ, ועיי"ש שהאריך עפ"י היסוד דכל הלומד בכל המצות חשוב לפני הקב"ה כאילו קיימם, וזה כוונת הספרי עשה מצוה זו שכבר נצטוו במצות הבאת וקריאת הביכורים כבר בהיותם במדבר ע"י משרע"ה אלא שא"א לקיימם רק בהיותם כבר באר"י, ועוד הרבה עת ללמדם שם, אך נצטוו על לימוד הלכותיהם מקודם בכדי שבזכות לימוד מצוה הזאת שהוא חשוב כעשית המצוה בפועל, וזהו ליכנס לארץ עכ"ל, עיי"ש עוד אריכות.

הנה מי שהוא חייב להביא בכורים ואינו קורא, - היינו דאינו מחויב לקרות, ואם לא קרא לא ביטל עשה - אם מ"מ קרא, ודאי דלא עבר על כל תוסף, דבקריאה בתורה ליכא כל תוסף, אבל מ"מ לא נחשב כאלו קיים המצוה ע"י שלמד, דהרי אינו מחויב בדבר.

שו"ר במנ"ח דפשוט דאם היסר תיבה אחת מהקריאה לא יצא, ואסור להוסיף ג"כ כמו בברכת כהנים, ולפי"ז לכאורה אין לקרות, ולא נחשב כקורא בתורה, חוץ אם הוא אומר בפירוש שמכיון כקורא בתורה, ועיי"ש בהגהות שמביא מהכלי חמדה שחולק על המנ"ח, ויכול להוסיף, דילפינן מוהשתחוית דהיתה תפלה במקרא ביכורים ג"כ, וכלשון החינוך דאחר השבח מבקש מלפניו להתמיד הברכה עליו, וא"כ כיון דמוסיפין תפלה שלא נאמרה בתורה, א"כ יכול להוסיף גם שאר פסוקים, וליכא משום כל תוסף. וא"כ נראה דאף מי שנתחייב רק בהבאה ולא בקריאה, מ"מ יכול הוא להתפלל, ולומר הקריאה

מצוה תרי"ג

מצוה לכתוב כ"א מישראל ס"ת לעצמו

בכתיבת חומשי תורה, ומשנה, וגמרא, ופירושים, להגות בהם הוא ובניו, ע"י בטור

הנה ידוע שיטת הרא"ש דבומה"ז עיקר מצות כתיבת ספר תורה היא,

(ו"ד סי' ע"ד) דמביא דברי אביו הרא"ש. ועי' שם בב"י, ובדרישה ופרישה, שנחלקו בדברי הרא"ש, אם בזמח"ז ליכא מצוה כלל לכתוב ספר תורה, או דניתוסף על המצוה של כתיבת ספר תורה גם לכתוב ספרים וכו'.

ועי' בשו"ת **אבני נזר** (או"ח סי' י"ג) וז"ל כתב הפרמ"ג דמי שכותב בימין ורוב מלאכתו בשמאלו או להיפוך לא יכתוב תפילין וכו', אך סברת הפרמ"ג בשלמא תפילין חובת הגוף להניח באו"א

אבל כתיבה אטו כ"א מחויב ללמוד, אך למה שפסק רמ"א ביור"ד (סי' ר"ע) דבקניית ס"ת אינו יוצא מצות כתיבת ס"ת וצריך לכתוב בעצמו או ע"י שלוחו, ואם לא יוכל לכתוב בעצמו לא יוכל לעשות שליח וכמו"ש בתו"י עירובין (יג.) דמי שידיו קטועות אינו יכול לעשות שליח על הכתיבה, אלא ע"כ שיכול לכתוב ביד שכותב בה תמיד דלא כהפמ"ג, עכ"פ למי שידיו קטועות פשוט דאינו יכול לקיים מצות כתיבת ס"ת, ורק ע"י כל הלומד.

מצוות ישוב ארץ ישראל [שמנה הרמב"ן]

הנה הרמב"ן הוסיף כמה מצוות עשה ול"ת, ואחד מהם הוא מצות ישיבת אר"י, שהיא מצוה אף בזמח"ז, ולפי"ז מי שאינו יכול לקיים המצוה, לכאורה יש לו ללמוד דיני המצוה. וז"ל הרמב"ן בסוף מצוה ד', ולשון ספרי (פ' ראה רמז תתפח), מעשה בריב"ד, ור' מתיא בן חרש, ור' חנניה בן אחי ר' יהושע, ור' נתן שהיו יוצאין לחו"ל,

והגיעו לפלטיא וזכרו את אר"י, וזקפו את עיניהם, וזלגו דמעותיהן וקרעו בגדיהם, וקראו המקרא הזה (דברים יא, לא-לב) וירשתם אותה וישבתם בה ושמרתם לעשות וכו', עכ"ל. ולדברינו יובן היטב מה שקראו המקרא המדבר ממצות ישוב אר"י, והוא כדי לקיים המצוה ע"י כל הלומד, ודו"ק.

ז' מצות דרבנן

הנה בז' מצוות דרבנן יש לדון אם שייך בהם חך דינא דכל הלומד, דלכאורה הרי כל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, ומה גם דנצטוונו מה"ת לשמוע אל דברי חכמים

מקרא דלא תסור (דברים יז, יא), או משאל אביך ויגדך (דברים לב, ז), עי' שבת (כג.) וא"כ שפיר חל על מצוות דרבנן כל הדינים דאורייתא, וכבר דיברנו בעניני מצות נר

הנוכה, במצוה תע"ט עיי"ש. ולענין מצות נט"י מי שאין לו מים, ורוצה לאכול יש לו ללמוד דיני נט"י ויחשב לו כאלו נטל ידיו. ועכשיו נדון בענין מצות קריאת המגילה ושאר כל מצוות הנהגות בפורים, האם שייך בהן כל הלומד^(ה).

הנה ידועים דברי החת"ס (שו"ת חת"ס האו"ח סי' ר"ח) דהחויב לקבוע זכר לנפ"ש שגשגה הוא מדאורייתא, דמה מעבדות לחרות אמרו שירה, ממיתה לחיים לא כ"ש, וא"כ לעשות דבר אחד לזכר הוא מה"ת. ובמק"א (חיד"ש סי' רל"ג) מבאר החת"ס דהחויב מה"ת הוא שירה בפה, ומקרא מגילה הרי קרייתא זו הלילא, א"כ יש בזה חיוב מה"ת, ושפיר שייך כל הלומד על מקרא מגילה בכל אופן, ואילו על מצוות משלוח מנות ומתנות לאביונים, הרי במצוות שבין אדם לחבירו לכאורה ל"ש כל הלומד, דמ"מ חבירו לא קיבל כלום. וכמו"כ במצוות סעודת פורים ל"ש כל הלומד, דבמידי דאכילה ל"ש כל הלומד.

והנה לעיל במצוה תע"ט, הבאנו דברי המהר"ם שי"ק, דבמקום דהחויב הוא פרסומי ניסא, אז לא נאמר הכלל, דחישב לעשות מצוה ונאנס ולא עשה מעלה עליו הכתוב כאלו עשה, דמ"מ לא נתפרסם הנס לאחרים, ומשו"ה הדין הוא בנ"ה דצריך למכור כסותו ולשאול על הפתחים, דלא מהני

ללמוד הלכותיה. וכתבנו שם דה"ה דלא שייך בזה הדין דכל הלומד, עיי"ש, ולפי"ז, בפורים הרי ג"כ נאמר הדין דפרסום הנס. דא"י בשו"ע (או"ח סי' תר"צ סי"ח), והוא מהגמ' (מגלה ה.) דצריך לחזור אחר עשרה משום פרסומי ניסא, ובכ"מ מבואר, דיסוד החיוב דמקרא מגילה הוא משום פרסומי ניסא. ולפי"ז ל"ש דינא דכל הלומד במקרא מגלה, אלא צריך לקרותו ממש.

ולפי"ז יובן מאד מה דמצינו בריש מס' מגילה, דמגלה נקראת בי"א בי"ב בי"ג בי"ד בט"ו. דלכאורה צ"ב דכיון דעיקר הזמן הוא בי"ד ובט"ו, א"כ למה נתחדש דייקא במצוה זו שמי שנאנס ואינו יכול לקרותה באותן ימים שיכול להקדים ולקרותו קודם הזמן, מה נשתנה מצוה זו משאר מצוות שבאונס פטור. ועיי' בשו"ע (או"ח סי' תרפ"ח סי"ז) דהמפרש בים והיוצא בשיירה ואינו מוצא מגילה לחוליק עמו יקראנה בי"א וכו', וי"א שקורא אפי' מתדלת החודש, ע"כ. וטעמא בעי דלמה תקנו חז"ל דמחוייבין לקרות המגלה ואפי' באונס גמור, ולהנ"ל א"ש דכמו דבנ"ה חייב להדליק בכל אופן שיחיה ואפי' מוכר כסותו, מטעם דכיון דיש בה משום פרסומי ניסא ל"ש לקיים המצוה ע"י כל הלומד, כמו"כ לענין מקרא מגלה דיש בה משום פרסומי ניסא, מחוייב ג"כ לקרות

(נח) בענין מנהג מבטל דין, ראיתי בשם האדמו"ר רבי שמעון מלעלוב זצ"ל שאמר בשם הה"ק מהר"ש מבעלזא זי"ע שביאר דהדין אף אם לא נקיימנו מ"מ הרי שפיר יכולים לקיימו על ידי כל הלומד, משא"כ מנהג ישראל קודש, ולהכי שפיר הוי מנהג מבטל דין, ובוה ביאר מה שאמרו משנכנס אב ממעטין בשמחה מובא בהלכה, משא"כ מה שאמרו משנכנס אדר מרבין בשמחה לא מובא בהלכה, (ועיי' בשו"ת חת"ס דכיון דלא הובא בהלכה והוי רק מנהג, אז צריכין לקיימו בפועל ולהרבות בשמחה, משא"כ משנכנס אב הוא בהלכה, וזה יכולין לקיים ע"י ונשלמה פרים שפתינו, וש"י.

המגלה ואפי' מתחלת החודש, ואינו יוצא ע"י כל הלומד, ודו"ק.

עוד נראה דכמו שבכל מצוה מה"ת יש בה ד' חלקי המצוה ללמוד וללמד לשמור ולעשות, כמו"כ במצות דרבנן, יש ג"כ בכל מצוה אלו הד' חלקים. ועי' בגמ' (מגלה ד.) אמר ריב"ל, פורים שחל להיות בשבת שואלין ודורשין בענינו של יום. ובתוס' מבואר, דווקא בשבת לפי שאין קורין המגילה, אבל בחול א"צ שהרי קורין המגילה ומפי איכא פרסומי ניסא^(ט). והיינו דההידוש דריב"ל הוא, דכיון דא"א לקיים קריאת המגלה בשבת, עכ"פ ידרוש בעניני פוריא, ויחשב לו כאלו קיים המצוה ע"י כל הלומד, דע"י שמקיים חלק הללמוד של מצוות היום יחשב לו כאלו קיים כל המצוות, וגם שעכ"פ מקיים חלק הללמוד. ומשו"ה כשחל בחול אז א"צ ללמוד, דע"י קריאת המגילה שהוא תורה שבכתב, דקבעה לדורות ונכתב בספר, הרי ע"י קריאת המגילה מקיים הללמוד והלעשות בחדא מחתא, ומפי איכא פרסומי ניסא. והגם דחלק הללמוד שיש בכל מצוה, ל"צ שיהיה דווקא בזמן קיום חלק העשייה, מ"מ נראה דשפיר יש ללמוד דיני המצוה בעת חיוב עשיית המצוה, וזה הוא תקנת משה רבינו כמבואר שם בגמ', דמשה תיקן שיהיו שואלין ודורשין בענינו של יום הל' פסח בפסח וכו', והיינו שתיקן שיקיימו חלק הללמוד שיש בכל מצוה, בו בזמן שמקיים חלק העשייה. ובפורים שחל בחול א"צ לדרוש מענינו של יום כמבואר בתוס', דע"י קריאת המגילה

עצמה מקיימין גם חלק הללמוד, כ"נ. ולפי מה שביארנו נמצא דבזה שקורא המגילה, שבו נזכרים כל המצוות של פורים, א"כ אתיא דחלק הללמוד של כל המצוות מקיימים ע"י קריאת המגילה.

ונראה דזהו הביאור בדברי השל"ה במס' מגילה (פרק נר מצוה ו'), וז"ל, כשמברכין על קריאת מגילה ושהחיינו, יכוין שיוציא בברכות אלו גם על סעודת פורים שיאכל, ומצוות משלוח מנות וכו', כי סעודת פורים ומשלוח מנות הם ג"כ מצוות מד"ק, וראוי היה לברך עליהם אקב"ו וכו' ושהחיינו דהא מזמן לזמן קאתי, כמו שמברכין אנ"ה ואקריאת מגלה, רק הברכות של המגילה קאי על קריאת המגלה ועל קיום מה שכתוב במגלה, דהיינו סעודה ומשלוח מנות, כמו שהחיינו בקידוש יו"ט סוכות קאי גם על הסוכה, ע"כ צריך השומע הברכות לכיון גם על זה, עכ"ל. והנה המג"א הביא דברי השל"ה לגבי ברכת שהחיינו, שייכוין גם על סעודת פורים ומשלוח מנות, אבל לא הביא דברי השל"ה, דהיה מהראוי לברך אקב"ו על סעודת פורים ומשלוח מנות. והנה בכונת השל"ה נראה, דכיון דע"י קריאת המגלה מקיים חלק הללמוד של כל המצוות הנזכרות במגלה, א"כ שפיר כשמברך על קריאת המגלה חל הברכה גם על קיום מה שכתוב במגלה, ושוב כשעושה המצוה בפועל א"צ לברך על חלק העשייה, דכבר חל הברכה על חלק הללמוד של המצוה, ודו"ק.

*

(נט) ובזה ביארתי מה שאומרים בקרוב"ץ, תחת פלפול יגיע לקח טוב, דהיינו דכשחל בשבת אז אומרים פלפול, אבל כשחל בחול, אז תחת הפלפול יגיע לקח טוב, דהיינו המגילה שהוא תורה עצמה, ודו"ק.

שהוא, ואפי' בבזבז כל ממונו ובצערא דגופא, כיון דל"ש לקיים המצוה ע"י כל הלומד, ודו"ק.

ועיי"ש במקראי קודש, דמביא משו"ת מהר"ם שיק (או"ח סי' ר"ס), דגם במצה ומרור אינו יכול לפמור עצמו אלא אם יש חשש של סכנה, דכ"ש הוא מד' כוסות עיי"ש. ולכאורה המהר"ם שיק לשיטתו תמוה דשפיר יש חלוק בין מצה ומרור לד' כוסות וצ"ע.

*

ומדי דברי בענינא דמועדים, עי' **במנ"ח** (מצוה ש"א) שהאריך ביסוד החיוב דד'

צומות, דביסודו ניתקן על יום א' מהימים באותן ד' חדשים בלי קביעות יום מיוחד, ורק אח"כ קבעוהו ליום מיוחד. ולענין כל הלומד, בחיובים מד"ק או מד"ס, לכאורה מי שאינו יכול להתענות באחד מן הד' צומות, ילמוד עכ"פ דיני תענית ויחשב לו כאלו קיימו בפועל, דכל דתקון רבנן כעין דאורייתא תקון, והו' מצוות דרבנן, לכאורה תקנו כמו מצוות דאורייתא, דהיינו שיש בהם כל ד' חלקי המצוה, ללמוד וללמוד, לשמור, ולעשות, ושפיר שייך ללמוד במצוות מד"ס, וממילא שייך ג"כ הדין דכל העוסק, או"ד ליתא, דהרי מבואר בספרי האחרונים (עי' אתון דאורייתא כלל י'), דכל החיובים דרבנן אינן אלא חיוב אנברא שיעשה המצוה שתקנו רבנן, אבל לא נתפס שום חלות בהפצא, ואינו נחשב כהפצא של מצוה, וא"כ בתעניות יסוד החיוב הוא על הגברא שצריך לצום, ואם אינו יכול לקיים חיובו, אז פקע המצוה ממנו לגמרי, וצ"ע.

ומענין לענין נבא לעוד מצוה דרבנן, והוא מצות ד' כוסות, וד' כוסות באים ג"כ משום פרסומי ניסא, כמבואר בשו"ע (או"ח סי' תע"ב סעי' ט"ז), דחייב למכור מלבושו או ילוה או ישכיר עצמו בשביל יין לד' כוסות, ע"כ. וכמבואר במ"מ סוף הל' הנוכה, דנ"ח נלמד מד' כוסות. ולפי המהר"ם שיק דבמצוה שיש בה פרסומי ניסא ל"ש כל הלומד, א"ש הא דבד' כוסות נפסק בשו"ע סי' תע"ב ס"י, דמי שאינו שותה יין מפני שמזיקו או שונאו צריך לדחוק עצמו ולשתות, לקיים מצות ד' כוסות, ולא מצינו כן בשאר המצוות, ומשום דשאר מצוות אפשר לקיים ע"י כל הלומד משא"כ ד' כוסות דיש בה משום פרסומי ניסא, ודו"ק.

וראיתי במקראי קודש סי' ל"ב שמביא **משו"ת בנין שלמה**, בענין חולה אם פטור מאכילת מצה ומרור, כשיש לחוש שמא יכבד עליו החולי בשביל זה, ומביא **משו"ת בשמים ראש** כמה צדדים להקל בזה. ומצטט מדברי הבשמים ראש דיש לחלק בין אכילת מצה ומרור, לשתיית ד' כוסות, דחביבא להו, ואותו לבד קראו פרסומי ניסא, עיי"ש. ובהגהות מנכד הג"ר צבי פסח זצ"ל, הגר"י כהן, מבאר עפ"י הבנין שלמה דכמו דבכל מצוה אינו מחויב לבזבז כל ממונו, כמו"כ אינו מחויב להכניס עצמו בצער וחולי בשביל קיום מצות עשה, ולפי"ז הרי א"ש הא דבד' כוסות כן מחויב להכניס עצמו לצערא דגופא, דהרי על ד' כוסות חייב למכור כסותו ולהשכיר עצמו, וחייב לבזבז כל ממונו וא"כ שפיר חייב גם לצער א"ע בכדי לקיים המצוה, עיי"ש דברים נפלאים. ולדברינו מובן היטב, דכיון דד' כוסות אית בהו משום פרסומי ניסא, הרי שצריך לקיים המצוה בכל אופן

ולענין ד' תעניות יש לחקור עוד, דבאחרונים מבואר דחולה שאינו יכול להתענות אינו בגדר הודחה, אלא דבכה"ג לא תקנו חז"ל כלל שהיב להתענות, דהחויב הוא רק על מי שיכול להתענות, עי' במשנ"ב סי' תקנ"ט סק"ב דבשעה שרצו וקבלו

עליהן להתענות, הקילו לכתחלה עליהן, עכ"ל. וכן הוא מפורש במחבר סי' תקנ"ד (פ"ו) דבמקום חולי לא גזרו רבנן. וא"כ לכאורה כיון דאינו מחוייב בדבר א"כ א"צ ללמוד כדי שיחשב כאילו קיים, דהרי אינו מחוייב כלל, וצ"ע.

בענין קריה"ת ביו"ט ובחנוכה

ראיתי בשו"ת מחנה חיים (ח"ג סי' נ"א) וז"ל בא"ד דקריה"ת הוא בג' שונים, א' קריה"ת מה שאנו קורין למפטיר במועדים קרבן מוסף של כל יו"ט שהוא שילום פרים שפתינו כמאמר חכז"ל סוף מגילה לא וכו'. ב' מה שאנו קורין בכל מועדים בס"ת הראשון ללקט בתורה מה שמדבר בענין יו"ט שהוא וכו', שאין בזה שילום פרים שפתינו. ג' מה שתקנו חכז"ל לקרות בס"ת בכל שבת סדרה אחת ובשני וחמישי שהוא כדי שלא ילכו ג' ימים בלי תורה, אבל אין בו משום ונשלמה פרים שפתינו, או לדבר מענינו וקדושת ומעלת היום. ובקריאת ס"ת בדרך א' וב' שייך הדין עבר זמנו במל קרבנו, אבל בקריאה בדרך ג' ל"ש עבר זמנו במל קרבנו, וחקר מעלתו דקריאת נשיאים בחנוכה הוא דחכז"ל רצו להשוות קריאת חנוכה ליו"ט שיהיה בו קריה"ת, ובררו ג"כ לקרות פ' נשיאים מטעם שהוא שייך עכ"פ מענין היום קצת, אבל מאי שייך לקרבנות נשיאים לגוף נס חנוכה, ובאמת אין שייך כאן חבדל בין יום ראשון או שני, רק הכלל שיהיה קריאת

נשיאים בחנוכה, אבל אין קפידא איזה נשיא, א"כ יוכל להשלים כמו אם חסרו ציבור לקרות סדרה בשבת וכו', והוסיף עוד דאפי' במל קריאת ס"ת ז' ימים חנוכה, נקרא הכל ביום אחרון וכו', עיי"ש שהאריך עוד בדברי השואל.

ומסיק המחנה חיים דאין הוא מסכים עמו להלכה מכמה טעמים, ובד"ה ועתה נחקור בעזה"י בטעם קריה"ת בחנוכה בפ' נשיאים וכו', יען דכ"ה בכסליו נגמר המשכן והקב"ה רצה להקימו בירח שגולד יצחק, ומעתה הפסיד כסליו שנגמרה בו מלאכה, אמר הקב"ה עלי לשלם, ומה שלם לו הקב"ה חנוכה החשמונאים, עכ"ל הפסיקתא כו'. וא"כ אילו היה הקמת המשכן בכ"ה בכסליו היו אותן הימים זוכין בהקרבת הנשיאים, קבעו קריה"ת של פ' נשיאים באותן הימים, סוף כסליו ותחלת טבת, להשלים בו נשלמה פרים שפתינו שיהי' כאילו הקריבו הנשיאים בימים ההם כדי להשלים לכסליו וטבת מה שנימל מהם וכו', א"כ עיקר חויב קריאת

חנוכה דוקא בפ' נשיאים לשלם החוב מן אז, נשיא צריך לקרות דוקא ביומו עיי"ש, והוא והבן. ועיי"ש שהאריך הרבה בזה, ומסיק בכל חידוש נפלא בכוונת קריה"ת של חנוכה.

ואסיים בדבר טוב, מה שראיתי בהקדמת הספר "נמעי גבריא"ל" (הלכות בין המצרים) בשם הרה"ק מהרי"ד מבעלזא זי"ע עה"פ וילך משה וידבר את הדברים האלה (דברים ל"א א') ועמדו המפרשים להיכן הלך, והתרגום יונתן מפרש ואזל משה למשכן בית אולפנא ובסוף פ' האזינו דכתיב ויבוא משה פריש ג"כ ואתא משה מן משכן בית אולפנא, ענינו יש לפרש לפי שמשה רבינו אמר בפרשת האזינו נבואות של פורעניות ויותר טוב היה שלא יבואו הדברים אבל כי היכי דאמרו חז"ל (מנחות ק"י) כל העוסק בתורת עולה כאילו הקריב עולה ה"ג כל העוסק בתורת יסורין ומתמלא מפחד ה' ומהדר גאונו ועוזו ומצמער אז שלא יבואו עליו היסורין הרי זה כאילו כבר עברו עליו, והיינו דרמז משה רבינו שהלך לדבר דברים אלו במשכן בית אולפנא לרמז שילמדו דברים הללו בבית המדרש והלימוד יהא נחשב כאילו סבלו ועברו עליהם היסורין ע"כ בגמרו הדברים בא בחזרה ממשכן בית אולפנא כלומר כבר נתקיימו במה שהדברים אמורים בביהמ"ד לבד עכתד"ק.

וביאר בשם אביו הגה"ק מהרי"ק מבעלזא הפסוק בתהלים, אשרי הגבר אשר תיסרנו יה ומתורתך תלמדנו, דע"י שלומד בפ' התוכחה ויסורים נחשב כאילו היה לו יסורים בפועל, וזה שנאמר ומתורתך תלמדנו, דע"י לימוד נחשב לו כאילו נתיסר, ובה ביאר המהרי"ד גם הכתוב ועתה כתבו לכם את השירה הזאת, שנקרא שירה אף שכתובים בה דברי תוכחה, ולמדה את בני ישראל, שילמדו את השירה הזאת שימה בפיהם, ואז ישארו רק בפה, ולא בפועל ממש, ודו"ק.

זכרון בספר

לע"נ זקיניי וזקינותיי ע"ה
אא"ז הרה"ח ר' יונה צבי בן מוה"ר יוחנן ז"ל
הערצאג
וזו' שרה בת מוה"ר משה יהושע ז"ל

אא"ז הרה"ח ר' חיים צבי בן מוה"ר יוסף הכהן ז"ל
וזו' רחל בת מוה"ר מאיר ז"ל גאלדשטיין

מוח"ז הרה"ח ר' מאיר יהודה ב"ר אברהם ז"ל ברוין

דודיי ודודתיי
הרה"ח ר' יעקב ב"ר יונה צבי ז"ל
הב' יוסף בן מוה"ר חיים צבי הי"ד
הב' שמעון בנימין זאב בן מוה"ר חיים צבי הי"ד
הבתולה ברינדל בת מוה"ר חיים צבי ע"ה
והאשה מרת חי' (שטערן) בת מוה"ר חיים צבי ע"ה

ולזכות ב"ד הב' יהודה יקותיאל נחמן בן שרה נ"י, שהקב"ה ירחם
עליו ועל שאר אחינו בנ"י הנתונים בצרה ובשביה, ויוציאם מצרה
לרווחה ומאפילה לאור גדול ומשעבוד לגאולה השתא בעגלא
ובזמן קריב ונאמר אמן.